

The Project Gutenberg eBook of Lastuja IV-VII, by Juhani Aho

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Lastuja IV-VII

Author: Juhani Aho

Release date: October 14, 2004 [EBook #13745]

Most recently updated: December 18, 2020

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK LASTUJA IV-VII ***

Produced by Tapio Riikonen

LASTUJA IV-VII

Kirj.

Juhani Aho

WSOY, Porvoo, 1921

SISÄLTÖ:

Lastuja. Neljäs kokoelma.

Tunnelmani

Terve tuloa, talvinen pimeä!

Tuiskuttaisit lunta, talvi...

Takalisto

Metsänneidot

Metsäpolku

Pahan omantunnon puu

Tuomiokello

Kun Matti pani tupakan

Kannikka

Toisille

Ainoa poika

Vanha kello

Hanna

Hyveen palkka

Varikset

Yrjö Antman ja Kumpp.
Wilhelmiina Wäisänen
Korpeen kadonnut
Korven kosto
»Wäinämöisen viimeinen soitto»

Tyven meri ynnä muita lastuja.

Tyven meri
Elämäni ehkä onnellisin päivä
Arkituuli—pyhäpouta
Säveltäjän muistikirjasta
Salaperäisin
Näky
Muistojen maisema
Kirkko ja pappila
Kaski
Kuolinvuoden enne
Uveavanto
Hirvi ja voimavaunu
Pökkö, eli kuinka vanha kaatuu
Jouluilta talonpojan tuvassa
Jäi jäljelle lauluinen lehto...
Uskon varmaan
Pyhä perjantai
Joulumietteitä
Euroopan yleinen mielipide
Vanhan vuosisadan haudalla
Vanha saddukeus
»Minä kiitän sinua, Herra»
Vanha Kauko ja sininen tyttö
Kukitettu

Lastuja VII.

Siellä maalla
Yllätys
Toivioletki
Aurinko ja meri
Lumoissa
Bulevardin puu
Maahenkeä
Orjamarkkinat
Tuhlaajapoika
»Lallu»
Pikku Liisa
Ystävä—joka petti
Joululle kotiin
Kotipuoleni rautatie
Hirviö
Lahjoitus
Asunnoissa autuaitten

Heränneitä.

Kuinka minä heräsin
»Äitien muistoksi»
Arka omatunto
Saako pappi pelata korttia?
Häät
Pyhiinvaellus
Uskontunnustus
Vapautettu
Maailman suurin syntinen
Kanna ristisi
Tarina pyhästä neitsyestä

LASTUJA. NELJÄS KOKOELMA.

TUNNELMANI.

Te tunnelmani, te mielialojeni keveät perhoset, te liihoittelevat lintuset, jotka väikytte maailman ja minun välillä ... mitä minulle olisi maailma ilman teitä?

Se olisi minulle kuin pilvetön taivas, kuin rannaton erämaa, kuin jäätynyt meri, kuin lehdetön syksyinen metsä. Se olisi minulle kuin suruton elämä, kuin iloton arkipäivä, kuin yksitoikkoinen todellisuus ilman muotoa ja sisällystä. Se olisi maantie, jota kaikki kulkevat ja jonka näköalat ovat kaikille yhtä hyvin tunnetut kuin minulle.

Ja nyt on minulle maailma tunnelmieni valossa kuin taivas tuulisena päivänä, joka milloin pilveen peittyy, milloin kaikessa kirkkaudessaan väikkyy, kuin viljava vainio, jossa tähdät huojuvat ja jonka yli varjot karkeloiden vaeltavat, niinkuin meri, joka vuoroin tyynenä lepää, vuoroin vaahtopäänä kuohuu,— kuin keväinen lehto, jossa lehdet vihertää ja käet kukkuu,—ja koko elämä on kuin suvinen sunnuntaipäivä, kuin nuoruuden unelma, jossa toivo ja epätoivo tuhansin muodoin toisiansa täydentävät. Se on kuin uusi, tuntematon metsäpolku, joka korpeen katoa, noroihin painuu ja nousee huimaavien vaarojen laelle, näyttäen minulle maisemia, joita ei kukaan ole ennen nähnyt, en edes minäkään.

Sentähden lemmin minä teitä, tunnelmani, kuin talossa lapsia lemmitään, vaalin teitä, enkä häpeä tunnustamasta teitä välistä hemmottelevanikin.

Minä hoidan teitä kuin kyliä kiertelevä soittoniekka huiluaan, joka on hänen ainoa ilonsa talottomilla taipalilla, ja minä luulen nähneeni, että on vesillä ja vainioilla niitä, jotka pysähtyvät kuuntelemaan ja joskus itsekin säveliäni säestämään. Kieletärkin, kankealiikkeinen, pitkähelmainen impi, yhtyy välistä iloihini ja hypähtää mielensä hyvissä yrittellen teitä tulkitsemaan.

Tiedän teidän minut harhaan johtavanne, saatatte minut usein erämaille eksyksiin, ajatte minut umpiperään, mutta en minä teistä eroa enkä huoli muista johtajista elämäni tiellä. Seuraan teitä kuin aarteiden etsijä virvatuliaan, ja uskon teidän kultakätköjen päällä palavan, vaikka kuinka usein minut kivikuoppaan kaataisittekin.

Sillä minä tunnen teidät—te nostatte minut sieltä ylös jälleen— autatte ojasta ja ohjaatte minua elämäni suurissa syyspimeissä, ollen tielläni tuikkivina majakkoina.

Tasainen ei tosin ole valonne, mutta sitä vaihtelevampi ja lämpimämpi.

Jos sammuisitte, olisi lieteni kylmä ja harmaa pakkanen minua puistattaisi. Sentähden hoidan minä kuin uhritulta teitä, tunnelmani, enkä soisi teidän koskaan sammuvan.

TERVE TULOJA, TALVINEN PIMEÄ!

Terve tuloa taas, sinä talvinen pimeä, sinä tuttu, rauhoittava hämäryys!

Olethan sinä ihana, sinä pohjolan kesäinen päivä, sinä ainainen aurinko, jota kaikki linnut laulavat, jota jokainen runo ylistää; loihdithan sinä lehden puuhun, kukan maahan, teetät terää viljalla ja kypsytät ja tuleennutat; olethan sinä kaikin puolin hyvä ja hyödyllinen ystävä.

Mutta sinä olet myöskin ystävä liiaksi lähentelevä, olet tungetteleva toveri, joka aina itsestäsi muistutat ja pakotat minua näkemään kaikki omassa vallossasi. Sinä ikäänkuin kehuen kehuja kaikkea omaksesi. Järvi, metsä, rannat, niityt, ahot, puut, taivas ja pilvet ... kaikkien niiden täytyy esiintyä semmoisina, kuin sinä suvaitset. Etkä sinä kesän pitkään ainoastaan päivällä maailmaa hallitse, öihinkin sinä itsevaltasi ulotat ja saat ihmiset ihastuneina valtaistuimesi eteen polvistumaan. Leivon panet päivällä itseäsi ylistämään, yöllä soittaa satakieli mieliksesi, ja käkeä kumatat sinä sekä öin että päivin.

Mutta minua sinä väsyttät ja herätät minussa usein halun sinusta vapautumaan.

Ja sentähden toivotan minä sinut tervetulleeksi, sinä syyspimeä, sinä vaatimaton viihdyttävä Koittaren kaksoissisar, sinä hiljainen Hämärikkö.

Lennät, liioittelet niin äänettömästi yli maiden ja merien, levität näkymättömät siipesi auringon ikkunain eteen niinkuin äiti, joka laskee uutimet lapsensa kehdon eteen ja poistuu varpaillaan.

Ulkomaailma katoaa silloin näkyvistäni, sen mieltäni hajoittavat harrastukset unohtuvat, sen riennot lakkaavat repimästä, ei ole mitään, joka itseään minulle tyrkyttää ja minua uuvuttaa. On kuin löisi minulle vapautuksen hetki talviyön tullen ja kesäpäivän kadoten. Irtaimena lähtee aatos nousemaan omiin avaruuksiinsa, ja tunne löytää uusia teitä, joita ei siltä kukaan tiedä tuketa. Muodot eivät enää voi pakottaa minua heihin mukautumaan, vaan luopi kuvitteluni minulle maailman itseni mukaisen. Selailen sitä kuin kirjaa, avaan mistä tahdon ja suljen milloin mieleni tekee. Ympäristöni on ja elää edessäni ainoastaan semmoisena, miksi minä sen eteeni loihdin.

Ja minä loihdin metsät täyteen omia olennoitani, kansoitani tiet ja tanhuat omilla tuttavillani, joita eivät muut näe kuin minä eivätkä tuntisi, jos näkisivätkin, annan oman kauneutensa maisemilleni, kaikki on minun ja ilman minua ei ole mitään. Se on minun tuuleni, joka tuolla ulkona ikkunani alla hongassa humisee, se on minun laineeni, joka loiskii rannan kivillä, ja jos myrsky nousee ja korpi mylvii ja salo soi, on se kuin minua varten nostettu ja on kuin se minun tunteitani tulkitsisi. Minulle tuikkaa tähti, minulle kuumottaa kuu, minulle sytyttää pohjan perä soihutensa, sillä minä en näe enkä usko olevan muita niitä näkemässä tai kuulemassa.

Astun ulos pimeyteen. Koivut haastaa, kuuset kuiskaa, ovat kuin olisivat odottaneet ja nyt ilmoittaisivat toisilleen salaisin merkein, että siellä hän tulee, ystävämmme ... siinä hän nyt on ... ettekö näe?... saattakaa häntä yhä edelleen! Kuljen puulta puulle, ja näre nousee kuuseksi silmissäni, leppä luopihe tammeksi, kataja kohotaikse hongaksi, kaikki ovat yhtä korkeita ja yhtä kauniita. Suo on kuin kukkiva niitty, ja matala mäen harjanne muuttuu taivasta tavoittelevaksi vaaraksi—ja siksi he kaikki minua ystävänsä tervehtävät.

Haparoin kotiani kohti, jossa kaikki jo nukkuvat ja josta vain oman ikkunani tuli vielä tuikkaa. Päivällä vedän uutimet eteen, mutta yön tullen ne avaan ja annan pimeyden paistaa sisään. Se on kuin pohjattoman meren pinta, joka ei peloita eikä puistata, vaan luopi vain rauhaa rintaani ja syvyyksien sopusointua sieluuni. Se on kuin kaikupohja, josta kaikki, mitä siihen heitän, kimpoaa kiitollisena, suurennettuna ja monistettuna takaisin: pieninkin ajatus ja epämääräinen tunne, jotka arkoina aurinkoa karttavat, uskaltavat ulos ja palaavat isoina ja itsetietoisina takaisin, sanoiksi sointuakseen.

Sinä siunattu syksyinen Hämärikkö, sinä ihana talvinen yö, sinä pohjolan pimeys, joka päästät tähdet taivaalla tuikkamaan, panet pohjan tulet palamaan, näytät tietä taivaitten perille, jota ilman ei joulukaan joululle tuntuisi, ei ihmiskunta Luojaalle kiitoksensa uhrutulua sytyttäisi, joka vapautat mieleni aineen aherruksista ja annat minut taas itselleni takaisin—ilolla otan sinut taas vieraakseni ja kaiholla heitän sinulle hyvästäni, kun pitenevä päivä ja kesäinen Koitar sinut karkoittaa.

TUISKUTTAISIT LUNTA, TALVI...

Tuiskuttaisit taas lunta, talvi... Tuiskuttaisit taas lunta teille, joita kaiken maailman matkamiehet niin ylpeästi kellossa ja kulkusessa ajavat ja huutavat ja hoilaavat; ja tiepuoliin, joita toistensa ohi pyrkiessään polkevat; ja maantienojiin, joihin kiihkeässä kilpailussaan kaatuilevat ja joiden valkoisia hankia huppuroidessaan tallaavat...

Tuiskuttaisit kyläin poluille, jotka likaisina talosta taloon luikertelevat ja joita kaikki kansa orjallisesti astuu eikä uskalla toinen oikaista suoraksi sitä, minkä toinen kerran sattumalta vääräksi kävi; ja talojen tanhuville, joihin elämä on askeltensa lähtemättömän likaleiman painanut ja joka ei irtaudu siitä pikalla eikä rautalapiolla. Tuiskuttaisit ennen hiihdetyt ladut umpeen ja puutiet piiloon ja heinätiet tukkoon ja viittatiet tulvilleen; ajaisit kujat kukkuroiksi ja aidat hautaisit ja veturit ja junat kinoksiin kiinni...

Pyryttäisit ihmiset ja eläimet luoliinsa ja ovet ulkoa telkitsisit, etteivät viisiin vuorokausiin ulos uskaltaisi... Niin saisinhan nähdä, että on isompansa ihmisilläkin, että on vertansa valloillakin; saisin nähdä heidät kerran taas voimiensa takaa ponnistelemassa ja kaikki kylän miehet lumiaurain ääressä äykkämässä ja tekemässä teitä, joiden eivät enää luulleet tekoa tarvitsevan; ja avuttomina saisin kuulla veturihärkään sydänmaan taipalilla kinosten keskessä mylvivän.

Saisin nähdä tämän maailman kilpa-ajojen hetkeksi keskeytyvän, ei yhden toisestaan edelle pääsevän, vaan kaikkien rekien ystävinä yhdessä jonossa kulkevan...

Saisin nähdä koskemattoman lumilakanan levenevän yli vetten ja vainioiden ja yli salojen ja soiden, ja saisin luulla, että koko maailma sen alla on ihana ja puhdas, ja uskoa, että kettu, jonka yöllinen jälki kuin aave kyllä kiertää, on sen ainoa asukas...

Tuiskuttaisit sentähden taas luntasi, talvi, puhdistaisit maailman, peittäisit pois kaikki vanhat polut, ja pakottaisit ihmiset itselleen uusia uria aukomaan.

TAKALISTO.

Minä rakastan sinua, minä ihailen sinua ja minä ikävöin sinua, taloni takalisto, ja sinä olet minusta ihanin seutu maailmassa...

On varhainen syksyinen aamu, ei ole aurinko vielä noussut ja heikosti kuumottaa vasta koi. Kaikki nukkuvat vielä talossa ja kylässä, eikä ole kukkokaan laulanut.

Hiivin hiljaa huoneestani, pihanpääkamaristani, otan pyssyni oven pielestä, päästän koirani siteestään ja lähden sinne, minne mieleni minua yöt ja päivät vetää.

Se on ruma tie, joka sinne saattaa, ohi tarhan ja siinä märehtivän lehmikarjan, savinen ja likainen, ja reunat ovat paljaksi jyrskityt, mutta minulle on se mitä ihanin toiveitteni tie, joka kuljettaa minut salaperäisiä seikkailuja kohti. En kertaakaan lähde sitä kulkemaan rauhallisoin rannoin, vaan aina on sydämessä hoppua ja aavistusta. Se vie pellon nurkkaukseen, jossa se vähän laajeten kulkee riihen ja pajan välistä, jotka vain sen salaperäisyyttä lisäävät. Sillä ne ovat talon haltiain asunnoita nuo, riihi ja paja, ja niiden kohdalle saakka uskaltavat metsänkin väet taloa lähestyä. Siinä käy kettu kiertelemässä, siitä pyörähtää jänis takaisin, niiden ympärillä asustaa pelto-pyyparvi ja heidän vainoojansa valkea talvikko. Riiehen ruumiitkin kannetaan, ennenkuin haudan haltuun uskotaan. Raja on siinä kahden maailman, veräjä, joka ihmisten asuinsijoilta viepi pois Tapiolan tiluksille.

Olen päässyt ohitse kenenkään näkemättä. Riihinummen yli vievä kivipohjainen polku kumahtaa jalkani alla, ja tuskin on talo kadonnut lepikon taa ja rannaton metsä auennut eteeni, kun jo teeriparvet jostakin lähempää ja loitompaa kukertavat minut tervetulleeksi. Tekisi mieleni huhuta vastaan ja ilmoittaa iloinen tuloni. Mutta vaiti kulkee metsämies ja pidättää riemunsa rinnassaan voimana, joka häntä kuljettaa ja antaa jäntevyyttä hänen jäsenilleen.

Hän kulkee, ja jalka nousee keveästi kuin olisi sillä jousi kantapäässä. Hän tervehtii tuttuja paikkoja, sadoin kerroin ennen kuljetuita, mutta aina yhtä uusia ja aukaisemattomia.

Lehto ja hakamaa!—jossa pihajänikset piilevät, karjan ystävät, eivätkä ihmistäkään pelkää—teitä en ammu, kuljen teistä ohi, ja pyhitetyt olkoot makuunne, jotka luottamuksella valitsette pihapellon aidan takaa...—lehto ja hakamaa! metsän tempelin esikartano,—tunnenhan joka puusi, joka kivesi, pienimmätkin polkusi, mutta joka aamu minun mieleni täyttää hartauden tunne, kun tieni kauttasi kulkee.

Veräjä, joka haasta niittyyn viet—mikä on minulle sinussa ihmeellinen viehätyksesi, miksi pelkään sinua koluutellen avata, miksi puitasi vain hellävaroen päästelen ja tahdon taas sinut yhtä tarkalleen sulkea? Siksikö, että talon vanhin mies sinut rakenti, pylväät veisti ja vähän niitä veitsellään kirjaelikin, reiät niihin kirveellä nikarteli, koloit sulkupuut ja oksat silitti, etteivät vieraankaan vaatteita repisi? Siksikö, että oli tämä aukko tässä hänen ainoan aarreaittansa ovi, veräjä hänen ensimmäiseen niittyynsä? Siksikö, että vaikkei vanha enää muuta jaksakaan, hän sitä kuitenkin yhä vielä hoitelee, sen joka syksy purkaa ja heti ensi sulien tultua käy sulkemassa? Niitty metsän keskessä, niitty aamun hienossa sumussa, joka on notkosta noussut ja kietaissut harsonsa pajupensaiden tukkaan, niitty, josta jänö juuri lähti siinä yönsä tepasteltuaan ... oja puro lirittää läpitsesi ja viikatteen jäljet kulkevat laidasta laitaan,—missä on *sinun* salaisuutesi?

Lato tuolla on sinun salaisuutesi, lato tuolla vähän ylemmällä maalla metsäniemen kainalossa, puoleksi metsän peitossa. Totinen on se ja samalla hupainen, vinosuu ja viisaan näköinen, milloin vähän kallellaan, milloin nokallaan, milloin selkäkenossa. Jotain mietit, lato, jotain hautelet mielessäsi, niinkuin huuhkaja, joka silmät suurina kuuhottaa pötkelönsä päässä. On kuin kätkeytyitä tietäisit, kuin aarteita vartioisit, ja siksi lienet niin itsetietoinen ja itsestäsi varma. Talonpojan suurimman aartenhan

kätketkin, hänen taloutensa turvan, sen, minkä hän korvesta löysi ja korpeen kätki, uskoen sen sinun hoidettavaksesi, niittynsä sadon. Kerran vuodessa hän tänne saapuu, kesän kauneimmillaan ollessa, ja ympärilläsi on silloin valkeiden pukujen vilkettä ja hiottavain viikatteiden helkettä ja iloista aherrusta luokopäivinä ja nuorten temmelystä kahisevissa heinissä ja patain porinaa tulella ja kontteja ja leilejä riippumassa nurkissasi. Olet kuin emo poikiensa keskessä, joita elätät. Eikä rypäleiden korjuu etelän viinimaissa ole juhla suurempi kuin kesäinen luokojuhla. Täytesi saat ja vielä pieleksenkin kuin suojaksi suusi eteen, ja ruuhotat siinä niin pullollaan, että näyttävät kylkiluusi longistuvan... Tuketaan sitten ovesi, huolellisesti ja hellästi, ympäristösi haravoidaan puhtaaksi, jäät taas yksiksesi oman onnesi nojaan. Mutta ei kukaan uskalla käydä aarteitasi ryöstämään, sillä lukitsematon sisältösi on lailla suojattu paremmin kuin miljoonamiehen raha-arkku... Tulee talvi; ajaa hevonen häkkinen eteesi, tyhjenet vähitellen ja jää vain rippeitä jäljelle jänöjen ruuaksi, mutta itsellesi ei mitään. Nurkkasi nietostaa, ja viima juoksupäivä lunta raoistasi sisään. Silloin on minusta, kuin olisi sinulla nälkä ja vilu... Mutta nyt olet vielä täyden ja tyytyväisen näköinen... Jää siihen taas, tervehdän sinua aina ohi kulkeissani kuin viljelyksemme pyhättöä! Näin temppeleitä laakerilehdoissa, näin pyhän neitsyen kappeleita aidatuilla alueillaan maailman kauneimmilla rannoilla—en missään tuntenut tunnetta niin harrasta kuin pistäytyessäni vanhan isännän veräjältä hänen niittypyhättönsä, jonka laidassa latoräässynä seisoo...

Metsä on niityn takana. Seisoo jylhänä ja koskematonna, kuuset kuin vahtisotamiehet pitkin rintamaa, niinkuin tahtoisivat sanoa: älä tule, ellet tunnussanaamme tunne!

Luulenhan tuon tuntevani ja pistän jalkani salamyhkäiselle polulle. Totinen alakuloisuus se on metsän tunnussana, tyynen mielen rintaan kätkeytynyt surumielisyys se on metsän mieliala. Ei se sitä ilmoittele, ei sitä vieraille valita, mutta sinä tunnet sen, etkä tahdo sitä kysymyksilläsi häiritä. Oma on metsällä elämänsä, omat taistelunsa. Korkealle kohoo hongan latva, ylös pilviin pyrkii kuusen huippu kuin kirkon risti, syvälle maahan ja laajalle ympärilleen tunkee se juurensa salaisiin kätköihinsä. Omia asioitaan se haastaa, omia huoliaan humisee, omia vihojaan ärjyy minun mielialoistani välittämättä, mutta painaen minuun aina omansa. Ei minulla surua niin suurta, ettei metsän ilo sitä haihduttaisi, ei iloa niin äänekästä, ettei metsän murhe niitä vaientaisi. Kuinka ne uskaltavat sinun kimppuusi käydä, kuinka iskeä aseensa sinun kylkeesi? Minä en uskaltaisi, minä, joka kuljen täällä kuin joka askeleella lupaa kysyen ja anteeksi anoen joka oksalta, joka jalkani alla taittuu tai jonka taivutan tieltäni päästäkseni menemään. En näe, antaneeko, ei sano, olenko suosittu, mutta sen tunnen, että on tänään ystävällisellä tuulella ja sallii itseään ihailia... Ja enkö ihailisi teitä, te metsän tyttäret ja pojat: sinä keltalehtinen koivu, sinä punainen pihlaja ja haalea haapa, jotka seisotte teitten risteyksessä ja varistelette lehtiänne näreneitosten tukkaan, jotka juurianne lämmittävät?

Astelen polkua, en kysy, minne vienee, eikä minun tarvitse sitä tietää, sillä kaikki saattavat ne minut samoille perille. On aina niinkuin joku minua katselisi milloin toiselta, milloin toiselta puolen tien. Tiedänhän, että se on lampi, se tuttu lampi hietaiden harjujen välissä, jolle olen sadat kerrat kulkenut. Mutta en koskaan osaa oikein sanoa, milloin sen kohtaan, minkä tienkäänteeseen kohdalta se alkaa välkkyä ja milloin se eteeni ilmestyy. Joka kerta on se kuin eri paikassa, joka kerta on siinä eri ilmeensä, metsän itsensä mielialan mukainen. Mistä se siihen on syntynyt ja minne se valuu? Kysy, missä on silmällä lähteensä! Sammuneeko koskaan tämä metsän silmä? Silloinko, kun metsä on maahan hakattu ja suot kuivuneet ja ojat kaikkiin notkoihin kaivetut? Kaiheksi sammal silloin kasvaa sen kalvoon, ja se rypistyy kokoon ja muuttuu surkeaksi suohaudaksi. Silloin on metsä sokea. Mutta vielä on aikaa siihen—ja ehkei se koskaan tapahdukaan— vielä uivat sen mustassa vedessä ahvenet, niin isot kuin olisivat siinä aikain alusta yhtä kokoaan kasvaneet... Tuossa on vanhan isännän vuotava venhe ja rykelmä vitsamertoja kuusen oksassa.

Jää siihen, lampi, laineitasi lipattamaan, minä lähden tietä, joka päitteesi kulkee, nousemaan lehtoon, joka rantarinteelläsi kasvaa.

Synkkä oli Luojan mieli ja rypyssä oli hänen otsansa, kun alavaan korpeen kuusen siemenen kylvi—poutainen oli hänellä päivä ja hymyssä huulensa, kun sirotti sormiensa lomitse koivun ja tuomen ja haavan ja pihlajan siemenet. Ja sen tähdenkö ei lehto koskaan sure, vaikkakin joskus huoliaan huoahtelee? Ja senkö tähden närekin, raskasmielisen kuusen tytär, lienee tuossa iloisempiensa seurassa käynyt avomielisemmäksi ja onnellisemmaksi, ja näyttää siinä koivahaisen morsian tyytyväisenä ahopyörylän ympärillä tepastelevan.

Lehto aina näkyjä näkee ja niitä muillekin näyttää, katselee aurinkoisilta rinteiltä yli muun metsän ulos muihin maailmoihin, ja antaa haaveilla herkän mielensä. Siinä aamutuuli ensiksi unestaan havahtuu, sitä Koitar ensiksi koskettaa, siinä illan tuuli heittää hyvää yötä ja rusko viimeksi viihtyy. Lehto rakastaa maailmaa kaukaa katsella—ja niin minäkin.

Täältä näkyy, tästä kukkulan rinteeltä, joka hiljalleen on kohonnut yhä ylemmäksi alavalta maalta, näkyy koivunrunkojen välitse tasainen metsäinen alanko ja sen takana taloinen kylä ja kylän takana

järvien juova. Alkavat herätä tuolla alhaalla, kuuluu varstojen pauketta riihistä, tyttö houkuttelee lehmiä pihasta niittyyn, ja vasikat ynyvät, laiva huutaa lähtöään jossakin saarien takana, karryjen rattaat kolisevat maantiellä...

Se on viljeltyä seutua tämä, kylä ei ole kaukana, mutta kuinka pieniltä näyttävät pellot tuolla metsän rinnassa ja kuinka vaikeasti kuuluvat äänet, niinkuin olisivat eksyneen huudahduksia erämaassa!

Se ilahuttaa minua, tunnen siitä kuin vahingon iloa, etteivät ole luontoon sen suurempaa lovea saaneet, vaikka ovat miespolvia sen kimpussa olleet. Vielä on metsiä maassani, vielä on tilaa liikkua, vielä autioita taipalia kulkea, tarvitsematta ketään tavata. Vaikka ikäni tässä istuisin, eivät löytäisi, elleivät koko pitäjätä yhteisiin ajoihin soittaisi. Ei ole koko maailmassa sitä ihmistä, jolla olisi etäisintä aavistusta siitä, missä olen ja kussa kuljen.

Aika kuluu, mutta en tiedä sen menosta. Taivas on pilvessä, hienossa syyssharsossa ja ilma tyven. Lieneekö aamiaisen aika, lieneekö päivä jo puolillaan. Äänet ihmisten liikkeestä kylässä enenevät. Joku on ilmaantunut tuonne metsään, kulkee siellä ja hoilottaa ja alkaa puuta hakata. Pelloilla kynnetään, ja kyntäjät huutavat hevosilleen, maantiellä ajavain rattaiden rytinä monistuu, höyryvenhe on tulossa kylän rantaan, ja kuulen sen koneen tykytyksenkin. Teeret ovat lakanneet kuhertamasta, ja kaste on haihtunut ahon kiviltä. Tuulahdus kylästä päin tuo äänet yhä selvemmin kuuluviin. Ihmiset ikäänkuin ulottavat aherruksensa tuntosarvia yhä lähemmä. Aamun koittaessa hallitsi metsä, eikä muuta tuntunut olevan olemassa. Päivän edeten on kuin viljelys pyrki painamaan siihenkin vaikutustaan. Ja se kuin ahdistaa rintaani ja masentaa mieltäni.

Ja silloin tiedän minä hetken tulleen tästä poistua.

Ahertakaa, tehkää työtänne, muokatkaa maatanne, nakertakaa metsän reunaa, viljelyksen hiiret ... minä painun yhä syvemmälle, lasken vaaran välihimme, tuolla haukahtaa jo hallini. Riennän oravieni iloihin, pyyteni pyrähtelyihin, jänön kanssa kilpasille ... unohdan oravat, pyyt ja jänikset, ja käyskelen polkuja ja porkkaan soita ja kiipeän kukkuloita, muistamatta, missä kuljen ja mitä varten...

Vasta päivän maille mennessä palaan taas tätä samaa tietä kotiini. Tapaan kukkulalta katsoen kylän taas yhtä etäisenä ja pienenä kuin aamulla. On niinkuin ei sitä olisi eikä olisi koskaan ollut; niinkuin ei tämä metsäni siitä olisi tiennyt. Tapaan lampeni iltahämärässä yhtä levollisena kuin aamulla, korpi on yhtä totinen, ja niitty ja lato ovat yhtä salamyhkäiset. Astun taas veräjästä ulos yhtä hartaana kuin taannoin siitä sisään, äsken kuin kirkkoon, nyt kuin kirkosta pois ... ja pääsen yhtä huomaamatta riihen ja pajan ohi pihaan kuin aamulla pihasta ulos.

Tulee ihmisiä luokseni, kun näkevät tulen ikkunastani tuikkavan, ja puhuvat minulle päivän tapahtumista ja kylän kuulumisista. Hajamielisesti heitä kuuntelen, mieli vaeltaa metsässä, ja huomenna vaellan siellä taas minäkin.

Jos joskus jäisin pois, eikä kuuluisi minua tulevaksi, sieltä minut löydätte, jos hakea haluatte, taloni takalistolta. Sitä yksin olen elämässäni oikein rakastanut, rakastanut niin, etten sen vastarakkautakaan kaivannut. Siellä, sen helmassa olen kaiket aikani onnellisimmin elänyt ja sen helmassa soisin kuolevanikin kerran.

METSÄNNEIDOT.

Näin sanoi Mielikki, metsän emäntä, tyttärilleen Tapiolan neidoille:

—Huomenna on juhla jalo Metsolassa. Se Suuri Jousimies, metsänkävijäkansan kaunehin uros, on lähtenyt liikkeelle, näille maille metsästelemään. Metsä nyt hienoimpaan asuunsa asettakaa, itse itsenne parahimpiinne pukekaa! Tervetulleena vieraana on hänet vastaanotettava!

Käsiään yhteen lyöden hypähtivät ilosta metsän immet, ja toivo täytti taas heidän rintansa siitä, että kun tulee, ehkei lähdekään, ehkä Tapiolaan taloksi jää eikä koskaan enää omille maille palaja. Sillä kaikki rakastavat he häntä, vaikeivät ole vielä saaneetkaan häntä likeltä nähdä eivätkä itse hänelle näyttäytyä ... kaukaisittain vain hänen eteensä riistaa ajaa.

Niinkuin tilhiparvi hopeatiukusiaan helistäen pyrähtää pihlajan latvasta lentoon, pyrähtivät impyet työtä käskettyä tekemään. Vaaralta vaaralle, poikki soiden ja pitkien kannasten ja vesien varsien ja ristiin rastiin halki salojen sinisten vetelivät he utuiset lankansa utuisista kuontaloista, joista ei kulje yli

eikä ympäri riista minkään näköinen. Ja kun olivat aituuksensa valmiit, niiden sisään simahuulin huhuten karjansa ajoivat ja veräjät umpilukkoon lukitsivat. Ken ei taipunut mielisuosiolla tulemaan, sitä vitsoilla ajoivat, pihlajaisilla piiskoilla, jotka olivat tuolta puolen Tuomivaaran taitetut. Mielikki itse karisteli koko päivän viimeisiä lehtiä puista ja seului härmää oksille ja huurua maahan. Tapio rakenteli siltoja soiden ja salmien poikki, ja ennen iltaa ulvahtelivat jo siintävät selät, kun hän kultaisella kurikallaan rannoilta ja niemien nenistä koetteli, kestäisikö jo jää vieraan yli kulkea. Ja niin oli kaikki valmiina saapua salojen sulhon.

On varhainen aamuyö, salo nukkuu tuikkavan tähtitaivaan alla, jota ei heikokkaan rusko vielä valaise. Tapio ja Mielikki lepäävät vielä naavaisilla vuoteillaan, mutta tyttäret jo valvovat ja odottavat aamun ensi koittoa ja Suuren Jousimiehen liikkeelle lähtöä nuotioltaan, jonka ääressä hänen tiedetään yötään viettävän. Pimeä on vielä Tapiolan tanhualla, jossa he aittain ja pirttien väliä häärivät ja vähän vähä pysähtyvät ulos pimeään sisään tuijottamaan, eikö tulisi viestin tuoja, valkea huuhkaja, joka tapiolaisten yöllisenä airueena liikkuu.

Alkaa silloin kaksi kellankiiltävää pistettä loistaa pimeässä, ja siiven havinan kuulumatta istahtaa yölintu pötkelön päähän, joka on sen lepopaikaksi pyhitetty, keskelle pihamaata.

Neidot kyselemään:—Mitä näit?—Mitä kuulit?—Mitä tiedät Suuren Jousimiehen nuotiolta kertoa?

Huuhkaja heille haastamaan:

—Niemen kainalossa, lahden rannalla, tuolla puolella vesien on nuotionsa kuivaneen kelohongan juurella, jonka Ukko itse on Tapion pyynnöstä nuolellaan maahan pirstonnut metsänkävijäin helposti saatavaksi. Komea on mies, sankari varreltaan, ei ole ennen metsämiestä moista näillä mailla nähty. Oksalla istuin ja metsän pimennosta katselin: selällään lepäsi havujen päällä, pitkä tukka kaulaa suojausi ja tuuheaa parta rintaa, joka tynesti kohoili. Ei teillä, tyttäret, milloinkaan vierasta hänen vertaistaan: pitkä kuin harjun honka, solakka kuin solkikoivu—sulhasenne!

Myhäilevä ilo liekehti airuen silmissä, sillä vaikka ukko totiseksi tekihe, oli tapansa leikkiäkin laskea tyttösten kera. Mutta tytöt yhteen ääneensä huutamaan:—Riennämme katsomaan! Käymme likeltä näkemään, ennenkuin emäntä nousee!

Vaan silloin huuhkaja torumaan:

—Ei ole lupa lähteäkseenne! Ei ole lupa lähteäkseenne! Kaukaa katsonette, kauemmitse kiertänette!

—Näitkö silmänsä, huuhkaja?

—En nähnyt, en tohtinut! Kun liikahti, lähdin. Jos silmänsä minuun sattui, siihen hoiperruin oksalta, sen tiedätte.

Vavahti Tapion tyttärten rinta, ja lähtemättä jäivät, eteensä alas korven pimeään tuijottivat. Suloista olisi ollut heidän Suuren Jousimiehen syliin hoipertua, hänen silmänsä nuolien satuttamana. Mutta eivät he koskaan saaneet tuhonsa uhalla metsämiestä nähdä eivätkä hänelle näyttäytyä, vaikka salainen lempi heidän sydämissään häntä kohtaan ei koskaan kytemästä lakannut.

Heikko rusotus kuumotti kaukaa metsän sisästä.

—Nyt on noussut, nyt tultansa terästelee aamua odottaessaan, sanoi huuhkaja. Samassa ilmaisi hiljainen vartioteeren kuherrus ylhäältä Tuomivaaran laelta, että jo aamukin sarastaa.

Kiire tulee Tapion tyttärille, haihtuva haaveet, eivätkä he taaskaan enää muuta ajattele, kuin mitenkä saisivat paikat kuntoon toivotun taloon tulla. Jo on aika riistan päivämakuulle mennä, jo toisen nousta ja kunkin oikealle sijalleen asettua, että erämies etsimättä edestään löytäisi.

Ja laumoittain lentävät linnut osoitettuihin urpupuihin, jänöt painautuvat näköisille paikoille, ja oravat lähtevät varpua pitkin metsämiestä vastaan juoksemaan. Tuokiossa on kaikki tehty, hetkistä ennen aamun päiväksi valkenemista, sillä niinkuin pakenee sumu tuulen tieltä, niinkuin lentää pilvi puiden yli, niin kiitää metsänneitojen lauma alas vuorelta askareilleen salon sisään ja yhtä pian sieltä takaisin Tapiolan tanhualle, ollakseen taas valmiina apuun rientämään, kun Suuri Jousimies ajonsa aloittaa.

Jo tulee toinen viestintuoja, Metsolan päiväinen airut, kokko, ilmojen kuningas, ja kertoo vieraan jo nuotioltaan nousseen, suortuviaan sukineen, peseytyneen ja loihtuja lukien uhrihopeitaan lähteeseen sirottaneen. Ja kohta lentää kolmas, nährineito, metsän kaikkien kummien katselija, ja huutaa näreen oksalta nähneensä, miten joutaan tarkasteli ja nuolia viinestään valitsi, ja liikkeelle lähti.

—Minne lähti?

—Tänne lähti, yli vesien tullakseen.

—Oliko ison riistan nuolet vai pienen?

—Kaiken riistan oli aseet: orava ja lintunuolet, hirvinolet, karhukeihäät, kaikki on varustellut, kaikkea pyytää.

—Kaikkia pyytää ja kaikki saakoon! huuhahtivat neidot.

Aamu on koittanut ja koitto päiväksi valjennut. Ennen muita alkavat rusottaa Tapiovaaran huippuhongat, sitten luo yhä helottava taivas kuulakan ilman läpi hohteensa alempana oleviin metsäisiin mäkiin ja sieltä alas soihin ja järviin, jotka kierinä kiiluvat huurteisten salojen keskessä.

Hän on lähtenyt nuotioltaan tuolle puolen vesien ja kulkee yli silloitettun salmen Tapiolan mannerta kohti. Notkea on käyntinsä, solakka vartalo huojahtelee, hieno jää ulvahtelee jalan alla.

Ihmeissään katselee metsämies ihania erämaita, jotka hänen eteensä aukeavat. On hän joskus ennenkin näillä mailla kulkenut, näistä vesistä yli astunut, ei koskaan ole Metsola hänelle näihin pukuihin paneutunut. Vaarat palavat aamun tulessa kuin unessa aavistettu taikamaa, härmä puissa kimmeltelee, kuura maassa kiiltää, medelle haiskahtelee metsä, ja niin on kuin kantelet ilmassa soisivat. Jo ymmärtää hän Tapion taivuttaneensa, jo metsän Mielikin suosion saavuttaneensa.

Mustanaan ovat urpukoivut teiriä täynnä, ja ne odottavat kuin kypsät hedelmät puusta pudottajaansa.

Ei sitä niittynientä, ei sitä suosaarekettä, josta ei jänön valkea turkki näreen juuresta paistaisi ja mustat silmät valkkaisi.

Satanaan juoksee oravaisia oksilla, eikä lakkaa halli haukkumasta, kerran vainun päähän päästyään.

Kuin koiria kylän kujilla hypähtelee repoja polkujen poikki—ja ammutaan; ja ajamatta kurahtaa ilveksiä puihin—ja pudotetaan!

Sataisena keikkuu saalis hänen ympärillään, tuhantisena Tapion karja.

Posket palaen, silmät terävinä tähystellen ja jousi aina jänteessä ja jänteet aina joustavina vaeltaa hän, ihastellen uusia saaliita ja uusia maita, jotka saalista antavat, mutta eniten ihastellen omaa kätensä kantavuutta, oman silmänsä tarkkuutta ja oman onnensa antia. Ei ole miestä metsän kävijätä hänen vertaistaan, ei toista, joka tietäisi, niinkuin hän, missä on salo saalihisin, missä maa eräisin etsittävä.

Sillä hän ei näe, että kauniina kaarena kulkee hänen kahdenpuolensa Tapion tyttärien jono, ajaen riistaa hänen eteensä ja estäen sitä pois pakenemasta. Pihlajaisilla virvoillaan ohjaavat Metsolan paimenet karjaansa, ja mikä ei viittauksista välitä, sille ilmaa soittavat, ja mikä ei siitä säikähdä, sitä selkään sipaisevat. Ei hän tiedä, että Tapio ja Mielikki kukin kuusensa alla Tuomivaaran rinteellä istuen hänen kulkuansa seuraavat ja sinipiikain ajoa ohjaavat ja lähettävät närhinsä neitosille sanaa viemään, että tietäisivät, missä jousimies menee ja minne heidän on saalista hänen eteensä ajettava. Ei hän ajattele muuta, kuin miten saisi uutta otetuksi ja miten saaliskokonsa yhä suuremmaksi kasvamaan. Ei ajattele antajan kiitosta eikä haltiain hyvitystä.

Itseensä tyytyväisenä on hän istunut ahon keskelle vastapäätä Tuomivaaraa saalistaan lukemaan, joka jo alkaa hartioita painaa. Uupunut hän on, mutta yhä pitäisi mieli enempää saamaan, jos vain jaksaisi kotiin kantaa. Mutta liian kaukana on majansa hänen tänne saakka säiliötä tehdäkseen. Ja hän päättää, oravansa, jänönsä, kettunsa ja ilveksensä nyljettyään, lähteä pois, toiste taas palatakseen.

Mutta sill'aikaa kun hän näitä toimii ja hyvillä mielin hyräilee, lähestyvät metsänneidot ahoa, piiriään pienennellen. Ei kukaan ole saanut häntä nähdäkseen, mutta oudosti sykähtää heidän sydämensä, kun kuulevat hänen askelensa, ja kummasti vihlaisee rinnassa, kun hän koiraansa viheltää. Liikahdus kulkee läpi koko heidän jononsa, kun jousi helähtää ja nuoli vinkuen lentää, kiinni he sitä kilvan lennosta tavoittavat säilyttääkseen sen Suuren Jousimiehen muistona Tapiolan tyttöaitoissa, jonne metsämiesten kaikki kadonneet nuolet joutuvat... Mutta nyt on rohkea, hilitön halu heidän rintansa täyttänyt saada nähdä hänet ja hänelle näyttäytyä. Tuossa hän on lähellä, ei ole kuin näreikkö välissä, näreikkö tosin tuuhea, mutta matala... Hän kuuluu haastelevan hallilleen ... jo nousevat he varpailleen ... ja kaulojansa kurkottavat... Silloin kuuluu kaukaa huuto ylhäällä ilmassa, Tapion varoitus tyttärilleen, ja pelästyneenä parvena pyrähtää tyttärien lauma lentoon, ja ilmassa on hetken aikaa havina niinkuin lintujen lentäessä, kunnes se heikkenemistään heikkenee ja tyttäret kyyhkysparvena kokoontuvat Tapiovaaran rinteelle.

Alakuloiseksi käy taas impien mieli. Eivät saaneetkaan nähdä, eivät näyttäytyä hänelle, jota jokainen sydämessään lempii.—Ei hän huoli meistä, ei meitä ajattele, ei meitä muista, ei aavistanutkaan lähellä olevamme, ei lähtöämme kuullut eikä edes silmiään nostanut. Pois laittautuu tuolla lähtemään, ei

koskaan enää ehkä tule takaisin tänne, ja jos tuleekin, muuanne on Tapio meidät jo ehkä vienyt. Ja yhä murheellisempi on impien mieli niinkuin illastuvan auringon, joka jo mailleen painuu.

—Kun saisimme edes huomiseksi jäämään!

—Hirven hänen eteensä lähetämme!

Ja tuiskuna rientävät toiset parasta elättihirveä Tapiolan haasta päästämään, sill'aikaa kuin toiset taas jonoon asettuvat häntä metsämiestä kohden ajaakseen. Sen jos kaataa, ei jaksu yksin kantaa, vaan luo täytyy yöpyä ja tänne huomiseksi jäädä.

Mielikki näkee tyttäriensä tarkoituksen eikä tahdo kieltää heiltä, mitä kerran lupasi, että milloin mieleisensä metsämiehen kiertänevät, sille saavat karjastaan parhaan antaa. Mutta toisin panee hän peuransa juoksemaan, toisin tyttäret tahtoivat. Tyttäret hänet suoraan aholle ajaisivat. Mielikki ohitse ohjaa, ettei saa Suuri Jousimies häntä kuin vilaukselta silmätä. Kaiken muun unhottaen hän koirineen suuren saaliin jälkeen rientää. Poikki vaarojen, harjuja pitkin ja yli vesien harppailee hirvi tuon tuostakin pysähtyen koiraa vastustelemaan. Mutta niin pian, kun metsämies on päälle pääsemässä ja joutaan virittää, lähtee se uuteen juoksuun, metsänneitojen houkutusluodoista huolimatta. Sillä lupaa kysymättä ja haukkain varoittavista luodoista enää välittämättä ovat tyttäret jälkeen lähteneet ja siirtyvät vaaralle ajoa seuraten ja odottaen hirven uupumista.

Yhä kauemmas painuu hirvi pois päin Tapiolan tanhuvilta Suuren Jousimiehen kotia kohti, jossa päin ovat Pellervon peltoiset maat ja jonne metsänväen ei koskaan ole asiata mennä, eivätkä mene. Jo näkyy savu nousevan Jousimiehen majasta tuolta puolen Rajajärven, mutta yhä jatkaa juoksemaan hirvi. Hätäillen huhuavat ja houkuttelevat neidot nimikkoaan takaisin, että kääntyisi, ettei enää etenisi, ei yli järven juoksis. Mutta kintereillään koiraa puhaltava hirvi rantavaaralta järven kierälle jäälle, siihen keikahtaa, jalkansa taittaa ja Suuren Jousimiehen kädestä surmansa saa.

Vaaran laella istuvat immet tähystämässä ja näkevät naisen tulevan tuvastaan järven niemestä vastapäätä ja jousimiestä vastaan rientävän, näkevät hänen käsiään yhteen lyövän ja kuulevat hänen ihastuksesta huudahtavan:

—Kenen ihmehen onnella sait saaliit moiset?

Ja tyytyväisesti hymyillen vastaa metsämies:

—Sinun onnellasi lienee annettu, mikä ei ole omallani otettu!

Kovin käy pahaksi metsänneitojen mieli, kovin kirvelee heitä Suuren Jousimiehen kiittämättömyys. Vai hänen naisensa onnella! Sen onnella, tuon, joka kotona istuu ja valmista odottaa, sill'aikaa kun he hänen koiranaan kulkevat.

—Se hänen koiranaan kulkekoon!

—Ottakoon sitten omalla onnellaan!

—Ottakoon vain naisensa onnella!

Kateus kalvaa, pettymys jäytää metsänneitojen mieltä heidän istuessaan illan hämärtyessä vaaran rinteellä vastapäätä Suuren Jousimiehen tupaa, josta tuli tuikkaa hänen naisensa nuotiolta toiselta puolen järven. Punaisena ruskottaa taivas, tuulta ja sadetta ennustaa ilma. Ja kun metsänneidot pimeään tullen puitten latvojen päällitse hajanaisina parvina kotiinsa kiitävät, pauhaa jo myrskynä syksyinen metsä, susina ulvovat tuulispäät ja luokkina huojuvat hongat. Irti repii myrsky järvestä jään, irvistelevin ikenin ärjyvät aallot Jousimiehen rannassa, ja hänen tupansa tutisee hajotakseen. Peikkoina kiljuu Tapiolan tytärten paha mieli sen ympärillä, ja vitsoina ruoskii heidän vihansa viima lunta ja räntää sen seiniin. Eikä uskalla hän kolmeen päivään eikä kolmeen yöhön ovestaan ulos astua.

Mutta kun ovat aikansa raivonneet, niin uupuvat omaan vihaansa ja lauhtuvat lempeiksi. Ja kun Suuri Jousimies tyynen aamun valjettua taas lähtee liikkeelle, on Tapiolassa juhla jälleen, ja ovat metsänneidot unohtaneet vihansa metsämiehen naista kohtaan siitä ilosta, että saavat taas häntä palvella ja hänen eteensä riistaa ajaa.

Ja vaikkei metsämies heidän apuaan oivallakaan ja vaikka hän yhä vain omalla onnellaan ylpeilee, niin eivät sitä pahakseen pane siinä toivossa, että kerran saisivat hänet Tapiolaan talveksi jäämään ja että saisivat kerran hänet nähdä ja hänelle näyttäytyä.

Kerran he sen saanevatkin, mutta silloin on hänen viimeinen metsäpäivänsä tullut ja silloin häntä turhaan naisensa vartoo. Mutta silloin on suru Metsolassakin, ja kyyneliä vuodattaen kantavat neidot havuja hänen vuoteelleen, jossa hän kaatamansa kontion vieressä viimeistä untaan nukkuu.

METSÄPOLKU.

Se eroaa salaisesti suuresta tiestä ja lähtee palaneen puun juuritse menemään sydänmaata kohti. Hevosella ajajat eivät siitä välitä, eivät sitä huomaakaan, ja monet niistäkin, jotka jalkaisin kulkevat, valitsevat kernaimmin valtatie. Mutta minulle on metsäpolku maani kauneimmat näköalat näyttänyt ja vienyt minut luonnon lumotuimpiin pyhättöihin—ja sentähden minä sitä kuljen.

Se ei ole näyttänyt minulle kaupunkeja eikä komeita kirkonkyliä, ei ole vienyt minua herrain kartanoihin eikä laajojen viljelyksien luo, vaan se on kuljettanut minua ohi armaiden ahojen, poikki salamyhkäisten soiden, läpi ikuisten erämaitten, yli vaarojen, pitkin puroja ja metsäjärvien rantoja ja pysähtynyt kanssani metsämökin veräjälle, uudistorpan tuvan perään ja vielä siitäkin sivu vienyt. Se on ollut minulle opas oiva ja ystävällinen, ja vaikka olen sen usein unhottanut, muistan sen kuitenkin joka kerta, kun tahdon loihkia eteeni kokonaiskuvan maastani, siitä maasta, joka on *minun* maani.

Sillä ei ole polkuni tavallinen tie, itsestään tietämätön, vaan se on elävä olento, joka tietää, minne vie ja mitä näyttää. Minusta näyttää siltä, kuin se tietäisi, mistä tulee ja minne menee, ja siitä näkee, miksi se on sellainen eikä toisenlainen. Sitä ei ole tekemällä tehty, vaan se on syntynyt, itsestään syntynyt, itse itsensä kulkenut. Se ei kulje niinkuin umpisilmäinen maantie, minne ihmiset sen vievät, eikä niinkuin rautatie, joka lyö päänsä kallioon tai puhkaiseikse sen läpi. Ken omilla jaloillaan kulkee, niinkuin metsätie, se kulkee katsellen, varoitellen ja voimiaan säästäen. Sentähden se aina on suora, vaikka näyttää mutkittelevan, sentähden se ei uuvuta ystäväänsä, joka sitä seuraa, vaan hoitelee häntä ja helpottaa hänen vaivojaan. Se ei aja suohon lyhintä tietä hakiessaan laveimman paikan yli, vaan vainuaa jo kaukaa kaitaisimman ylimenon ja sinne johtaa. Se koettaa aina saada kovaa maata jalkasi alle, hakee harjuja ja välttelee veteliä ja likaisia paikkoja. Se on se, metsäpolku, joka on keksinyt sananlaskun: »parempi virsta väärään kuin vaaksa vaaraan». Ja kuinka taitavasti se vuorelle nousee! Ei koskaan kapua rinnettä suoraan ylös, mutta aina kuitenkin löytää lyhimmän ja helpoimman matkan, ottaa kuin varkain vastamaesta voiton. Saatat luulla sen mutkittelua seurattessasi, että se on unohtanut aikeensa, suuntansa muuttanut ja kääntynyt takaisin alas; saatat siitä suuttua ja lähdet omin päisi nousemaan: töksähdät kohosuoraan kallioon tai joudut läpipääsemättömään rytöön ja löydät polkusi, joka on kyllä kaaren kiertänyt, mutta joutunut jo ennen sinua sinne, minne pyrit. Seuraa häntä, älä epäile, ja saat olla varma, että se vaaran laelle vietyään sinulle kauneimman näköalan näyttää. Se siinä samalla vähän laajenee, haaraantuu, niinkuin olisi itsekin seisotellut ja maailmata katsellut—ja katseltuaan lähtee se tyytyväisesti ja tynesti luikertelemaan alas kuin metsäpuro puitten lomitse. Se ei rakasta yksitoikkoisia maita ja välttää ikäviä seutuja minkä voi. Jos vain suinkin sopii, pistäikse se katsomaan lehtoja, niittyjä, latoja ja lampia. Jos on kaski tai pelto metsässä, niitä se tervehtää. Jos on lähde, sen kautta se kulkee. Eikä se aukeallakaan linjaksi muutu, vaan polveilee ja kaaria tekee. Metsä on täynnä mittarien linjoja, mutta niille ei koskaan polkua synny. Vaan osaa se silti olla tarmokas ja pitää puoliaan, jos tarvitaan. Jos sen on jostakin mentävä, ei mikään voi estää sitä tahtoaan täyttämästä. Parhaan niitynkin poikki on sen päästävä, yli kylvetyn pellonkin, ei väisty väkivallalla millään, silloin kun se kerran on oikeutensa oivaltanut.

Eikä sitä tahdokaan häiritä se, jota se palvelee. Metsän mies, korprien asukas on hienotunteinen ystäväänsä kohtaan, tuota opastaan, jota jo hänen esi-isänsäkin seurasiivat ja joka on osa heidän elämästään. Jos hänen täytyykin polkunsuon kohdalle kaski hakata ja aita panna, rakentaa hän siistit veräjät ja astinlaudat, eikä tien paikkaa polta eikä kylvä. Ja jos tie on suolle sortunut tai vetelään paikkaan uponnut, heittää hän pitkät puut hetteeseen ja niiden avulla ylös auttaa. Ja jos on tie eksynyt itsestään, niinkuin saattaa sillekin tapahtua, kun se on saanut liian kauan yksin elellä ja unhotuksiin joutua, takoo hän pilkat puihin ja auttaa sen taas uudestaan syntymään.

Aina luulisitkin metsäpolun yksin olevan, erakkona elelevän. Sillä harvoin on metsätiellä vastaan tulija, ja aina on siinä hiljaista. Jos joku kulkeekin, et sitä kauan näe, et kauan kuule, pian hän tienkäänteeseen katoaa. Ja kuitenkin kuulee metsäpolku asioita paljon ja näkee monenlaista. Kaikkien salaisuudet se saa tietää ja kaikkien luottamuksen ottaa vastaan. Sen hakevat sulho ja morsian kaulakkain kulkeakseen, sille karjatyttö helähyttää ilonsa ja sille huolensa haastaa. Se näkee karjan, näkee paimenet ja metsämiehet, linnut sitä pitkin piipertävät, jänö pitkät matkat pukki sen selässä ja kernaasti valitsee sen vieressä makuunsa, sillä tie on sen paras liittolainen ja viepi ohitse vainoojat: ketut ja koirat. Mutta suurimman huvin tuottaa sille orava, joka laskeutuu alas varvulta ja juosta vikittää männynkerkkä suussa, ponnahtelee ylös puihin ja istahtaa kannon päähän käpyä nakertamaan.

Kuinka vaatimattomasti se taloon tulee, metsäpolkuni, kuinka hienotuntoisesti pistäikse sisään piennarta myöten jostakin aidan nurkkauksesta! Suuriin taloihin, herrojen komeihin kartanoihin se tuskin ollenkaan uskaltaa, katoa yht'äkkiä ja ilmautuu vasta toiselta puolen talon metsästä, jonne on joutunut, miten lienee, joko kierrellen taikka maan alitse kulkien. Ennen se väistyy kuin itsenäisyytensä menettää ja muuttuu sannoitetuksi kujatieksi. Mutta mökkitaloon se käy kuin kotiinsa, astelee

tuttavallisesti ja pelkäämättä aina pirtin oven eteen ja tekeytyy emännälle hänen aittatiekseenkin nurmisen pihamaan poikki. Siinä se viihtyy ja siinä se viipyy ja lähtee siitä yhtä ehyenä kuin siihen tulikin.

Tulleeko kerran meillekin aika, jolloin kaikki metsätiet ovat maanteiksi muuttuneet? Koittaneeko päivä, jolloin sydänmaan koukertelevat, varjoiset polut ovat suoria, pölyisiä kärrykujia?

Silloin eivät ihmiset enää notkein jaloin ja pystyin päin kulje, vaan vaeltavat selkä koukussa ja aivot uuvuksissa yksitoikkoisista etäisyyksistä, leveää suoraa linjaa, jossa virsta tuntuu pitkältä kuin penikulma. Lyhyt on pitkäkin taival metsäpolun kera kulkea, sillä joka käänteessä herää uusi toivo perille tulosta. Pitkä on maantiematka, jossa päämaali näkyy, mutta näyttää aina olevan kauempana kuin onkaan.

Ennen oli elämäni maantie, jota rattailla retuuttelin kieverista kievariin ja kaupungista toiseen. Käännyn pois niiltä teiltä sen palaneen hongan kohdalla ja kuljen nyt metsäpolkua pitkin kohti kaikkisuuden korpea enkä tiedä enkä tahdo tietää, minne se päättyy— niinkuin ei kukaan tiedä, missä on metsäpolun loppu. Mutta sen jo tiedän, että se suurille, rauhaisille saloille saattaa, jos vain sitä osannen oikein kulkea enkä muille poluille poikenne.

Jos poikennekin—sinne, hyvät haltiani, minut ohjatkaa!

Suurten valtateiden varteen hautasivat ennen muinoin vanhat roomalaiset vainajansa, ettei olisi heillä ikävä yksin olla. Minä soisin saavani levätä kahden metsäpolun risteyksessä, missä jänönen ohi kuukkii ja orava käpy suussa hyppelee ja lintuparvi juosta piipertelee ja onnelliset ihmiset käsi kädessä astelevat eivätkä aavista, että siinä on se, joka heidän onnestaan iloitsee.

PAHAN OMANTUNNON PUU.

Se oli suuri, tuuhea kuusi, oksat maata viistättäen. Se seisoi vähän matkaa ikkunastani, koivujen keskellä huvimetsässä, aivan ajotien vieressä. Kun aamusilla nousin ja katselin ulos, en voinut olla sitä näkemättä; aina pisti se siitä ensiksi silmäni. Kun illalla viimeksi pistäysin pihalle, kuumotti se pimeästä ja kammotti kuutamolla. Noustessaan sattui kuu aina sen taakse ja teki sen isoksi ja aavemaiseksi, ja tahtienkin silmissä oli, niiden sen havujen läpi tuikkaessa, ilkkuva ilme.

Lapsena se minua pelotti, ja minä kiersin sen aina kauatse, luullen sen alla peikkojen piilevän. Kun vanhempana menin luvattomille retkille, varoitti se minua huminallaan, ja kun niiltä palasin, niin sen moite kohisi korvissani. Minusta tuntui, niinkuin olisi sen sisässä aina ollut joku minua vakoilemassa.

Se ei koskaan lakannut humisemasta. Myrskysäällä kaikui sen ääni yli kaiken muun metsän, ja kun puutarhalehto sen ympärillä iltatuulella hellästi kuiskaili, oli kuusen puhelu kuin kaukaista, tyytymätöntä huminaa. Tynnelläkin, kun eivät muut puut vielä tuulesta mitään tienneet, luulin minä kuulevani sohinaa sen sisästä. Ja vaikka olisi lehto kuinka lempeästi helottanut illan ruskossa ja solkikoivut lämpiminä kesäpäivinä kuinka onnellisina seisoivat, aina se oli synkkä ja musta ja murhemielinen. Kesällä peittyi se kyllä puoleksi lehvien taa, mutta kun lehdet karisivat ja talvi tuli, esiintyi se entistään uhkaavampana.

Ja kuta enemmän minä elin, sitä enemmän näytti se minua uhkaavan. Joka talvi kävi se yhä kolkommaksi, hautoi kosta, oli kuin olisi kaihomieltä kantanut. Se näki kaikki, tiesi kaikki ja kaikesta moitti. Ja minä aloin pelätä, että kerran se vielä päälleni kaatuu ja minut alleen hautaa.

Elin siinä salaisessa toivossa, että siihen kerran ukkonen iskee. Mutta ukkonen murskasikin uuden viiritankoni ja vei palan huoneeni seinästä, ja kuusi puisteli vain kuin ilkkuen turkkiaan. Toivoin, että syysmyrskyt sen kerran kaatavat ja sillä siitä pääsen. Mutta kun myrsky lakaisi koivuja maahan sen ympäriltä, niin silloin se vasta alkoikin oikein elämöidä ja taivasta havuisella hännällään hutkia. Se karjui kuin vimmastunut jalopeura, ja minä pakenin perimmäisiin huoneisiin.

Käskin kaataa sen maahan, ja palkkasin miehiä sitä hakkaamaan, mutta ne keksivät salaisia merkkejä sen kaarnassa ja sanoivat sitä karsikoksi ja vainajain puuksi, ja että kosto ja onnettomuus sitä kohtaa, joka siihen koskee.

Silloin minä itse kävin sen kimppuun ja koloin sen salaa keväällä mehujen aikana. Mutta syksyllä seisoivat se kahta kamalampana, komotti kuin aave, ja sen kuivuneet oksat ritisivät ja rutisivat, minulle

rauhaa antamatta. Vimmoissani iskin minä kirveeni sen kylkeen ja hakkasin, kunnes uuvuin ja tuli yö, enkä ollut saanut sitä puoleksikaan poikki.

Mutta yöllä nousikin myrsky ja kaatoi sen maahan jyminä, että luulin tanteren halkeavan ja huoneeni siihen suistuvan.

Riensin aamulla ulos viholliseni kukistumisesta riemuitsemaan. Siinä se vihdoinkin makasi suullaan maassa, ja minä katkoin sen kuivia oksia, ajatellen sitä komeata kokkoa, minkä niistä tekisin. Ilkuin sen viimeinkin voittaneeni.

Mutta kun minä katsahdin ympärilleni, näin minä, että suuri kuusi oli kaatunut kymmenien pienempien keskeen, joita en ollut ennen huomannut. Niitä oli siinä kokonainen pikku metsä, suuren kuusen kylvämiä ja sen suojassa kasvaneita. Itsepäisinä, äreinä ja ohdakkeisina seisovat ne siinä, niinkuin olisivat uhanneet.

Yhdestä kiusasta pääsin, sain kymmenen sijaan, jotka töröttävät edessäni aamuin ja illoin, jotka soittavat samaa säveltä korviini kuin isänsä ennen. Se on kuin kokonainen kuoro paholaisia, jotka pitävät pahat tekoni kuuluvillani ja laulavat minulle kaikista teoistani ja toimistani, ettei vain yksikään minulta unhottuisi.

En pääse niistä koskaan elämässäni, en saa niitä koskaan hävitetyksi, minun täytyy antaa niiden siinä hyötyä ja rehoittaa. Ja minä olen varma siitä, että kun minut tästä kerran multa viedään, niin pystytetään niistä hautauspäivänäni kunniavartio kirstuni ympärille. Ja kun hyvät ystävät tietysti tahtovat antaa minulle jonkun muiston kotipaikastani, jonkin muiston tuonelan tielle, niin istuttavat ne niitä haudallenikin humisemaan—pahan omantuntoni puita.

TUOMIOKELLO.

On hiljainen, talvinen, kuutamoinen yö. Tippuu lunta alahisilta taivahilta, ja lumihiteiden läpi paistaa sappinen kuu.

Maantienvarren Jussi Huttunen on pistäytynyt pihalle pirtistään ja käynyt yhdellä tiellään hevoselleen heiniä heittämässä. Hevonen on alkanut niitä purra rouskutella. Mutta yht'äkkiä on se lakannut puremasta ja kuulostanut. Sitten on se taas alkanut rouskuttaa, mutta taas pysähtynyt ja kuulostanut uudelleen, ja silmä on pimeässä vihreälle välähtänyt. Jussi on ajatellut, että mitähän se siinä, ja on pannut tallin oven kiinni ja lähtenyt menemään pirttiin.

Mutta silloin kuulee hän sen itsekin. Se on joku kellossa ajava, maantiellä kaukana, toisella puolen järven. Kenellähän lienee niin isoääninen kello? Tuntuu ajavan alas mäkeä aika vauhtia, koska niin remputtaa. Saapas nähdä, kääntyykö tienhaarassa isoa maantietä, vai lähteekö tännepäin kirkkotietä?

Tännepäin se kääntyy... Ei ole tämän pitäjän herroilla kellään sen äänistä kelloa. Maantienvarren Jussi tuntee kaikki oman pitäjän aisakellot... Sehän mölisee koommin niinkuin jokin ruokakello... Lienee joku pitkän matkan täkäläinen.

Ja oli siinä vähän muutakin outoa tuossa tulijassa ja sen kulussa. Jussi tunsikin kaikki tiet ja tienkäännteet ja mäet, ja tiesi, että sillä paikalla, mistä sen ääni nyt kuuluu, on vastamäki, pitkä, jyrkkä törmä, jota ei tavallinen ihminen juosten aja. Mikä hurja lieneekin, joka ajaa laukalla vastamaatkin?

Eikä se kuitenkaan tunnu siltä kuin laukalla ajaisi. Pikemmin se silloin lähenisi. Se soipi myöskin liian säännöllisesti vuoroin kumpaankin laitaan eikä niinkuin tavallisesti aisakellossa, jossa kieli aina sattuu vain yhteen laitaan.

Ei se ikinä ole oikea aisakello... Nyt se yht'äkkiä lakkaa soimasta, lakkaa kolmeen läppäykseen kuin kirkonkello jumalanpalveluksen loputtua. Ei kuulu mitään koko maailmassa, lumi putoilee vain, ja ruuna alkaa taas rouskuttaa tallissa.

Olipahan mikä oli ... ei tainnut olla mikään ... saattoivat uniset korvat vain valehdella. Jussille tulee vilu paitahiasillaan, ja hän menee tupaan ja heitäkse vuoteelleen.

Mutta tuskin on hän silmänsä ummistanut, kun koira kavahtaa pöydän alta ja töyttää ulos ja alkaa ulvoa. Samassa kuuluu avonaisesta ovesta kellon ääni entistä selvemmin. Jussi sukaisee turkin ylleen ja kengät jalkaansa ja menee ulos. Rakki vuoroin haukkuu ja vuoroin ulvoo ja juoksee tallin taa, palaa

sieltä häntä koipien välissä ja vikisee, sitten taas rähisee maantielle päin.

—Vaiti—Sht!

Nyt se soipi aivan kuin kirkonkello:

—Pim! Pim! Pom, pom!—Pim, pim! Pom, pom!—Pim pom!—Pim pim peli pim!

Soipi milloin harvasteeseen, milloin nopeasti laidasta laitaan, milloin läpäten kuin tanssin tahdissa, kuin polkan tahdissa.

Mutta eihän kuka voi ajaa kirkonkello aisassa! Kenen aisa se semmoisen kellon kestäisi! Ei se ole oikea ajaja ... muu ajaja mikä lie ... ja mikä lie tuo säppikin kuun ympärillä...

Se tulee yhä likemmä, kuuluu välistä heikommin metsän takaa, mutta aukealta paikalta taas kahta kovemmin. Mäen takana se kuuluu kuin maan alta, mäen päälle päästyään taas kuin puitten latvojen yli.

Se on kirkon kello, oikea kirkonkello, mutta soittaja, joka sillä tanssin tahtia helistää kuin mitä helvetin rallatusta, ei ole oikea soittaja...

Jussia alkaa värisyttää, vaikka on turkki yllä ... hänelle tulee hätä, sitä suurempi, kuta likemmä se tulee... Jos se on tuomiokello ... jos se soittaa hänen viimeistä päiväänsä ... tulee häntä hakemaan?

Eikä Jussi saa salatuksi itseltään, minne se tulee häntä hakemaan.

Maantie kulkee aivan hänen peltonsa alitse, ja siitä mennessään se hänet ottaa... Nyt se on törmän päällä, ja törmän alla on tienhaara pellon yli pihaan...

Kaikki hänen pahat tekonsa sukeltavat hänen mieleensä. Hän on tehnyt vääryyttä matkamiehille, punninnut heiniä väärällä puntarilla, pettänyt hevoskaupoissa, vetänyt nenästä velkamiehiään, ei ole tarvitsevia milloinkaan auttanut, lyönyt kostosta kirveellä naapurin lehmää selkään, syöttänyt elukoillaan salaa toisten niittyjä, puhunut valansa päälle oikeuden edessä vähemmän kuin tiesi, ollut ilkeä vaimolleen, piessyt häntä...

Nyt se laskee mäen päältä, tuossa tuokiossa on täällä ... pim—pom— pim—pom! pim peli ... pim peli...! ... nyt se tulee omansa ottamaan ... ei ennätä mitään sovittaa ... ei saada anteeksi edes akaltaan ... se kyllä antaisi, jos ennättäisi pyytää ... vaan ei ehtisi senkään kanssa kaikkia selvittää ... voi, voi, kun edes kaatuisi käänteeseen vierussa!

Hän lankee lyhyessä turkissaan polvilleen pihamaalle, tallin ja navetan väliselle solalle, iskee kätensä yhteen, lupaa parantua, lupaa hyvittää kaikki, joka asian, nekin, joita ei nyt edes muistakaan ... akkansa ennen kaikkea.

Nyt se on mäen alla, kello mouruaa aivan kamalasti, nyt se kääntyy ... eihän käännykään ... ohi ajaakin... Toivo hytkähyttää rintaa... Mutta jos vielä tulee toista tietä, isoa tietä, kujaa myöten...?

Ei tule sitäkään, ohi ajaa senkin! Ei tullutkaan häntä ottamaan!

Vielä vapisee hän koko ruumiissaan, vielä on hän polvillaan lumessa, mutta syntein ja pahojen tekojen tulva on tyrehtynyt, ei muistu enää uusia mieleen ja vanhat ovat kuin sovitetut.

Hän nousee ylös ja tointuu tointumistaan.

Eikö olisi osunut taloon? Vai olisiko rukousta säikähtänyt? Vai eikö ollut aikonutkaan tulla? Muualle olikin ehkä matkalla, muita ottamaan?

Kello kuuluu ajavan salmen jälle, jonka toisella puolella on pappila ja kirkko. Se soi yhä, pommittaa ja pimmittää, mutta Jussi kuuntelee sitä yhä rauhallisemmin, siirtyypä vielä solasta pirtin perään paremmin kuullakseen ja nähdäkseen. Musta möhkäle liukuu hiljalleen tietä pitkin. On se niinkuin olisi hevonen ja reki ... mutta saattaahan se paholainen vaikka miksi muuttautua. Katsohan, kuinka säikäytti! Turhaan hälytti, luulin tulevan eikä tullutkaan... Saapa nähdä, nouseeko kirkon törmästä vaiko pappilan?

Pappilan törmästä nousee! Pappia meneekin ottamaan, itseään rovestia!

Jussin rinnassa hytkähtää hyvästä mielestä. Sen kun viepi, niin viekään! Vaan tappelu siinä tulee, ennenkuin saa sen ison miehen ... pitäisikö mennä auttamaan?

Mutta kello on lakannut soimasta pappilan alla, eikä se pihaan noustessakaan mitään virka, ei kuulu muuta kuin liistereslan ratinaa. Sitten se katoa nurkan taa, ja kaikki on hiljaa. Eikä Jussi pääse selville

siitä, jäikö se taloon, vai ajoiko läpi pihan.

Aamulla varhain lähtee hän pappilaan ja näkee liiterin edessä reen, jonka keskellä on kaksi pylvästä ja pylväiden päällä riippuu poikkitangossa iso kello, kirkon kello, se uusi kello. Renki on juuri vetämässä rekeä ja kelloa liiteriin.

—Kuuliko se Jussi mennä yönä mitään? kysyy renki.

—En ole kuullut.

—Olisipa tämän pitänyt kuulua.

Ja renki lyömään kieltä kellon laitaan, kahakäteen ... pim—pom ... pim—pom!

Jussi Huttunen kuuli sen jälkeen monta kertaa kellon soivan tapulissa, johon se sitten nostettiin. Mutta ei se enää koskaan tuntunut hänen kohdalleen soivan, niinkuin oli sinä kuutamoyönä soinut. Soipahan vain niinkuin muutkin kirkonkellot ja muistuttihan se niinkuin ne aina tekevät ja niinkuin niiden tuleekin tehdä, että kerranhan sinunkin, Jussi Huttunen, kuoleman pitää, kerran tilille töistäsi joutuman. Mutta niinhän se soipi kaikille muillekin, eikä hänelle enemmän kuin muillekaan, muistuttaen kaikkia ihmisiä yhteisesti eikä ketään erittäin. Sillä eihän hän ollut sen suurempi syntinen kuin muutkaan, ja mitäpä se siis hänelle enemmän kuin heillekään? Olipa hän tainnut olla vallan niinkuin höperryksissään silloin, kun antoi säikäyttää itsensä kaikkia syntejään anteeksi anomaan. Eikähän se ollut mikä tuomiokello, tavallinen kirkonkello vain. Liekö tuota ollenkaan koko tuomiokelloa, jonka sanovat lähdön edellä soivan jokaisen korvaan. Vaan jos olisikin ja vaikka se olisi ollutkin se kello ja vaikka olisi taloon tullutkin— minkäpähän olisi mahtanut! Olisi siinä kovalle otettu, ennenkuin sen matkaan moinen poika, joka ei turhista säiky.

Eikä se tuomiokello enää toista kertaa soinutkaan Jussin kohdalla. Sillä se soipi vain kerran kunkin ihmisen elämässä.

KUN MATTI PANI TUPAKAN.

Eivät ole isot hänen ilonsa, eivät suuret nautintonsa, piippu parasta ystävää maailmassa.

Sentähden hän sitä rakastaa ja hellii ja hoitaa tupakkakojeitaan kuin tietäjä uhrikalujaan.

Mikä ero siinä, miten nykyinen nuoriso panee tupakan ja kohtelee savukalujaan ja miten Matti! Puntissaan rutistunut paperossi ja taskussa räjäytynyt sikari sysäistään huolettomasti hampaiden väliin, sytyttää hotaistaan ja heitetään puoleksi poltettuna ilman mitään kunnioitusta lattialle. Matilla on piippuunpano kuin pyhä uhritoimitus, juhlahetki, hänen elämänsä hauskimpien hetkien muistojuhla.

Sen näet jo siitä, millä hartaudella hän kaivaa tuon taikakalunsa poveltaan, millä huolella hän tiukottelee vartta koppaan ja millä hellyydellä nuo kömpelöt sormet koppaa hyväilevät ... on niinkuin lapsen päätä silittelisivät! Hänen oma saamansa se onkin tuo visainen pää, ja mieluiset ovat sen yhteydessä olevat muistot, jotka johtuvat hänen mieleensä joka kerta, kun hän sitä sormii.

Kaunis oli kesäinen lauantai Matin nuorra miessä ollessa, kun hän kylän töistä kulki uudismökilleen ja tapasi tiepuolessa ikivanhasta koivusta visaisen pakkulan. Huolellisesti irtautti hän sen koivun kyljestä ja kantoi kuin karitsan mökilleen—se oli siihen aikaan, kun hän vielä oli mökillisenä. Kesän hän sitä kuivaili ja aina väliin tarkasteli ja talven pitkän sitten puhdetöinään vuoleskeli. Oman näköisensä hän siitä teki, leveäleukaisen, turpeahuulisen, lituskanokan, suun ison ja huulet paksut kuin hänellä itsellään.

On nyt kesäinen ehtoo, kylpenyt on Matti ja syönyt täyteisensä aterian ja laitakse koppaansa täyttämään. Kerput tuoksuu tuvan orsilla ja piennarheinät lattialla. Suu on totinen, pielessään käyrä varsi, yhdestä puusta tehty, mutta silmä hymyilee, ja housuntaskusta pullahtaa ulos pehmeä pallo, häränrakkoinen kukkaro, täynnä muhottavia rouheita.

Ei ole Matilla enää aikoihin ollut iloa omista viljelyksistä, pois hän on joutunut pelloiltaan toisten ojaia kaivamaan ja kasakkana vieraiden kaskia viertämään. Yhden on kuitenkin itselleen pellon pidättänyt, tupakkamaan, entisen isäntätalon tallin taa, kahden ulkokuoneen nurkkaukseen etelän puolelle, että lämmin oikein heijastaisi seinistä kylminä öinä.

Niinkuin ikkunakukkiä hoitaa Matti taimiaan, kastelee niitä väkevillä vesillä, kitkee rikat, riipii pois liiat kukat ja tähystelee poutaisina iltoina taivasta ja tuulia ja pistäksen välistä yölläkin ulos kopeloimaan, onko maa kuurassa. Eikä ole halla vielä milloinkaan saanut Matin toukoa tuhotuksi, pois hän on korjannut elonsa, ennenkuin vihollinen on päässyt niitä puremaan, eikä ole sirppihallaakaan koskaan tullut. Ja makea on Matin tupakka, ei liioin laimea eikä liioin väkevä, sillä tarkat on hänellä taiat, miten tupakka on kuivattava, miten säilytettävä, miten hakattava ja—miten piippuun pantava.

Sukeltaa koppa nyt härän rakkoon, kerää käsi kuin hellästi ruopotellen sen rouheita täyteen, nousee koppa kukkurana piilostaan ja istahtaa taas huulille varren varaan, sill'aikaa kun rakon suu verkalleen kuroutuu kiinni ja kukkaro solahtaa vasempaan housun taskuun eikä koskaan oikeaan.

Malttaa Matti keittää ja malttaa jäähdyttääkin, ei pidä kiirettä tulen teolla, vielä on iltaa istua ja poltella, ja huono on hätäisen työn jälki. Ja tyynesti ja perinpohjaisesti ja silmillään myhäellen käy hän uhritultansa tekemään.

Ei hän ole niitä, jotka omia tekojansa kehuvat ja moittivat toisten, mutta siitä hän silloin tällöin ylpeilee, ettei ole vielä eläessään piippuaan tulitikulla sytyttänyt. Ei luota hän noihin sähisijöihin, jotka sylkevät silmille kuin äkäiset kissat ja sammuvat tai ovat syttymättä juuri silloin, kun niitä enimmäen tarvitset. Matti tahtoo tekemällä tehdä tulensa ja tekee sen aina tuluksillaan.

Ja monet ovat ne muistot nekin, jotka Matilla taulantekoon liittyvät. Ei hän kaiva kertaakaan tulirautaa liiviensä taskusta, sijoita taulaa piin päälle ja iske siitä välkkyviä kipinöitä, ettei aatoksensa saattaisi häntä etäisille saloille, missä kääkkyräiset koivut kääpiä hedelmöivät ja minne ei nykyinen nuori kansa enää tietä tunne. Kerran vuodessa, juhannuksen jälki viikolla, kun kevättouot on tehty eikä vielä ole aika heinään lähteä, katoo Matti kontti selässä ja kirves kainalossa erämalle, syvenee sinne synkimpiin korpiin, viettää yöt nuotiolla ja palaa sieltä selässään kannannainen kuorma kääpiä, metsässä jo valmiiksi vuoltuja. Tarkkaan hän tietää, minkä mistäkin löysi, minkä notkosta, minkä vaaran rinteeltä, minkä sen huipulta.

Jo välähtää kipinä Matin piistä ja melkein aina ensi iskulla sattuu taulaan ja sen sytyttää. Toista on taulatuli kuin tulitikun tuli, ei pistä nenään, kytee siivosti ja levittää tupaan lemua kuin palava suoperkkiö autereisena kesäiltana. Ja saman tuoksunsa antaa se tupakallekin, jonka se hellävaroen sytyttää. Rouheet ritisevät ja kohoavat kukkuralle. Matti painaa niitä vähän peukalollaan, kohentelee, laittelee. Ja kun luonnonvoimat piipun kopassa ovat asettuneet ja savu alkanut tyydyttävästi vaeltaa vanhaa väyläänsä kopasta varteen, varresta pullistuvaan poskeen ja siitä toisen suupielen kautta ulos, samalla kun koppakin joka imaisulle pullahuttaa pyöreän pilvensä ylös ilmaan, kumartuu Matti kyynärpäineen polviensa varaan ja vaipuu mietteisiinsä.

Ilta on pimennyt, tuli vain tuikkaa kopasta ja sen hiiloksen valaisema savu ruskottaa tuvan mustaa seinää vasten. Mitä mieltä Matti istuessaan siinä syrjässä muista, heidän puheisiinsa sekaantumatta? Paljon on ollut hänellä huolia, paljon puutetta. Halla vei viljat ja ajoi mökiltä. Vaimo kuoli, lapset hajaantuivat maailmalle. Selkä on kangistunut, käsivarret koukistuneet, raskaasti nousee jalka, sivuja pakottaa ojalla. Kun on illalla työstä uupunut, laskeutuvat nämä muistot lisäpainoksi mielen päälle. Mutta silloin tuprahtaa unhotuksen tupakka ja loihtii esiin toiset muistot, nämä tupakkamuistot: kun hän koppapuun löysi, kun taulakääpiä haeskeli, tupakkamaata vaaliskeli ja sitten näin piippuun pisti, pisti työhön lähtiessä aamulla, työstä tultua illalla ja silloin tällöin keskipäivälläkin ojan laidalle istahtaessaan. Niiden muistojen savuun, niiden ainoain iloisten, mitä hänellä on, häipyvät Matin entiset murheet ja niihin peittyvät tulevatkin huolet: kuka minulle tupakan kasvattaa, kuka noutaa minulle taulatarpeet, kun en enää itse jaksa? Vaan vielähän noita on entisiä kasvuja ainakin viideksi vuodeksi ja on ennen tehtyä taulaa vuosikymmeniseksi, ja ehkä tämä koppanikin loppuikäni kestää. Ja mitäpä häntä huolia huomisesta...

Pohjilleen on palanut piippu Matin näitä mieltiessä, räiskähtää vielä viimeisen kerran ja sitten sammuu, muistuttaen Matille, että jo on maatamenon aika käsissä.

Ennen sitä käväisee hän kuitenkin katsomassa tupakkamaataan. Isolehtisenä kuhottaa Matin vilja ja on pimeiden öiden tultua alkanut yhä paksumpaa vartta työntää. Ei ole vielä pelkoa pakkasesta, pilvessä on taivas, ja lempeästi liehtoo tuuli etelästä järven yli.

Penkilleen painautuu Matti, piippu ja kukkaro pänsä pohjissa. Ei ole hänellä muita vartioitavia aarteita, eikä hän ketään kadehdi. Mutta minä luulen, että on paljon niitä, jotka kadehtivat Mattia ja hänen rauhoittavia tupakkatunnelmiaan ja jotka olisivat onnellisempia, jos ei heillä olisi sen suurempia aarteita vartioitavina kuin on Matilla.

KANNIKKA.

Juna kulki pitkänä talvipuhteena autiota sydänmaan rataa. Vaunu oli melkein tyhjä, ulkona oli pimeä ja tuprutti lunta.

Seisahduttiin jollekin nimettömälle pysäkille, ei ollut ketään meneviä, tulijoita oli yksi. Hän tuli varovasti ja arasti, niinkuin tulee talonpoika herrashuoneeseen, ja kun ei kukaan käskenyt ulos eikä kysynyt, mitä oli asiaa, valitsi hän kapean penkin ovensuunurkassa, istuutui siihen, laski konttinsa lattialle jalkojensa väliin ja riisui hatun päästään.

Hän oli luminen ja väsynyt. Hän oli nähtävästi joko hiihtänyt suksilla tai kahlannut umpitietä. Kasvot olivat laihat ja kuopilla, katse oli uupunut ja samalla palava. Koetin päätellä, mikä mies hän oli, ja tulin siihen käsitykseen, että hän oli uudistorppari. Työmies hän ei ollut, sillä niillä on tätä nykyä varaa kulkea paremmissa vaatteissa, ja niillä on aina jotakin ostettua yllään. Tällä oli kaikki kotitekoa, nähtävästi oman vaimon kutomaa ja etupäässä paikkaamaa, sillä koko puku, ja varsinkin housut, oli paikkaa paikan vieressä.

Vähän katseltuaan ympärilleen kumartui hän konttiaan aukaisemaan. Vähän aikaa kopeloituaan siinä otti hän sieltä esille nyytyn ja alkoi päästellä sen solmuja.

Vitkalleen kävi kohmettuneiden sormien työ, ja minusta näytti siltä, kuin olisivat hänen kasvonsa jännittyneet ja ilme silmissä tuimentunut sitä mukaa kuin se edistyi. Seurasin uteliaana penkiltäni, mitä sieltä ilmaantuisi.

Sieltä tuli esille yksi ainoa musta leipäkannikka. Saatuaan sen vihdoinkin käsiinsä—hän tarttui siihen kahden käden, ja ne vapisivat— käänteli ja pyöritteli hän sitä katsellen joka taholta. Sitä oli jo ennen nakerreltu, hän näytti etsivän sopivaa paikkaa käydäkseen sen kimppuun. Hän sitä kuin hyväili, ja kasvoihin tuli hellä tyydytetytunneen ilme, samalla kuin hänen sormiensa liikkeet muistuttivat kissaa, joka leikkii pyytämänsä hiiren kanssa. Yht'äkkiä puristuivat sormet saaliin ympärille, suu aukesi isoksi, pää ponnahti eteenpäin, katse näytti kuin vimmastuvan, silmät seisoivat, pullistuivat kuopistaan, ja hampain, nenin, kasvoin, suin ja silmin karkasi hän kannikkaan kuin peto saaliinsa kimppuun. Ja hän järsi sitä kuin kissa— ja minulla oli se tunne, että olisi vaarallista mennä häntä häiritsemään. Hän piti sitä kauan hampaittensa välissä, puri niin, että silmät menivät kiinni, puri kuin koira puree luuta ja vilkkuu ympärilleen, tuleeko kukaan sitä ottamaan. Vihdoin lohkesi kannikka, ja hän sai siitä posken täyteen palan suuhunsa, alkaen sitä hiljalleen jauhaa hampaittensa välissä. Nielaistuaan muutamia kertoja otti hän kontistaan pienen piimäleilin ja keikisti siitä kulauksen suuhunsa, löysi palan suolakalaakin nyytyn poimuista ja rauhoittui vähitellen syömään hillitymmin, kunnes kokonaan tyyntyi.

Mutta minä olin nähnyt tarpeeksi, saadakseni siinä häntä katsellessani aihetta muutamiin mietteihin.

Oli kuin olisi kannikka ollut hänen pahin vihamiehensä, niinkuin olisi kauan pidätetty kiukku ajanut häntä sille kostamaan kaikkia niitä kärsimyksiä, joita se oli hänelle tuottanut.

On niitä, joille työ on huija ja jokapäiväinen leipä sen huijin palkka, on toisia, joille työ on tuska ja vaiva ja leipä sen palkka. Edelliselle on leipäpalanen suun täysi ravintoa, jonka ohimennen ostaa tai ostattaa, jälkimmäisille se on koko ravinto ja sen hankkiminen elämän työ. Hän oli niitä jälkimmäisiä ja hänelle oli leivän hankkiminen loppumatonta sotaa ja vaivaa, alituista saaliin takaa-ajamista, jonka kun vihdoin saa vangikseen, silloin armotta siihen hampaansa iskee.

Millä lailla on hän tuon mustan, kovan kannikkansa hankkinut?

Hän on kylmään metsään pellon raivannut. Ei ole köyhällä varaa paikkoja valita, täytyy tehdä toukopaikkansa siihen, mihin muilta saa. Paitsi kantoja on täytynyt penkoa kiviä. Yksin on täytynyt työ tehdä, ei ole varaa palkollista pitää. Sitten on se kiviröykkiö kuokittu ja kynnetty. Vuosia on kulunut, ennenkuin siihen voi rukiin kylvää. Ja ennenkuin sen siemenen irti sai! Velaksi oli tietysti otettava ja korkea korko maksettava. Ei pääse hevosella eikä venheellä kirkonkylästä sydänmaan mökille pahain taipalien taa, selässä on siemen kannettava soiden poikki ja salojen halki. Vihdoin on peltotilkku kylvetty. Vasta vuoden päästä se leikattavaksi valmistuu. Syksy, talvi ja kesä on odotettava, pelättävä sitä, että lumi painaa, hanki märättää, rae särkee, suuret sateet heilimöidessä lakoon lyövät, ja lopulta halla mennessään puraisee. Ja jokainenhan se näistä ottaakin osansa köyhän pellostaan, nuhdosta maasta, jolla ei ole itsellään voimaa. Ja johon ei ole sitä muualtakaan saatu. Tähteet vain saadaan kuhilaalle kohoamaan. Mutta niitä varten on ollut riihi rakennettava ja puut hakattava, niitä varten on se riihi lämmitettävä, ja elot puitava. Ei ole vesi eikä tuulimyllyä, vaan vilja on oman pirtin nurkassa käsikivellä jauhattava.

Viimein pääsee hän taikinaa tekemään, ja silloin huomaa hän, että jos mieli talven yli päästä, on

kakku hienoksi leivottava ja kovaksi kuivattava, ettei hupenisi.

Semmoinen oli se kannikka, jonka hän viimein sai syödäkseen, semmoinen se saalis, jonka hän sitä näännyksiinsä asti takaa-ajettuaan vihdoin saavutti.

Siksi hän kävi sen kimppuun semmoisella vimmallä, niinkuin kostaaksensa sille kaikki kiusansa.

Mutta nyt hän on jo rauhoittunut. Hän on syönyt sen puoleksi ja kietoo toista puolta nyyttyynsä säilöön toiseksi ateriaksi, kapaloi kuin kallista kalua, ja kasvoissa on rauha ja silmissä hellä ilme. Kerää murut, joita on polville pudonnut, panee kaikki takaisin konttiin ja huokaa helpotuksesta.

En malta olla antautumatta puheisiin hänen kansaan, siirryn hänen viereensä, kysyn, minne on matka, ja saan kuulla, että hän on menossa lääninvankilaan suorittamaan vedellä ja leivällä sakkoja maksamattomista ruunun rästeistä.

TOISILLE.

Hän oli saanut sen vihdoinkin valmiiksi, elämänsä työn ja kaiken työnsä tarkoituksen: oman huoneensa metsään, kannokkoisen ahon laitaan.

Kaiken ikänsä oli hän toisen karjaa paimentanut, toisen hevosta ajanut, toisen auralla toisen peltoja kyntänyt. Toisen kaskia oli hän hakannut, toisen paloja viertänyt. Toisten pelloilla olivat hänen kaivamansa ojat, satasylliset. Toisen pöydältä oli hän syönyt, toisen vuoteella maannut ja toisen saunassa kylpenyt—ahneitten isäntien, jotka kovia töitä teettivät ja maksoivat huonokuntoiselle palkkaa minkä tahtoivat. Toisten olivat vaatteetkin, eivät koskaan omalla mitalla tehdyt—paikatkin vieraiden vaimojen panemat, kun ei ollut varoja omaa ottaa.

Eikä ollut omaa muuta kuin nuo laihtuneet luut, tuo kumara selkä, tuo rykivä rinta ja ainainen hengenahdistus.

Oli sentään, oli vielä keskentekoinen saunatuvan salvoskin kylän takalistolla, aholla palaneen metsän reunassa.

Kymmenen vuotta hän oli sitä kyhäellyt, kerroksen kaksi vuodessa, niin että alimmat hirret olivat jo harmaantuneet kuin vanhassa huoneessa, kun ylimmäiset valkoiselle hohtivat. Oli vihdoinkin katto pantu, turvekatto, ja kiuasuuni saatu valmiiksi ja ovi ja ikkuna paikoilleen ja alimmat hirret piiluttu yhtä valkeiksi kuin ylimmät. Viimeiset voimansa oli vanha ponnistanut ja välistä ollut vähällä nääntyä, kun ei ollut auttavata ketään sillä, joka ikänsä oli muiden apuna ollut. Eikä hän muuta ollut toivonutkaan, kuin ettei kesken katketa ehtisi, että pääsisi edes oman katon alle kuolemaan.

Ja nyt oli pantava pirtti lämmitä ja tehtävä tuli takkaan, ensimmäinen tuli elämässä omaan takkaan.

Hän on kämpinyt metsän reunaan ja saanut siinä suurella vaivalla kuivuneen hongan tyvestä sylyksen halkoja pilkotuksi. Ne oli vietävä, mutta hän on uupunut, tahtoo hetken verran puun rungolla levähtää.

Vetiset ovat silmät, murtunut on katse, veltot ovat kasvot, leuka tutisee, kädet vapisevat, vaikeasti pihisee henki ahtaassa rinnassa, ja heikosti sydän lyö. Syksyisen lehdettömän lehdon läpi näkee hän valkoisen tupansa, ja sen aukinaisen oven aholle paistavan mustaa metsää vasten kelmeän syysillan valossa... Se on hänen tupansa, hänen oma tekemänsä... Kun jaksaisi saada nuo puut tästä pihaan... Hän katselee sitä, ja yht'äkkiä näyttää se olevan hyvin kaukana, niinkuin jossakin toisella puolen maailman. Hän pyhkäisee vettä silmästään, ja nyt on tupa lähempänä, mutta näkyy hyvin epäselvästi yhä tihenevän oksaverkon läpi ... ei näy muuta kuin valkoinen seinä ja musta ovi. Taivas on metsän takana kuulakka ja keltainen. Kylmä puistattaa hiestyneitä hartioita. Pitäisi pian saada pirtti lämmitä... Nyt se on taas paikoillaan, ja siitä erottaa nurkat ja salvaimet. »Siinä ehkä vielä vuosia elän. Ehkä kunta antaa tähän apuaan, jos en itse jaksaa...»

Lämmin virtaus tunkee ruumiin läpi, vaan ei tunnu jaksavan vielä nousta, täytyy vielä hetkinen huoahata. Ja hän istuu eikä mitään ajattele.

Silloin kuuluu naputusta jostakin, niinkuin lyötäisiin siellä vasaralla naulan päähän ja tulee mieleen ajatus: »Kenenkähän kirstun nauloja lyönevät?»—Vähän ajan päästä kuuluu hovista iltakellon soitto toiselta puolen järven:—»Kenenkähän sielukelloja soittanevat?»

Yhä himmenee maailma, on kuin olisi usva noussut tuvan eteen. Ei kuulu enää naputusta eikä soi enää kello, mutta nyt on kuin metsä humisisi. Hän kumartuu poimimaan puita syliinsä, mutta silloin tuuskahtaa hän suulleen halkojensa päälle, vierähtää siitä kyljelleen maahan karisseiden lehtien päälle, kuivuneen puun viereen, kivi päänaluisena.

Valkoinen tupa seisoo pimenevän ahon reunassa mustien kantojen keskessä, ja musta ovi katselee eteensä kuin kummissaan kysyen: »Kenelle se minut teki, kun ei tulekaan?»

Toisille oli Matti tupansakin tehnyt...

AINOA POIKA.

Olin polkupyöräretkellä, ja oli olevinaan äärettömän tärkeätä, että juuri sillä ja sillä tunnilla ja minuutilla joutuisin perille. Olin asettanut itselleni päämäärän ja olisin omissa silmissäni kovin alentunut, ellen olisi tehnyt kaikkea voitavaani sitä saavuttaakseni. Mielestäni täytyi kaiken, joka asettui esteeksi tielleni, väistyä. Vastaan tulevat, huonot tien kohdat, kylän kohdilla leikkivät lapset, tyhmät lehmät ja muut semmoiset herättivät minussa oikeutettua suuttumusta, joka kyllä näkyi tuikeista rypyistä otsallani ja kuului siitä vihaisesta äänestä, millä merkkitorveni törähti. Pois tieltä!... tärkeintä tässä kaikessa on, että minä pääsen menemään!

Silloin tapahtui eräässä vastamaässä, että huomasin toisen polkimen mutterin pudonneen. Eikä ollut ajattelemistakaan matkan jatkamista pyörällä, ellen saisi vikaa korjatuksi.

Tietysti kirosin minä kaikki polkupyöräkauppiaat, ja tietysti oli se minusta erinomaisesti meidän kehittymättömiä olojamme kuvaavaa, ettei meillä maaseudulla missään ole seppää, joka osaisi vähänkin isomman vamman polkupyörässä parantaa—josta minulla kyllä oli usein ollut kokemusta. Tällaisen vian voisi kyllä kuka seppä tahansa korjata, mutta tietysti ne taaskaan eivät osaa asettua sinne, missä niitä tarvittaisiin. Mikseivät aseta pajojaan niin, että ovat kaikkiin tarpeisiin saapuvilla!

Tällä kertaa auttoi minua kuitenkin onneni aivan odottamatta. Käveltyäni vähän matkaa pyörääni taluttaen saavuin kylään, jossa ei ollut ainoastaan seppä, vaan seppä semmoinen, joka osasi tehdä uuden mutterin polkimeeni.

Hän oli takomassa pajassaan maantien vieressä. Oli kiireisin heinäaika, ja hän teroitti parhaillaan viikatteita. Silloin en sitä huomannut, vasta jälkeinpäin on muisto siitä mieleeni ilmestynyt. Olin niin touhuissani kuin ainoastaan matkassaan keskeytynyt pyöräilijä voi olla, ja huusin jo kynnyksen takaa:

—Hoi, seppä, hevostani kengittämään!—ja pyöräytin koneeni oven eteen.

Seppä laski viikatteen ja vasaran kädestään ja tuli ovelle. Hän oli vanha, pieni, ryppyinen ja kumarahartiainen mies, päässä messinkisankaiset silmälasit. Ensin katsoi hän minua tutkivasti, minusta näytti arvostelevasti, ehkä moittivastikin. Mutta se katse katosi kohta, ja sijaan tuli alakuloinen ilme, joka samassa vaihtui hyväntahtoiseksi uteliaisuudeksi, melkein hellyydeksi, jonka usein tapaa vanhoissa käsityöläisissä, kun he katselevat jotakin heille uskottua korjattavaa kapinetta.

—Vai on kenkä hevoselta pudonnut! virkkoi hän hymähtäen ja alkoi tarkastella pyörääni. Näyttelin hänelle sitä, kääntelin ja pyörittelin ja kehuskelin ja olin erinomaisen tyytyväinen itseeni, kun näin, että hän osasi tai ainakin näytti osaavan panna arvoa siihen, miten mainio ja mukava ja välttämätön kapine tällainen polkupyörä on.

Hänen laittaessaan mutteria jatkoin minä esitystäni ja näyttelin ruuviavaimia ja muita pyöräni kapineita ja kehoittelin häntäkin itselleen semmoisia hankkimaan. Hän myöntelee hyväntahtoisesti ja tunnustaa oikeaksi ehdotukseni, että hänen pitäisi hankkia pyöräkapineita: kuulia, puolapuita, venttiilivehkeitä, muttereita ja sen semmoisia—siitä voisi tulla hyvä affääri näin valtatievarrella, varsinkin jos hän vielä panisi ilmoitustaulun maantien viereen.

Ukko teki työtään eikä vastustellut, ja minä intouduin yhä enemmän omista sanoistani ja esiinnyin niinkuin polkupyöräin korjuu olisi ollut tärkeintä ja ainoata arvokasta, mitä seppä yleensä voi tehdä. Mitä ne nuo viikatteen ja aurain kärjet ja lapiot ja kuokat—no, niitä hän tietysti voisi tehdä sivutöinä...

Lienee minulla kuitenkin ollut jonkinlainen tunne siitä, että minä tässä sentään pidän liian paljon ja liian suurta ääntä pyörästäni ja itsestäni—olin tietysti myöskin puhunut ennätöksistäni—koska minä, sitten kun seppä oli saanut mutterin valmiiksi ja se oli ruuvattu paikoilleen, katsoin pitäväni sanoa

jotakin kohteliasta hänenkin kapineistaan.

—Teillä on tilava paja tässä, sanoin minä.

—Onhan tässä tilaa yhdelle miehelle, sanoi hän. Kääntyi sitten ahjoon päin, siirsi siinä vähän hiiliä lapiollaan ja lisäsi:—Olisi ollut tilaa kahdellekin, ja on ollutkin.

Vasta nyt minä huomasin istuneeni toisen ahjon pankolla, joka oli vastapäisellä seinällä hänen omaa ahjoaan, ja nojanneeni palkeen varteen.

—Kukas tässä on takonut? kysyin.

—Poikani siinä takoi, vastasi hän yhä ahjossaan askaroiden.

—Missäs poika nyt on?

—Kuoli kaksi viikkoa sitten.

—Vai kuoli, sanoin minä. Ja luultavasti olisi asia jäänyt siihen, hänen sitä sen enempää kertomatta, ellen olisi kysynyt—näön vuoksi vain, ilman sen suurempaa osanottoa:—Mihin tautiin kuoli?

Hän käänsi kasvonsa päin—en nähnyt niissä mitään liikituksen merkkiä, ellei siksi voisi sanoa sitä, että kulmakarvat olivat pystymässä ja että hän ikäänkuin aiheettomasti räpäytti silmiään muutamia kertoja ja virkkoi:

—Tapaturmaisesti hän kuoli.

Minussa heräsi epämääräinen tunne, niinkuin olisi minua pitänyt jonkin hävettää, ja kysyin jo paljoa suuremmalla osanotolla, kuinka se oli ... minkä tapaturman kautta hän oli kuollut?

—Hakivat korjaamaan höyrykoneen huimaratasta tuonne hovin höyrymyllylle. Sitä laittaessaan tarttui se hihnaan ja murskautui kuoliaaksi.

Tahdoin tarkempaa selkoa, ja hän antoi minulle yksityiskohtaisen kertomuksen siitä, miten onnettomuus oli tapahtunut. Myllyssä oli kaksi ratasta lähekkäin, ja toinen niistä oli joutunut epäkuntoon, mutta toinen oli käynnissä. Se seisoo niiden välissä ja asettelee mutteria ja kun on saanut sen paikoilleen ja alkaa peräytyä, niin miten lienee tarttunut liikkeessä oleva hihna vaatteisiin, ja lennättää kattoon ja paiskaa sieltä alas...

—Ja siihen kuoli?

—Ei hievahtanutkaan eikä huutoa suusta päästänyt. Ei ollut verihaavaa eikä tiettyä luun vikaakaan päälle päin nähden.

—Sehän oli kauhea tapaus! huudahdin minä.

En tiedä, mitä hän siitä ajatteli, mutta en minä ainakaan huomannut hänessä mitään, jota olisi voinut sanoa liikutukseksi. Puhuessaan oli hän katsellut minua vetisillä, punareunaisilla vanhan miehen silmillään, siirtänyt pari kertaa lasit otsalle ja koskettanut peukalolla luomiaan. En nähnyt mitään kyyneltä vierähtävän poskelle, en tiedä, saiko hän sieltä jostakin syvemältä tulvimaan yrittelevän lähteen tuketuksi, vai oliko aurinko vain hänen silmäänsä pistänyt. Yhtä rauhallisesti jatkoi hän vain kuvaustaan, uudistaen toiseen kertaan samat asiat ja tehden muutamia lisäyksiä, niinkuin tapaus semmoisenaan olisi häntä ennen muuta kiinnostanut ja niinkuin se olisi ollut pääasia, miten tuo kaikki oli noin tapahtunut, ja sivuasialla se, että se oli hänen ainoa poikansa, jolle se oli tapahtunut.

Hän oli ollut itse saapuvilla poikansa apuna, kertoi ukko vielä. Rattaiden välistä peräytyessään oli hihna tarttunut häntäkin takkiin ja halkaissut sen. Jos oli takki tukevampaa vaatetta, vei se hänetkin mennessään. Kun hän siinä säikäyksestään toinnuttuaan katsahti taakseen, niin ei nähnytkään Anttia. —»Minnekkä se poika joutui?» kysyi hän itseltään. Silloin näki hän sen suullaan maassa toisessa päässä huonetta, jonne hihna oli sen heittänyt.

—Kun olisi ollut Antillakin pusero, mutta sillä oli sarkanuttu, joka ei revennyt. Vaan se tuo toki oli hyvä, ettei ollut verihaavaa eikä luun vikaa ... makasi kirstussaan niin kauniisti kuin mikä muikin kuollut, vielä ehkä vähän kauniimmastikin, kun ei ollut tauti poskia kalventanut.

Hän näytti omistavan sen ikäänkuin lohdutukseksi itselleen, että vainaja oli maannut kirstussaan niin —kauniisti.

Oliko hänen surunsa ainoan pojan kuolemasta niin pieni, ettei se kaivannutkaan suurempaa lohdutusta?

Usein olen kuullut sitä väitettävän, että luonnonlasten tyyneys tällaisissa tilaisuuksissa oikeastaan onkin vain tunteettomuutta. Minä olen vakuutettu siitä, että se ei ollut tunteettomuutta, vaan huippuunsa kehittyntä itsensä kieltämistä, itsensä hillitsemistä ja hienotunteista häveliäisyyttä, joka esti häntä asettamasta surujaan maailman nähtäväksi.

—Mitäs olen velkaa? kysyin minä, saamatta muuta sanotuksi.

—Olisiko paljon viisikymmentä penniä.

Kun lähdin, tarttui hän heti työhön, jonka olin tullessani keskeyttänyt. Mutta liukuessani siitä maantietä pitkin parannetun pyöräni päällä ajattelin itseäni äsken tulemassa täydessä touhussani hänen pajalleen ja selittämässä hänelle pyöräni etuja ja sen rakennetta, niinkuin se olisi ollut tärkein asia ja ainoa ajateltava tässä maailmassa.

Jos minä olisin ollut tämä seppä, jos minulta olisi mennyt ainoa poikani, jota olin pienestä pitäen opettanut ammattiini ja joka vuosikymmenen jo oli takonut kanssani samalla alasimella—olisinkohan minä ensimmäisen maankulkijan mieliksi voinut ruveta ottamaan osaa hänen urheiluinnostukseensa—kaksi viikkoa onnettomuuden jälkeen?

VANHA KELLO.

Tulin kerran kotiin meluisesta, rientävästä maailmasta, jossa elämä sätkättää ja särisee kuin herättäjäkello, ajaen sinut armottomasti ylös makeimmista unistasi.

Ajan kuluessa alkoi minusta tuntua kuin olisi jokin muutos talossa tapahtunut, vaikken voinut sanoa, mitä se oli. Oli tullut sen ilmaan jotakin uutta, joka ei oloaan ilmaissut, mutta joka kuitenkin oli olemassa. En tehnyt siitä sen tarkempaa selkoa itselleni niin kauan, kun talossa valvottiin. Vasta sitten, kun kaikki muut olivat vetäytyneet pois huoneestani ja minä kävin laittautumaan levolle, alkoi korviini kuulua kuin hiljainen tassutus. Oli kuin olisi joku raottanut ovea, joku vanha täti, talon tonttu, joka sukkasillaan tulee sanomaan hyvää yötä ja kuiskaten kysymään, onko täällä kaikki, mitä tarvitaan.

Se oli seisahnut oven pieleen, ollut siinä koko illan, tuo vanha kaappi, satavuotinen Morakello ja näytti nyt hyväntahtoisesti ja myhäellen minulle silmää iskevän.

No, katsohan sitä! Mitä sinä siinä ... kaikkia vanhoja romuja tässä ... tuommainen koppoli kuin kellotapuli!

Lähestyin sitä hyvin epäkunnioittavasti, avasin sen oven, ivasin sen raskaita malmiluoteja ja nuoraketjuja ja nostin sen päähinettä, jonka sisässä oli taulu ja koneisto. Se oli todellakin kuin vanha eukko, pyöreänaamainen ja hyvin naurettavan näköinen, kankea hame yllä ja keskeltä vain vähäistä kaitaisempi kuin muualta. Mutta samassa alkoi minua säälittää sen turvattomuus, oli kuin olisin riistänyt myssyn omalta äidiltäni ja paljastanut hänen harmaat ja harvat hiuksensa vierasten nähden.

Asetin sen varovasti paikoilleen, pyysin melkein anteeksi röyhkeyttäni, ja se antoi—löi hiljaisesti ja kuin kuiskaten hyvää yötä.

En ole elämässäni nukkunut niin rauhallista yötä kuin silloin. Kuuntelin sitä ennen uneen vaipumistani. Se käveli yhä edelleen yhtä varovasti ja löi tuntinsa unettavasti ja tyynnyttävästi kuin jokin etäinen kirkon kello. Yön kuluessa se valvoi ja karkoitti pois kaikki unien pahat henget. Ja kuinka hellävaroen ja hienotuntoisesti se aamulla minut herätti! Oli kuin olisi tullut sisään tuo sama vanha täti kahvitarjotinta kantaen, jättänyt sen pöydälle pääni pohjiin ja poistunut yhtä hiljaa kuin oli tullut. Mikä ero tämän ja herättäjäkellon välillä!

Meistä tuli tämän jälkeen parhaat ystävät.

Kuinka yksinkertaiset ja samalla lujat ovat sen rakenteet! Siinä on tekijänsä käden jälki ja osa hänen hengestään jokaisessa yksityiskohdassa! Käsin tehty on pieninkin ratas ja sormin nakerrettu jokainen hammas. Ei ole siinä ainoatakaan liikaa laitosta eikä turhaa koristetta. Ei ole ruuveja, vaan tarkasti kotkatuita nauvoja, ei raksahtelevia vitjoja eikä vieteriä, vaan lujasti punotut nuorat, joiden päässä riippuvat luodit käyttävät sitä ikuisen ja aina yhtä levollisen painovoiman avulla. Se on tuo salaperäinen luonnonilmiö, avaruuksien koneistoa käyttävä voima, joka Moraakin käyttää. Ja se on kai se sukulaisuus, joka luopi siihen sen salaperäisyyden, joka sillä on ja jota sen pitkä, joukealiikkeinen heiluri tasaisilla naksahduksillaan tulkitsee. Ne liikkeet eivät ole hätiköiviä kuin taskukellon eivätkä

myöskään teeskennellyn hitaita niinkuin uudenaikaisen regulaattorin, josta ei tiedä, käykö se vai seisoo.

Ei koskaan sillä ole kiire, mutta aina se ennättää. Ja samoin tekee sekin, joka sen mukaan elämänsä järjestää. Se jakaa aikaa kuin äidin kädellä, aina runsaasti, mutta ei koskaan liiaksi, sillä vaikkei se ketään kiirehdi, niin ei se laiminlyö muistuttamattakaan. Sen jälkeen, kun se tuli taloon, en ole koskaan myöhästynyt, rauhaisuudellaan ja tyyneydellään pakottaa se minut säännölliseen elämään. Minun on nyt mahdoton valvoa yli puolen yön, sillä jokainen nappaus on kahdentoista jälkeen kolkutusta omalletunnolleni. Ja yhtä vaikeaa on minun nukkua liian pitkään aamulla, sillä jos sen teen, näyttää minusta, kuin se minua moittivin, suurin silmin katselisi. Sen kasvot ovatkin niin rehelliset ja sen arapialaiset numerot niin avonaiset, että niistä heti näkee, mitä sillä on mielessä. Tuo vähän kupera, kiilloittamaton taulu ei koskaan heijasta valoa niinkuin niin monet uudenaikaiset kellot, joita katsoessa aina saat kiertää määrättyyn paikkaan kurkkimaan. Vilkaisemalla saa jo Moratädiltä tiedon ajan menosta, ja ulkona kulkijatkin käyvät usein ikkunan ohi siltä aikaa tietämään. Ja se vastaa tarkoitustaan siihenkin nähden, että on kookas, niinkuin pitää ollakin sen, joka mittaa suuruutta semmoista kuin on aika. Tarkkaan se aikansa mittaa. Liekö vielä ikänään jättänyt tai edistänyt. Kuka tietää lukea tunnit, jotka se on soittanut! Kuinka monelle liekään se hänen ensimmäisen hetkensä lyönyt ja kuinka monelle viimeisen soinnut! Aika joutuu usein pois tahdistaan, edistyy, taantuu ja saattaa joskus mennä kokonaan saranoiltaan, jonne sitä ihmiskunnan onnen sepät saavat kauan takaisin sijoitella. Mora ei koskaan kiihkoile, ei koskaan hermostu eikä näytä koskaan aikovan polultaan poiketa. Yhtä se vain pyytää: että kerran viikossa häntä kohennat.

Vaan kerran se ehkä senkin veto loppuu, katkeaa joku kara tai rikkoutuu ratas. Heilurin koukku ei saakaan enää kiinni hampaasta, sen vauhti hiljenee ja ääni menee vähitellen painuksiin ja päättyy hiljaiseen kuiskaukseen. Henki on lähtenyt, ajan rattaat ovat lakanneet liikkumasta. Ei mitään kouristuksia, ei mitään kuoleman kamppausta, kauan aikaa liikkuu vielä heiluri, kunnes antautuu sen saman voiman vangiksi, joka oli sen elämä, ja seisoo suorana maan keskipistettä kohti, valmiissa kirstussaan.

Mutta vielä on siihen aikaa paljon. On niin omituista ajatella, että tuo ystäväni tuossa, joka nyt sekunti sekunnilta elää samaa elämää kanssani, on elänyt yhtä läheisissä suhteissa kokonaisen vuosisadan muiden minulle tuntemattomien kanssa ja että se vielä tulee seuraamaan aikaa ja ihmisten rientoja kauas tulevan vuosisadan helmaan. Sata vuotta käytyään voi se käydä vielä toiset sata vuotta, voi soittaa vielä monen sukupolven syntymän ja lyödä heidän viimeiset hetkensä.

Sekö se lienee, joka on herättänyt minussa vanhaa kelloani kohtaan niin suurta kunnioitusta, että välistä vaistomaisesti otan lakin päästäni käydessäni kysymään häneltä ajan kulusta.

HANNA.

Hän astuu keväisenä yönä Alppilan tietä kaupunkiin päin. Hän kulkee kiivaasti kuin jotakin paetakseen. Puheet, maljat ja tanssin soitto soivat hänen korvissaan ja kiusaavat häntä, ja lattialla parveilevien ihmisten kasvot, vartalot ja liikkeet ovat yhä hänen silmissään, häntä seuraten. Hän tahtoo päästä sitä kuulemasta ja näkemästä, ja kiirein askelin koettaa hän rientää, jättääkseen kaiken sen jälkeensä, ainiaaksi jälkeensä.

Hän on komea ja pitkä nainen, vartalo suora ja solakka ja kasvot sopusuhtaiset ja säännölliset. Ne olisivat kauniitkin, jos eivät olisi niin rehellisen totiset ja vakavat, niin tiedottomat kaikista eduistaan, ja jos eivät nyt niin peittelemättä, niin hillittömästi ilmaisisi sitä surua ja tuskaa, joka hänen rintansa täyttää. Niissä on ilme niinkuin äidin, joka on ainoan lapsensa kadottanut, joka sitä etsii, tietäen ei koskaan enää löytävänsä ja joka melkein kiukkuisesti kysyy kohtalolta, miksi, miksi piti sen niin käydä, miksi piti juuri minulle niin ... mitä olen minä tehnyt?

Hän on etsinyt onneaan ... ei ole sitä oikeastaan etsinyt, ei ole osannut etsiä, on sitä vain toivonut. Toivonut nuoresta työstä alkaen, unohtanut sen usein pienempiä sisariaan ja äitiään hoitaessaan ja heitä opettajatartuloillaan elättäessään, mutta toivonut taas, saanut siitä voimaa ja ollut sen alle menehtyä.

Mutta hän ei ole löytänyt onneaan, tai oikeastaan onni ei ole löytänyt häntä. Hän on niitä, joista tulisi parhaat vaimot ja hellimmät äidit, mutta joita ei kukaan huomaa eikä kukaan älyä pyytää siihen, mihin he parhaiten sopisivat. Ne ovat niitä kylmän näköisiä solkikoivuja, joiden ohi silmä aina katsoo pysähtyäkseen pihlajaan tai tuomeen, jotka kukkivat ja tuoksuvat. Koivu ei keikaile, ei lepattelle

lehtiään, on hiukan yksitoikkoinen, mutta uskollinen ja totinen.

Taas oli toivo herännyt kauan aikaa unohduksissa oltuaan. Ja nyt se oli ensi kerran tullut niin likelle, että tuntui olevan toteutumassa. Ei hänellä ollut aikaa etsiä ystäviä nuorten iloista, ei varoja tanssiaisiin pukeutua, köyhän lesken tytöllä, eikä kesäisin maalla matkustella ja olla kylpypaikoissa tuttavuuksia tekemässä. Niin pian kuin hän koulustaan pääsi, alkoivat opetustunnit milloin missäkin koulussa. Nyt viimein oli hän saanut vakinaisen paikan. Ja samassa koulussa oli ollut viime kevätlukukauden sijaistettajana—hän.

Se olisi sopinut niin hyvin, yhdessä olisivat he työskennelleet, panneet palkkansa yhteen—se oli näyttänyt kaikin puolin mahdolliselta. Pitkin kevättä, kun päivä paistoi luokahuoneen suurista ikkunoista sisään ja hänen syvä bassonsa kuului toiselta luokalta ja kun he opettajain huoneessa tapasivat toisensa ja keskustelivat totisesti ja vakavasti kasvatusopillisista kysymyksistä ja hra Lind häntä joskus kotiinkin saattoi, vaikkei ollut sama matka—oli hän sitä alkanut ajatella, hellytellä sitä ajatustaan kuin kapalolasta, pukuun sen pienoisensa yhä somempiin vaatteihinsa, hymyillyt sille kuin haavenukelle, uskonut unelmaansa yhä enemmän ja viimein kiintynyt siihen kuin omaansa. Hra Lind, joka kuului Matkailijayhdistykseen, sai hänetkin rupeamaan jäseneksi ja käymään kokouksissa. Ja nyt oli hän saanut hänet ottamaan osaa kevätjuhlaankin, joka vietettiin Alppilassa. Hän oli mennyt sinne.

Hän oli mennyt sinne siinä varmassa toivossa, että nyt se tapahtuisi. Jos se yleensä ollenkaan tapahtuisi, niin pitäisi sen nyt tapahtua. Ei hän enää voisi ajatella kesää kuumassa, ikävässä kaupungissa tai yksinäisessä kalastajan majassa saaristossa kahden kesken äidin kanssa. Sisaret olivat jo niin suuret, että tulivat omin voimin toimeen eivätkä hänen hoitoaan tarvinneet, ensi kesäksi olivat he kutsutut mikä minkin toverinsa luo. Niin kauan kuin he tarvitsivat hoitoa ja johtoa, oli jotakin tarkoitus tällä tämmöisellä elämällä; nyt ei sillä ollut mitään. Hän oli ajatellut tätä uutta käännettä elämässään mahdollisena, ainoastaan kuin palkkiona kaikista uhrauksista ja kaikesta epäitsekästä työstään. Jos se tulisi hänelle, onni, tahtoi hän sen vain siinä muodossa ottaa vastaan. Siksi tuntui se niin todelliselta, niin oikeutetulta. Ja siksi oli hän mennyt tähän kevätjuhlaan ilolla ja luottamuksella, melkein varmuudella.

Mutta hänen ei olisi pitänyt sinne mennä!

Eihän ollut mitään ratkaisevaa tapahtunut, ei ollut mitään kysymystä tehty eikä vastausta annettu, ei ollut edes viitattukaan siihen. Mutta Hannan mielestä oli se kuitenkin kuin sovittu, ja nyt se sopimus tänään vahvistettaisiin.

Hän tuli yksin Alppilaan, jonne jo suurin osa muita osanottajia oli ennen häntä kokoontunut. Hra Lind oli hänkin juuri tullut, nähtävästi eräiden neitosten seurassa, joilta juuri auttoi päällysvaatteita yltä. Tuttavallisesti, mutta kylmästi ja ilman mitään salaisen sopimuksen ilmettä silmissään tervehti hän Hannaa ja meni sitten toisten kanssa saliin. Ja siitä alkoivat pettymykset. Hannasta oli, niinkuin ei häntä olisi ollutkaan olemassa. Istuttiin ryhmittäin tuttavapiirien mukaan eri osissa salia ennen keskustelun alkamista ja sen aikana. Hanna joutui lähelle hra Lindin seuraa, mutta kun seura oli hänelle tuntematon, ei hän siihen itsestään liittynyt eikä hra Lindkään esittänyt häntä tuttavilleen, vaikka oli ollut tyhjä tuoli heidän pöydässään.

Yht'äkkiä, niinkuin kylmän aamutuulen kosketuksesta, hajosi silloin hänen unelmaansa toivo, jonka ympärille hän oli haaveittensa hunnun kietonut. Ja kylmässä, räikeässä valossa näki hän kaiken, mitä sinä iltana tapahtui.

Keskustelu alkoi, sen aiheena olivat sopivimmat matkailijasuunnat, ja esillä oli myöskin kysymys mukavimmista matkailijapuvuista. Kaikkien puheista kävi ilmi, että he innolla valmistautuivat lähtemään kukin taholleen. Herra Lind kuului aikovan kanoottiretkelle sisämaahan.

Vuosikokouksessa oli valittava myöskin seuran johtokunta, johon ei kukaan tahtonut suostua rupeamaan, varsinkin kun jonkun sen jäsenen olisi pitänyt oleskella kaupungissa kirjeenvaihtoa ja juoksevia asioita varten. Siitä väiteltäessä tuli hra Lind yht'äkkiä Hannan luo ja kysyi hänen viereensä istuutuen, missä hän aikoi kesänsä viettää.

Ilo pulpahti hänen rinnassaan, pettymys oli kuin pois puhallettu, hänestä tuntui vastatessaan, niinkuin ei hän enää ollenkaan olisi uskonut, mitä sanoi:

—Kai minä vietän sen täällä Helsingissä, niinkuin ennenkin.

—No, sehän sopii! huuhahti hra Lind iloissaan. Minä juuri aion...

Mikä sopi? Mitä hän aikoi?

Hra Lind pyysi puheenvuoroa, ja kun hän sanoi juuri kuulleen, että neiti Hanna Holm tulisi jäämään

kesäksi kaupunkiin, ehdotti hän häntä valittavaksi johtokuntaan.

Hämmästyksessään, masennuksessaan ei Hanna saanut sanaa suustaan, se pidettiin suostumuksena, hänet valittiin huutoäänestyksellä, ja hra Lind nousi hänen vierestään liittyen omaan seuraansa, josta kääntyivät häntä katsomaan hänen nimensä kuultuaan.

Hänen täytyi jäädä illalliselle, jota jo keskustelun aikana oli alettu kattaa. Se ei ollut Lind, joka häntä pyysi jäämään, se oli seuran puheenjohtaja, joka nähtävästi katsoi velvollisuudekseen olla hänelle kohtelias sen palveluksen vuoksi, jota hän oli osoittanut yhdistykselle. Hra Lind istui neitostensa kanssa toisessa päässä pöytää jotenkin isoäänistä iloa pitäen. Kerran nosti hän sieltä lasinsa tervehdykseksi vierusneitonsa mukana, joka sen ensiksi teki.

Hanna istui iloisessa, yhä vilkastuvassa seurassa, kuuli ääniä ja puheita ja maljan esityksiä—yksi niistä omistettiin hänellekin, johtokunnan uudelle jäsenelle. Mitä varten hän oli täällä, mistä hän oli tullut, kuka hän oli, ketä ne olivat nuo? Kuka se oli tuo mies, josta hän oli jotakin kuvitellut, jotenkin yhdistänyt johonkin elämässään ... menneisyydessäänkö, tulevaisuudessaanko? Eihän sillä ollut etäisintä aikomustakaan ollut, ei epämääräisintä ajatustakaan siihen suuntaan. »Semmoiset kuin minä emme ole lähitienoillakaan hänen ihannettaan. Se on ihan tavallinen herra, ei eroo yhtään niistä, jotka rakastavat nuoria ja sieviä ja iloisia ja keikailevia neitosisia».

Hän nousi pöydästä, katkera, loukatun ylpeyden ja oman arvon tunne rinnassaan, mutta ei kuitenkaan voinut poistua, vaikka oli aterian aikana sen monta kertaa päättänyt. Pöydät korjattiin pian pois ja tanssi alkoi. Ehkä minäkin tanssisin? ajatteli hän itseään ivaten. Hra Lind tuli häntä pyytämään valssiin ja hän meni, yhä kuin itseään ivaten. Hän tunsu olevansa liian pitkä ja raskas viedä ja otti liian pitkiä askelia. Sanaakaan sanomatta jätti Lind hänet parin kierroksen jälkeen ja poistui.

Miksei hän lähde, miksi hän seisoo yhä tässä, mitä hän odottaa?

Hän odotti, että hra Lind ehkä tulisi häntä saattamaan. Vai odottiko hän sitä, että näkisi, ketä hän saattaa?

Mutta illanvietosta ei näyttänyt tahtovan loppua tulla. Tuli vain loma tanssissa, ja seura hajautui ulos puistoon ja ravintolan ulkoparvekkeille. Hanna päätti lähteä. Vihdoin oli hän selvinnyt siihen, ettei hänellä ollut täällä mitään tekemistä.

Rappusilla seisoivat hra Lind yhä saman naisseuransa kanssa viilyttelemässä.

—Joko menette? kysyi hän nähtyään Hannan.

—Täytyy mennä, onhan jo aika.

—Vai niin! Jos emme siis enää tapaa, niin saan toivottaa hauskaa kesää!

—Samaa teille!

Ja hän lähti menemään, kulki kiivaasti, melkein kuin vihan vimmassa. Häntä oli loukattu, hänelle oli tehty vääryyttä, häntä oli kunnottomasti petetty! Miksi oli sen pitänyt niin käydä? Mitä hän oli tehnyt sitä ansaitakseen? Sekö oli hänen elämänsä uhrauksien palkkio?

Hän kysyi kiukkuisesti, mutta voi vastata vasta sitten, kun pahin kipu oli ohi ja mieli rauhoittunut.

Eihän häntä ollut kukaan loukannut, ei kukaan tehnyt hänelle vääryyttä, ei pettänyt kukaan muu kuin hän itse. Miksi olisikaan se hänestä välittänyt? Eihän se ollut mitään luvannut, ei mihinkään sitoutunut. Mistä hän siis kiukutteli ja kenelle? Hän purskahti itkuun, ja kyynelot valuivat maahan kuin veripisarot haavoitetun, pakenevan otuksen rinnasta. Hän huomasi istuvansa kallion laella, josta näkyi kaupunki ja sen takaa meri kesäyön valossa. Pää käsiensä varassa itki hän kyynelensä kuiviin ja itki vielä hetken aikaa sen jälkeenkin, kun ne eivät enää vuotaneet. Ei itkenyt enää niin paljon omaa pettymystään, oman onnensa olemattomuutta, omaan toiveittensa toteutumattomuutta, viimeiset nyyhkytyksensä omisti hän kaikille niille, jotka ovat kerran elämässään itkeneet niinkuin hän nyt itki. Niitä oli paljon, niitä seisoivat kuin solakoita, surullisia koivuja metsänä hänen ympärillään: tuttavilla, tovereilla, ehkäpä hänen omilla sisarensakin, jotka vasta olivat astuneet toiveittensa elämään, mutta joita se ehkä kerran itkettäisi, niinkuin häntä nyt. Ja siitä kuivi kyynel ja kyynelen lähde, ja tuli sääli ja surku itseä ja kaikkia ja koko maailmaa.

Aamun tuulahdus sattui kuumentuneeseen poskeeseen, viilytteli sitä ja tuntui niin suloiselta ja jäähdyttävältä luomien alla. Aurinko teki nousuaan, ja sen ensimmäinen valo sattui kirkon ristiin kaupungissa ja värähteli siinä kauan kuin luokseen vilkuttaen, kuin huomiota herättääkseen, kuin tahtoen sanoa jotakin tärkeätä, jota juuri tällä hetkellä oli muistettava.

Hän nousi lähteäkseen. Alppilan tieltä vuoren alta kuului iloisia miesten ja naisten ääniä, kuului miehekäs bassokin ja laulua. Hanna lähti laskeutumaan kallioita myöten toiselle tielle, joka vei lahden ympäri kaupunkiin, ja näki tuon tuostakin kirkon ristin kimmeltävän yhä kirkastuvan aamukoin valossa.

Ei hän tahdo moittia ketään, ei olla kenellekään katkera. Hänen täytyy joutua kotiin, ennenkuin äiti herää. Hänen täytyy laittaa sisariensa kapineet järjestykseen heidän lähtönsä huomiseen junaan. Täytyy koettaa saada äiti sijoitetuksi kesäksi johonkin lähelle saaristoon. Niin, ja sitten on hänen matkailijaseuran sihteeriltä käytävä tiedustelemassa noiden juoksevien asiain hoitoa.

HYVEEN PALKKA.

Ilmassa oli kevättä ja kiimaa. Pahimmat talvipakkaset olivat ohi, ja aurinko alkoi jo lämmittää. Päivällä sulatteli jo hiukan hangen pintaa ja yöllä sen jääti niin, ettei näkynyt jälkiä missään. Mutta sitten satoi eräänä yönä vitilumen, ja silloin ilmaantui polkuja pelloille ja vainioille niin, että oli kuin olisivat metsän asukkaat yhtäkkiä kymmenkertaisesti lisääntyneet. Jänikset näyttivät kaiken varovaisuutensa menettäneen ja olivat laukkailleet ylt'ympäri missä vain sattui; oravat olivat laskeutuneet puista maahan häätanssiaisia toimeenpanemaan, teiret, metsot ja muut linnut olivat juoksennelleet laumoittain niitynvarsia pitkin ja siivillään karustelleet puoliympyröitä lumeen. Ei kellään näkynyt olevan vähintäkään pelkoa vihollisista, jotka muulloin joka hetki pälyivät ja piilivät. Eikä ollut vihollisiltakaan aikaa väijymään, sillä kihlahommansa oli heilläkin. Yökaudet kuului kurahtelemista, ulvontaa, kotkotusta, kuherrusta ja rausketta. Sillä metsän väen kuherruskuukausi oli alkanut.

Se oli vanha Mikko Repolainen, joka näitä huomioitaan teki, lähdettyään liikkeelle päiväisiltä makuiltaan mäkimaille ja kulkiessaan kuutamoisena iltana verkalleen tavallisille pyyntimaille vainioille ja järvien rannoille.

Ei nyt kuitenkaan häntäkään tuntunut tänä yönä haluttavan käydä saalista vaanimaan. Kun on juhla nuorilla, silloin on vanhainkin vaikea työssä olla.

Ja vielähän kahahti veri vanhankin suonissa, vielä oli voimaa jänteissä ja häntä pyrki omin päinsä heilahtelemaan. Vielä oli hän ollut mukana viime keväisissä karkeloissa ja hyvätpä oli pitänytkin ilot nuoren revottaren kera, jonka valloitti pois penikkamaiselta sulhaseltaan. Eihän siitä tosin taloutta tullut, muille maille juoksi neito ja sinne jäi, mutta hauskaa aikaa oli ollut se hankiaisten aika, ja hyvää oli tehnyt mielelle sitä talven pitkään muistella.

Jos sen nyt vielä saisi käsiinsä, tai toisen kenen hyvänsä, sitäkin nuoremman! ... ja vieläkin kivertyi valkoinen hännänpää sitä ajatellessa. Ja pääsi vanhan miehen suusta pitkulainen, ulvahduksen tapainen haukahdus, jolla hän ilmaisi kaihonsa ja toiveensa, samalla kun tahtoi antaa tietää, missä hän itse kulki.

Oli kuutamoinen yö, ja metsä oli hiljainen ja maat uinuivat, mutta ilmassa oli hääilojen enteitä ja havun neulan lemua ja hongan tuoksua.

Pääsi toinen ulvahdus, vielä kaihoisampi kuin ensimmäinen, mutta ei tullut vastausta siihenkään. Vasta kun hän kolmannen kerran ilmaisi mielialansa, vastasi yö ja vastasi yhtä aikaa kahtaalta jostakin tuolta vainioiden takaa.

Mutta ei se ollut etsittävän ystävän yhtymämerkki, oli kahden toisen kaihomiellisen Mikon kosintahuuto. Ne olivat rakkauden retkillä nekin, samoilla asioilla, mutta eivät näkyneet vielä hekään omaansa yhtyneen. Ei vastaa neito urhojen huutoon, vaikka ne kuulee ja niitä seurailee ja lähitienoilla pysyttelee, antaa vain etsiä ja ikävöidä. Jälkiä myöten se on löydettävä, omin voimin kiinni otettava.

Hän pisti pieneen lyhyeen laukkaan metsäpellon poikki mennessään. Sen keskelle ehdittyään ja ojan yli hypätessään tunsu hän yht'äkkiä jotakin tuttua sieraimissaan, pysähtyi, pyörähti ympäri ja vainusi, häntä komeana kaarena ilmassa, ottaakseen selkoa siitä, mistä tuli tuo suloinen tuoksu, ja loikkasi sitten pitkin askelin, niinkuin ei olisi jaloissa ikinä leiniä ollut, pellon yli sen perimmäiseen nurkkaan.

Siitä se oli kulkenut nuori neitonen, tullut metsästä, hiipinyt ojan pohjaa, pistäytynyt aukealle, pyörähtänyt muutamia kertoja kantapäillään ja puittanut takaisin metsään.

Hypähti sydän vanhan herran rinnassa, kun hän huomasi, että täällä se on kulkenut, täällä hiiviskellyt ja saattaa olla saavutettavissa minkä näreen juuressa tahansa. Noilla toisilla, niillä ei ole aavistustakaan immestä, minulla yksin on jälki tiedossani. Kun muut ilmaan houkuttelujaan huutavat, ja kun neito niitä

kuuntelee, tullen minä takaa, hiljaa hiivin, yllätän ja omakseni otan. Vanha on viisas, vaikkei olekaan väkevä, hammas on tylsä, vaan järki terävä, tuntee ketutarten tavat ja ne saavuttaa, vaikkei kestäkään kintut penikkain kanssa kilpaa juosta.

Lähti Mikko jälkeä noutamaan ja niin oli varma siitä, että siinä se on hänen omansa juossut, että alkoi uutta onneaan mielessään kuvailla. Nuoren vaimonsa hän voittaa, pesä hietaiseen harjuun yhdessä kaivetaan,—tietää hän paikankin, jonne ei kukaan muu osaa—siellä penikkain kanssa piehtaroidaan poutaisina päivinä, yhtenäistä iloa pidetään kesäsydän runsaiden ruokain ääressä, vesilintujen poikasia lampiloista ja luhtaniityiltä väijytään.

Keveästi nousi vanhan ketun jalka ja aina astui hän entiseen jälkeen, ettei tietäisi toinen tuleva nartun tästä juosseen. Silloin tällöin pisti hän turpansa maahan, nauttiakseen jäljen tuoksusta tuoreella lumella; ja kuta pitemmälle hän kulki, sitä uudemmalle se oli ja ihanammalle.

Mutta silloin sattui sieraimen jotakin, joka nosti karvat niskassa pystyyn ja päästätti vaistomaisesti suusta äreän äänen kuin kirouksen. Siinä oli yht'äkkiä toinen ennen häntä jälkeen yhtynyt ja lähtenyt sitä seuraamaan... Sen minä nujerran, vaikka kuinka äkäinen olkoon, aina minä yhden kanssa suoriudun, aina yhden penikan laudalta lyön! Ja nyt lähti hän täyttä laukkaa mäen rinnettä alas.

Mutta mäen alla, juuri järven rantaniitylle päästessä yllätti hänet uusi hämmästys. Siinä oli vielä toinenkin jälki, joka oli aivan äsken kahteen edelliseen yhtynyt ja kaikki kolme olivat täyttä laukkaa laskeneet jälle päin, naaras nähtävästi vain vähän edellä, koska ei ollut ero iso jälkien tuoksu voiman. Ei ollut enää toivoakaan hänen yksin omistamisestaan.

Ei lähtenyt jälle jälkeen vanha kettu, rantapajukon reunaa päätyi astelemaan, häntä melkein maata viistäen. Raskaalta tuntui askel, mieli meni hajalleen, tuli mutkia matkaan. Oli kivi rannalla, sen päälle hypähti, töksähytti hännän juuren lumeen ja vaipui, pää kallellaan ja silmät ristiin tuijottaen, alakuloisiin mietteihin.

Mitä miettii vanha mies? Miksi keskeytti matkansa? Miksi ei käy onnensa tietä astumaan, vaikka oli jo saanut sen päästä kiinni?

Valoisat olivat äsken muistot, nyt tunkevat mustat mieleen.

Semmoisia ne ovat, nartut, kyllä minä ne tunnen, kaikki yhdenlaisia, ulkoa heidän temppunsa osaan, tällöisiä ovat: viekastelijoita, pettureita, miesten viettelijöitä. Jälkiä tehdään metsä täyteen houkutukseksi, ilmoitellaan itsestään, editse juostaan, hyvää hajua tuprutellaan, missä tiedetään miesten asustelevan. Lähdet heitä vainullasi seurailemaan, tartut jälkeen kiinni, juoksentelet edestakaisin, että pääsi pyörälle menee, etkä lopulta enää tiedä, missä olet. Laukkaat kielen ulos kurkustasi ja jo luulet hänet ensi askelella yllättäväsi, niin äjähtää otsasi yhteen—toisen koiraksen kanssa. Kaikkia houkuttelevat, kaikille häntäänsä heiluttavat. Siitä tappelu syntyy, silmät, korvat päästä revitään ja rähistään niin, ettei nähtäisi, ei kuultais, vaikka metsämies meitä molempia häntään tarttuisi ja päät mäsäksi kiven kylkeen paiskaisi.

Ja miksi hyväksi? Ja miksi huviksi?

Onneksi sinulle, jos saat selkääsi ja alakynteen joudut, sillä pääset. Vaan jos voitat ja käännähdät ottamaan haltuusi vaivojesi palkkaa, jonka näit pensaan juureen painautuneen ja luulit sinua siinä odottavan—poissa on, tiessään, matkainsa päässä ja karkaa vereksin voimin minkä kerkiää, ei sinua enää välttääksensä, vaan kiusatakseen, kiihoittaakseen, viimeisen hengen keuhkoistasi pusertaakseen. Parasta, kun selkäsi kääntäisit ja heittäisit mokoman hetaleen...

No, saavutat hänet, saat hänet omaksesi—et häntä sinä saa, vaan hän sinut. Orjansa hän sinusta tekee, panee sinut pesäänsä kaivamaan, pakottaa sinut itselleen ja sikiöilleen pitkin kesää ruokaa kantamaan. Parhaat palat suustasi vievät ja repivät ja rähisevät ja näykkivät, jos eivät saa mahaansa niin täyteen, ettei kieli suuhun sovi. Vartioi siinä luolan suuta, kierrä yhä pesän tienoilla kuulostelemassa, onko vihollista väijymässä, ja jos risahduksenkaan kuulet, riennä oman henkesi uhalla ilmoittamaan. Syksyllä heitä sitten, kun ominpäinsä ulos uskaltavat, metsä täynnä vilisee, tappavat, mitä eteen sattuu, haaskaavat riistamaat, kaikkialla jaloissa nahuavat, eikä auta lopulta muu, kuin kaikkoa pois itse koko seudulta ja hae uudet pyydysmaat mistä löydät. Se siitä lyhyestä ilosta, että kerran kaksi halata sait. Se heitä siittäköön!

Mutta tyyni oli yö, ja leudosti paistoi kuu, ja salaperäiset ja houkuttelevat olivat puiden varjot tuolla metsän rinteessä, jossa hyrisi ja hurisi ja kuului kummia ääniä. Vanha kettu istui yhä kivellänsä, yksin kaikessa tässä ilossa. Kaikilla muilla oli heillä täällä ystävänsä, yhteiset polkunsä ja piilopaikkansa. Yksinäisyys painoi, alakuloisuus tunki turkin alle ja kuonoa kylmensi. Koko pitkän talven oli hän elänyt vihoin muun maailman kanssa, vihamieheksi muuttui pyydysmaiden päältä oman heimon mies, vihamieheksi oman heimon nainen, vihamiehiä olivat keskenään kaikki, jotka jalan neljän kulkevat.

Mutta nyt olivat kaiken maailman eläjät ystäviksi tulleet eikä toinen toistaan pelännyt.

Ei ollut metsämiehestäkään pelkoa eikä hänen pyydyksistään. Nyt se olisi ollut oma ystävä saatava, jos mieli. Viime kesän oli hän omastaan eksyttyään saanut koko kesän yksinään juosta. Se oli surullinen suvi, vaikka riista suuhun juoksi. Missä vain kulki, kaikkialla luolat täynnä toisten lapsia. Minne vain tuli, vaikka olisi ukkosta piiloon paennut ja vaikka olisi koppelo tuomisina vieraaksi tullut, vastaan harisivat ja ikeniään irvistivät. Ei ole yksinkään elämisestä. Pitäisikö tulevakin kesä yksinään elostella? Tulisiko niin aina vast'edes käymään? Jos ei nyt saisi, saisiko vastakaan? Eikö ollut kohta käsissä aika, jolloin alkaisivat hampaalliset hampaatonta hakata, jolloin saisi alkaa etsiä kallion koloa nälkään kuollakseen?

Ei vielä!—Ja vanhan miehen hetkellinen tarmon tempaus oikaisi hänen selkensä ja koukisti taas tiukalle kaarelle hänen häntänsä.—Ei vielä, vaikka sadan suden suusta olisi otettava.

Ja juuri, kunhan aikoi hypätä kiveltä alas lähteäkseen sinne päin, minne luuli ketun nuoren tyttären takaa-ajajineen menneen, toiselle puolelle järven, näki hän, kerran vielä taakseen metsän rantaan katsahtaen, näyn, joka sai selkäpiin suloisesti kirpeloimaan.

Hän näki kettuneidon lähenevän kiveä, tulevan hänen omia jälkiään. Kuinka joustavaa oli sen juoksu kuun valaisemalla hangella, kuinka notkahteli selkä, kuinka sojotti suorana häntä! ... se pysähtyy, kuulostaa, lähtee taas tännepäin. Se on haihduttanut kosijansa, joista ei välitä, tulee nyt minua hakemaan, minua vainuaa, minua etsii— tiesinhän sen. Antaa vain tulla lähemmä, minä häntä hämmästyttän, valmistan hänelle odottamattoman ilon...

Hän hypähti koppinaan alas kiveltä, kun tulija oli kohdalla. Tämä pelästyi ja harppasi syrjään, naristen ja ikeniään näyttäen. Vanha kettu kavahti eteen, etujalat sujoina, maha maassa ja häntä leimuavana liekinä. Toinen harisi vielä äkäisemmin, näykkäsi purrakseen, ja kun Mikko mistään huolimatta yllätteli yhä ystävämäksi, puraisi neito vanhaa miestä suojattomaan paikkaan, niin että valitus pääsi puraistulta. Mieletonnä kivusta täytyi hänen käydä polttoa nuolemalla sammuttamaan ... narttu oli samalla kadoksissa ... ja kun hän siitä vähän tointui, kuuli hän rauskauksen metsän rannasta, näki kaksi koirasta siellä kohti laukkaamassa ja ennätti parahiksi kaapaista kivelle, kun nämä jo sen ohitse pyyhkäisivät, toinen toiselta puolen.

Nämä olivat kadottaneet jälen ja iskivät sitä etsiessään yhteen. Siitä syntyi tulinen tappelu kiven ympärillä. Luitaan myöten laihuneet kosijat kävivät toistensa kimppuun ulinalla, rähinällä ja repivät toisiaan niin, että karvat pölisi. Narttu, joka oli piiloutunut kiven alle, ilmaantui sieltä taistelua ihailemaan, höyläkehteli siinä ympärillä, niinkuin olisi tahtonut joka puolelta nähdä ja iloita siitä, mitä näki. Kuta kiihkeämmäksi tappelu kävi, kuta enemmän hanki punotti, sitä vilkkaammin häntä heilui, sitä riemuisemmin hän tanssi ympärillä.

Vihdoin päättyi kahakka. Toinen on joutunut alle ja toinen sitä häristen kurkusta lumeen painaa. Vasta sitten, kun ei voitettu hievahtakaan, kun makaa kuni kuolluksissa hangella, päästää hänet toinen, kyyditsee menemään ja ottaa omaksensa valloittamansa neidon, joka edessä kiemailten houkuttelee hänet metsään takaisin.

Vanha kettu on seisonut kivellänsä sitä näytelmää katsomassa, ja kovin se hänen mieltään kääntää ja sydäntä etoo ja inhottaa. Hyi! tuhkaisee hän sieramistaan. Pthyi! sylkäisee hän, ja hänen karvaista turkkiansa puistattaa. Kuinka se on typerää, rumaa ja äitelätä! Ja hänkin on semmoiseen menoon osaa ottanut, semmoista tapoinaan pitänyt, siitä ilonsa löytänyt ja sitä iloaan takaa ajanut! Onko se elävistä älykkäimmälle soveliasta? Kuinka ei hän sitä ennen ole huomannut? Missä on ollut hänen järkensä, että on semmoista hulluutta harjoittanut? Missä siveyden tuntonsa, ettei sen saastaisuus ole hänelle ennen selvinnyt?

Hän pudistaa turkkiaan, niinkuin tahtois nahan ruumiistaan pudistaa. Inho itseensä ja inho koko tähän elämään tympäisee häntä. Tympäisee koko tämä seutu, jossa sellaista elämää pidetään. Se on vasta alulla, tämä on vasta kiimakauden ensimmäinen yö, ja sitä tulee jatkumaan siihen saakka, kunnes kuu lakkaa paistamasta. Kuta enemmän kuu suurenee, sitä hurjemmaksi mellastus käy. Ei täällä tule saamaan päivän lepoa, ei yön rauhaa. Mistä minä tiedän, milloin joku hurja nartun hurtta taas kimppuuni käy, milloin kaiken maailman nulikat niskaani karkaa! Pois lähden! päätti hän oikeutetun vihan ja loukatun mielen kiukulla. Pois lähden koko paikkakunnalta, juoksen suoraan jotakin ilmaa kohti, sama se mitä, ojennan yhteen suuntaan, en kierrä, en kaarra enkä jäljelleni katsahda ... päätynenpä sitten minne päätynenkin. Heti paikalla lähden!

Ja minkä hän oli pikaisesti päättänyt, sen pani hän pikaisesti toimeen. Loikkasi pitkän laukan kiveltä ja jatkoi samaan suuntaan, siinä sen kauemmin virkailematta. Juoksi ensin sen, mitä oli tähteenä tästä yöstä, juoksi koko seuraavan päivän ja yön, saapuen yhä oudommille ja tuntemattommille maille, kuta kauemmaksi tuli. Oli hän joskus ennenkin ystävästä etsiessään näin yhteen menoon juossut, mutta

ei koskaan näin yhteen suoraan, kupeelleen katsomatta, jäljilleen peräytymättä. Ja kun oli omasta päätöksestään näin jonkin aikaa kulkenut, kulki hän lopulta, niinkuin olisi häntä joku vetänyt ja toinen työntänyt jotakin varmaa matkan määrää kohti. Houkutusia oli tiellä, ja kiusauksia hän kohtasi, mutta ei hän niistä huolinut. Monet nartun jäljet olivat poikkiteloin ja pitkinpäinkin tiellä, mutta ei hän niiden tähden suunnastaan poikennut.

Jo oli outo, ennen tuntematon tuores ilma vähän aikaa vastaan tuoksahdellut, niinkuin sulan veden henki, kun hän eräänä iltana yht'äkkiä näki kallioiselta kukkulalta edessään aavan, lumisen ulapan, jommoista ei ollut koskaan ennen nähnyt. Hyvin kaukana oli matala maa kuin metsän ranta, mutta kahden puolen sitä ei näkynyt muuta kuin lunta ja taivasta.

Pani Mikko merkille maan suunnan, ja kun aurinko laski ja kuu alkoi valaista, lähti hän outoa maata kohti juosta vikittämään jättäen kuin viivottimella vedetyn jäljen peräänsä lumiselle kentälle.

Sinne vei jälki eikä ole sen nähty sieltä takaisin tuovan. Sillä luvattuun maahansa katseli vanha Repolainen kiviseltä kukkulalta meren rannalla ja pääsikin sinne. Eikä ole maata sen vertaista maailmassa kuin kaukainen saari meressä. Ihana on siellä asua, ja rieska ja hunaja siellä vuotaa. Kallioinen saari kasvaa manteren puolella sakeata metsää ja marjan varsikkoa, missä pesivät teeret ja metsäkanat. Kivikkoa ja kalliota on meren puoli, missä hautovat lokit ja tiirat ja haahkat ja telkät ja koskelot. Ja jäniksiä on ja on rasvaisia käärmeitä, ja tuon tuostakin heittää aalto rannalle kalan raadon, usein ketun itsensä kokoisen. Kalaa on, ja on lihaa ja munia yltä kyllin, eikä ole ketään muita näitä eväitä jakamassa.

Voi, kuinka täällä on hyvä olla ja elellä raittiin ilman hengessä, jossa ei ole koskaan liian lämmin eikä koskaan liian kylmä!

Siellä hän nyt vanhuutensa päiviä viettää, eikä ole hätää hampaan tylsymisestä, kun ei ole, ketä vastaan niitä tarvitsisi hioa. Lihoo vain ja antaa turkkinsa tuuhistua.

Usein istuu hän kesäisinä päivinä, kun aurinko lämpimästi paistaa ja lounaistuuli viileyttä liehtoo, korkeimman kallion huipulla ja katselee meren väikettä ja ohi purjehtivien laivain valkealle paistavia purjeita. Lämmin on sileä kaiho, täysi on vatsa ja mieli tyven ja tyytyväinen. Tulee hän silloin tämän maailman menoa mietiskellessään kysyneeksi itseltään, mistä hyvästä kaikki tämä maallisen onnen ja tavaran siunaus hänelle, kaikkien hylkimälle, yht'äkkiä tuli osaksi? Millä oli hän sen ansainnut, minkä palkaksi se hänelle annettiin? Kun muut raukuen kurjia rantoja juoksevat, hiiriä ja sammakoita pahimman nälkänsä sammutteeksi syöden, kun koirat vainuaa ja myrkky ja jalkarauta vaanivat, hän hienointa ravintoa pureksii ja kesät talvet rauhassa astelee ja kenenkään ahdistelematta—miksi on hänen niin ylen hyvä ollakseen?

Usein kysyy hän sitä itseltään, ja kun ei ole muita, jotka vastaisivat, vastaa hän itse:

—Siksi se on annettu minulle kaikki tämä, etten nartuista välittänyt, että tein heistä tiukan eron, että pysyin erillään viettelijäin parista ja muun metsänväen himoista ja haluista ja sukuni kevätkisoista. Siitä hyvästä se minut tänne johdatti, sentähden se minut tänne toi, etten oikealta tieltä poikennut. Sentähden on täällä loppumaton riistan vilja, sentähden on kesä niin pitkä ja viileä ja talvi niin lyhyt ja lauha, ja sentähden eivät muut tänne tietä löydä, etteivät tee niinkuin minä tein.

Ja suu vetäytyy viekkaaseen hymyyn, ja hän kellähtää kyljelleen lämpimälle kalliolle ja oikaisee koipensa herttaiseen lepoon ja iskee tuttavallisesti silmää auringolle, joka on hänen ainoa toverinsa ja ystävänsä, eikä hän toista tarvitse, ja joka suopi niin hyvää tammöisille vanhoille veitikoillekin eikä lue heille viaksi heidän vanhoja syntejään, kun he kerran itsensä totisesti parantaa tahtovat.

Kerran vuodessa, kun on ilmassa kevättä ja kiimaa ja kaukainen manner salamyhkäisenä hämöttää, yhdyttää hän itsensä sinne päin katselemasta ja kysymästä itseltään, olisiko vieläkin parempi ollakseen, jos sieltä nuori ketun tytär ketteränä kaarena tänne päin juosta vikittelisi? Ja vähän aikaa mietittyään vastaa hän itselleen, että jos hän semmoisen näkisi, pois hän sen ajaisi, tieltä kääntyttäisi ja takaisin kyyditseisi. Erakkona hän täällä elää tahtoo. Vakavana vanhanapoikana kuolinpäiväänsä kellehtiä.

VARIKSET.

Me tunnemme hänet kaikki, variksen, poroporvarin lintujen yhteiskunnassa, olemme kuulleet hänen äänensä, joka raakkuu meitä vastaan joka metsiköstä, nähneet hänen pukunsa, tuon aina yhtä

muodikkaan mustan takin ja nuo aina yhtä likaisen harmaat liivit ja housut.

Se on hän, joka hallitsee lintujen nykyistä maailmaa, joka antaa sille värityksensä ja painaa siihen leimansa. Sillä yleinen mielipide lintujen tasavallassa on variksen. Se on hän, joka luopi sen ja saattaa sen kuuluville kaikkina aikoina ja kaikilla paikoilla erämaan uudistorpasta aina merikaupungin ulkosatamaan.

Jo varhain keväällä, kun muut linnut vasta ovat matkalla, saapuu varis ja antaa äänensä kuulua yli hiljaisten hankien, tepastellessaan tyytyväisenä teitä pitkin, joiden aarteet hän on rientänyt haltuunsa ottamaan. Pitkin kesää me kuulemme hänen huutonsa kauniimpina aamuina ja ihanimpina iltoina, ja siihen hukkuu käen kukunta ja satakielen laulu ja leivonkin viserrys. Ja kun on syksy tullut ja muut linnut menneet, viipyy varislauma vielä vainioillamme ja sulostuttaa elämäämme sävelillään.

Emme voi ajatella mitään vuodenaikaa, emme henno muistella mitään elettyä tunnelmaa, johon ei olisi liittynyt jotakin muistoa hänestä. Istuimme ikkunamme ääressä, haaveillen kesäillan ihanuutta, jo lentää kahnuttelee hän ohitsemme järveltä metsään—soutelimme rantoja pitkin varhaisena aamuna, jo tepasteli hän niityllä einehtimässä—käyskelimme yön hämärässä yksinäistä metsäpolkua, jo kahahti koivu, ja rääkkyvä parvi heräsi meitä torumaan häiritystä unesta. Kaikkiällä näimme hänet ja kaikkiällä kuulimme.

Mutta vaikka hän onkin poroporvari tavoiltaan ja taipumuksiltaan, vaikka tuleekin toimeen oloissa missä hyvänsä ja löytää kaikkiällä hauskuutensa, on hän kuitenkin suuri herkkusuu ja osaa panna arvoa elämän hienouksille ja sivistyksen tarjoomille nautinnoille. Kun tarvitaan, tyytyy hän hakemaan eineensä takapihoilta, mutta osaa tilaisuuden tarjoutuessa kattaa pöytänsä myöskin tuoreilla munilla ja lämpimillä laululintujen poikasilla. Hän rämpiä kyllä lietteisiä järvenrantoja ja metsästelee sammakoita mutaisilla suohaudoilla, mutta on yhtä usein tavattavana urheilemassa meren etäisimmillä kalakareilla. Pesän hän kyllä paremman puutteessa rakentaa räkäpetäjäänkin rämeen laitaan, mutta olla vain vanha tammi järven niemessä tai ikihonka harjulla, josta on kaunein näköala yli koko seudun—saat olla varma, että sieltä hänen kesähuvilansa löydät, jonka paikan hän oli anastanut jo aikoja ennen muitten lintujen tuloa.

Siellä istuu heitä laumoittain illan suussa tarinoimassa päivän tapahtumista ja pitämässä puhetta huomisista toiveista ja uusista yrityksistä. Itseensä tyytyväisinä kynivät he höyheniään, sivelevät sierainkarvojaan, puhdisteleivät pukuaan ja haastelevat omista asioistaan, niinkuin ei maailmassa muita olisikaan ja niinkuin kaikki olisi vain heitä varten varattu... Heitä varten kyntää kartanon herra auki niittynsä ja kesantonurmikkonsa, heitä varten kylvää talonpoika rukiinsa, heitä ruokkiakseen lähtee kalastaja saaristossa silakan pyyntiin ja heidän tarpeitaan ajatellen virittää lintumies takamailla ansansa metsäpoluille.

—Kaa! Kaa! Siitä heille kiitos ja kunnia!—ja se on ainoa tunnustus, minkä varikset armollisesti ja alentuvasti antavat kaikille niille, jotka päivän pitkän heidän hyväkseen ahertavat ja työtä tekevät.

Mutta siinä heidän istuessaan ja levolle laittautuessaan kuuluu yht'äkkiä huuto metsästä, ja huuhkaja lentää esiin, asettuen pötkelön päähän lähimmälle aholle odottamaan jänisten ja metsähiirien liikkeelle lähtöä... Rääkkyvä huuto, kirkuva diskantti kohoo sadoista kurkuista, havumetsä räiskää kuin olisi tuleen syttynyt, ja hurjana kiukusta karkaa varislauma vihatun kimppuun, häpäisemään häntä, tuota outoa, yksinäistä ja salaperäistä ja heistä itsestään niin eroavaa—sillä eivät vihaa varikset mitään niinkuin sitä, joka on toisenlaista kuin he itse. Ne huutavat lukkoon hänen korvansa, ne näykkivät häntä takaa, tuikkaavat häntä selkään, heittävätkin likaa hänen silmilleen—vainottu vaihtaa paikkaa ja etsii suojaa kelohongan latvasta, mutta nyt tulee niitä sadoittain, sotajoukoittain, kaikilta ilman suunnilta, järvien saarista, pelloilta, vainioilta, metsistä, yhtä ainoata ahdistamaan—ja häpeissään pakenee metsän suuri mystikko louhiseen vuoreensa. Mutta varikset toruvat vielä kauan, ennenkuin rauhoittuvat, kiroilevat, syljeksivät ja puhuvat pahaa tuosta, joka uskaltaa heidän aloilleen ilmaantua. Ja vielä unessaankin näkevät he edessään kummituksen suurine, kiiluvine silmineen, pyöreine päineen, pystyine korvineen ja koukkunokkineen, herahtavat horroksistaan ja parahtavat kuin pahaa painajaista.

Vaan tuskin on aamu alkanut valjeta ja varislauma valmisteleikse lähtemään liikkeelle, kun kuuluu poutahaukka huutavan ylhäällä ilmassa. Haukka, ilmojen aatelismies, yksinäinen rohkea ritari, on variksille yhtä vastenmielinen kuin huuhkaja, hämäreiden salojen haltia. Mutta se on vaarallinen vihamies, ei päästä selkensä taa, kohoo yhä ylemmä, viekottelee sieltä ilman aavoille ulapoille ja iskee kuin nuoli niskaan.

Ei ole kellään nyt halua lähteä häntä ahdistelemaan, vaikka se sieltä irkuu ja ilkkuu, kirkuu ja pilkkaa. Se häntä viitsiköön, mutta tulkoonpas tänne! Mutta ei sovi varisten näyttää häntä pelkäävänsä. Tietäköön haukka, että on täällä miehiä, jos tarvitaan! Ja vanha varis parkaisee aamutuimaansa tuikean sävelen, ja muut ymmärtävät merkin ja säestävät. Silloin muutamat valitut, varisten heimon vanhimmat, tahtovat edeskäydä hyvällä esimerkillä, kohoavat korkeimpaan kuuseen, ottavat siitä vauhtia ja

kiipeävät vähän matkaa ylös ilmojen rappusia, ikäänkuin haukkaa takaa ajaakseen. Haukka ei viitsi varisten kanssa riitaa rakentaa, kohoo kerran siipiään liikauttaen yhtä paljon kuin varikset viidelläkymmenellä vetäisyllä ja katoa pian variksen silmän siintämättömiin. Vaan eivät varisten valitut hetkeäkään epäile, että heitä se pakeni. Vakuutettuina siitä levittävät he siipensä, uskovat jo itsekkin olevansa haukkoja, ilmojen aatelisia, ja alkavat loivissa kierroksissa vaakkua alas ystäväinsä luo, jotka ovat heitä ihastuksen ulinalla seuranneet, mutta unohtavat yht'äkkiä osansa, pyristävät pyrstöjään, räpyttävät siipiään, ovat vähällä kadottaa tasapainonsa ja pelastuvat viimein, koivet epätoivoisesti ojollaan, lähimpään aidanseipäaseen.

Haukka kirkaisee taas korkeudessaan ... kirkukoon! ... me varikset maassa tepastelemme!... Meidän on maat, meidän on mannut, pelot, meidän metsät ja järvien rannat!

Heidän ne ovat, heidän kaikki muut, paitsi asumattomat erämaat, sillä siellä ei varis viihdy. Siellä vaakkuu korkealla ilmassa kokko, lintujen kuningas, ainoa, jota varis pelkää niin, ettei uskalla edes ääntä päästää hänet nähtyään. Eikä viihdy hän meren aukeilla ulapoillakaan,—niiden yli ei ole variksen siipi koskaan kantanut.

* * * * *

Suomi on variksen kotomaa—niinkuin kaikki muutkin maat. Mutta Suomen varis pistäytyy kuitenkin pahimman talvisydämen aikana etelässä, ulkomailla, ainakin varakkaimmat sen tekevät. Pietari on hänen Pariisinsa, Narva hänen Nizzansa. Mutta nyt ovat he sieltä jo kaikki palanneet, ja sesonki on Suomessa alkanut.

Hiihtelin tässä tuonnottain keväisiä hankia ja kuulin metsiköstä rikatusta ja raakatusta, lyhyitä ääniä ja pitkiä, oli niinkuin olisivat yhdet pitäneet puhetta ja toiset mallailleet laulaakseen. Ei kuulostanut se kuitenkaan tavalliselta illanvietolta, äänissä oli sävel surumielisyyttä, jota varisten tarinoissa harvoin tapaa. Hiivin hiljaa luo ja tulini aukean reunaan, jonka keskellä oli korkeanlainen kivi ja kiven ympärillä puissa ja maassa mustanaan variksia. Kivellä oli kuollut kiuru, leivo lumessa selällään, jalat käppyrässä.

Luulin ensin, että ne olivat varikset, jotka olivat sen tuominneet kuolemaan ja tappaneet, niinkuin tiesin heidän tapansa olevan, ja että ne nyt kävivät kärjätä vainajan irtaimistosta. Mutta pian huomasin erehdykseni, sillä yht'äkkiä lensi varisten varis korkeaan kuuseen, kaikki muut vaikenivat kunnioittavasti ja »Jaakko» piti heille näin kuuluvan puheen:

—Kaa! sanoi hän ensiksi ja kakistelihe—sillä varistenkin kurkku on aina epäkunnossa juuri silloin, kun heidän on ruvettava puhetta pitämään.—Kaa!—Siinä sinä nyt olet, lintu parka, sääli sinua on, että siihen kuolit, ennenkuin kesään pääsit. Mutta oma oli syysi. Enkö varoittanut sinua siellä Vironrannalla viimeksi tavatessamme, että älä tule tänne, ennenkuin kuulet minun kutsuvan. Kevät ei tule, ennenkuin minä laulan sen tulemaan. Mutta sinä tulit vain, et totellut, tahdoit olla kevään airut, saada äänesi kuulumaan ennen minua. Olisit ehkä sittenkin pelastunut, jos olisit malttanut mielesi, noudattanut neuvoani ja pysytellyt maaperässä. Mutta sinne sinun pääsemän piti— »yläilmoihin». Kupu tyhjänä, keveissä kesävaatteissasi siellä päivät päästään pyristelit. Kävi niinkuin ennustin: vilustuit, sairastuit ja kuolit. Ei yksi kiuru kesää tee, ei tee kaksikaan kiurua, kiuru yleensä ei tee kesää. Varis se on, joka kesän tekee, varis, joka vakoa astelee. Olisit sinäkin tyytynyt vakoa astelemaan, olisit pysynyt peltolintuna, johon olit oikeastaan luotu, ei sointusi siipi olisi ennen aikojaan katkennut. Olisit yhäkin voinut meitä viserryksilläsi virkistää, niinkuin niin usein ennenkin. Minäkin olen laulaja, mutta minä en ole koskaan pyrkinyt lentämään korkeammalle kuin siivet kantaa. Minä olen aina tyytynyt laulamaan aidan seipästä, korkeintaan kuusen latvasta. Sentähden olen minä se laulaja, mikä olen. Jos olisit minua totellut, olisit sinäkin nyt se laulaja, mikä minäkin. Mutta nyt ei ole minulla muuta jäljellä kuin viimeisenä raskaana velvollisuutena laskea kaa!— kaa!—kaipauksen seppele sinun ennaikaiselle haudallesi ja kiittää sinua kaikesta siitä, mitä meille olit, ja vaa!—vaa!—varsinkin siitä, mitä olisit voinut olla.

Jo vaikeni varis, lopetti puheensa, jota liikituksen nyhkytykset tuon tuostakin olivat keskeyttäneet, levitti siipensä ja laski, kiven yli lentäen, seppeleensä kuolleen kiurusen haudalle.

Ja muut varikset seisoivat ympärillä ja olivat liikutettuja.

YRJÖ ANTMAN JA KUMPP.

Me kaikki hänen virkatoverinsa ja vanhat tuttavansa olimme kovasti ihmeissämme siitä muutoksesta,

joka yhteisessä ystävässämme Yrjö Antmanissa yht'äkkiä oli tapahtunut. Meillä pikku virkamiehillä, jotka elämme jotenkin yksitoikkoista ja henkisesti köyhää elämää varsinaisilla työaloillamme, on taipumus joutua usein hyvinkin kummallisten sivuharrastusten haltuun. Kaikenlaiset ajan kuumetaudit tarttuvat meihin helposti ja pitävät meidät kovasti kourissaan. Jaegerianismi, vegetarianismi, kanootti- ja polkupyöräraivot y.m.s. valitsevat meidän joukostamme ensimmäiset ja varmimmat uhrinsa. Suuremmat ja voimakkaammat luonteet heittäytyvät valtiollisen ja kunnallisen elämän pyörteistä hakemaan vaihtelua sielulleen ja tyydytystä vaikutushalulleen. Jokaisella meillä on aina jokin oma oksa, jolle joutoaikoinamme istahdamme, ja usein me istumme puunoksalla, jolta meitä kaikista vähimmin olisi voinut odottaa tapaavansa. Hyvin ahkerasti istuttu oksa on tätä nykyä affäärimiehen oksa, ja sille oksalle oli yhteinen ystävämme Yrjö Antman istuutunut.

Mutta siinä olisi luullut hänet kaikista vähimmin tapaavansa, sillä hän niinkuin melkein kaikki muutkin viisaimmat miehet maassamme oli saanut tuon n.s. klassillis-ihanteellisen kasvatuksen ja kulkeutunut sitä uraa latinan ja kreikan pitkospuita myöten pienoiseen virkaan, joka ei mitenkään olisi voinut kehittää liikemiehen taipumuksia, jos niitä olisi ollutkin. Hänen esi-isissään ei niitä ainakaan tiedetty olleen, ja kauan ne pysyivät salassa häneltä itseltäänkin. Ollen jotakuinkin näppärä numeromies oli hänen nimeään kyllä joskus nähty kansallismielisten seurain tilintarkastajana ja keräyslistain vastaanottajana—ainoat toimet, joihin finanssineröjä takavuosina tarvittiin kansallisen asian palveluksessa. Muuten hän ei juuri ottanut vaikuttavaa osaa kansallisiin harrastuksiin. Hän kyllä oli mukana, mutta passiivisesti, hänen isänmaansa ei toistaiseksi löytänyt hänessä muuta käytettävää kuin minkä se käytti häntä virkatoimessaan. Hänen aikansa ei ollut vielä tullut.

Mutta kun kansassa tapahtuu jokin uudistus, vaikuttaa se joka taholle, panee kuin kevättulva vauhtia kaikkiin seisoviin vesiin, loihtii lehtiä siihen, missä ei olisi luullut oksiakaan olevan, antaa kaikille taipumuksille oikeuden orastaa. Kuka olisi voinut muutama vuosikymmen sitten uskoa, että kansallinen innostus voisi ulottaa tehovoimansa liikealallekin siinä määrin kuin se nyt on tehnyt? Houreeksi, intoiluksi olisi sitä sanottu, jos olisi puhuttu omista pankeista, omista vakuutusyhtiöistä. Ja nyt on kaikki se toteutunut! Nyt emme enää liikealallakaan kulje toisten talutusnuorassa, nyt täytyy ottaa meidätkin lukuun rahamarkkinoilla. Ja ihmeellisintä on, että kykeneviä liikemiehiä ja eteväitä asioimisyritysten johtajia tuossa tuokiossa syntyi kuin maahan polkien...

Nämä ovat hyvin tunnetuita otteita maljapuheista, joita pidettiin perustavien yhtiökokousten jälkeisissä illanvietoissa—niitä kerrottiin yksityisissä seuroissa—ja niitä kertoi Yrjö alinomiaa virastomme tupakkahuoneessa.

—Näytetään niille sveeseille, että kyllä tässä mekin! Jokaisen kansallismielisen tulisi hankkia itselleen vankka aineellinen pohja. Se on hänen isänmaallinen velvollisuutensa! Meillä on jo tarpeeksi velkaa tehty ja velalla eletty! Oppikouluja ja kansanopistoja, miksei! Mutta samalla myöskin enemmän kauppakouluja, enemmän liikemiessivistystä, perehtymistä affääreihin, niin, affäärien tekoa! Metsämme, koskemme, paras kansallinen omaisuutemme, sehän on kansamme sortajain käsissä, jotka sen avulla vain omaa valtaansa kartuttavat!

Hän kipenöitsi innostusta, tuo pieni ja vähän kuivettunut mies, ja hänen silmänsä hehkuivat ja tukka seiso i suorana.

—Ja varsinkin virkamiesten ja yleensä sivistystä saaneiden, jotka edustavat maan intelligenssia, pitäisi tietää velvollisuutensa tässä suhteessa! Paitsi sitä, että he varmaankin, jos sille alalle antautuisivat, tulisivat älynsä avulla tekemään hyviä asioita ja korottamaan liikemiesuraansa, joutuisivat heidän keräämänsä kapitaalit parempaan käytäntöön, palvelemaan suuremmissa määrin ihanteellisia tarkoituksia kuin tähän saakka.

Mutta ei yhteinen ystävämme Yrjö Antman ainoastaan periaatteelliselta kannalta käsitellyt lempiainettaan, uusi innostus oli loihtinut hänestä esiin käytöllisiä taipumuksia, kenenkään aavistamattomia. Ei aikaakaan, kun hän alkoi suurella asiantuntemuksella puhua pankkien ja vakuutusyhtiöiden kuukausraporteista, vuosi ja puolivuositileistä ja kaikenlaisista bilansseista ja balansseista. Hän tiesi täsmälleen Suomen ja Pohjolan voitot ja Kalevan ja Fennian kuolevaisuustappiot. Hän seurasi noteerauksia »kotimaisessa pörssissä», tiesi, missä arvossa ovat mitkin paperit, mitä pitäisi milloinkin ostaa ja mitä myydä... Nyt ne vielä laskevat ne ja ne osakkeet, mutta ensi noteerauksessa ne varmaan nousevat...

—Olla nyt joutilasta rahaa!—se oli aina loppuhuudahdus—niin tässä tuhoja tehtäisiin!

Meillä ei sitä tietysti ollut enemmän kuin hänelläkään, ainakaan mikäli me tiesimme. Mutta se ei hänen intoaan laimentanut. Hän teki asioita yhtä kaikki s.o. hän puhui affääreistä, seurasi rakennushommia ja tonttikauppoja—m.m. suomalaisen teatterin tonttiasiaita, niinkuin olisi hänellä siinä ollut suurin määrä osakkeita—tiesi tillilleen tiilien hinnat, vainusi kaikki uudet yritykset, tutki tarkkaan taksoitusluettelon, osasi sen ulkoa ja alkoi luokitella ihmisiä sen mukaan, 100 äyryn mies! 1000:n äyryn

mies! Katsopas sitä, se oli viime vuonna verotettu siitä ja siitä, nyt on jo niin ja niin paljosta. Onpa mahtanut tehdä hyviä asioita. Milläs se sekin? Ai, siltähän kuoli vanha täti...

—Ollapas minullakin täti, jolta saisin tuhannenkaan ... kyllä tietäisin, mihin sijoittaisin!

—Kuvitelkaamme, että sinulta on kuollut vanha täti ... mihin sijoittaisit hänen perintönsä? virkkoi joku meistä siihen »drifti»tapaan, jolla häntä yleensä kohtelimme.

Hän ei vastannut, mutta hänen silmänsä välähti, ja hän kävi miettiväksi. Eikä hän enää sen jälkeen puhunut rahanpuutteestaan. Sen sijaan, että oli ennen sanonut: *jos* sijoittaisi rahojaan johonkin, niin pitäisi sijoittaa siihen ja siihen, sanoi hän nyt: *kun* sijoittaa j.n.e., niin pitää sijoittaa j.n.e. Ja hän puhui siitä niin kauan ja niin suurella varmuudella, että meistä alkoi näyttää siltä kuin hän todellakin olisi perinyt, niinkuin hänellä todellakin olisi ollut liikepääomaa ja hän todella olisi sen sijoittanut ja tehnyt asioita eikä niitä vain mielessään kuvitellut.

Ja miksei hän olisi tehnyt! Tehdäänhän niitä affäärejä ilman pääomiakin, ja tunnustaaksemme oli meillä muillakin pientä osakehujausta käymässä lainarahoilla. Meidän puolestamme oli se jonkinlaista seurapeliä, jota vastoin Yrjö otti asiat isolta kannalta: periaatteelliselta, isänmaalliselta, puolue- ja jos joltakin kannalta.

Sitäpaitsi oli hänellä säännöllinen kirjanpitokin, minkä tulimme huomaamaan, kun eräänä uuden vuoden aattona olimme kutsutut hänen luokseen pieniin joulukekkereihin. Hän näytteli niitä ylpeydellä ja tyytyväisyydellä kuin kirjailija korukansiin sidottua joulujulkaisuaan. Ne olivat oikein komeat, Göösistä ostetut, niissä oli kaikki annit ja perrit ja debetit ja creditit, oli konttokurantit ja pääkirjat, sanalla sanoen oikea »kaksinkertainen italialainen». Se oli hän, joka niitä näytellessään pani painoa tuolle sanalle, niin että meistä tuntui, kuin olisi se ollut hänestä jotakin erinomaisempaa, että kirjanpito oli kaksinkertainen erotukseksi yksinkertaisesta. Jos olisi ollut *kolmin*-kertaista kirjanpitoa, olisi hän varmaankin heti hankkinut itselleen semmoisen. Säännöllinen kirjeenvaihto oli hänellä myöskin, oli kopiokirjat, registraattorit ja perforaattorit, ja hyllyillä kotelot ja seinillä kaprokkit. Se oli toista se kuin meidän taskuallakkamme, joihin oli merkitty lyijykynällä lankeemispäivä ja korkopäivä.

Mutta enimmin me hämmästyimme nähdessämme tulokset hänen kirjanpäätyksestään.

—Mitä ihmettä! Sinähän olet rikas mies! Vuodessa on pääoma kasvanut oman vertansa!

—Tuhat markkaa nettoa! virkkoi hän ylpeydellä sulkien kirjansa.

Mistä hän oli saanut liikepääomansa? Ja millä tavalla oli hän sen kartuttanut?

Olimme mekin kehittyneet jo sen verran affäärialalla, että tiesimme olevan sopimatonta käydä toisen liikesalaisuuksia kyselemään, varsinkin kun hän virkkoi:—Tietysti on tämä kaikki meidän kesken! En tahtoisi, että vaimonikaan saisi tietää.

—Mutta missä olet oppinut kirjanpidon?

—Käväisin kurssin, se on välttämättömän tarpeellista, jos vähänkään tahtoo ... olisi hyvä jos tekin...

Sillä miehellä on tarmoa, hän tulee varmaankin vielä menemään pitkälle... Kukas olisi uskonut, että yhteinen ystävämme Yrjö Antman, jolle kaikki pyrkivät vähän nauramaan ja jolla oli se maine, että hän on hiukan »originelli», kaikessa hiljaisuudessa ansaitsee sata prosenttia!

Tietysti ei kuitenkaan kauan pysynyt salassa, että Yrjö Antman teki affäärejä ja ansaitsi rahaa kuin roskaa. Tieto otettiin mielihyvällä vastaan kaikissa niissä piireissä, joissa harrastettiin kansallismielisen affäärielämän elpymistä, ja hänen arvonsa merkittiin pian viisillä numeroilla Kansallisen Klubin totipöydissä. Hänen töröttävä tukkansa oli kuin kultainen sädekehä pään ympärillä. Niitä oli siihen aikaan monta, ja on kai nyt vielä enemmän, jotka levittävät samanlaista kullankeltaista loistoa ympärilleen, ja merkiksi siitä, että hänet oli huomattu, ja kehoitukseksi siihen, että hän »pitäisi kartuusia vireillä», valittiin hänet tilintarkastajain toiseksi varamieheksi—oliko se nyt Pohjolan vai Suomen vai jonkin muun rahaisen Sammon vuosikokouksessa.

Mutta lienee hän jo ollut rikaskin, hänen elämästään ja niistä rahoista, joita hän liikutteli, ei sitä kuitenkaan olisi huomannut. Hän eli yhtä vaatimattomasti kuin ennenkin, oli melkein kitsas, niinkuin pieneen palkkaansa nähden oli ollut pakotettukin olemaan. Olisi hän meidän mielestämme kuitenkin saanut meille köyhemmille miehille silloin tällöin tilata jonkin »punssin» tai »liköörin», olisi saanut ostaa itselleen uuden lakin ja vaimolleen uuden hatun. Mutta itsepä hän parhaiten tiesi.

Ja hän tiesikin. Hänellä oli omat aatteensa siitä, miten liikoja rahoja on käytettävä.

—Jos minä kerran rikastuisin...

—Johan alat...

—Jos minusta kerran tulisi miljoonamies...

—Olethan hyvällä alulla.

Hän myhähti, mutta katseli meitä samalla epäluuloisesti, niinkuin ei olisi oikein tiennyt, teimmeko pilaa vai ajattelimmeko todellakin niin.

—Sanon, että jos olisin rikas, niin kyllä tietäisin! Mahtanee olla ihana tunne, kun saa varat, jotka on nerollaan koonnut, jättää jälkimaailmalle johonkin isänmaalliseen tai hyväatekevään tarkoitukseen. Koota se salainen ajatus mielessä, siitä kuitenkin kenellekään hiiskumatta! Minua ei pidetä minään, minua ehkä ylenkatsotaankin, ei luulla minusta mihinkään olevan, en loista, en häikäise, en ole puhuja, en poliitikko, en kuuluisa kirjailija enkä taiteilija, olen vaan tavallinen työmies, joka hiljaisuudessa puita pinoan. Minua luullaan ehkä saituriksi, ehkä aineen orjaksi. Ja yht'äkkiä avataan testamenttini! Satojatuhansia yliopistolle, satojatuhansia Kirjallisuuden ja Kansanvalistusseuroille! Se olisi ihanaa!

Hän hypähteli, käännähteli lattialla. Ja hänelle omituisella ajatusten keikauksella jatkoi hän:

—Ajatelkaas, jos Snellman olisi ollut rikas, miljoonamies! Mitä hän olisikaan saanut aikaan! Ei muuta kuin paukuttanut vain ja komeissa vaunuissa ajanut! Se olisi mennyt vallanpitäjän päähän, suuriinkin vaikuttanut toisin kuin köyhän rehtorin ja palkattoman dosentin sana...

—Ja konttoristin!

—Niin, sanopas muuta, konttoristin! Miksei aloittanut omaa liikettä mies, joka oli sellainen finanssinero, sen sijaan, että istuu toisen pulpetin takana! Ei istuttaisi suomalaisuuden asiassa siinä, missä yhä vielä istutaan, jos suuret miehemme ihanteellisuutensa ja aatteellisuutensa ohella olisivat olleet käytännönkin miehiä.

Ja kun hän innostui kuvaamaan tätä ihannettaan suuresta miehestä, ei siitä tahtonut loppua tulla. Ilta siihen aina kului. Mutta kaupungilla alettiin yhä yleisemmin kertoa, että Yrjö Antman oli jo niissä varoissa, että ajatteli lahjoitusten tekoa isänmaalleen.

Mutta monet ovat vastukset voitettavina, ennenkuin tullaan rikkaaksi ja suureksi mieheksi, ja monta on kärsimystä kärsittävänsä. Usein oli Yrjö Antman alakuloinen, jopa epätoivoinenkin tekemistään huonoista asioista. Kuta laajemmalle hänen asiansa levisivät ja haarautuivat, sitä vaikeampi nähtävästi oli niitä hoitaa ja sitä suuremmat olivat tappiot, kun niitä sattui. Eihän se ollut meistä oikein affäärimäistä, että hän niistä kertoi, mutta olimmehan hänen ystäviään ja tovereitaan, ja miksei hän olisi meille sydäntään kevennellyt, kun se näytti häntä niin helpottavan. Oli kuin ei hänellä olisi ollut täyttä tyydytystä ilman. Varsinkin kirjanpito näytti tuottavan hänelle vaikeuksia. Siinä oli salaisuuksia, joiden perille hän ei koskaan sanonut pääsevänsä. Ja siitä hän valittamaan—sekin yksi hänen lempiaatteitaan—ettei ollut saanut nuoruudestaan pitäen tälle alalle antautua. Mitä hyötyä oli hänellä esim. klassillisista kielistä ja sen semmoisista, joihin oli suurimman osan parasta oppiaikaansa tuhannut? Olisipa hän saanut liikemiessivistystä, olisipa oppinut uusia kieliä—mikä etu se nyt olisi ulkomaista kirjeenvaihtoa hoitaessa!

Ulkomaista kirjeenvaihtoa? Hän teki siis asioita ulkomaillakin! Niin, hän välitti, oli asiamies, osti ja myi ... hm ... niin, hiukkasen, hiukkasen!—Mutta sitä emme saaneet tietää, mitä hän välitti ja mitä olisi tahtonut voida vielä paremmin välittää.

—Kun et ota konttoristia?

Hän vähän hämmästyi, kävi kuin näpeilleen aivan aiheettomasti, niinkuin useinkin tapahtui ja johon emme syytä arvanneet. Sitten purskahti hän nauramaan yhtä aiheettomasti.

—Eihän nyt toki... mitäs minä...

—Auttaisihan minäkin mielelläni Yrjöä, virkkoi hänen vaimonsa—me olimme näet taas hänen luonaan pienellä tuutingilla—mutta hän tahtoo tehdä kaikki itse. Istuu myöhään yöhön ja laskee ja kirjoittaa. Tuskin on virastosta tullut, kun jo uppoo kirjoihinsa. Minä en saa muuta kuin joskus vain kuulla: »ne ovat hyviä affäärejä ne leveranssit... nyt nousevat laivarahdit ulkomailla, pitäisi nyt olla laivaosakkeita».

—Ethän sinä, mitäs sinä nyt ... ethän kuitenkin ymmärtäisi.

—Se on isoissa asioissa tämä Yrjö ... se alkaa kai kohta olla oikea pomo, rikas.

—Onko hän todellakin rikas? kysyi rouva uteliaasti.

—No aivan varmaan! vakuutimme me. Hän on rikkaampi kuin yksikään meistä.

—Mutta miksi me, Yrjö, sitten elämme niin niukasti, jos kerran olemme rikkaita? kysyi rouva mieheltään. Olisi niin hauska vähän tuhlata, matkustaa ulkomaille...

Hän ei vastannut suoraan siihen, olivatko he todellakin rikkaita, mutta aloitti sen sijaan yhden noita lempiluennoitaan affääriperiaatteistaan, joiden esittäminen näkyi tuottavan hänelle suurempaa tyydytystä kuin niiden käytäntöönpanon tulokset. Hän muistutti siinä rotukoiraa, jota huvittaa ajo enemmän kuin saalis.

—Katsos, ystäväni, sanoi hän suojelevalla, vähän nuhtelevalla äänellä: affäärimies ei koskaan tiedä, mitenkä rikas hän on tai onko hän ollenkaan rikas. Hän luulee olevansa solidi, mutta yht'äkkiä muuttuvat konjunktuurit, ja hän huomaa itsellään olevan passiivia enemmän kuin aktiivia. Oikea affäärimies ei rasita liikettään yli sen budgetin, minkä hän kerran on tehnyt. Tämän säännön laiminlyöminen se on, joka on ajanut kumoon niin monen kauppahuoneen. Varmallakin pohjalla seisovat liikemiehet, jotka ovat olleet kyllin heikkoja antaakseen vaimojensa ja tyttäriensä tuhlata...

—Enhän minä nyt oikeastaan tuhlata,—keskeytti rouva,—kunhan nyt vain hiukankaan...

—Niinpä niin, sama se, paljonko vai vähän ... yksi ainoa puuttuva pennikin voi olla se kivi, joka keikauttaa junan radalta. Se on kuin ruostepilkku, joka laajenee, jos ei sitä heti poisteta. Miljoonaliikkeissäkin etsitään tileissä yhtä ainoaa penniä, vaikka vuosia menköön. Ei, meidän täytyy toistaiseksi elää minun palkastani. Se on meitä varten ja liikkeen tulot—otaksuttuna tietysti, että niitä on—ovat liikettä varten. Vastaisuudessa, vastaisuudessa, kun liike lopetetaan, sittenpäähän saamme nähdä...

—Miten lie koko tuon affäärientekosi! sanoi rouva vähän pilkallisesti.—Minä suuresti epäilen...

—Mitä epäilet? kysyi Yrjö säikähtynein, pyöristynein silmin.

—Eihän sinulla ole mitään kassakaappiakaan. Se pitänee toki olla kaikissa oikeissa liikkeissä.

—Oikeissako? Kassakaappiko? sopersi Yrjö yhä enemmän hämillään.

Hänellä ei todellakaan ollut kassakaappia. Emme olleet sitä ennen huomanneet eikä nähtävästi hän itsekään. Mutta eihän sen nyt sentään tarvinnut olla mikään merkki siitä, ettei hänen liikkeensä olisi ollut varmallalla pohjalla ja varat varmassa tallessa. Ja me olimme yhä vakuutetut siitä, että hän oli varakas mies ja että hän istui varmasti ja vakavasti sillä oksalla, jonka hän oli istuttavakseen valinnut.

Kunnes se oksa yht'äkkiä katkesi ja toi hänet alas, että tömähti.

—Nyt se tuli konkurssi! ilmoitti hän meille eräänä aamuna.

Ja kun me kyselemään ja neuvottelemaan, eikö hänen olisi mitenkään mahdollista arrangeerata ... emmekö voisi ehkä auttaa häntä pulasta.

—Ei siinä mikään auta, se on mennyttä, mikä on mennyttä!

—Onko niin suuret summat kysymyksessä?

—Suuret on summat ... ja on siinä muutakin... En minä niin summasta, mutta on siinä muutakin.

Mitä se muu oli, siitä ei hän tehnyt selkoa. Mutta me aloimme aavistaa pahinta.

Olisiko se sitä, että hän veisi muitakin muassaan?

—Ei, ei! Ei tässä tule kärsimään muut kuin minä yksin. Enkä minä muusta, mutta tämä on minulle moraalinen vararikko.

—Ethän vain liene väärentänyt!

—Mitä väärentänyt?

—Joitakin nimiä...

—En minä tiedä ... eihän siinä voi olla mitään pahaa, niinkuin minä olen...

—Saakeli sinuas ... kuinka olet voinut? Kuinka se on voinut tapahtua?

—En tiedä itsekään ... olen niin sekaisin, etten saa selkoa omista kirjoistani.

—Sinun täytyy antaa meidän tutkia niitä ... ehkä skandaali on vielä vältettävissä...

—Skandaali, niin, skandaali ... höpisi hän, silmät jäykkänä päässä ja tukka pystyssä ja puku epäjärjestyksessä useiden valvottujen öiden jälkeen. Lähetimme hänet ajurilla kotiinsa ja lupasimme illalla tulla hänen luokseen. Mutta varokoon hän tekemästä mitään tyhmyyksiä! Me suoraan sanoen tarkoitimme sitä, ettei hän menisi hirteen.

—Enhän toki ... ka, mitäs minä toki!

—Lupaatko kunniasanallasi?

—Lupaan, lupaan, kyllä minä toki lupaan.

Se oli surullinen päivä meillä virastossa. Me olimme varmasti vakuutetut siitä, että hän oli väärentänyt vekselin tai jotakin samantapaista. Alakuloisina astelimme ystävämme Yrjön luo. Hän otti meidät vastaan verrattain tyynenä, vaikka raskas epätoivo näytti häntä painavan. Rouvansa oli hän lähettänyt jonnekin kaupungille. Kirjat olivat pöydällä, kahden kynttilän välissä, niinkuin olisivat paarilla levänneet.

Emmehän olleet erittäin syvästi kirjanpitoon perehtyneitä, mutta sen saimme kuitenkin hänen avullaan selväksi, että asema todellakin oli epätoivoinen. Hän oli harjoittanut jos jonkinlaisia affäärejä metsäliikkeestä ja voikaupasta ja maatilain myynnin välityksestä aina tupakkaan ja tulitikkuihin. Hän oli ostanut ja myynyt koskia, tuonut maahan keinotekoisia lannoitusaineita ja vienyt maasta lintuja, nahkoja, puolukoita ja karpaloita. Hän oli merkinnyt osakkeita uusiin tehdasyhtiöihin, höyrylaivayhtiöihin, koettanut onneaan kaikenlaisissa koti- ja ulkomaisissa papereissa. Olipa harjoittanut pörssipeliäkin. Se oli iskenyt reiän hänen liikepohjaansa, ja nyt hän ei voinut lunastaa sitä 10,000 markan vekseliä, joka jo oli mennyt protestiin.

—Se on siis se paperi?

—Se se on, huokasi hän ja painui kokoon.

—Missä pankissa se on?

—Tietysti Kansallispankissa. Periaatteesta minä en tee asioita muissa pankeissa.

—Kenen nimi sinulla on siinä?

—Ei siinä ole kenenkään nimeä.

—Kuinka ei? Ei kai pankki ole antanut kymmentätuhatta ainoastaan sinun nimelläsi?

—Eihän sen niitä ole tarvinnut antaa. Minä olen vain itse ottanut.

—Suo anteeksi, mutta nyt emme ymmärrä mitään.

—No, mutta onhan se päivän selvä asia ... vekseli on asetettu kuudelle kuukaudelle ja se lankesi eilen. Jos ette usko, niin katsokaa itse...

Hän avasi pöytälaatikkonsa ja otti sieltä vekselin.

—Se on siis lunastettu! Mutta senhän piti olla pankin hallussa?

—Pankin hallussahan se onkin, niin kauan kuin en ole voinut viedä kirjoihin, että se on lunastettu ja siirretty ... tässä laatikossa ovat kaikki lunastamattomat vekselit, ja tässä kaikki lunastetut.

—Mutta mitä peliä tämä on?

—Ei mutta!

Me ensin töllistelimme toisiamme ja sitten Yrjöä ja sitten hänen kirjojaan ja koteloitaan ja sitten taas toisiamme ja purskahdimme lopulta nauruun, jossa oli henkemme menehtyä.

Koko hänen liikehommansa oli ollut pelkkää mielikuvitusta. Hän ei ollut penniäkään voittanut eikä penniäkään kadottanut. Hän oli vain tehnyt valekauppoja, ollut ostavinaan ja myyvinään, keinotellut kuvitelluissa papereissa ja liikkunut kuvitelluilla pääomilla.

—Ei siis ole olemassa mitään konkurssiakaan ^

—Konkurssi on valitettavasti olemassa, sanoi hän haikeasti huoaten. Minä voin joutua aivan epätoivoon ajatellessani, että *jos* minulla olisi ollut oikeita rahoja, ne olisivat nyt menetetyt ja vieraat

ihmiset minun kauttani joutuneet häviöön. Minä itse olisin kadottanut kansalaisluottamukseni ja olisi minut ehkä saatettu lailliseen edesvastuuseen vaillinaisesta kirjanpidosta. Puoli palkkaani olisi ainakin viety ja minä olisin merkitty mies, iäksi päiväksi merkitty mies.

Hän sulii kyyneliin ja nyyhkytti todellisen, vilpittömän surun vallassa, jota emme koettaneetkaan lieventää, tuntien voimattomuutemme. Kun hän siitä vähän tointui, virkkoi hän:

—Kyllä ne sveesit nyt riemuitsisivat, jos tietäisivät, saisivat vettä myllylleen. Niinpähän kävi senkin suomenmielisen liikemiehen, sanoisivat. Näettehän, millä vahingonilolla se Nyya Pressi parhaillaan puhuu Kansallispankista. (Tämä tapahtui siihen aikaan, kun Kansallispankilla oli nuo tunnetut rettelönsä). Siinä nyt nähdään, sanoisivat. Ja oikeassahan olisivatkin. Minä koetin, minä tein parastani, tein sen asian harrastuksesta oppiakseni, hankkiakseni kokemusta ja antaakseni sen perintönä pojalleni, josta oli aikomukseni kasvattaa suomalainen liikemies. Mutta ei minusta ollut siihen, ei ollut, ei ollut.

Hän huojutteli pääparkaansa käsiensä välissä.

—Älähän nyt vain joudu epätoivoon, voithan vielä alkaa alusta. Otaksukaamme, että me lunastaisimme vekselisi!

—Lunastaisitteko?

Hän hypähti pystyyn kuin ammuttuna ja hänen silmänsä säteilivät.

Mutta sitten hän taas vaipui kokoon.

—Mutta, enhän kuitenkin voisi alkaa 10,000:n velalla.

—Me annamme sinulle akordin kymmeneksi vuodeksi ja asetamme liikkeesi administratsionin alle.

—Akordinko? Administratsioninko?

Hänen kasvonsa vetäytyivät taas hymyyn. Nuo affäärimaiset sanat häntä nähtävästi hurmasivat, vaikuttivat häneen vastustamattomalla tenhovoimalla. Hän sai »akordin», hänet asetettaisiin »administratsionin» alle! Sehän tapahtuu usein liikemaailmassa, suurillekin kauppahuoneille, sehän osoittaa aina tavatonta luottamusta velkojien puolelta. Sattumahan se oikeastaan vain olikin, että hän oli joutunut tähän pulaan! Akordi! Administratsioni! Ja hän kertoi uudelleen ja aina uudelleen noita sointuvia sanoja, kävellen lattiata yhä suurempana, pää yhä pystyymässä, tukka korkeana kuin vanhan sotaratsun harja, joka koukistaa kaulaansa rummun äänen kuultuaan.

—Olkoon menneeksi! huudahti hän. Minä olen koettava parastani ja toivon voivani vastata herrain minulle osoittamaa luottamusta! Asemani on vaikeampi kuin koskaan ennen, mutta sen voittaminen on oleva sitä kunniakkaampi.

Minun ei tarvinne sanoa, että me lähdimme hänen luotaan hilpeällä mielellä. Yrjökin tuli mukaamme, ja ilta päättyi Kämpissä yhteisillä illallisilla, joissa puheitakin pidettiin.

Ja nyt tekee yhteinen ystävämme Yrjö Antman affäärejä kahta suuremmalla innolla. Joka päivä tekee hän meille selkoa uusista yrityksistään ei ainoastaan niiden pääpiirteissä, niinkuin ennen, vaan yksityiskohdissakin. Ja usein unhotamme mekin—minkä hän itse on aikoja sitten unhottanut—että tässä on vain kysymys kuvitelluista affääreistä. Me olemme vähitellen tulleet kuin osakkaiksi hänen liikkeessään, ja meistä on erinomaisen suuri tyydytys tietää, että *jos* olisimme ostaneet sen ja sen osakkeen tai paperin siitä ja siitä hinnasta, olisimme sen sillä ja sillä kertaa myytyämme ansainneet niin ja niin suuria summia. Tupakkatunnilla virastossamme ei puhuta muista kuin numeroista, savukiemurat, joita puhaltelemme, ovat nollia ykkösten perässä, ja me itse olemme ykkösiä. Usein ilmaisevat savunollat satoja tuhansia, välistä miljooniakin.

Yhteinen ystävämme Yrjö Antman tulee pian maksamaan velkansa, ja hän on jo saanut takaisin luottamuksen itseensä. Hän on vakuutettu siitä, että hän on suurin liikemies Suomessa, tai että hän ainakin olisi voinut siksi tulla, jos nuoruudestaan pitäen olisi saanut kehittää luontaisia taipumuksiaan. Mutta parempi myöhään kuin ei koskaan. Kun hän ja me olemme tässä vielä vähän aikaa »harjoitelleet», ei tiedä, ehkä saatte vielä kerran kuulla puhuttavan uudesta yhtiöstä »Yrjö Antman ja kumpp.» joka harjoittaa todellista liikettä, ostaa ja myy ja välittää ja vaihtaa.

WILHELMIINA WÄISÄNEN.

Wilhelmiina Wäisänen oli matkalla Helsingistä sukulaistensa luo maalle. Näin hänen nimensä hänen matkakapineistaan, ja muu selveni minulle vähitellen matkan varrella.

Hän oli laittautunut vaunuun oikein leveästi ja mukavasti niinkuin reslarekeen, joka on tullut häntä noutamaan, vallannut kaksi penkkiä, sen, jolla istui ja sen, joka oli vastapäätä. En sano sitä siksi, että hän olisi sen kautta ketään häirinnyt. Vaunu oli pitkän matkan taa menevä ja meitä oli siinä vain muutamia, joilla oli yhtä runsaasti tilaa kuin hänelläkin. Jokaiselta matkustajalta, joka kulki vaunun läpi, pyysi hän sitäpaitsi silmin ja kasvonilmein kuin anteeksi, että hän tässä näin rehentelee ... ne on hänen nämä kamsut, mutta kyllä hän ne ... kyllä tässä sopu sijaa antaa—mutta kun ei kulkija pysähtynytään vaunuun, hymyili hän kuin kiitokseksi ja virkkoi puoleksi meille, puoleksi itselleen:

—Eipä se tullutkaan, hyväpä, ettei tullutkaan, niin sovitaan tässä paremmin.

Olin tullut eräältä sivuasemalta junaan, ja nähtävästi oli hänen suurin puuhansa tavarain järjestämisessä jo suoritettu. Mutta minä saatoin elävästi mielessäni kuvailla kaikki ne kohtaukset, jotka oli esitetty ennen junaan tuloa ja sitten junassa. Minä näen ajurin odottavan kadulla porttiholvin edessä. Naapurin palvelustyttö vartioi katukäytävälle asetettua tavararöykkiötä sill'aikaa, kun Wilhelmiina toisen tuttavan avulla kantaa toisia alas viidennestä kerroksesta. Kaikki eivät mahdu rattaille. »Tuo sinä, Manta, tämä hattuaski ja tämä parasolli ... eli ei, ota sinä tämä pelarkoonia, ei sillä väliä, jos jääkin». Ja tavarainsa suojassa itse istuen niin täpärellä, että on joka kadunkulmassa huiskahtaa ulos, ajaa hän asemalle, kiirehtien kuskia, joka suuri kirstu jalkain alla könöttää epämukavassa asennossa polvet koukussa leuan tasalla.—»Kun ei vain myöhästyttäisi!»

Mutta siitä ei ole pelkoa. Puoli tuntia ennen junan lähtöä istuu hän jo vaunussa, iso kirstu ja pelarkoonia ovat pakaasissa ja kaikki muut tässä edessä, vieressä, pään päällä, kummallakin puolella ja istuimen alla. Siinä on myttyjä, rasioita, eväitä, kukkasia, jotka on saatu saattamaan tulleilta ystävättäritä, tyynyjä, saaleja, laukkuja, mutta näkyvimpana, ihanimpana kaikkia muita uusi kapsäkki, jonka kyljestä kiiltävässä messinkilaatassa seisoo kaiverretuin kirjaimin: »Wilhelmiina Wäisänen Helsingfors».

Hän istuu nyt vihdoinkin järjestetyn omaisuutensa keskessä, varustettuna vuorokauden matkalle, puettuna lähinnä parhaimpaan pukuunsa—parhaat ja harvinaisimmat kalleudet ovat nähtävästi noissa rasioissa ja tuossa matkalaukussa, joita hän tuon tuostaan raottaa, avaa, järjestää ja kohentelee. Luulet hänen jo rauhoittuneen, luulet, että ne istuvat siellä säiliössään yhtä tyytyväisinä kuin hän itsekin, nojatessaan tuohon vaunun nurkkaan ja ummistaen hetkeksi silmiään— ollaan näet yöjunassa—kun hän yht'äkkiä säpsähtää—junan vihellyksestä tai pysäyksestä tai ilmankin—näyttää muistavan jotakin—tulikohan se mukaani—eihän vain rutistune!—paninkohan sen laukkuun vai myttyyn vai kapsäkkiin?—eihän vain pudonnut parasolli!—ja kaivelu ja selailu alkaa uudelleen, selailu rakkaiden tavarain, jotka ovat näkyvä tulos vuosien vaivoista ja joita hän nyt vie kuin voittaja saaliitaan riemukulussa kotikylään todistamaan siitä, ettei hän ole aikaansa turhaan kuluttanut. Vihdoin hän rauhoittuu, laittaa itselleen mukavan päänaluksen, luo vielä viimeisen silmäyksen kapineisiin, haukottelee tuimasti, kyhnähtää kyljelleen ja nukkuu samassa.

Minä kun en saa nukuttua, näen tuossa hänen tasapohjaiset jalkansa, joissa on »tyykikengät», hervottomina nytkähtelevät siinä koko yön ja sekaantuvat vielä uneenikin, kun vihdoinkin olen suurella vaivalla saanut sen päästä kiinni.

Kun herään aamulla, on Wilhelmiina jo noussut ja on taas täydessä touhussa tavarainsa kanssa. Hänellä on yllään uusi hame ja uusi röijy, jotka hän jossakin salaisessa paikassa on vaihtanut vanhoihin. Hän viimeistelee niitä parhaillaan, harjailee ensin hamettaan ja silittelee huolestuneesti sen ryppyjä—se on ruskean viheriää paramattaa—ja ottaa sitten esille yläpuolen ruumistaan, jonka ympärillä, korsetin päällä, istuu tiukka röijy, sinisestä kankaasta tehty, puhvihiohineen, joiden väliin pää uppoaa korvia myöten, kultarenkailla koristettuja korvia myöten. Hän harjaa sitä edestä ja takaa ja kummaltakin kupeelta, hiukan kellahtaneiden kainalojenkin alta, niin kauas kuin lyhyet korsetin varassa olevat kädet kuontuvat, jolloin kellonvitjat korkean rinnan päällä kauniisti helkkyvät. Erityisestä rasiasta lehahtaa esiin viheriä kaularöyhelö, joka suurella rintasoljella kiinnitetään leuan alle kuin lehdeksi marjana punottavien poskien alle. Kapsäkistä, jonka lukko ja soljet somasti soivat, nousee suurella varovaisuudella uuden uutukainen saketti harmaasta verasta, silkillä sisustettu ja leikattu uusimpaan kuosiin ja keveällä pyrstöllä kaunistettu. Lasiputkiin pistetyt kukkaskimput kiinnitetään saketin pieluksiin, kaksi kummallekin puolelle. Hansikkaat, ruskeat trikoohansikkaat, saadaan vaivalla suurella, mutta mieluisella, sujumaan käsiin. Päivänvarjo otetaan alas hyllyltä, vapautetaan tupestaan ja avataan varovasti, jolloin kasvoissa on ilme, kuin olisi pelko, että se räjähtää. Vaan ei se räjähdä, napsahtaa vain ja helähtää hiukan rumpu, ehyt on, ei ole mistään revennyt, laskee taas siipensä suppuun ja asettuu viereen odottamaan aikaansa. Käsilaukussa ovat huivit, ne kaksi, joista voi olla tällaisessa tilaisuudessa kysymys: se ruskea silkinen, pitkärimsuinen ja se valkoinen harsohuivi. Kummanko ottaisi? Moneen kertaan antaa pieni, pyöreä peili neuvojaan myötä ja vastaan, taistelu on kauan ratkaisematta.

Silkkihuivi on upeampi, mutta harsohuivi nuorentaa—ja voittaa.

Tuskin tuntisin häntä, jos en tietäisi. Kaikki on uutta, paitsi kasvot, nuo punakat ja terveet, vaikka jo vähän rypistyneet, ja silmät, nuo haalean siniset ja ymmärtäväiset, jotka eivät vaihda väriään eivätkä muuta ilmettään, vaikka kaikki muu muuttuisikin.

Hän istuu siinä nyt valmiina astumaan ulos vaunusta, niin pian kuin juna pysähtyy kotiasemalle. Ollaan eteläpuolella Mikkeliä, ja hän kysyy konduktööriltä, milloinko tullaan Suonenjoelle.

—Klo 12 ja 50, sanoo konduktööri.

—Jos konduktööri on hyvä ja sanoo tykö sitten. Kello on vasta seitsemän, ja minulla on siis vielä runsaasti aikaa nauttiakseni matkatoverini seurasta. Muut ovat tippuneet tielle, ja me olemme kahden vaunussa. Yhä suuremmalla tarkkuudella ja mielenkiinnolla olen seurannut hänen pukeutumistaan, ja sitä tehdessään on hän tietämättään esittänyt minulle elämänsä, selittävillä kuvilla kaunistetun kertomuksen vaiheistaan. Jokainen noista vaatekappaleista on virstapatsas hänen elämänsä taipaleella ja jokaiseen niistä liittyy muisto kuljetusta matkasta. Semmoinen hän nyt on, mutta semmoinen ei hän ollut silloin, kun taipaleensa aloitti.

Tuo röijy se oli—oli hänelle, niinkuin niin monelle muullekin— ensimmäinen ero mökin tytön entisyydestä, karkoittaessaan jo ensimmäisessä palveluspaikassa pappilassa suoran nutun. Pappilasta siirtyi Miina nuoren herrasväen kanssa Helsinkiin, ja pitkä, suora toppanuttu, lämmin ja suojaisa, jota oli talkoolla kotikylän tyttöjen kanssa tehty ja öitä sen kanssa valvottu, vaihtui ostosakettiin, joka istui selästä kuin valettu ja teki hameen liikkeen edestäpäin niin herrasmaiseksi, mutta joka oli kylmä ja hatara. Villavanttuut, äitivanhan kutomat, ja villahuivi, venäläiseltä ostettu ... säälivästi hymähti Miina joka kerta, kun ne muisti vetäessään käsiinsä trikoohänsikkaita ja kiinnittäessään kaulansa alle harsoista huivia, ensimmäisen vuosipalkkansa säästöillä hankituista. Päivänvarjo ja rintaröyhelö olivat hänen hauskimmat muistonsa, sillä vuosia oli kulunut, ennenkuin ne oli uskaltanut ostaa ja tosi tarpeen vuoksi tarpeettomina pukuunsa lisätä. Vasta sitten, kun siinä uudessa, hienossa herrasväessä palkka kohosi kahteentoista markkaan kahdeksasta, ja pääsi kyökkipuolelta lasten päälle ja niiden kanssa oli Esplanaadissa käveltävä, täytyi ne ostaa, täytyi herrasväenkin vuoksi, ettei tarvitsisi hänen tähtensä kenenkään hävetä. Ja niihin liittyi muistoja soitoista Kappelin edustalla keväisinä iltoina ja sunnuntaikävelyistä Seurasaaressa—sen nuoren herran kanssa, joka tarjosi teetä ja kahvia ja makeisia ja olisi viiniäkin tarjonnut ... mutta silloin oli täytynyt tehdä ero, sillä se oli herra eikä vertainen, eikä sillä tainnut olla aikomuksetkaan oikeat. Toisellahan oli, sillä Sörnäisten pojalla, ja sormuksia vailla jo oltiin alulla, mutta se joi, ja siihen se jäi. Jääköön! Eipä hän heistä, kaupungin pojista.

Eikä Miina siitä pitäen muusta huoli, kunhan palkat kohoilee ja saa säästöä tehneeksi. Hän on niitä, jotka eivät pelkää vanhenevansa ja jotka kyllä tietävät kelpaavansa. Aina niitä on ottavia, kun on mitä antaa. Miina on tehnyt säästöä, on koonnut rahaa, on koonnut vaatteita, varsinkin vaatteita, pitovaatteita, pyhävaatteita, sänkyvaatteitakin. Olisi hyvänkin talon tyttären aitan täysi, kun oikein orrelle levitteleisi—entisellä mökin työllä. Kahdella tyhjällä kädellä läksi, nyt on kirstut ja kapsäkit niin monet, ettei auttamatta junasta pääse, on hopeitakin vähän ja kultakello ja saattaapa olla sormuksetkin, kaikki nämä siinä viimeisessä palveluspaikassa, sen yksinäisen vanhan herran luona hankituista, jolta on palkkaa juossut kaksikymmentä markkaa kuussa ja tämä kultakello kunnialahjaksi kymmenen vuoden uskollisesta palveluksesta.

Miina on istunut jonkin aikaa hiljaa, silloin tällöin vilkaisten ylös hyllylle, jossa silmät ovat sattuneet ruskeaan rasiaan, ja joskus katsahtaen minuunkin, joka tuijotan häneen ja tarkastan häntä. Hän käy yhä levottomammaksi, päästää huivin irti, sitoo sen taas, koettaa katsoa itsepintaisesti ulos ikkunasta, mutta kun vaunut retkahtavat vekselissä ja rasia liikahtaa—vai näyttikö vain siltä—täytyy se ottaa alas, täytyy avata...

Kun palaan junaan Mikkelin asemalta, näen minä, että rasiasta on ilmestynyt hattu, isoilla ruusuilla koristeltu komea olkihattu, kehittynyt siihen kuin perhonen kotelostaan, asettunut paksun, tukevan palmikkopyörylän päälle, jossa se nyt istuu kuin oudoksuen asemaansa, pyrkien kuin pelästyneenä lentoon lähtemään. Mutta sen on turha pyrkiä, se on lujasti kytketty leuan alle silkisillä kahleilla, ja vartijan kasvoista loistaa hämillinen tyytyväisyys onnellisesta saaliista.

Ei ole epäilemistäkään siitä, että se on Miinan ensimmäinen hattu, otettu ensi kertaa päähän matkalla kotipuoleen sydänmaalle. Se on viimeinen ylellisyys, sinetti, leima, lippu linnan harjalla, oman rakentaman linnan, jossa nuo muut tavarat olivat kuin vallitukset, vuosien kuluessa hiljalleen yhä korkeammalle kohotetut.

Saattavat kotikylässä ehkä oudoksua, sanovat kirkkomäellä katselijat hänen ylpistyneen, entisen mökin tytön ... vaan niistäpä hän vähät välittää eikä ole tarviskaan ... on hän yhtä hyvä kuin joku toinenkin, ja jos ei Pielaveden pojille passaa, niin palaa syksyllä takaisin, kun tulee herra ulkomaalta

terveyttään hoitamasta, ja on yhtä hyvä olla sielläkin. Pidän häntä päässäni ja jätän poisikin, jos on itsestäni niin päin parempi. Ja vaikka en kirkonmäellä pitäisikään, niin pidän junassa ja pidän vielä laivallakin, senpähän sitten muun näkee kirkonkylän rantaan tullessa...

Wilhelmiina vakaantui vakaantumistaan ja istui yhä varmempana näissä täysissä tamineissaan kaikkien kalleuksiensa keskessä, odotti junan tuloa Suonenjoen asemalle ja ajatteli kaikkea tätä mielessään—olen varma siitä, että hän sitä ajatteli.

Haapakoskelta tuli pari tehtaan työmiestä vaunuun. Heillä oli vasta sytytetyt sikarit hampaissaan ja olivat hiukan maistaneet.

—Täällä ei saa polttaa! sanoi toinen huomattessaan, että vaunussa oli tupakanpoltto kielletty.

—Strunt... äi se mitta ... vi röka bara!

—Etkös näe, että siellä on rouvasihminen...

—Hva fan! Inte fins här några fruntimmer.

—On se ... siellä istuu yks rouvasihminen ... sillä on hattukin päässä.

—Ja, min sann, du har rätt.

Minä kuulen sen, minä näen sen hänen kasvoistaan, hänen silmissään on kostea kiilto... Se on ihana hetki hänen elämässään, ehkä ihanin kaikista ... hän ei voi pidättäytyä ... tuntee tarpeen palkita osoitettua luottamusta, ja hän virkkaa:

—Herrana vara para kuu o röökka—inte te siniera ... inte alls... [—Herrat ovat vain hyvät ja polttavat —ei se tee mitään ... ei mitään...]

—Tack så mycke'... det var förbannadt fint af fruntimret... [—Kiitos paljon ... se oli helvetin hienosti tehty rouvan puolelta...]

Hän pitää hatun päässään! Pitää sen laivassa ja kirkkorannassa ja kirkonmäelläkin ... on se hänen päässään yhtä hyvä kuin kenenkä muunkin.

Ja hänen kasvoistaan loistaa niin suurta onnea ja tyytyväisyyttä ja kiitollisuutta kaikista Luojan vähistä lahjoista, jotka ovat hänen osakseen tulleet, että on minunkin oikein hyvä ollakseni...

KORPEEN KADONNUT.

Rakkauteni, minne katosit—ystäväni, minne minusta eksyit?

Minä huudan sinua, sillä sinä olet minulta kadonnut enkä minä tiedä, tokko sinut enää koskaan tavannen.

Iloa lyöden me liikkeelle lähdimme, yhtä polkua kuljimme, milloin käsikkäin, milloin kaulakkain, milloin sinä edellä hypellen ja minä jäljessä astellen. Keveitä maita me kuljimme, järvien rantoja, aukeita ahoja, lehteviä rinteitä ja korkeita kankaita. Onnemme uudisasutus oli matkamme määränä, ja rauhan lammen rannalle oli majani laitettu, ja sinne tahdoin sinutkin viedä.

Ja sinä ihastelit seutuja, huudahtelit hurmautuneena näköalain avaruuksia, joita sinulle näytin, ja kuiskailit minulle lempeäsi salojen siimeksessä. Et minusta ilmoisna ikänä aikonut erota ja sanoit aina tahtovasi kulkea siellä, missä minäkin. Sillä minä olin kulkenut ennenkin tien onnen majalle, mutta sinä et ollut siellä ennen käynyt.

Tulimme silloin vuoren päähän, joka jakoi kahtia korven, ja soita ja alavia maita oli sen kahden puolen. Siinä oli tienhaarakin, josta lähti kaksi polkua ympäri vuoren.

Silloin tahdoit sinä lähteä toista polkua kulkemaan, ja minä kulkisin toista. Et tahtonut siihen syytä sanoa etkä ehkä tiennytkään. Olisi hauska vähän aikaa erossa olla ja yhtyä taas toisessa päässä vuoren. Mutta minä arvelen, että salo veti sinua puoleensa, niinkuin se usein vetää vastustamattomasti.

—Jos eksyt?

—Minä huhuan mennessäni sinulle sieltä ja sinä minulle täältä, ja jos emme kuule, riennämme kilvan onnen majalle ja siellä toisemme tavoitamme.

Hypähdellen lähdit ja suukkoja heitit, mutta alakuloisuus painoi minun askeleitani. Huhusimme ja kuulimme alussa toistemme äänen, mutta sitten kohosi vaara yhä korkeammaksi välillemme, ja minä kuulin vain oman ääneni. Astuin ja uskoin teitten yhtyessä toisessa päässä sinut tapaavani. Siinä oli rinteellä tekemäni tupanen lamperon rannalla.

Mutta et ollut siinä, kun tulin. Huhusin ensin tynesti ja hillitysti, uskoen sinun olevan lähellä tulossa. Huhusin kovemmin ja kiihkeämmin, mutta ei vastausta kuulunut.

Lähdin sinua vastaan, mutta en sinua tavannut. Kiersin vuoren ja tulin siihen, missä erosimme. En jälkeäkään sinusta tavannut. Toivo rinnassa riensin vielä kerran majalle, jossa oli aikomuksemme yhtyä. Et ollut vielääkään tullut.

Nousin vuorelle huutamaan. Huusin itään ja länteen, halki ilmojen ja poikki niiden, houkuttelin, luikuttelin, mutta et vastannut. Täynnä oli vuorenrinne rotkoja ja murtoja ja jyrkkiä kallioita. Sytytin tulen merkiksi sen laelle ja poltin sitä kolme päivää ja yhtä monta yötä. Jos kerran tänne katsoit, täytyi sinun se nähdäksesi... Etkö liene nähnyt, etkö liene katsanutkaan...

Palasin kotiin, tulin tänne majalleni, jonne olin tahtonut sinutkin tuoda. Huudan täällä sinua uupumatta joka ilta ja aamu huoneeni ovelta ja koetan houkutellessa saloja sinua ilmaisemaan. Mutta totisena ja tylynä seisoo salo eikä anna minulle koskaan selkoa siitä, mitä tietää. Enkä minä tiedä, eksytkö, vai tahallasiko erosit. Sen vain tiedän, että korpeen minulta katosit.

KORVEN KOSTO.

Hän on pysähtynyt suksineen puoliväliin vaaran rinnettä aukeaan paikkaan, josta näkee alempana olevan metsämaiseman soineen, järvineen, virtoineen ja salmineen. Vaaran alta, missä kahden veden välinen koski kimmeltelee päiväpaisteessa, hän näkee majansa katon.

Hän on metsämies, näiden yksinäisten salojen ainoa asukas niin laajalti kuin silmä tämän vaaran laelta kantaa. Koko tämän vesistön varren hän on omakseen ottanut, kun ei ole ollut muitakaan ottavia. Ei ole sitten sen suuren vainovuoden, jolloin toiset länteen pakenivat, toiset vietiin väkisin vieraille maille, täällä ihmisen jälkeä näkynyt.

Erämaa uinuu kuin avosilmin keväisen talviauringon paisteessa. Lumi on jo sulanut puista, mutta metsissä, järvien jäillä ja soilla on hankea vielä sauvalla mitaten. Päivä helottelee lämpimästi aukeilla, mutta varjossa on raittiin kylmää. Vaarain rinteellä on havunneula sulanut sen verran, että tuoksahtelee pihkalle hiukan, ja koivun varpu lemahtelee keskipäivällä, ikäänkuin aavistellen tulevia kevätaamuja.

Hän vetää henkeensä lämmintä ilmaa ja metsän tuoretta tuoksua, silmä tuikkaa tyytyväisesti ja lempeästi otsatukan alta. Hyvä on hänen mielensä, hyvä siitä, että on talven selkä katkeamaisillaan, sen rautainen koura heltinyt. Eikä ole tämäkään talvi pelättyä pahaa tuonut. Kohta loppuu hiihtokeli, kohta alkavat hanget upottaa, eikä tullut erämiehiä asutuilta mailta. Ei tullut vaaraa muutakaan, jota aina aavisteli, vaikkei tietänyt, mistä se tulisi. Mahtoi kerran tulla, että tuon torjua saisi ... mutta hyvä oli aina mieli, kun oli talvella tulematta jäänyt. Kesällä ei kukaan tänne asti osunut.

Hän on hartiakas ja tanakka, mutta samalla pitkä ja solakka mies, puettuna puoleksi sarkaan, puoleksi nahkoihin. Olallaan on hänellä ampuma-aseet: jouset ja viinet, selässä kimppu ansoja ja loukkujen lukkoja, jotka hän on käynyt keräilemässä pois. Ei käy enää jänis lankaan, ei astu kettu satimeen, ei juokse riekko rihmaan ... kiiman aika on kaikilla, pitää antaa rauha riistalle, pitäkööt häiritsemättä häitään metsän väet.

Onkin jo paaluaitta kosken rannalla täynnä nahkoja, tänä talvena hankituita. Huomenna ne ahkioon ladotaan ja lähdetään niitä markkinoille hiihtämään. Siellä saksat ihailevat, kyselevät, ei kuninkaan metsästäjälläkään parempia, mutta ei tee tämä salon Sara selkoa oloistaan, ei asumuksistaan. Aina on eksytellyt urkkijat jäljiltään ja hiihdellyt tänne takaisin hankiaisia myöten jäljen jättämättä.

Yhä iloisemmin kiiluu silmä erämaata vasten, tuota ystävää, joka ei muusta tiedä kuin hänestä, ja hymy vaeltaa huulten yli. Mutta varsinkin hykähdyttää eräs ajatus. Ponnahuttaisiko hän menemään, laskisiko huvikseen huiman mäen tuonne jäälle ja panisi ilman korvissaan vinkumaan?

Hän jo peräytyy vauhtia ottaakseen, kun kajahtaa äkäinen haukahdus vaaran alta.

Hän säpsähtää oudoksuen, sillä ei ole haukku tavallinen, kimakka ja kuitenkin rauhallinen, niinkuin oravapuun alla, eikä myöskään vainoavan innokas, niinkuin pakenevaa otusta ajaessa. On niinkuin olisi joku iso elävä, jota koira vihaa ja pelkää eikä uskalla kimppuun käydä, sillä haukunta on varoittava, epäröivä ja samalla äkäinen.

Sara viheltää, ja silloin muuttuu haukunta ulvonnaksi.

—Susi!—päättää hän ja syöksyy alas vaaran rinnettä.—Susi se on!— päättää hän vielä varmemmin, kun koira tulee puolimäessä vastaan, häntä koipien välissä.

Ilme silmissä muuttuu, hyvä hymy katoa huulilta, hän kyyristäikse ja ottaa, ruumis ja kasvot ajon kiihkon jännityksessä, uutta vauhtia saaliin jälkeen joutuakseen. Rohkaistuna isäntänsä seurasta karkaa koira edellä entisiä jälkiään alas vaaran rinnettä, tekee tasaiselle tultuaan tiukan mutkan ja katoa koivujen väliin, joita kasvaa järven rannalla. Saran suksat liukuvat vanhaa vauhtiaan yli sen paikan, missä koira kääntyi, mutta jo jälen poikki mennessään ehtii hän huomata, ettei se ollutkaan suden jälki, vaan—suksen. Hän lyö suksensa ristiin, hyppää alas hankeen ja seisoo siinä polviaan myöten lumessa hetken aikaa niin huumautuneena, kuin olisi salama silmäin edessä välähtänyt. Sitten kiipee hän ylös suksilleen ja lähenee selkä kyyryssä väijyen vierasta latua.

Se on todellakin suksen latu, on tullut jäältä, noussut tässä metsään ja näyttää tuolla tuonnempana kääntyneen taas rannemmaksi hänen majalleen päin.

Mistä se on tullut? Minne se menee? Kuka se on? Ei se ole Suomen mies etelästä päin, sen näkee olaksen muodosta, ei ole Vienankaan miehiä, niillä on suksi leveämpi. Tällä on suksen alla poron nahka, joka on vastamäessä tehnyt karkean jälen lumeen. Hiihtäjä ei voi olla kukaan muu kuin lappalainen.

Mutta mitä se täällä kuljeksii? Mistä ja minne? Etelästä se ei voi tulla, sillä sinne eivät Lapin miehet uskalla asutuille seuduille. Pohjoisesta se on tullut ja on täällä kiertelemässä. On tullut tähystelemään ja kun näkee, ettei ole kuin yksi eläjä täällä, niin laskee koko heimo kesän tullen koskia alas tänne alavesiin kalastelemaan.

Sara on hiihtänyt jäljen vieressä, joka, tehtyään pienen kaaren metsään, on siitä yht'äkkiä kääntynyt suoraan hänen majalleen.

Maja on matala sauna, puoleksi maassa, kosken suvannon rannalla pienen aukean reunassa. Aukean keskellä on riista-aitta, jossa Saralla on nahkansa, kuivatut kalansa, palvatut lihansa ja muut varastonsa. Se on rakennettu paalujen päälle metsän roistojen: susien, kettujen, kärppien ja hiirien varalta. Siihen tulevat nuuskimaan, mutta eivät pääse käsiksi. Monta reppoa hän on sen ympäriltä raudoilla tappanut, monen suden ja ilveksen jäljen päästä saanut kiinni, kun ne nälkäisinä juoksennellessaan ovat lähennelleet herkkuja nuuskimaan.

Jäljistä päättäen on lappalainen pysähtynyt aukean laitaan, vetäytynyt takaisin, hiipinyt metsän peitossa majan taa, laskeutunut siinä suksiltaan, kiertänyt majan ja mennyt siitä riista-aitalle, jonka ympäri hän on useaan kertaan kulkenut.

Ei ole Saran mielestä enää epäilystäkään siitä, mitä varten vinosilmä täällä kuljeksii ja mitä hän täältä hakee. Eikä siitäkään, mitä hänen on tehtävä. Jos ei lappalainen näiltä mailta palaa heimonsa luo, tietävät muutkin täällä tuhon uhkaavan ja pysyvät poissa.

Kaukana hän ei voi vielä olla. Luultavasti hän on vasta puolen päivän aikaan tästä kulkenut, koska on hiihtänyt puista karisseen huurun ylitse. Sara on tehnyt päätöksensä ja alkaa laittaa lähtöään.

Puettuaan yleen puhtaimmat metsävaatteensa, laitettuaan evästä konttiin ja otettuaan parhaat aseensa: jousen, nuolet, metsäpuukon, pienen kirveen ja keveän keihään, joka samalla oli suksen sauva, valitsi hän parhaat suksensa, joita käytti vain isommilla retkillä. Niiden päälle päästyään ja lähdettyään liukumaan metsään majan taakse oli hän näissä metsätamineissaan niinkuin suurten otusten ajoon lähtiessään: sama kohottava ja avartava tunne rinnassa, sama jännitys jäsenissä ja sama levoton kiehunta verissä taipaleelle päästäkseen. Silmät paloivat, huulet olivat puristuksissa, suun ympärillä oli tuima piirre, ja uhkaavasti, melkein vihaisesti ponnisti hän ensi innossaan kaikki voimansa, niinkuin otus olisi ollut ensi aukealla saavutettavissa.

Lappalaisen latu, jota hän heti lähti noudattamaan ja jossa näkyi jälkeen lähteneen koiran kypälien sijat, vei kosken vartta myöten suuren järven rannalle.

Kosken niskassa oli lappalainen pysähtynyt kalaa pyytämään. Oli tehnyt avannon lähelle sulaa ja onkinut siinä pohjaongella. Kaloja näkyi herja saaneen, oli niitä siivonnutkin ja jättänyt suomut ja

sisälmykset lumelle avannon viereen.

Saran kiukku kasvoi... Kalastanut minun vesilläni ja jättänyt siihen sisukset kuin ilkkunansa osoitteeksi ... niinkuin riettalintu, joka syö linnunpyytäjän loukusta! Lieneekö tehnyt sen vesiäni pilatakseen, ottaakseen pois kalaonneni...

Se antoi uutta sisältöä suuttumukselle, ja Sara potkaisihe takaisin ajettavansa ladulle, joka vei kosken niskasta järven rannalle, ja noudatteli sitä, pysyen aina metsän turvissa. Pelko sillä oli jotakin, ei liikkunut oikeilla asioilla, koska ei ollut uskaltanut aukeille paikoille antautua. Vasta keskellä järveä, jossa oli ryhmä saaria, poikkesi latu suunnastaan ja vei saarien suojassa yli selän. Toiselle rannalle tultuaan lähti se kuin viivalla vetäen suoraan halki salon viemään vaaraa kohti, jonka paljasta, puutonta lakea iltarusko kultasi vielä, kun alemmat maat jo olivat varjossa. Se on outo näillä mailla, hakee korkeita paikkoja tähystelläkseen matkansa suuntaa ja oikeaan osatakseen.

Oli jo ilta vaarallakin, kun Sara soisen salon hiihdettyään pääsi kiivenneeksi sen laelle, koko ajan lappalaisen suksenlatua noudatettuaan. Paljon se oli jo ehtinyt edelle, eikä sitä tänä iltana enää ehtisi saavuttaa. Tietysti laittautua levolle iltayöksi ja heti aamusella lähteä liikkeelle.

Nuotion paikkaa etsiessään oli hän kuulevinaan koiran ulvahduksen jostakin edestään. Koko matkan olivat Hallin jälet seuranneet lappalaisen latua, eikä se ollut vielä tullut takaisin. Nyt se siellä ulvahti jossakin. Oli ehkä saavuttanut ajettavan. Mutta kun ei sen enempää haukkua kuulunut, alkoi Saraa arveluttaa. Tappelua se ei ole tehnyt, sillä silloin olisi syntynyt isompi rähinä. Se on ehkä sen surmannut, ampunut ennenkuin Halli päälle ehti, tai kolhaissut keihäällään. Alkoi käydä mieli matalaksi, kun ei uskaltanut tehdä nuotiota tarpeeksi tulekasta ja ruumis oli hiihdännästä hiostunut. Jos vielä koiran tappoi, ainoan toverini ja ystäväni... Mitä varten minä lähdinkään häntä ajamaan? Miksen anna hänen olla ja mennä menojaan? Mitä pahaa hän on minulle tehnyt, että häntä vainoon? Eihän pitäisi ihmisen toistaan tappa...

Mutta lappalainen ei ole ihminen—koira se on! Pahansuopa, joka pilaa metsät ja vedet, ja on tuhottava, missä hänet tavoittanet. Olisi se sentään otus! Tiedä, mitä kaikkea hänellä lienee: hyvät jouset, nuolet ja keihäät, sukset mainiot, ehkä kultaa ja hopeaa, jolla saat, mitä tarvitset.

Katosivat kaikki epäilykset, kun Halli aamupuoleen yötä tuli nuotiolle ja vikisten ja kuin turvaa hakien painautui jalkojen juureen. Sitä oli lyöty, ja se nilkutti kolmella jalalla. Kohta kun alkoi vähän nähdä, lähti Sara liikkeelle, päättäen, että hän ajaa takaa, vaikka Lapin perille vieköön.

Ei ollut pitänyt kiirettä lappalainen. Päästyään suurille saloille, toiselle puolen vaarojen, on hän hiihdellyt siellä sinne tänne pitkiäkin mutkia tehden, mutta aina kuitenkin pohjoista pääsuuntanaan pitäen. Tuon tuostakin on lunta penkonut katsoakseen, onko jäkäliä. Sehän sillä siis sittenkin asiana. Kerrankin oli kiertänyt jäniksen, toisen kerran ampunut linnun puusta, metson, merkeistä päättäen. Ihmeen taitavasti hän oli tehnyt sen, niinkuin kettu tai ilves, jotka vainunsa avulla jo kaukaa tuntevat, missä riista piilee ja hiipivät suoraan luo, liikojä mutkia tekemättä. Mainio se on metsänkävijä Lapin mies, ei sille kukaan vertoja vedä. Eteen ne sille lentävät, metsän eläjät, kun muita pakenevat ja jäljessään juoksuttavat—ja kateus kaivoi Saran mieltä, metsämiehen hampaita kiristävä ja mieltä kirvelevä kateus, hänen pujotellessaan lappalaisen latua, joka milloin oikoili suoaukeiden poikki, milloin pistihe sakeimpaan näreikköön, josta isokasvuisen takaa-ajajan oli tukala päästä tunkeutumaan. Alavasta korvesta kohosi latu vähitellen vaaralle, ja sen laella oli keskentekoinen nuotio. Siinä oli lappalainen yötään aikonut viettää, ja siinä näkyi selvään jäljet kohtauksesta koiran kanssa. Jäljistä päättäen se oli sitä lihapaloilla houkutellettu, mutta kun ei Halli antanut lumota itseään, oli puulla perään nakannut. Ei ole Halli—hyvä Halli, uskollinen ystävä—ei ole lappalaistenkaan lumottavissa, vaikka niillä on hyvä silmä eläimiin.

Mutta kun koira oli kääntynyt takaisin isäntäänsä hakemaan—tuli kiire maankulkijalle. Siihen jätti nuotionsa ja yösiijansa ja häätä tuli käteen ... oikein nauratti Saraa hajanainen jälki ... oli koettanut kuin lentäen mennä, niin oli räätäsinyt kuin siipisato telkkä vettä pitkin—vaan ei ole mihin sukeltaa.

Ja Sara ponnisti kaikin voimin perään ja rauhoittui vasta, kun näki, että pelästynyt pakenijakin oli vähitellen rauhoittunut ja hiljentänyt vauhtiaan. Lieneekö uupunut vai lieneekö arvellut turhaa säikähtäneensä. Jälki on taas tasainen ja kevyt, niinkuin olisi metsän elävä siinä vikiteltyt. Kauniisti se oli hankia pitkin kulkenut, milloin harjujen selänteitä, milloin korkeita kuusikoita, milloin huvikseen mäet laskenut ja noussut keveästi jyrkimmistäkin kohdista.

Unohti Sara vähitellen, minkä tähden ajoi häntä takaa, että ajoi häntä ilojaan lyöden takaa tappaakseen, ja seurasi kuin leikkivää lasta, joka on metsään painunut ja suotta itseään etsittää, veitikka ... eikä tiedä, milloin puun takaa pilkistää tai uukahtaa kiven kupeelta. Siinä oli vaaran rinteessä ruokaillut korkean kiven päällä. Siitä oli kuin iloiten lähtenyt mäkeä laskemaan, suoraan alas huimaavista hyppyreistä eikä edes horjahtanut, ei sauva maahan pannut. Kaarrellen sai Sara kulkea,

puista pidellen ja sauvallaan vastaan karustaen.

Vaaran alla oli jyrkkä kallio ja niin korkea, etteivät korpihongat sen tasalle ulottuneet. Pitkän kierroksen sai Sara tehdä, mutta lappalainen oli laskenut suoraan puitten latvojen yli ja siihen kadonnut. Oliko ilmaan lentänyt, oliko puiden päälle pysähtynyt?

Turhaan tähysteli Sara kallion alta sakeasta kuusikosta, turhaan kuusien latvoista, turhaan maasta niiden juurilta. Jo luuli hän lumotuksi itsensä ja epäillä alkoi metsän pyhää poikaa ajaneensa, joka hiihtää maassa, milloin mieleen johtuu, mutta yhtä usein taipaliaan lyhentelee ilmassa puitten latvojen tasalla—ja jo mietti hän kääntyäkseen.

Mutta ei ollut hiihtäjä puitten latvoihin pysähtynyt, ei ilmaankaan lentänyt, vaan maahan oli tullut metsälammelle, joka piili vaaran alla puitten peitossa ja jota ei aavistanut siinä olevankaan, ennenkuin oli sen rannalla. Sinne oli suksimiehen kallion reunalta puitten yli heittänyt eikä ollut kaatunutkaan, vähän vain jalkain notkahtaessa poski hankea hipaissut kuin pyöreällä vanteella painaen—ja hiihtänyt tyynesti edelleen.

Mietti ajaja jo kääntyäksensä sellaisen otuksen ajosta, mutta kun jo iltakin hämärti, lähti hän kuitenkin vielä jälkeen. Jyrkkärantainen oli lampi ja kaitainen eikä näyttänyt olevan ulospääsyä missään. Latu johdatti kuin umpisoppeen kahden kallion väliin, mutta siinä oli kuin kallioinen portti, josta aukeni vuorijärvi jyrkkäin, kallioisten vaarain välissä.

Ilta yhä pimeni, aurinko oli jo vaarain takana, ja rantakalliot näyttivät yhä ylenevän ja jylhenevän. Ei tuntenut Sara seutua, ei ollut ennen täällä käynyt, ei tiennyt, missä oli, ja mietti jo toisen kerran takaisin kääntyäkseen.

Hivuttelihe siinä kuitenkin vielä kahden vaiheilla hiljalleen eteenpäin, kun keksi avannon, jossa lappalainen oli onkinut ja saaliinsa siivonnut. Äsken oli siinä ollut, koskeivät olleet vielä kalain sisälmykset jäätyneetkään. Se loi lumouksen ja palautti metsämiehen otuksen ajoon. Kaukana se ei voi enää olla, tämä paikka on sen näköinen, että tähän se on yöksi asettunut johonkin. Järvi oli melkein pyöreä, ja sen keskellä oli pienoinen saari kuin mätäs. Sitä kohti näytti jälki vievän.

Sara sitoi koiran, käski sen olemaan ääneti ja lähti rantakallioiden suojassa kiertämään järveä. Palattuaan takaisin siihen, mistä oli lähtenyt, hän oli varma siitä, että lappalainen on saarroksessa. Ei ollut mitään jälkeä ulos viepää. Jos ei liene lentäen mennyt, niin siinä on otus yömakuullaan saareen kierrettynä.

Samassa tuikahti tuli saaresta puitten välistä. Ei ollut se siis ajajaansa huomannut ... ja pian leimusi risuvalkea saaren sakeita kuusia valaisten ja kumpuili paksuna savuna suoraan ylös ilmaan, ensin mustana ja sitten ylemmäksi kohottuaan sammuvan iltaruskon punaamana.

Sara painautui rantakallion kylkeen odottamaan. Hän odotti siinä hievahtamatta, silmänä ja korvana koko mies, niinkuin ainoastaan vanha metsänkävijä voi olla saalistaan väijyessä. Tuli pimeä ja sammui rusko, eikä erottanut enää savua, ainoastaan tulen erotti ja kuuli silloin tällöin paakkujen pamahtelevan, kun se siellä kekäleitä kohenteli. Kerran pari kuului se laulaa hyrähtelevänkin. Sitten vaikeni hyräily, ja tuli pieneni tasaiseksi ja tyyneksi nuotiotuleksi. Eikä Sara kuullut enää muuta kuin hitaista veden tippunaa jossakin takanaan kalliossa, ja tähtitaivas tuikki hänen päänsä päällä tänne alas kallioisen järven pohjaan kuin mustaan kattilaan.

Taas oli Sara epätietoinen, mitä tekisi. Oli, kuin olisi jokin asia häntä peloittanut, niinkuin olisi se ollut häntä väijymässä ja hän sentähden ollut niin hiljaa, että tuskin hengittääkään uskalsi. Mutta kun yö yhä kylmeni ja pakkanen alkoi purra ja hän näki yhä tulen tuolla edessään ja oli näkevinään lappalaisen lämpimissä vaatteissaan nuotiolla pehmeiden havujen päällä, valtasi hänet äkkinäinen kiukku: se kiusasi häntä tuo, se oli tullut vakoilemaan, ilkkumaan, jäljessään juoksuttamaan. Se oli häpeämätön maankulkija, metsärosvo, toisen riistan ryöväri, kalavesien pilaaja, salojen saastuttaja.

Sara otti keihäänsä, astui suksilleen ja lähti hiipimään saaresta tuikkavaa tulta kohti.

Lappalainen oli nukkunut tulen ääreen eikä kuullut väijyjäänsä, joka saaren rannassa oli laskeutunut suksiltaan ja selkä kumarassa hiipi yhä lähemmä.

Hän oli nuori poika ja lepäsi punaisella reunustetussa poronnahkapeskissään rauhallisesti ja huolettomasti kuusen juurella selällään, kädet pään alla, nuotiotulen valaistessa hänen puhdasilmeisiä, viattomia kasvojaan.

Ei ollut Sara metsänhaltiata nähnyt, mutta semmoiseksi hän oli sen aina mielessään kuvitellut. Ehkä se onkin Nyyrikki, Tapion poika, ehkä on täällä isänsä asioilla kiertelemässä, metsämaita katselemassa, tulevana talvena tänne karjansa ajaaksensa. Sitä ei saa tappa, ei mitään pahaa sille tehdä, täytyy

väistyä, jos tielle tulee. Jo laskeutuikin keihään kärki, joka oli ollut kohona, valmiina iskemään, ja Sara asetti jalkansa toisen taa peräytyäkseen.

Silloin rasahti taittuva oksa, nukkuva heräsi, kavahti istualleen, hieraisi unta silmistään... Saran keihäs kohosi samassa ja syöksyi semmoisella voimalla rintaan, että meni läpi ruumiin ja naulitsi pienen miehen selälleen makuusijoilleen.

Ei ehtinyt huutaakaan tapettu, parkaisi vain surkeasti kuin ammuttu jänis, veren tulvahtaessa suusta ja sieraimista. Mutta hengen lähtiessä alkoi ruumis kiemurrella ja potkia kuin kala tuulastajan atraimessa, ja keihään varsi vapisi Saran kädessä, niin että täytyi siihen toisellakin tarttua. Mutta yhä potki se ja pudisti keihästä ja keihästäjän kättä ja koko ruumista, kunnes vähitellen lakkasi ja herposi ja kellahti kyljelleen, silmät murtuneina.

Mutta kun keihästäjä yrittää vetää pois asettaan, jonka kärki on routaiseen maahan uponnut, alkaa häntä puistattaa kuin horkassa, raivoisasti, säälimättömästi, niinkuin tahtoisi vaatteet päältä karistaa... Eikä hän saa käsiään keihään ponnesta irti; kuta enemmän koettaa, sitä tiukemmalle ne puristuvat, ja häntä täristää ja pudistaa yhä hurjemmin, niinkuin lumottua. Lapin lemmit pudistavat, veret on villinnyt salaisesti murhattu murhaajaltaan...

Silloin hyppää nuoransa katkaissut koira Saran silmille surkeasti ulvahtaen ja irtauttaa kädet loihditusta keihästä. Mutta ei ole lumous luotu Saran veristä, ei kosto vielä kouransa hellittänyt.

Hän hoipertelee suksilleen ja hiihtää järven päähän—koira ulvoo yhä surkeasti saaresta. Tultuaan siihen, mistä oli lähtenyt, aikoo hän tarttua kirveeseensä hakatakseen närettä sauvaksi kallion juurelta. Vaan ei pysy kirves kourassa, pois pudistaa aseensa kädestä. Hän käy käsin näreeseen sen juurineen raastaakseen, vaan yhä pudistaa niinkuin äsken.

Sauvatta hiihtää Sara kotiin entisiä jälkiään ja toivoo näiltä oudoilta, lumotuilta seuduilta päästyään kuoleman kiroista pääsevänsä.

Mutta ei pääse murhamies kuoleman kiroista kotonaankaan. Mihin tarttuneekin aseeseen: keihään varteen, suksen sauvaan, jouseen, kirveen ponteeseen, airoon tai atraimeen—aina karistaa ne kädestä samalla lailla.

Lähteä täytyy Saran, korpia rämpien kevään tullen samota asutuille seuduille, jättää saunansa, paaluaittansa, jättää riistaiset metsänsä, vaaransa ja kalaiset järvensä—luovuttaa koko valtakuntansa jollekin, joka joskus sattuu sinne osumaan ja sen haltuunsa ottamaan.

Ei tee hän ihmisten ilmoille tultuaan selkoa siitä, mistä tulee. Pistävät siellä kuokan ja lapion hänen käteensä. Niitä ei pudista irti, *ne* pysyvät kourassa ja niitä voi pitää, mutta ei koskaan uskalla enää metsästysaseeseen tarttua.

Ei osaa Sara syvästi miettiä eikä ajatuksensa liioin ilmoihinkaan ylene. Mutta sen hän on kuokan ponnassa nyökkäistessään miettinyt, että jos annoin Tapion pojan rauhassa tietään kulkea, jos en Lapin haltiaa salaa surmannut, en tässä näin ihmisten orjana kivikoita kuokkisi.

»WÄINÄMÖISEN VIIMEINEN SOITTO.»

(Taulun aihe.)

Tämänsykyisessä taitelijain näyttelyssä herättää erityistä huomiota eräs suuri taulu, jonka nimeksi taiteilija on pannut »Wäinämöisen viimeinen soitto». Koetan tässä tehdä selkoa sen sisällöstä ja sen aatteesta.

Tyyni lahti, vanha venhevalkama, hieno hiekkaranta metsäisen niemen kainalossa. Etäämpänä siintää niemen nenitse aukea meren ulappa, jossa aallot hyrskyvät valkeina karien kohdalla.

Wäinämöinen seisoo venheessään, joka on irtautunut rannasta ja poistuu hiljalleen, koivuinen lehtipurje kokassa, koristettuna nauhoilla ja muilla naisten antimilla kuin uhripuu. Alahangoilla ovat airot valmiina.

Rannalla seisoo ja istuu kansaa, Kalevan kansaa: ovat tulleet saattamaan suurta laulajataan hänen viimeiselle retkelleen, heittämään hänelle viimeisiä jäähyväisiään. Hän on laulanut heille kaikki parhaat

virtensä viimeiseksi muistoksi, on laulanut ja soittanut vielä venheestäänkin, jonka perässä hän seisoo, toinen jalka perätuhdolla ja kannel sen polvella. Mutta he tahtoisivat kuulla yhä vielä, yhä lisää, ja ojennetuin käsin ja pyytelevin kasvoin kehoittavat he häntä vielä kerran soittamaan ... vielä kerran ... vielä jotakin! Toisten kasvoilla kuvastuu ikävää ja surua ja hellää moitetta siitä, että hän lähtee, toisten kasvot eivät ilmaise muuta kuin ihastusta siitä, mitä ovat saaneet kuulla. Joukossa on niitä, jotka ovat itkeneet, toisia, jotka ovat iloinneet, ja kyynelten keskestä näkyy hymyileviäkin kasvoja. Kaikilla kasvoilla on pääilmeenä toivomus: älä mene! älä vielä mene!

Yksi ainoa on joukossa, joka ei näytä huomaavan, mitä ympärillä tapahtuu. Se on nuori poika, joka seisoo syrjin muihin, vesikivellä järvessä. Hänellä on kädessään pieni omatekoinen kannel, kupeella riippuen. Hän on vaipunut mietteisiinsä, on kuin kuuntelisi jotakin kaukaista ääntä, jotakin sisässään juuri syntyvää säveltä. Hän on nähtävästi nuoren, nousevan polven edustaja, Wäinön soittolahjain perijä, mutta joka kuitenkin soittaa omia aatteitaan omalla kanteleellaan. Vaikka hän tavallaan on sivuhenkilö ja syrjässä muista, on hänet esitetty niin, että katsojan huomio häneen kohta kiintyy, ikäänkuin pääaatteeseen. Ei kukaan taulun henkilöistä näy häntä huomaavan. Kaikkien huomio on kiintynyt Wäinämöiseen.

Wäinämöisen kasvoissa kuvastuu liikutusta ja siihen sekaantunutta katkeruutta, koko hänen olennossaan ja asennossaan on vivahdus säälivää moitetta siitä, että hänen annetaan näin mennä, ettei kukaan seuraa häntä tuolle puolelle meren, vaikka valkama onkin venheitä täynnä: »Annapas ajan kulu, taas minua tarvitahan, kun ei kuuta, aurinkoa...»

Kaikki Wäinöä saattamaan tulleet kalevalaiset ovat puetut metsästäjiksi. He näyttävät olevan köyhtymään päin olevaa, katoavaa kansaa. Vastakohtana heille näkyy loitompana taululla sen taustassa toinen maailma, joka ei ole heidän eikä Wäinämöisen, vaan toisen sukukunnan, joka parhaillaan heidän alojansa anastaa. Vaaran rinteellä kellertää auringon valossa vainioita ja halmeita. Siellä näytään maita kynnettävän, heinää tehtävän ja kaskia hakattavan ja poltettavan. Kylän keskestä kohoo rakennettavana oleva kirkko. Se on vakaantunut viljelys ja uusi usko, joka tässä karkoittaa Wäinämöisen. Hän poistuu uuden ajan tieltä, eikä ole hänen tuossa rannalla seisovassa kansassaankaan sen vastustajata.

Tämän aatteensa selvittämiseksi on taiteilijalla vielä ollut hauska, onnistunut aate, joka antaa omituisia hilpeyttä tälle muuten totiselle ja surulliselle kuvaukselle. Hän on pannut eläimet, metsän kaikki eläjät, seuraamaan Wäinämöistä hänen maanpakoonsa. Mereen pistävän metsäisen niemen nenästä, joka on jatkoa sille vaaralle, mistä viljelys jo on osan haltuunsa ottanut, on laskeutunut karhuja, hirviä, susia, kettuja ja muita metsällisiä alas veteen lähteäkseen uimaan Wäinämöisen jälkeen. Toiset uiskentelevat jo ulapalla, toiset vartovat vähän matkaa venheestä vedessä ja kivien päällä niemen nenässä. Pienet eläimet ovat suuriin liittyneet. Hirvien sarvissa keikkuu oravia, karhujen selässä istuu kärppiä, niitä on venheessäkin purjepuun oksilla ja Wäinön itsensä olkapäillä. Ilma on täynnä lintuja, toiset jo mustana pilvenä meren päällä menossa, toiset, muun muassa iso, komea kotka, lähtijän pään päällä levitetyin siivin leijailmassa. Lahden suussa on joutsenparvi kaarena uimassa ulos merelle—muodostaen mainion värivaikutuksen: valkean sinistä vastaan—odottamassa tulijata, tuota ainoata ihmistä, jonka laulun hekin ymmärsivät ja joka heidät kaikki soitollaan kesytti.

He, ainoastaan he seuraavat häntä vieraalle maalle, jonne tuuli, lehtipurjeeseen tarttuen, on kohta kantava hänet yli aavain ulappain, asunnoille autuaille ja asunnoille autioille ... pois kirkon ja kirveen ja auran tieltä ... pois kansan luota, joista toiset eivät häntä ymmärtäneet eivätkä tunnustaneet, ja joista toiset eivät enää kyenneet häntä puolustamaan vieraita vastaan.

Mutta kun hän on kadonnut selän siintävän perille, kun saattajat ovat rannalta poistuneet, seisoo siinä vielä kivellään tuo nuori poika, unelmiinsa vaipuneena, kuin kuuntelisi hän jotakin kaukaista ääntä, jotakin sisässään syntyvää säveltä...

TYVEN MERI YNNÄ MUITA LASTUJA.

TYVEN MERI.

Onhan meri ihana, kun se painii sisarensa myrskyn kanssa. Onhan se komea, kun se hirttelee kallioita vastaan ja kun sen aalto kaulaansa kaartuen heittää vaahtoisan harjansa ylös ilmoja kohti. Minä ihailen sitä, minä kunnioitan sitä, minä vavahdan sen voimaa, mutta en sitä rakasta enkä helli—niinkuin rauhallista merta.

Minä rakastan rauhallista merta, hellin tyyntä, onnellista ulappaa. Se on minulle meri oikeana merenä, ystävä, jonka luo mieleni lakkaamatta palaa.

Kaukaisin ulkokari, kivisen lahdelman pohjukka, kalaranta laakean, matalan kallion viimeisellä liepeellä. Katselen tässä kuivamaan levitettyjen verkkojen välitse, yli riuttojen, siintelevään kaukaisuuteen, jossa jokin purje seisoo liikkumattomana kuin majakka, ja niinkuin jonkin kaukaisen maan kangastuksena vaakkuu jo aikoja sitten kadonneen höyrylaivan savupilvi.

Lämmin ilma, joka maan ja taivaan täydeltä ylitseni ja ympäritseni tulvehtii; sileä maininkiaalto, joka loiskaa ja loiskaa, koskaan uupumatta, kuin ikiheiluri, jota näyttää pitävän liikkeellä joku salainen soudattaja joistakin toisista taivaankappaleista—mikä huoleton autuus ja onni!

Tämä tyyneys ei ole sisäjarven unettavaa, raukeata tyyntä. Merikin vaivuttaa uneen, mutta keveään ja raittiiseen. Nukut ja heräät, nukut ja heräät, niinkuin laine nousee ja laskee. Silmä nukkuu, korva valvoo, ottaen outoja ääniä, lievätkö lintujen puhetta vai hylkeenhuutoja. Et välitä kysyä, mistä ne tulevat tai mitä ne tietävät. Joskus on, kuin parkaisisi pieni lapsi, mutta kun herahdat ja kuulostat, et kuule muuta kuin laineen loiskinan etkä näe muuta kuin karin nenässä valkoisen tyrsken, josta se samassa katoaa, jonkin ajan kuluttua tullakseen uudelleen—meri avaten silmänsä ja sulkien ne taas, nähtyään tuttavansa taivaan ja rakkahimpansa rannan—samat mitkä sinäkin.

Tyven, verkalleen mainehtiva meri, joka ei muserra, ei uhkaa, ei peloita, vaan joka rakastaa omiaan, liekuttaa lapsiaan ja niitä tuudittaa—kaikki revityt ja riitaiset, kaikki, jotka toisianne vihaatte ja vainootte, kaikki kierot mietteet ja turhat puuhut ja aherrukset—miksi ette tule tänne!

Täällä olisi teidänkin hyvä olla. Rakentakaa tänne majanne, te, niinkuin minäkin. Ei muu maksa vaivaa, sillä kaikki muuhan on turhuus ja hengen vaiva.

ELÄMÄNI EHKÄ ONNELLISIN PÄIVÄ.

Elämäni ehkä onnellisin päivä. Ensimmäinen oikea kevätpäivä ainaisten sateiden ja pitkien kylmien perästä. Koivujen lehdet ovat tänään puhjenneet hiirenkorvalle lämpimässä, tyyneessä paisteessa. On ollut niin tyyntä ja lämmintä ja raittiin puhdasta, kuin ennen lapsena ollessa kuvailin vain taivaassa olevan.

Odotettiin äitiä tulevaksi kotiin. Heikki juoksenteli pitkin päivää avojaloin talon ympärillä kukkia poimien. Niitä asetettiin kaikkiin huoneisiin ja verannalle valkoisiin astioihin, ja pistettiin kimppe kumpaankin portin pieleen ja koivujen valkoiseen tuoheen kahden puolen kotitietä.

Nyt ne nukkuvat. Minä istun ikkunassani ja koetan kirjoittaa.

Järvi on aivan tyven. Viklat lentelevät valitellen rantoja pitkin, mutta niiden valituksessa on riemua. Kottaraisia istuu kuin musta marjaterttu koivun latvassa, huilautellen pitkiä vihellyksiä. Niillä ei vielä ole poikasia, mutta pesänsä ne jo ovat valinneet.

Taivaalla tuikkaa jokin iso tähti, talven viimeinen.

Olen ottanut uuden kynän ja hienoimman paperin ja koetan kirjoittaa tätä niin kauniilla käsialalla kuin minulle on mahdollista.

Jos saisın viedä maailmasta mennessäni vain tämän muiston. En haluaisi muuta palkintoa siitä, mitä hyvää olen tehnyt, enkä muuta rangaistuksen anteeksiantoa siitä, mitä rikoin...

ARKITUULI—PYHÄPOUTA.

Arkituuli puhaltaa, arkipilvi sataa, lakkaamatta, yötä ja päivää. Satamassa aina sama arkilaineen loiskinta, räystään alla iäti yhdenlainen lotina. Harmaat arkiolennot kiskovat itseänsä joka ilta ja aamu märkinä merelle ja palaavat sieltä vielä märempinä takaisin. En näe tänne, ovatko miehiä vai naisia, nuoria vai vanhoja, kauniitako vai rumia—öljytakit, saapasjalat, arkitöittensä orjat. Kun sanovat jotakin, murahtavat, kun vaikenevat, murjottavat. Ei laulahdusta, ei naurun helähdystä, ei yhtä ainoata hypähtävää askelta kala-aittojen polulla. Koko elämä kuin mieletöntä, asiatonta itkua.

Pyhätuuli puhaltaa, pyhääurinko paistaa. Sataman sinessä lounaisen viri, katon harjalla pääskysen siritys, kalliolta kalliolle västäräkin vilisevä juoksu. Aitasta tulee tyttö, solakka ja reipas, ja juoksee rantaan; toisesta toinen, nuori, notkea, ja juoksee rantaan—hameet siniset, puserot punaiset, huivit valkoista harsoa, olkapäille valuen. Uusi ilma ja ihmiset uudet. Pyörähtävät, huudahtavat, hypähtävät nauraen sillalta purteen, kaatuvat kirkaisten toistensa syliin. Huulet hymyssä seisovat ovillaan vanhat, joilla ei äsken ollut ystävällistä sanaa.

Nyt ne soutavat satamasta ulapalle, vastakkain istuen, toinen vetäen, toinen huovaten, karkelosaareen, laulaen molemmat. Toisista rannoista soutaa toisia laulavia tyttöparvia. Ovat niinkuin eivät olisi koskaan muuta kuin huviansa soutaneet ja pyhäänsä pitäneet. On niinkuin ei olisi ollut maailmassa arkea koskaan eikä koskaan sadetta ja niinkuin elämä olisi yhtä asiatonta iloa ja paistetta.

SÄVELTÄJÄN MUISTIKIRJASTA.

Vain joskus olin tullut merkille panneeksi, että talossa, jossa asuin, oli viiritanko katolla—silloin kun sen päässä visersi pääskynen. Olin myös nähnyt, että ikkunani alla ja tupani seinämällä oli tasapääksi leikeltä sireenipensas ja nurkan kohdalla lumessa vanhan joulukuusen latva. Olin joskus epäillyt, että uunini pellissä oli olemassa jotakin hataruutta, mutta että seinässä olisi säljöjä ja ikkunapaperi jostakin irrallaan, siitä minulla muistaakseni ei ollut tietoa enemmän, kuin luultavasti heillä itselläänkään, ennenkuin tuli tammikuun myrsky.

Myrskyjä oli usein kulkenut taloni yli. Ne olivat panneet meren mylvimään, metsän pauhaamaan, niinkuin meren ja metsän tulee ja niinkuin ne ovat tottuneet tekemään. Olipa myrsky kuinka kova tahansa, sen puuskat kuinka rajut hyvänsä, meri ja metsä antoivat aina sointuvan äänen, heikomman tai voimakkaamman, mutta aina puhtaan niinkuin hyvin viritetty soittokone. Metsä ja meri eivät koskaan soi epävireessä, yhtä vähän kuin urut, päästipä niihin henkeä kuinka paljon tahansa. Ne eivät koskaan tuntuneet tulkitsevan mitään erikoista omaansa: iloansa, suruansa, hätäänsä tai kauhuansa—soivan ainoastaan sitä, mitä myrsky niillä soitti, suurta, rauhoittavaa, ylentävää säveltä. Saatoin kuulostaa niitä aikani, nauttia ja nukkua.

Taas pauhasi meri ja mylvi metsä. Kun puisto nyt oli lehdistä puhdas, sattui myrsky minkään estämättä siihen huoneeseen, jossa asuin.

Lipputanko katolla oli alkanut reutoa ja narista. Sen nuora kuului milloin kääriytyvän sen ympärille, milloin purkautuvan pieksämään sen kylkeä, ikäänkuin hoputtaen sitä jonnekin; tanko ei päässyt, mutta tuntui tutisevan tuskissaan.

Sireenipensas oli tullut kuin hätään ja pelkoon, raapi ja raastoi ikkunata ja sen pieltä ja seinää niinkuin koira, joka pahana yönä pyrkii sisään susia vainuten, repien kyntensä rikki ja varpaansa verille.

Nurkan kohdalla, jossa nojatuolissani istuen koetin olla kuulematta ja lukea, alkoi huokailla ja nyyhkyttää. Se vaikeni hetkeksi, alkoi uudelleen—parkuminen ilman ääntä.

Korisi jossakin kuin kuoleva. Ullakollako? Lattianko alla? Niinkuin kuristettaisiin kurkkua, päästettäisiin hetkeksi henki kulkemaan, kiristettäisiin taas. On, niinkuin joku estäisi tulemasta sisään jotakuta, joka pyrkii sisään. Se, joka pyrkii, tuntuu loikertelevan torvien läpi, monta kertaa uunin ympäri, pitenevän, venyvän, nyt se nuuskii uunin alapeltiä, rämähyttää sitä, säikähtää, nielaisekse takaisin ja alkaa uudelleen.

Silloin rämähtää ihan korvani juuressa ääni, jossa on se hermostunut hätä, mikä on ampiaisen äänessä, kun se kesällä huoneeseen eksyttyään pyrkii ikkunasta ulos. Tämä pyrkii sisään. Ei niinkuin

yksi ampiainen, vaan niinkuin kaikki maailman ampiaiset. Tiedän, että se on ikkunan paperi, joka on irtautunut, mutta en saa itselleni uskotelluksi, että niin todella on. Sillä minä kuulen samalla kymmeniä ääniä, jotka voivat olla mitä hyvänsä, kenen tahansa, elävien olentojen, kuolleiden, ihmisten, henkien.

Kaikilla heillä tietysti täytyy olla luonnollinen syynsä, tiedän sen, mutta en saa selville, mikä se milloinkin on. Sen vain siinä kuunnelllessani käsitän, että kaikki ovat ääniä semmoisten, jotka pyrkivät pois sieltä, missä ovat. Joita vaivataan, ahdistetaan, kidutetaan, ne huutavat, vaikeroivat, vikisevät kukin omalla kielellään. Mutta kenenkään ääni ei soinnu toisen ääneen, niinkuin myrskyssä meri ja metsä, joiden soitto on sitä kokonaisempi, kuta suurempi myrsky on. Nämä eivät välitä eivätkä tiedä toisistaan, niillä on kaikilla oma yksityinen hätänsä ja sen huuto ja parku, niinkuin haaksirikossa huutavien, tulipalossa, sairaalassa voihkavien.

Kuuntelen aina huvikseni myrskyä, menen metsään ja meren rannalle kuin soittajaisiin, nauttimaan melusta ja pauhusta. Nämä minua kiusaavat. Koetan olla uskomatta niiden hätään. Eihän se ole totta, eihän se ole mitään, sehän on vain tuulta. Vaan jos olisikin, mitä se minuun kuuluu? Mitä minuun kuuluu kenenkään toisen tuska? Panen maata, koetan nukkua. Mutta silloin yltyvät ne tuhatta hullumpaan hätään. Ja on, niinkuin se ei olisikaan enää toisen tuskaa, vaan omaani. Jokainen heistä vetää ja repii minua osalliseksi omaan hätäänsä, ne valittavat ja huutavat, niinkuin minun itseni pitäisi valittaa ja huutaa.

Näen, että ne tulevat panemaan pilalle koko yöni. Häiritsivät ensin työni, nyt estävät uneni.

Kun yöperho pörrää työtuleni ympärillä, tapan sen säälittä. Kun karjan ahdistama koirani turvautuu jalkoihini, potkaisen sen armotta pois.

Repäisen paperin ikkunasta, tempaan auki pellit. Riennän ulos, nousen katolle ja murran vihoissani viiritangon. Katkon kiukuissani sireenipensaan latvat niin lyhyiksi, etteivät ne ulotu raapimaan seinääni. Riistan lumesta vanhan joulukuusen ja nakkaan sen menemään suin päin hankeen.

Kun tulen takaisin, on kaikki hiljaa. Ei mikään valita eikä häiritse. En tarvitse enää kuulla kenenkään tuskaa enkä siitä kärsiä niinkuin omastani.

Meri ja metsä kyllä yhäkin pauhaavat ja soivat. Ja saakoot ne kernaasti soida. Onhan niidenkin äänessä tuskaa, murhetta ja ahdistusta: joka oksalla, jota myrsky vaivaa, joka aallolla, jonka se nostaa ja murskaa, on kai oma hätänsä, mutta siinä on kokonaisuutta, sopusointua. Meri ja metsä eivät kiru eivätkä paru, vaan soittavat surunsa.

Minä voin kuunnella sitä aikani, kuinka kauan hyvänsä, vaikka koko yön, minä nautin siitä, voin levätä sen laineilla, nukkua sen keinuun.

Minä tahdon ottaa todellisuuden taiteena, minä en tahdo kuulla siinä mitään, mikä ei soinnu, minä poistan siitä kaiken, mikä siinä vihloo ja särkee, uhallakin—väkivallallakin. Ei mikään suru saa tulla minua niin lähelle, että se pakottautuisi omakseni.

Tahdon nauttia päivin ja nukkua rauhassa öin. Tahdon, että elämä soittaa minulle tuskansakin—orkesterille sovitettuna.

SALAPERÄISIN.

On salaperäinen, syksyinen, sysimusta yö, kun vaahtopäät laineet välähtelevät myrskyisellä merellä ja ulappain voima pauhaa kaukaisia kallioita vastaan. On salaperäinen, tyyni yö Lapin autiolla erämaan taipaleella, kun revontulet aaveina taivaalla leimuavat ja havuinen ikimetsä hämmästyksestä suorana seisoo sitä katselee. On salaperäinen, lämmin elokuun ilta, kun punainen kuu metsänrannasta suurena maailmaa katsoo, niinkuin se sen nyt vasta ensi kerran näkisi.

Vaan ei ole niin salaperäinen mikään yö eikä ilta, kuin on tyyni, paisteinen keskipäivä kesän kuumimpana aikana.

Päivänä semmoisena kuuluu metsässä, kun kuiva havunneula risahtaa oksastaan irti ja putoaa puun alle. Aurinko valaisee joka sopen, kirkastaa joka kolkan, mutta vaikka katsot, et mitään näe, sillä valo verhoaa vaippaansa maan ja kannot ja kivet ja mättäät ja kaiken, mikä niiden päällä on ja mitä niiden kupeella piilee. Ja silloin on siellä keskellä viikkoa semmoinen pyhä rauha, että jänis huoletta paneikse pitkäkseen ruskealle polulle ja pyypoikue nukahtaa paisteeseen rypyhautansa pohjaan; silloin siellä

ketutar tuo penikkansa luolansa suulle, silloin siellä karhu kellii aukealla, lämpimällä kalliolla, ja sen päällä kelohongan oksalla uneksu silmät pieninä viiruina huuhkaja: silloin siellä suon reunassa hongikossa seisoo hirvi niin liikkumaton, että orava puusta laskeutuessaan ponnahtaa sen sarveen ja sarvesta toiseen puuhun. Kaikki nukkuu, ja kaikki kuitenkin valvoo, kaikki on esillä, ja kuitenkin piilossa, auringon piilossa, kuuman keskipäivän kätöksässä, ja on, niinkuin olisi tapahtunut se, että aurinko ei enää koskaan laske, ja ettei päivä milloinkaan pääty. Yksi valvoo ja elää: kukkien tuoksu ja pihkan lemu niinkuin nukkuvan hengitys; ja kuuma maa, niinkuin tulisi sen alta hehku. Hyönteiset hyrisevät, sihisee muurahaispesä, hymisee jossakin kaukainen koski niinkuin ylhäällä ilmassa tai syvällä manteren alla. Ja valvoo vielä aurinko ja elää, ollen äänessä kuin lämpöään hiljaa soiva ääretön lamppu. Elää ja valvoo kaikki, samalla kun nukkuu. On, niinkuin maa ei olisi maata, niinkuin metsä ei olisi metsää, niinkuin eivät puut olisi puita, vaan niinkuin maa olisi nukkuva, lämminpintainen peto, joka jostakin säikähtäen voi pian ponnahtaa pystyyn ravistaen selästään kaiken, mikä siinä uinuu.

Päivänä semmoisena ovat väet talosta kaukana niityllä eikä kotona kuin räystästen pääskysset ja portin pielessä äänetön koivu ja pihan päällä ylhäällä taivaalla poutapilvi ja poutapilven alla haukka liikkumattomin siivin. Päivänä semmoisena hiipii talon tarhakäärme kivijalasta huoneen alta porstuan rapuille ja lepää siinä paisteen alla suorana kuin keppi. Silloin nakertaa talon haltiahiiri loven emännän hienoimman nisuleivän laitaan ja tekee nopean jäljen hänen viilipytytyksensä kerman kuoreen niinkuin jänönen keväiseen hankeeseen ... ja emäntä tietää aaveita käyneen.

Päivänä semmoisena on pellolla heilimon kiihkoisin hetki, ja huumeissaan painaa rukiin tähkä kutrisen päänsä toisen tähkápään poskea vasten ja synnyttää, näkemättä, tietämättä, satain tuhansien sadon. Silloin saa pientaren mansikka poskilleen kypsyytensä punan, ja sen huulille kihoo sen sydämen sokeri, ja se on poimittavaksi valmis ja otettavaksi altis. Angervon kukka avaa lemujensa lippaan, ja mehiläinen kantaa pois lemmeen viestin. Ruohossa maaten, päänsä alla käsi, näkee neito hymyillen lempensä ensimmäiset unet, joita torjui aaveina luotaan vielä illalla ja yöllä.

Lahdessa talon alla uipi suurten ulappain mahtavin hauki matalimpaan heinikkoon ja tuijottaa tuntikaudet, posket jäykkänä ja kiinteinä silmät, sudenkorentoon, joka vihreällä lumpeella keltasiipisenä väräjä toisen keltasiipisen kera. Posahtaa kuin valaskalan pyrstöstä, salakoita sinkoo ilmaan kuin hopeisia salamoita, ruohikko sihisee ja nuokkuu, lumme on kastunut, eikä keltasiipiä enää näy.

Meren päällä taivaalla autereisia hattaroita, ja meren pinnalla uinahtelevia virejä ja veltoja purjeita... Kangastelevat ylösalaisin etäiset kaupungit ja ulkomaiden rannat. Näkymättömien myrskyjen mainingit vaahtoa ja pauhaa uloimmissa kallioissa. Hylkeet huutavat toisilleen karilta karille ilolaulujansa laulaen, ylistäen paistetta ja tyyntä, mikä kuuluu kuin hätähuudolta hukkuvan lapsen. Päivänä semmoisena iskee kalasääski meren suurimman lohena ja katoo kerta parahtaen syvyyteen.

Päivänä semmoisena näkee ihminen näkyjä keskellä päivää, ja semmoisena syntyi merimiesten tarina suuresta merikäärmeestä, ulappain aaveesta.

Ja semmoisina päivinä alkaa aina jymähdellä tykkien pilvetön ukkonen vieraila rannoilla, ja tällä puolella vesien tärähtää jok'ikinen ikkuna matalassa saaristomajassa.

NÄKY

Kun minä kerran, heleästi valaistussa, sopusuhtaisessa salissa, viileän pilarin suojassa, istuin ja kuuntelin, kuinka sävelet soivat, näin minä, auki silmin uneksien, tällaisen näyn.

Minä näin, jossakin kaukaisessa maassa, missä en koskaan ole käynyt, näin yhtäällä aukean, heleänsinisien merenulapan pienine laineineen ja siellä täällä valkoisia purjeita—ja toisaalla, kaukana taivaanrannalla, vuorisen maan häämöttävine lumihuippuineen.

Vuoriston ja meren välillä on laakea, vihertävä seutu loivine kukkuloineen ja niiden päällä vanhoja linnoja ja rinteillä päiväpaisteen valaisemia taloja ja tasangolla kirkkoja puistolehtojen keskessä.

Tasangon halki poimuilee virtava vuo, milloin vainioiden keskessä suvannoiksi leveten, milloin kukkulain välissä virraksi kaveten. Läpi lähdekirkkaan, lumirinteillä auringon sulattaman veden kuulutta valkoinen hiekka ja välkkää rantojen mukaan luikerteleva vesiheinän varsi. Polviin taipuen kiihtyy vuo milloin kulloin virkeään juoksuun ja hypähtää viimeisestä suvannostaan mereen pieninä putouksina, joiden alta joutsenvalkoiset vaahtopallot kuin huvikarkelossa pyörähdellen liukuvat meren lahteen ja kantautuvat kauaksi ulapalle.

Virran reunalla, ikitammien varjossa, hiljaisia puhdastekoisia huviloita ja toisesta toiseen rantoja pitkin poppeliteitä. Ja kukkivat tuomet ja riippuoksaaiset raidat varjostavat vettä ja koskettavat suvannon sileää pintaa, vetäen siihen väreilevän viivan.

Tyyntä ja paistetta—ei tuulta, ei ainoata ääntä.

Kullankiiltävä, punakeltasiipinen perho lepää lehden päällä kuin kukka, avaten siipiä ja sulkien ne taas niinkuin neitonen viuhkaa.

Tuulahdus liikauttaa lehteä, lehti kallistuu, ja perhonen putoo veteen, liukuen putousta kohti yhtä levollisena kuin äsken lehden päällä istui.

Kiven huopeessa, missä vesi vilisee, mutta ei vielä kuohu, lepää lohi, selältä tumma kuin vesikiven sammal, kupeilta hopean kirjava kuin ympärillään helmeilevän vuorivirran kuohu. Kääntäen pyrstönsä kämmenen vasten veden viistoa voimaa kohottaikse se ylös suvantoon, missä kullankiiltävä perhonen irtaimin purjein ajelee virtaa alas.

Ja niinkuin ottaa aukeava huuli hyppysistä kypsyneen marjan, imaisee kuohujen kaunis ilmojen ihanan ja vaipuu takaisin, ja soikeneva vesirengas kantautuu pintaa pitkin hyrskyjen helmaan.

MUISTOJEN MAISEMA.

Vanhan yliskamarini ikkunasta näkyy lumen peittämä niitty ja niityllä lato huurteisten koivujen alla: niityn takana järvi ja sen rannassa nuottakota ja venhe kumollaan nietoksen peitossa; järven halki viitoitettu tie, ja sen perillä matalakukkulainen, metsäinen maa.

Ja siitä—jo ammoin unohdettujen tuttujen tervehdys, jotka luulin jo aikoja sitten itselleni kuolleiksi ja haudatuiksi kellastuneiden kirjanlehtien alle: Markkinamiehet ja Matit ja Liisat, vaivatta syntyneet, heti valmiit ja itsestään elävät, tullen puheilleni luontevasti kuin isäni luo pitäjän isännät ja emännät omiansa haastamaan. Muistot työn hetkistä, jolloin sen helppouden tähden en tiennyt sen vaivoista eikä kynän jälki korjausta tarvinnut.

Siitä—lempirunoilijaini säkeiden soudattelu kuin lapsuuteni keinun puutarhan koivujen välissä, siitä tuodittelu kalevaisen kielen, niinkuin suvilaineiden loiskina muistojen ulapoilta kaukaa luhtaiselle rannalle läpi huojuvan ruohikon: Hirvenhiihtäjät ja Hannat, Perhon hauta ja »Kesäisen illan kullasta tuo joutsen tultuaan...» Siitä Härkä-Tuomo ja »Mi ikävyys, mi hämäryys...» ja tarina kalpeasta immestä ja rohdinpaitaiset urhot Impivaaran saloilla. Siitä tähän kaikkeen sointuen ja sen läpi soiden vanhojen hurskasten virsien hyminä, niinkuin sen kuulin kirkosta muinoin yli heilimoivan vainion kesäisenä sunnuntaina.

Siitä—kaikki, mitä maailmassa sain parasta aikaan, mitä elin puhtainta onnea ja puhdistavinta surua, mitä haaveilin hienointa rakkautta ja rakentelin ihanimpia tupiani tuuleen; kaikki, mikä avarsi rintaani hartaudella maahan ja kansaan ja lujimmalla uskolla ihmiskuntaan; mikä oli minulle kauneinta ja vlevintä ja elettävintä.

Siitä—vanhan yliskamarini ikkunasta, missä ei muuta kuin niitty ja niityllä lato ja niityn takana järvi ja järven halki viitoitettu tie ja sen perillä matalakukkulainen metsäinen maa.

KIRKKO JA PAPPILA.

Enpä tiedä toista maisemaa niin mieluista, kuin missä on pappila ja kirkko.

Sillä olkoonpa näköala kuinka ihana tahansa—metsiä, vaaroja; ulapoita, niemiä; koskia, kuohuja—missä kirkko ja pappila puuttuvat, siinä seutu henkeään haikailee, ikävöi aatettaan ja kaipaa keskustaansa.

Milloin nousit vaaralle, ettei oppaasi osoittanut kirkkoa? Ihastui oma mielesi, ja hymyyn meni oppaan huuli, niin pian kuin huomasi kirkon ikkunan kiillon etäältä pilven alta.

Sillä ei ole näköala kansankaunis, minne ei kirkkoa kuumottane, minne ei pappilaa pilkottane—ja kun opas yhden löytää, niin hän toista jo kauempaa etsii—ja jos hän keksii kolmannenkin, jo on paikka pyhä, jo on se uhrivaaran veroinen.

Ja siksi hänen silmänsä niitä hakee, että ne ovat hänen oppinsa ahjo, hänen sivistyksensä suoja ja keskus, hänen hengenviljelyksensä vankin vartija, jotka hän itse molemmat rakensi, itse kivet kiskoi, seinät salvoi ja itse tervaharjan ylensi. Eivät ne tyrkytellen siihen tulleet, omasta halustaan hän ne anoi, kirkon ja pappilan—ja anoi niiden asukkaankin, opettajansa, kun ensin oli huomannut oikeaksi hänen oppinsa.

Ja siksi ne tuossa salmen rannalla niin sopusointuisina seisovat molemmat, antaen aatetta maisemalle, kuvastuen samoihin vesiin, ja säteillen sisältöään etäisiin erämaihin.

Kirkko kunnaallaan seisoo, papin talo kunnaan alla, ja koivuinen ikilehto ne toisiinsa yhdistää.

Enkä nyt tiedä, mitä ihailisin enemmän: sitäkö, kun kirkko arkipäivänä seisoo autiona, mutta täynnä totisuutta kuin vanha vaari, joka ihmisten aherrusta aatoksiinsa vaipuneena katselee—vai sitäkö, kun on tapuli kesäisenä sunnuntaiaamuna silmänsä avannut ja kello kutsunut ja vaiennut ... eikä kuulu hiiskahdustakaan tänne salmen taa, ja kirkko itse ja tapuli ja koko luonto kuuntelee ja kuulee ja näyttää tietävän, miten vanha rovasti siellä taivaansa tietoja tulkitsee.

KASKI.

Kun mahla on puussa makeimmillaan, kun mehu koivun suonissa vuotaa kuin viini ja kun lehti tuoreimmillaan tuoksahtaa—silloin se kaadetaan...

Aamulla varhain, kun kevätaurinko hellästi paistaa, kun käki kaikkien vaarojen rinteillä kukahtelee ja peippo pihakoivussa ensi sävelensä virittää, astuu hän, matalan majansa ainoa mies, sivuitse saunan ja ohitse riihen, ja käy, kirves olallaan ja selässä kontti, kulkemaan polkua, joka lehteille rinteille nousee.

Solakkoina seisovat vaaleat koivut, pihlaja tuoksuu täydessä kukassaan, ja tuomi tervehtii häntä herttaisimmalla lemullaan. Ota meidät!

Hän ottaa heidät kuin omansa. Tuuhea lehvistö tutajaa, kun hän keveällä, tottuneella kädellä runkoja pykähtelee, ja humahtaen ja vähän huudahtaen niinkuin tyttö, joka keinussa heilahtaa, vaipuvat koivut limikkäin maahan, pihlajat putoavat toistensa helmaan, haavat vielä maassakin lehtiään ystävällisesti lepättelevät, ja tuomet vielä kaatuneinakin kukkiensa tuoksu-uhria suitsuttavat. Kaski on kaadettu ... ja kun iltatuuli saapuu suurien salojen yli, löytää se avonaisen paikan ennen läpipääsemättömässä metsässä ja siinä liotellen pyörähtelee....

Ja kun aurinko seuraavana aamuna nousee, pääsee se mustaa maata lämmittämään, ja hievä höyry kohoo iäti kosteista happamista juurista.

Mutta suuri on ilo matalassa majassa, joka on katosta lattiaan, ulkoa ja sisältä, kotiin kannetuilla kerpuilla koristeltu, ja runsaita satoja aavistellen asuu mieli kasken tulevissa antimissa.

Hiljalleen vaipuvat kasken kaadetut puut ikuiseen uneensa kesäisen helteen paahteessa, tuomien ja pihlajain kukat lakastuvat, lehdet ruskettuvat ja oksat ja rungot kuivavat. Punaisena pälvenä helottaa kasken paikka syksyn kaiken tummanvihreän vaaran rinteeltä saloja vaeltavan metsämiehen silmään, mutta talvella se valkeana aukkona paistaa, ja jänöt kyykkivät rytöjen välissä kaadetuita haapoja jyrkien, ja metsäkanat tekevät polkujaan runkojen alle.

Mutta kun on tullut kesä taas, niin paksuna, valkeana patsaana kumpuaa palavan kasken sauhu korkeutta kohti. Kuivuneiden lehtien lemu on kuin uuteen eloon vironnut, kuihtuneiden tuomen ja pihlajankukkien tuoksu täyttää uudelleen ilman ja tunkee autereisen kaskisavun kantamana metsiin, levii soille ja huljuilee iltaisen ilmanhengen mukana järvien rannoille ja luhtaisille niityille. Mielihyvällä hengittävät sitä saunatietä astuessaan matalan majan asukkaat ja haaveksivat vaivainsa palkkioksi hedelmällistä satoa ja vehkatonta viljaa. Ilta on ihana ja lämmin, ja köyhänkin aitta on toiveita täynnä.

On uusi kesä taas, ja kaski on toiveet toteuttanut. Sakeana kuin kaislikko mutapohjaisen järven lahdelmassa kasvaa palolla pensova ruis ja heilimoi siinä tyynenä heinäkuun sunnuntaina, kun matalan majan mies aittaa vasten nojaten työnsä aloja tarkastelee. Käki kukkuu vaaran rinteellä, laulurastas

laulelee notkossa, ja västäräkki keikuttaa seipään päässä pyrstöään. Hiljainen tuulen huokaus taivuttaa halmeen tähtiä, ja tähkät huokaisevat ilmoille utuisen pilven, joka kantaa helmassaan kaiken sen tuoksun, jonka kaadettu metsä kätki, joka on koottu pihlajain kukkasista ja tuomien tertuista, jossa on kaikki lemu, minkä neitseellinen lehto oli satain vuosien aikana poveensa koonnut ja jonka se nyt rukiin heilimöinä levittää viljelijän eteen. Ja viljelijä seisoo siinä onnellisena hymähtäen itsekseen ja katselee yli huojahtelevan halmeen ja yli alempana olevien puitten latvojen kauas vastaisen vaaran rinteille, jonka takana vielä toisia rinteitä siintää.

Ja mille hän niin onnellisena hymähtää?

Hän hymähtää sille, mitä hänellä on, ja sille, mitä toivoo saavansa. Hänellä on tupansa tuolla, missä lapsensa ilakoiden huhuavat, on pienoinen saunansa ja vähäiset elantonsa, ja on tulevan vuoden turvattu vilja;—ja hän rakentaa jo aatoksissaan uuden tuvan ja suuremman saunan ja toivoo suurempia satoja uudesta suuremmasta kaskesta. Maa häntä näyttää suosivan ja lehto lempivän, parhaita aarteitaan hänelle luvaten.

Verkalleen poistuu hän kivistä polkua ja kotiinsa laskeutuu.

Ja kaski jää siihen tuleentumistaan odottamaan, ja ruis kahahtaa hänelle suopeaksi vastaukseksi, leudon suvituulen tähkäpäitä hellästi silitellessä.

KUOLINVUODEN ENNE.

»Lumi lehteen satanut on kuolinvuoden enne» sanoivat vanhat.

Mistä saivat he aiheensa tähän taikaan?

Meri oli eilen vielä sininen ja valoisa. Puisto sen niemessä oli vihreä ja lämmin. Nurmikoilla ei näkynyt merkkiäkään marrasajan kulosta. Vain siellä täällä kellerti jonkin vanhimman, korkeimman koivun latva, ja punerti joku pihlajan oksa. Haapa jokunen oli jo karistanut viereensä kalvenneen lehden. Mutta radoissa, tammissa, jalavissa ja lepissä asui vielä täysi kesäinen voima, ja puutarhoissa hehkui kukkaislajojen hiillos yhtä kuumana kuin kesällä. Kaikki lupasi lämmintä syksyä ja kasvullisuudelle pitkää ikää. Tuli odottamatta itäinen pilvi. Tuli ensin äkäisenä sateena, sitten räntänä ja viimein kuivana pyrynä. Lumi peitti nurmikot, tarttui lehtiin, painoi oksia alas ja iskeytyi tuulen puolelle runkoihin. Pilvi hajosi, ja luoteinen viima jäät lumen talvisena vaippana kietomaan syliinsä eilisen kesän.

Meri on kuin musta verka ruumisarkun alla. Kellahtavan vihreä, kaamea puisto on kuin vainaja selällään paareilla, eloton ja avuton. Lumipeite on kuin aaveinen käärinliina sen ympärillä.

Minä ymmärrän, miksi lumi lehteen satanut on kuin kuolinvuoden enne.

UVEAVANTO.

Se luulee, kaiken tukahduttaja talvi, kun on saanut ajetuksi tiehensä auringon ja painetuksi pakkasyön jääkellon yli nukahtaneen ulapan ja sen valitukset vaikenemaan ja sen silmiin kuoleman kalvon—se luulee, kun kaikki, mikä äsken päivän alla kimmelsi ja eli ja tuulen alla tyrskyi ja vaahtosi, nyt on tyyntä ja hervotonta, että se on iäksi alistettu hänen alleen. Ja niin se hautaa vainajan ja tuiskuttaa lumensa laineiden kuolinkääreeksi. Sen tehtyään se voittonsa merkiksi vetää viittatiet rannasta rantaan, pitkin ja poikki, kutsuu kengitetyt kaviot ja raudoitettut reet ja kuormat kuinka suuret tahansa kulkemaan mistä paikasta hyvänsä, niemien nenitse ja saarien salmitse ja koskien niskoitse. »Ajakaa, vetäkää, polkekaa, vaivatkaa, ei ole vaaraa, kyllä kestää silta, minkä minä kerran tein, minä maan ja meren herra, minä kaiken kahlehtija talvi.»

Niin talvi—tietämättä, että, missä lienee jossakin, on vaarain välissä, painanteessa, kolmen kallion sulkeessa lähde, sammalen peittämä, ikuinen sula. Kalliossa suon alla halkeama, jota ei kukaan ole nähnyt, halkeaman pohjassa puro, jonka lirinätä ei kukaan ole kuullut. Se valuu sydämitse vuoren,

suonitse louhun, ujuu alitse niityn ja notkon, syöpihe läpi saven ja soran ja rautaruosteisen mullan, juottaa kaivoja, elättää lammet, hiipien käärmeenä, kaivaen myyränä ja saapuen viimein salatuita teitään veitsiviilokallion kynnyksen alaitse suuren selän syvimpiin vesiin.

Siellä se huokuu ja hautoo, niinkuin reiässään hylje, sieraimet työssä, pää piilossa nietoksen alla. Minkä pakkanen kutoo, sen uppehen uho kuluttaa, talvelle loukkua laittaen, koverrellen kuoppaa sen susille.

Pyryinen pimeä yö. Rautakuorma ulappata ajaen. Ajaja torkkuen, tuulehen selin. Viittatie tuiskuun häipyen... Humahdus kuin painuvan hangen. Hepo korskahtaen kerran, päristäen toisen...

Luulit liikoja itsestäsi, kaiken tukahduttaja talvi...

Et ole yksinvaltiassakaan, missä sinulla on ikuinen valta. Et ole saanut edes Erebusta sammumaan, vaikka satoja tuhansia vuosia tuiskutit lunta sen kitaan.

HIRVI JA VOIMAVAUNU.

Maantie kulki suorana kuin rautatielinja vaaroilta soille ja soilta vaaroille, läpi talottoman, metsäisen erämaan. Laskimme kesäisenä yönä voimavaunussa loivaa, harvaa petäjikkörinnettä, kun yht'äkkiä keksimme edessämme suolla, lähellä maantietä, saarekkeen reunassa, kaksi hirveä, kummankin haapaansa kolomassa. Toinen oli suurempi, nähtävästi emä, toinen pienempi, vaikka jo täysikasvuinen sekin. Hiljensimme vauhtia päästäksemme näkemään niitä niin läheltä kuin mahdollista. Kone sulkeessa hiipi kumikäpälä hiljaa kuin kissa öisellä polulla. Tuli näreikkö eteen ja sulki hetkeksi suon näkyvistämme. Kun pääsimme sen peitteestä, oli toinen, suurempi, kadonnut. Toinen ei vielä ollut saanut meistä vihiä, koska jyräsi puutaan yhtä rauhallisesti kuin äsken. Vaunu liukui alas tasaiselle maalle ja pysähtyi melkein hirven kohdalle. Ei vieläkään se meitä huomannut. Kerran nosti se päätään, vainusi ilmaan kuin toveriaan etsien, sai luultavasti rauhoittavan selon siitä, minne tämä oli mennyt, ja jäi. Maantien vieressä kasvavan vesakon yli me näimme sen, mutta se ei nähnyt meitä.

Nähdä automobiilista hirvi! Katsella maantien nopeimmasta metsien nopeinta, maantien uusimmasta kummituksesta metsien vanhinta kummaa, sen muinaismuistoa, satain tuhansien sukupolvien takaista, jonka esi-isät ehkä olivat nähneet mammutin tällä samalla suolla katkomassa kerppuja lehdestä tuolta aarnion raidasta, silloin kun he itse koloivat haapaa toisella rinteellä. Joka ehkä vieläkin viidassa märehtiessään joskus saattoi horrostelevain aivojensa pohjimmaisista kätköistä löytää kuvan liikkuvasta kalliosta ja kuulla sen sisästä kuin maanalaisen rummuttavan äänen. Miksei sellainen muisto voisi säilyä jossakin hirven takimmaisessa tietoisuudessa, koska hevonen korskahtaa vainutessaan suden, jota ei koskaan ole nähnyt, ei se eivätkä sen esi-isät monessa polvessa.

Mutta hirvi alkoi käydä levottomaksi, lieneekö sitten sattunut sieraimiinsa bensiinin hajua, vai oudoksuiko toisen katoamista.

—Toitahuta hiukan, kuiskasi toverini.

Painoin merkinantotorvesta pienen ammahduksen, Mutta sen sijaan, että hirvi olisi pelästynyt ja loikannut metsään, näytti se ilostuvan, pyörähti ja jäi katselemaan meihin päin.

—Vielä kerran, hiukan kovemmin.

Hirvi vastasi äänellä, joka olisi voinut olla voimavaunun ääni, ja alkoi, pää pystyssä, juosta meitä kohti. Suo lotisi, pensaikko lakoili ja eläin seiso maantiellä edessämme. Samassa kun se oli keksinyt meidät, törähti voimavaunun torvi kaikkein karkeimpansa, ja vaunu pantiin liikkeelle. Hirven takaruumis painahti alas kuin jäniksen, joka on keksinyt metsästäjän, ja jälilleen pyörtäen syöksi se takaisin suolle ja oikaisi parasta karkuaan sen halki toiselle rannalle. Me puhalsimme menemään.

Hirvi oli nähtävästi luullut voimavaunun ääntä emonsa kutsuksi. Sitten se oli huomannut erehdyksensä. Konevaunu ei ollut hänen emonsa, vaikka sillä oli sen ääni. Mutta mikä se sitten oli? Minkä käsityksen hän vei mennessään siitä, minkä oli nähnyt: mustasta, kiiltävästä kummituksesta, joka oli siinä, missä äidin, äänestä päättäen, olisi pitänyt olla? Luuliko hän, että emo oli muuttunut siksi, minkä hän näki? Joku kuva oli sen silmämöhjään täytynyt jäädä siitä, mikä siihen oli sattunut. Jos silmämöhjan saamat kuvat ja näkemykset siirtyvät perintönä toisesta toiseen, niin varmaan siirtyy silloin sekin, minkä kohtaaminen konevaunun kanssa oli synnyttänyt. Syvempää uomaa aivoihin tuskin

voinee uurtua. Voimakkaampaa sysähdystä ne tuskin voisivat saada. Mahdollisesti saapi tuo ja saavat hänen jälkeläisensä useinkin vielä kohdata voimavaunun, joten sen kuva yhä tarkistuu ja syventyy suvun muistoon. Kenties tottavat he tyynesti ja rauhallisesti jonkun matkan päästä katselemaan niitä, jotka ammuvat niinkuin hirvet, mutta eivät ole hirviä. Katselemaan voimavaunua nämä, niinkuin heidän esi-isänsä mummuttia ennen. Satain tuhansien vuosien kuluttua, kun voimavaunu on hävinnyt sukupuuttoon, hirven jälkeläiset vielä elävät. Ainoa kuva, mikä konevaunusta silloin on olemassa, on ehkä se, joka jonkin hirven takimmaisesta tietoisuudesta tunkee esiin, kun se yöllä puoleksi torkkuen märehtii haavankuorta, jota se päivällä oli kolonut. Me menemme tässä, mahtavina, selkäkenossa katoamistamme kohti. Meidän ainoa muistomme elää filmikuvana hirven silmässä, joka meitä kauhistuen pakenee. Hyvä niinkin. On paljon semmoista, josta ei jää sitäkään muistoa.

PÖKKELÖ ELI KUINKA VANHA KAATUU.

»Älä lyö pökkelötä, pökkelö lyöpi sinua»—oli isän ainainen sana joka kerta, kun kuljimme sen ohi.

Se oli vanha tuoheton, oksaton, latvaton koivu, seisonut yksin aholla, niin kauan kuin muistin. Emme koskaan olleet nähneet siinä vähintäkään vihreyttä, käävät olivat ainoat elonmerkit, joita se antoi itsestään. Se oli kuollut, milloin lieneekään, esi-isien aikoina, koska isäkään ei muistanut nähneensä sitä toisenlaisena kuin mitä se nyt oli. Sen ympärillä olisi ollut hyvä mustikkamarikko, mutta isä kielsi meidän siihen pysähtymästä; meidän täytyi katsoa syrjästä, kuinka sika porsaineen söi pökkelön marikon. Meidän olisi tehnyt mieleemme kolhaista se kumoon. Mutta joka kerta, kun kuljimme siitä ohitse, sanoi isä: »Älä lyö pökkelötä, pökkelö lyöpi sinua.»

Mutta vaikka pökkelö jo aikoja sitten oli kuollut, niin se yhä kuitenkin eli ja hallitsi ja vallitsi. Siitä tuli meille vähitellen salaperäinen, salavihainen, uhkaava olento, koko metsän kauhu, peikko, puolijumala, jonka kauaitse kiersimme. Ei voinut koskaan tietää, milloin se päähän putoo. Se ei huojunut missään tuulessa, se ei huokaillut sateessa muiden puiden kanssa, ei kohissut myrskyssä. Satoi tai paistoi, aina se oli yhtä totinen, yhtä harmaa, yhtä kolkko ja kaamea monine mustine tikanreikineen ja onttoine silmäkuoppineen. Usein lähti sen päästä havukka lentoon, ja öisin huuteli sillä kohdalla huuhkaja. Isä sanoi sen siittävän hometta ja metsänturmelijoita toukkia. »Se on koko metsän rutto semmoinen.» Mutta aina hän kuitenkin kulki sen ohi, varoitti ja kielsi siihen koskemasta.

Se olisi ollut suulleen suistettava, ettei se kerran kaatuisi itsestään lapsen päähän tai taittaisi selkää lampaalta.

Jos sittenkin olisi uskaltanut sen kaataa! Tehtiin toinen toistaan huimempia suunnitelmia. Jos olisi hakata riuku, pitempi, kuin mitä pökkelö oli korkea, ja sysätä sillä sitä kylkeen ja romahuttaa se maahan yhdellä ainoalla otteella. Tai jos olisi sinkauttaa nuoran silmukka sen kaulaan ja sillä kiskaista ja katkaista. Mistähän olisi mennyt poikki, latvastako, keskeltäkö, juurestako? Tai jos olisi vuorotellen rynnätä huimaavaa vauhtia kohti, iskeä olkansa takaa kirveen hamaralla ja samalla ampaista menemään alta pois, ennenkuin se ehtii kaatua!

Mutta ei kukaan meistä uskaltanut muuta kuin kiertää kauaitse ja— kivittää. Kaikki kivet ja kalikat, mitä metsästä löydettiin ja saatiin irti maasta, nakattiin sitä kohti; ja kun metsässä ei enää ollut mitä ottaa, tuotiin niitä muualta. Useimmat lensivät ohi ja pomppailivat muihin puihin, toiset sattuivat, milloin tuhahtaen kuin mättääseen, milloin kumahtaen kuin tyhjän tynnörin pohjaan. Mutta pökkelö ei liikahtanut, ei huojahtanut, seiso i vain tunteettomana ja kolkkona kuin vaivaistukki kirkon portin pielessä.

Eräänä päivänä, kun taas kuljettiin ohi, oli pökkelö pitkällään maassa, moneksi murskautuneena, kaula poikki, selkä poikki, lyhyt kanto vain jälellä. Sika porsaineen söi marjoja kannon vieressä. Tarkastettiin kantoa, siinä oli sian villoja. Tutkittiin sikaa, sen kyljessä oli lahon puun lastuja. Kyhniessään kupeitaan siihen oli sika sysännyt kumoon satain vuosien pelätin. Se ei ollut älynnyt sitä pelätä.

JOULUILTA TALONPOJAN TUVASSA.

Jouluaatto talonpojan tuvassa ei ole se hälinän, homman ja touhun päivä, miksi se herrastaloissa on muodostunut. Ei siellä lahjoja anneta, kuusia polteta eikä kynttilöitä sytytetä. Se on vain oleilemista, hiljaista valmistumista kahteen, välistä kolmeenkin rauhalliseen lepopäivään.

Isäntä on aamupäivällä käväissyt kauppiasta noutamassa vähäiset joulutarpeensa, tuonut kahvia, sokeria ja nisujauhoja, ehkä myöskin viinapullon. Emäntä on tehnyt vehnätaikinan, piika siistinyt huoneet ja miniä siliteltyt väen puhtaita vaatteita. Vanha ukko on pilkkoillut kakluunihalkoja, kantanut ne sisään ja kiskonut päreitä. Rengit ovat palanneet ulkotöistään, tavallisesti heinästä tai halolta, vähän varhemmin kuin muina päivinä. Heinähäkin tallin ylisille tuotua on hevonen riisuttu jo heti päivällisen jälkeen ja tehty sille ja muille vankka ape, johon on suurusta pantu kenties hiukan runsaammin kuin tavallisissa oloissa.

Ja lehmien parsiin on riputettu kuivia olkia, haudevesi keitetty huolellisesti ja annettu kuin kesäisten muistojen virkistämiseksi kourallinen suoloja kullekin. Lapset ovat olleet mäessä koko päivän, koiranpentu mukanaan, eikä kukaan ole nyt tullut heitä sieltä pois huutaneeksi.

Pirtin uunissa loimottaa iso tuli, lihapata kiehuu hiilloksella, ja koteutunut väki lämmitteleikse saunaa odottaessaan lieden ääressä. Jo päivän aikaan on mummo pannut saunan lämmitä, ja pitkän aikaa vielä auringon laskettuakin on sieltä tuprunnut savukimppu kuulakkaan talvi-ilmaan.

Tuodaan sana, että kylpy odottaa. Avojaloin ja vähissä vaatteissa juosta kimmaisevat sinne nuoret miehet pihan poikki, vanhemmat heittävät työturkin hartioilleen ja pistävät virsut jalkoihinsa. Ja kun herroja ajaa porokellosa maantietä myöten, kuuluu pienestä, mustasta huoneesta kiihkeä sähinä ja vitsojen hutkina, nousee valkoinen höyry sekä ovesta että ikkunasta, ja hajahtaa nenään koivumetsälle lemahtava löyly.

Jouluillo on silloin ehkä ylimmillään. Vähän se kenties vielä nousee, kun saunamiehet palaavat tupaan takaisin, missä viimeiset rikat on juuri sopelle lakaistu ja olkia heitetty uunin kupeelle karsinaan.

Siellä täällä pitkillä penkkilöillä istuksii valkeita olennoita mustia seiniä vasten. Mikä poltteele, mikä rouhii tupakkia, mikä täyttää kukkaronsa pulleaksi pyhään varalle.

Mutta vähitellen kattautuu pöytä, ilmaantuu leipiä päällekkäin, haarikoita toinen toisensa viereen, kuppia kupin kupeelle, ja niiden välistä pilkottaa juhla-aterian merkkinä voiastia.

Isäntä istuu pöydän päässä ja häntä lähinnä muu miesväki yhä alenevana rivinä. Kädet leikkelevät, alituisessa liikkeessä ollen, kannikan kannikasta irti, tuopit kolahtelevat pöydän pintaan, ja lusikat vilkkavat taitavasti kuljetettuina suusta kuppiin ja kupista suuhun. Ensimmäin ei siellä mitään puhuta, mutta sitten alkaa nieltä väin palojen lomassa kuulua sana tuolloin, toinen tällöin ja lopulta kokonaisia lauseitakin.

—Putosi tammalta kenkä metsään.—Etkö etsinyt?—Etsinhän tuota, vaikken löytänyt.—Milloinkapa se Lassi löytänee.—Herroja kuului äsken ohi ajavan, sanoo Lassi.—Ajoiko monella?—Kaksi rekeä näkyi olevan.—Eikö liene ollut pappilan jouluvieraita. Parhaaseen kahuunpa taisivat joutua.—Hyvästi ennättivät joulupuurolle.—Siellä se aina kuusi poltetaan jouluiltana ... aika iso olikin, niin että latva maata viesti, kun ajoi renki vastaan sakastin takana, tietää isäntä.

Yksitellen noustaan ruualta, sen mukaan, miten kukin on ennättänyt tulla valmiiksi. On tehty tehtävät, puhuttu puhuttavat ja piipun poltettuaan vaipuvat miehet vuoteilleen pitkäkseen, sitten kun naiset ovat saaneet tilat tehdyiksi ja lakeisen suljetuksi. Herrastaloissa silloin vasta kuuset sytytetään ja viimeisiä tavarakääröjä sidotaan kiinni.

Ennen maatapanoan on isäntä käynyt tallissa, mitannut kauroja oriille ja peittänyt loimella tämän parhaansa; ja emäntä on kantanut nahkaset ja turkit tupaan lämpiämään—sillä aamuyöstä varhain on määrä joulukirkkoon lähteä.

* * * * *

Vielä nukkuu nuori väki pirtissä, kun isäntä pistäytyy ovesta pihalle. Ei ole vielä kointähti kohonnut taivaan rannalle, kun hän kulkee pihan poikki, vetää liiteristä kirkkoreen ja kuljettaa tallista tiukukaulaisen, parhaaseen setolikkaan puetun ajohevosensa.

Lumi narisee reen jalaksen alla, ja kevyt kavio soittaa kovaksi jäätynyttä maantietä.

Vähän aikaa ajavat he yksin talotonta taivalta, jossa puut riippuvat luokkina lumen alla. Mutta hetken päästä häämöttää edessä samanlainen ajaja, ja ensi vastamäessä saavuttaa heidät jo joku jäljestä tulijakin.

Jono kasvaa, tien varrelta liittyy uusia tiukuja ja uusia kulkusia seuraan, ja meno kiihtyy. Jo näkyy

tulia taloista. Ja kun laskeutaan oikotietä myöten järvelle, paistaa sen toiselta rannalta matkan määrä, kirkko, jonka valaistut ikkunat hehkuvat kuin yhtenä tulena ja jossa satoja kynttilöitä on pantu palamaan heidänkin varalle, joilla ei ole tapana niitä kotonaan sytyttää.

JÄI JÄLJELLE LAULUINEN LEHTO...

Hän oli ikänsä kaiken lempeä laulanut, nuoria naurattanut, paimenille pajatellut. Hän oli huima ja huoleton, punaposki, hajahapsi.

Ei ollut iso ohjelmistonsa, eivät lukuisat laulunsa, mutta eihän ole suuri satakielenkään sävelistö, ei pitkä peipon viserrys, ei ylen tempukas tilttaltin tahti—joiden luona oli opissa ollut. Ja uusinta palkitsi uutuuden puutteen: kussa laulun lopetti, kohta saman alusta alkoi.—»Laulanko vielä?»—ja kuulijain kaiku vastasi: »laula vielä!»

Ja niin hän oli laulanut ja iloinnut, ja oma laulunsa ja oma ilonsa oli ylin onnensa ollut—sillä ei ollut vielä mikään hänen mielensä hyviä murtanut.

Niin päivänä muutamana, kun istui riippukoivun oksalla, joka metsäpolun päällä keinui, niin astui ihminen ohitse ja itki, riensi vaimo alaitse ja valitti. Oli metsä vaiennut, oli lakannut lintujen laulu, oli päivä pilveen mennyt. Koetti huhuta, ei kaiku vastannut, aikoi laulun laulaa, sävel keskeä katkesi.

Ei tuohon syytä tiennyt, vaan kuitenkin jälkehen lähti. Jäi jäljelle lauluinen lehto, katosi taaksensa kukkiva niitty—tuli vastahan vetelä korpi, korven takana hallainen suo, suon hallaisen rantana karu kangas ja kankaalla matala, maantasainen huone.

Nainen vaelsi ja vaikeroi, tuli tuvalleen, hoippui sisään ovesta onneton—

Ojentuivat kädet kuivettuneet äitiä vastaan, anoivat silmät sanattomat vieraalta apua. Mutta ei äidillä mitänä antamista—eikä laululinnulla liioin.

Pakotti sydäntä, kun paluulle lähti, kouristi rintaa, kun takaisin riensi, itkuun tyrehtyi, kun entiselle iloaholleen ehti.

—Nälkään nääntyvät, kurjuuteen kuolevat!—Ei kukaan auta, ei kukaan kuule.

Seisoi takanaan mies totinen, surusilmä, kaihokatse.

—Auta sinä onnettomia!—sanoi.

—Ei minusta auttajaksi, ei minulla mitään antamista...

—Entä laulusi lahja?

Kohotti kummissaan päänsä laululintu—

—Entä säälisi soitto?

Alkoi kuivua kyynel, alkoi suoria suortuviansa.

—Käy kylihin, tule taloihin, laula kujilla, soita teillä, tanhuvilla!

—Ja mitä minä laulaisin? Ja mitä minun soitostani apua?

—Laula, mitä näit, kerro, mitä kuulit, tulkitse, mitä tunsit, soita heille, mitä sydämesi sykkii!

—Minäkö?

—Sinä!

Ja neito nousi ja lähti, kirposi llokiveltä, ja lauloi laulut, soitti säälinsä sävelet, kertoi ja kuvasi, sai sadat liikkeelle sydämet, tuhansissa tuntehet sytytti.

Ja niin sai soittonsa suru, niin kärsimys kanteleensa, niin puute puolestansa puhujan—joka ennen vain nuoria nauratti, ennen vain paimenille pajatti ja jonka oma ilo oli ylin onnensa ollut.

USKON VARMAAN.

Uskon varmaan, että Suomessa on ollut aika, jolloin sen kansa kokonaisuudessaan harrasti kaunotaiteita ja niitä kokonaisuudessaan harjoitti ... omalla tavallaan ... aikansa kaikkia taidelajeja yleensä ja kutakin erikseen.

Se oli silloin—niin ainakin rakastan mielessäni kuvitella—kun Kantelettaren tunnelaulut sepitettiin, kun Kalevalan sankarirunot luotiin, kun lukemattomien loihtujen runous syntyi ja kasvoi, ja kun kantele joka miehen polvella helisi.

Mikä omituinen viehätys kutsua eteensä noita aikoja! Kuvitella, että jokainen mies ja nainen—tai vaikka joka kymmenes tai olkoonpa vaikka sadaskin—oli runoniekka, lauluseppä tai ainakin laulaja ja soittaja;— ajatella, että joka kylässä, kenties joka talossakin oli luova taiteilija, runojentekijä tai satujensanelija, ja että koko kylän väki oli tähän taiteeseen innostunut ja sitä rakasti—että naisilla oli omat lempirunoilijansa ja miehillä omansa, samoin kuin nuorukaisilla ja neitosillakin, että ne olivat heillä aina mielessään ja että he muistelivat, mitä olivat muilta kuulleet, ja lisäilivät omasta itsestään sen, mitä eivät muistaneet.

Ja että joka tupa oli teatteri, jossa talvisin iltapimeän tultua jokainen voi päästä kuulemaan parasta, mitä *heidän* taiteensa voi tarjota. Ja se taide, se oli samaa, jota me vielä tänäkin päivänä ihastuksella mainitsemme: Suomen kansan omaa, vanhaa runoutta ja soittoa. Se oli köyhimmänkin kuultavata, se kykeni kaikkia ilahuttamaan, kaikkien tunteita tulkitsemaan ja kaikkien huolia huojentamaan.

Jospa voisi siirtyä ajassa takaisin ja päästä vaeltamaan entisille
»Kalevalan kankahille» kaikkea tuota kuulemaan ja näkemään!

Kuulemaan, kuinka yksinäinen tyttö kulkee metsäpolkua ja hyräilee mielentilansa laulussa, joka syntyy hänen kulkiessaan, kuinka nuori mies metsää kävellessään lepyttelee sen haltioita omalla sepittämällään loihdulla ja kuinka miniä käsikiveä vääntäessään pukee runomuotoon vanhan kotinsa kaipuun. Näkemään, kuinka tupa kokoontuu kansaa täyteen ... kaikki eivät sinne mahdukaan ... ja siellä sisällä vanhat laulajat, sormet sormien lomassa, esittävät osia maailman luomisesta, Väinämöisestä, Ilmarisesta, Kullervon kurjasta kohtalosta, Sammon ryöstöstä ja Pohjolan häistä. Kuinka vanhain lopetettua astuu esille uusia miehiä uusiaiheilla, vasta sepittämillään säkeillä, kuinka heitä arvostellaan, kuinka he saavat suosiota ja hyvähuutoja tai joutuvat ankarankin arvostelun alaisiksi.

Ja näitä iloja kestää, vuoroin yhdessä talossa, vuoroin toisessa, kestää myöhään yöhön. Vihdoin väki hajautuu, lähtee kotiinsa, mutta metsäpolkuja suurissa joukoissa kävellen tai tyyniä selkiä valoisina kesäöinä soudellen keskustelevat he »taidekysymyksistään» ja vaihtavat mielipiteitä siitä, mitä olivat kuulleet.

Aate synnyttää aatteen, ennen kuultu runo ja laulu antaa aihetta uusien syntymiseen, vaatimukset nousevat, aisti kehittyi, eri suunnat taistelevat keskenään uusissa laulujuhlissa ja kilpalaulajaisissa, lyyrillinen runo ja kertomarunous voittavat vuorotellen alaa, ja toisin ajoin rakastetaan laulua enemmän kuin soittoa, suorasanaista satua enemmän kuin runoa.

Minä uskon, että ne ajat ovat olleet olemassa.

PYHÄ PERJANTAI.

Se sattuu tavallisesti aikaan, jolloin umpeen tuiskuttuneet kujat upottavat ja talvitiet vääntyvät vinoon, jolloin metsätaipaleet ovat vielä paksussa lumessa, mutta kylien aukeat jo reen rautaa repivällä hiekalla. Tuuli on idässä, ripeksii räntää. Ei ole enää oikea talvi, mutta kevät ja keväänkevätkin ovat epämääräisyyden takana. Luonnossa on puolinaisuutta ja toivottomuutta ja harmaata ikävää.

Lapsiltakin on ilo evätty. Ei riennä, niinkuin talven muina juhlina, nuori kansa urheilun kiistaan, eivät iloiset seurueet hiihtelee kansoittamaan rinteitä ja kukkuloita. Ainoat, jotka ovat liikkeellä, ovat ne, jotka vaeltavat kirkkoon, kerran vuodessa ripille, koko perhe, ainakin silloin, jos ei muulloin.

Siellä on pantu toimeen surujuhla mustin alttariverhoin, ylevin hymnein ja valitusvirsin. Kuulen puhetta marttyyristä, joka kärsi yksin kaikkien puolesta, otti kantaakseen kaikkien kuorman. Meidän on surtava, mutta meidän on myös iloittava, oltava kiitollisia siitä, että meillä on sovittaja, pelastaja,

lunastaja. Ja minä kuulen liikutuksella lausuttuja sanoja karitsasta, joka pois otti maailman synnit, uhrista, joka tehtiin meidän edestämme, verestä, jossa meidät synneistämme pestiin. Mieltäni tahdotaan ylentää, ja minä koetan päästä oratooriotunnelmaan, jota urut koettavat kohottaa.

Mutta miksi minusta on, niinkuin olisi papin äänessä väärää paatosta, miksi sorahtaa niinkuin silloin, kun ylistetään jonkin muistoa, jolle hänen eläessään on tehty vääryyttä? Miksi ihmisten silmän pohjassa, sen perimmillä perillä, on arka, hapuileva ilme, niinkuin häpeisimme jotakin, niinkuin meidät olisi asetettu kasvokkain pahimman omantuntonne kanssa ja niinkuin meitä olisi painostamassa jokin rikos, joka ei koskaan ole sovittavissa?

Siksikö, että maailman suurin hyväntekijä, uusien valtaviin totuuksien julistaja, ennen kuulemattomien, kaiken vanhan kanssa ristiriidassa olevien aatteiden mies tänä päivänä naulittiin pahantekijäin puuhun? Että kaikki, mitä maailma on oppinut hyvää ja syvää, oikeutta ja rakkautta, on alkuisin hänestä, joka sai siitä kuoleman palkakseen? Ettei kukaan noussut häntä puolustamaan; että hänen ensimmäinen oppilaansa kielsi hänet kolmesti, ennenkuin kukko oli kahdesti laulanut; että hänen lähimpänsä vaipuivat uneen silloin, kun hän taisteli viimeisen taistelunsa ja pyysi heitä valvomaan?

Ei vain siksi. Vaan että kaikki, mikä silloin tapahtui, olisi voinut tapahtua milloin hyvänsä. Ja on tapahtunut. Sillä onko ihmiskunta koskaan noussut puolustamaan hyväntekijöitään silloin, kun heitä on häväisty ja piesty, rankaisemaan parhaimpiensa ja jaloimpiensa puolesta niitä, jotka ovat heitä kiduttaneet ja vieneet kuolemaan? Ei ole koskaan noussut eikä nouse. Se ei koskaan joudu hätään, ennenkuin jo on myöhäistä. Se ei edes tiedä, missä sen sankarit taistelevat, ennenkuin ne jo ovat kaatuneet. Kun se yhden muistolle suitsuttaa, luodaan jo toisen hautaa umpeen. Kun se yhden luut pyhittää kultaiseen alttarirasiaan, järsivät koirat ulkopuolella muurien jonkun toisen ristiinnaulitun luita. Se ei kykene hyvittämään marttyyrejään muulla kuin muistojuhlilla, ja niitäkin se viettää ennen kaikkea hyvittääkseen itseään—myöhäisellä katumuksella, itseomistamallaan lunastuksella ja anteeksiotolla ja toisen jalotyöstä saamallaan mielenylennyksellä.

Mutta sen katumus ei koskaan ole vilpityn ja tekoihin vievä, se ei usko anteeksisaantiin, ja sen saama mielenylennys on itsensä peittämistä. Sillä se tietää, ettei se koskaan saa tehtyä uhria tekemättömäksi ja että se jo huomenna on uudelleen lankeava siihen, mitä se tänään katuu.

Siksi tämä pyhän perjantain juhla ei sille—ei minulle—ole se lohdutuksen ja lunastuksen juhla, mikä se pyrkii olemaan, ei sovituksen ja parannuksen juhla, vaan itsesyytösten, sovittamattomien rikosten ja parantumattomuuden päivä. Siksi on kaikki silloin niin kiero, keskentekoista, päivätöntä ja toivottoman harmaata.

JOULUMIETTEITÄ

Kai tulee kaikki tapahtumaan tänä jouluna niinkuin edellisinäkin. Ihmiset toimittavat tavalliset jouluuskarensa niinkuin ennen, leipovat leipänsä, panevat oluensa, puhdistavat talonsa katosta lattiaan, valmistavat lahjansa tai tekevät ostoksensa. Joulun ulkonaiset menot suoritetaan vanhaan tapaan, kuuset ajetaan kotiin, kynttilät sytytetään, lauletaan ja soitetaan, kääröjä lentää sisään, ja lapset iloitsevat. He ovat saaneet, mitä ovat toivoneet, ja heille on pieninkin lahja riittävä ilon aihe.

Ehkä ovat vanhatkin hetkeksi tempautuneet mukaan ja—unohtaneet.

Mutta kun kynttilät ovat sammuneet ja pienet menneet levolle näkemään unia uusista jouluista, jolloin nyt käteen puristettu puuhevonen on seisova satuloina orhina rappujen edessä, jäävät vanhat vielä hetkeksi valvomaan ja näkevät sammutetun kuusen seisomassa lattialla kuin kummastellen, mitä varten oli se ilo, jota eilen sen ympärillä pidettiin. Ja kun katsahdamme ulos ikkunasta, niin näyttävät metsän puut tuolla aidan takana kurkottavan latvojaan ja kysyvän toveriltaan täällä sisällä: »Mitä sinä siellä teet, mitä oli sinulla syytä jättää routainen maa ja huurteinen metsä ja antaa koristaa itsesi hopeahetaleilla ja valekullan kiillolla?»—»Minä tein sen lasten vuoksi», vastaa joulukuusi.

Ja mekin teimme sen lasten vuoksi, antaaksemme heille haavetta siitä, että kaikki on, niinkuin olla pitää, ja että nyt on taas, niinkuin on aina ollut.

Mutta itsemme vuoksi emme sitä tehneet, sillä ei ollut juhla meistä juhlalle, kuinka sitä koetimmekin siksi kuvitella ja siihen antautua. Meille ei tämä joulu ollut sen iloisempi ja valoisampi kuin muinaisetkaan. Se ei ole voinut pyyhkiä pois niitä muistoja, joita monet edelliset ovat uurtaneet, ei sillittää naarmuja, joita ne ovat piirtäneet, ei haihduttaa mielestä haikeutta pirstoutuneista

perheistämme, kadotetuista ystävistämme, tuskallisista taisteluistamme. Pienoisilta saimme sen salatuksi, itseltämme emme.

Meissä ei joulu herättänyt tavallisia joulutunteita, meissä synnytti se vain tavallista vakavampia joulumietteitä. Mietteitä, jotka ovat vuosien pitkään olleet jokapäiväisenä seuranamme, mutta tällaisena päivänä ovat enemmän kuin muina.

Me emme voineet olla ajattelematta, mitä näimme: että päivät edelleenkin ovat pimeät ja yöt yhä pitkät, vaikkakin vähän kuutamoiset, että vain valju lainavallo tietämme valaisee. Vaikka tiedämmekin päivien juur'ikään kulkeneen seisauksensa ohitse ja pitenevänsä kohti, emme sitä kuitenkaan vielä huomaa. Kesä on meillä monien taipalien takana, tuolla puolen pyryjen ja pakkasten.

Ilmarinen, se suuri lapsi, nosti oman tekemänsä auringon ja kuun kuusen latvaan, kun oikea aurinko ja kuu olivat suljetut Pohjolan kivimäkeen. »Jo nyt laa'it joutavia», sanoi vanha viisas Väinämöinen, ja pian näki taitava takoja itsekin, ettei kuumottanut hänen kuunsa kulta, paistanut hänen päivänsä hopea. Ne olivat kuin koristeita joulukuudessa.

Yhteisin voimin onnistui veljesten kuitenkin saada aurinko esille. Eräänä päivänä oli Louhi kyhännyt kyyhkyseliksi, kuu kivistä noussut, päässyt päivä kalliosta.

Onnistuneeko se meille? Lieneekö yksi ja yhteinen usko niin luja, että se aarrevuoret avaa? Vai täytyneekö meidän, lastemme tavoin, yhäkin hyvästyä omien kuvittelujemme kultaan ja omien haaveittemme hopeaan?

EUROOPAN YLEINEN MIELIPIDE.

Se on omituinen kaikupohja tuo, jota sanotaan Euroopan, maailman yleiseksi mielipiteeksi. Se saattaa vuosikautia ja mitä sydäntä särkevimpien huutojen sitä kohdatessa olla tunteeton ja turta.

Ja yht'äkkiä ... näennäisesti vähäpätöinen tapaus, tuhansien kaltainen, voi saada siitä kimmahtamaan äänen, puhtaan ja heleän kuin herkimmästä cremonaviulusta, täyteläisen, voimakkaan ja valtavan; väläyttämään sävelloimon niin häikäisevän kuin magneettimyrskyn sytyttämä pohjanpalo, joka leimuaa pohjoisnavalta päiväntasaajalle niinkuin tuonnoin Dreyfusin jutussa ja niinkuin nyt ikään Ferrerin. On, niinkuin olisivat kaikki suurella vaivalla aikaansaadut kansainväliset yhteydet maan päällä ja merien pohjassa joutuneet omin päinsä toimimaan välittämättä vähääkään valtiomiesten naputuksista lankojen päässä. On tapahtunut oikeusmurha! Vapauden marttyyri on murhattu! Ja koko sivistynyt maailma soi kuin tuhansista hullaantuneista tulipalokelloista, joiden maanalaiset johtolangat yht'äkkiä ovat menneet yhteen, eivätkä ole erotettavissa, ennen kuin ministeristöjä kaatuu ja viattoman veri on kostettu. Ja valtaistuimetkin ovat vaarassa—yhden ainoan koulunopettajan tähden. Onhan se suurenmoista. Yhden ainoan syyttömästi tuomitun ja teloitettun kuolinhuokaus Euroopan etäisimmässä kolkassa saa ilmoille satatuhantisen kostohuudon, joka tuhattuhantisena kimpoo takaisin maailman loukatusta oikeudentunnosta!

Oikeutta siis on? Sitä voi siis heikoinikin saada? On siis olemassa koko kristikunnan yhteinen yleinen syyttäjä, joka oikeutta vaatii, ja näkymätön tuomioistuim, joka sitä antaa?

On siis olemassa se herkkä kaikupohja, joka helähtää ja joka herättää joka kerta, kun joku satutettu parahtaa—Euroopan yleinen mielipide?

Se on.

Ja kuitenkin ... se saattaa vuosikautia olla tunteeton ja turta, antamatta vähintäkään vastakaikua tapahtumista, joiden olisi luullut pitävän panna se mitä voimakkaimpaan värähtelyyn. Sitä eivät ole, eivät ainakaan yhteen ääneen ja suuremmalla voimalla, saaneet vavahtamaan väkivaltaisimmatkaan sodat, verisimmätkään joukkoteurastukset. Se on usein vain heikolla myötätunnolla vastannut tuskanhuutoihin, jotka siihen ovat sattuneet lukemattomien rotunsa, uskonsa ja ihanteittensa tähden teloitettujen golgatoilta itäisillä mailla. Kansoilta, jotka elävät vain muutamain rautatietuntien ja muutamain sähkösekkuntien matkan päässä niistä keskuksista, Berliinistä, Pariisista, Lontoosta, joissa Euroopan yleinen mielipide luodaan ja joihin pieninkin risahdus kuuluu maailman etäisimmistä erämaista, hävitetään heidän laitoksensa, riistetään heidän kalleimmat oikeutensa, turmellaan heidän välttämättömimmät elinehtonsa; toisilta jaetaan, paloitellaan ja silvotaan heidän isänmaansa—eikä tuo kaikupohja anna juuri mitään erikoisempaa elonmerkkiä itsestään. Melu, joka jossakin paikassa joskus

syntyy, huomataan vain suurvaltain keskinäisen kilpailijakateuden aikaansaamaksi hälytykseksi toista vastaan, tai pörssikeinottelun tilatuksi mielenosoitussoitoksi. Ja kun, toisella kertaa, yleisen mielipiteen kaukupohja kaikesta huolimatta alkaa itsestään soida, tukehduttaa sen äänen lahjottu sanomalehdistö, painaen sen päälle suurvaltaetujen vaientavan kämmenen. »Älkäämme sekaantuko toisten valtain sisällisiin asioihin.» Tai: »Mitä kuuluvat meihin Puolan asiat?»

Turta ja tunteeton se usein on, niinkuin kidutuskammion matrassiseinä.

Mutta onhan se kuitenkin olemassa ja voi joskus helähtää herkästi ja puhtaasti kuin cremonaviulun koppa. On ääniä, joihin se ei voi olla vastaamatta, joille värähtämästä sitä ei voi estää mikään mahti maailmassa.

Lieneekö se jo kuullut, mitä Suomesta taas kuuluu?

VANHAN VUOSISADAN HAUDALLA.

Sen olisi kai nyt kohta hautajaiset vietettävä, vanhan vuosisadan. Se olisi kaikilla kunniallisilla menoilla saatettava viimeiseen leposijaansa historian kalmistossa. Olisi haudalla ylistyspuheita pidettävä ja kumpu kukkasilla koristettava.

Vapauden vuosisata ... yhdenvertaisuuden ja veljeyden ... valistuksen vuosisata—edistyksen kaikinpuolisen: sähkön ja voimavaunujen!

Olisihan siinä juhlapuheiden aihetta, olisi juhlarunojenkin...

Olisipa, olisi...

Niiden suurten sivistyskansain, niiden niin kutsuttujen kulttuurikansain, jotka—ne eikä kukaan muu—kehuvat sen luoneensa, vuosisadan, niidenhän se olisi asia, niiden yhdistyttävä ylistämään itseään ja töitään kehumään...

Vaan ei taida tulla nyt juhlista niistä—eivät kehtaa, eivät itseltään ilkeä.

Ranska!—joka ei saanut syyttömän tuomiota omaltatunnoltaan näyttelynsäkään touhinassa. Jos olisi itse unohtanut, olisivat sen muut muistaneet. Muistivat sen ilotulien palaessa, tuhanten kupoolien kimmeltäessä. Eikä kukaan antanut enää sen loiston silmiään häikäistä. Maalattua kipsiä, katinkullan kiiltoa!

Englanti!—lady Macbeth, joka tänä uudenvuodenyönä turhaan pesee viattoman verta sormistaan. Kansan murha, se oli sen viimeinen urotyö.

Saksako?—Voittoisa, yhä mahtavoituva, yhä edistyvä sivistyksen ja kristinuskon levittäjä—mit Blut und Eisen! »Heil dir im Siegeskranz»— ottamaan »silmän silmästä, hampaan hampaasta!»—»Ei mitään armoa voitetuille.»—Saksa on jo pitänyt puheensa vuosisatansa haudalla: Vae victis!

Amerikka! Kaikkien vainottujen luvattu maa!—Suuri vapaa Länsi!—Kuban ryöstäjä! Filippiinien anastaja! Keisaria vaille—Venäjä!—hm!

Ja kaikki yhdessä Kiinan kimpussa!—Yhtä luuta vuohen sarvet!

Ne eivät kehtaa, ne eivät toki itseltään ilkeä—nousta urotöitään ylistämään, kulttuuritöitään kehumään. Kullakin on suussa oma tekemänsä kapula—kansoillakin eikä vain heidän herroillaan, kansoilla, jotka vasta eilen ikeensä loivat ja nyt jo muita kiduttavat.

Me ehkä voisimme, me pienet kansat—me pienistä pienimmät—hänelle jotain kunniaa tehdä—kaikesta huolimatta. Jos hän meiltä otti, niin kyllähän antoikin. Mutta sallittaisiinko meidän kokoontua juhlimaan— siltä kannalta? Ja tokkopa meistäkään itsemme ylistäjiksi, tekojemme toittotajiksi kaiken maailman kuulla? Oli eräs helmikuun päivä, häpeämme päivä yksi, ja toinen oli päivä heinäkuussa.

Ja se oli kuitenkin hyvässä huudossa, vanha vuosisatamme, miehuutensa parhaina päivinä. Sillä oli jalot aikeet ja hyvät asiat. Sen luotto oli rajaton, se nautti kaikkien kunnioitusta, sille uskottiin suuria tehtäviä.

Mahtoi kuolla aikanaan, ennenkuin ehti tehdä konkurssin, vilpillisen vararikon, laskettuaan

liikkeeseen vääriä vekseleitä, peijattuaan parhaat ystävänsä, syötyään sanansa, rikottuaan vannotut valansa— valheen, sorron, petoksen ja väkivallan vuosisata, joka väärellä nimellä pöyhkeili, jota ei nyt kukaan tahdo tuttavakseen tunnustaa, jota ystävänsäkin ujostelevat ja joka nyt lasketaan »hiljaiseen hautaan», kenenkään kelloja soittamatta, kenenkään multaa siunaamatta.

Ja kuitenkin, kaikitenkin...

Maaailma odottaa jotakin, vartoo uudelta vuosisadalta, mitä ei vanha kyennyt antamaan. Toteutuneeko toiveensa? Muuttuneeko pojasta polvi? Vai tulleeke karhu karhun pojastakin?

Mutta se odottaa kuitenkin, vaikkei valkenemista näy. Sillä se tietää, että pahan aina pitää kiiruhtaa tekojaan ...mutta oikeudella on aina aikaa odottaa.

Vaan eikö missään vanhan vuosisadan kuolinhuoneessa valvota? eikö missään vahaa hänen päänsä pohjissa polteta?

Kenties—jollakin toisella taivaankappaleella, jossakin tähtitarhain takana. Ne ovat ainakin ne, ja ainoastaan ne, joista tänä uudenvuoden yönä toivon tulet tänne alaskin tuikkavat.

VANHA SADDUKEUS.

—»Autuaat ovat sävyisät—autuaat ovat laupiaat—autuaat ovat puhdassydämiset—köyhät, nälkäiset»—autuaat, autuaat, sillä he saavat sen ja saavat tämän siksi, että tekevät tuon ja tekevät tämän...

Vanha saddukeus kiiruhti lyhyin askelin ja kiivain elein alas vuorelta, kepillään tiepuolen ohdakkeita katkoen, lähdettyään kesken pois saarnasta, joka oli saanut hänet tämän kiivastuksen valtaan.

—Saatte laupeuden, saatte nähdä Jumalan—teidän palkkanne on oleva suuri taivaissa—mikä jalo ja vlevä oppi! Autuus, kuolemattomuus, iankaikkinen elämä vasta-antina siitä, että tekevät niinkuin pitää, niinkuin hänen mielestään pitää. »Tämän annan sinulle, jos täytät isäni tahdon.» Ja hän tekee, tuopi töittensä ja mielensä hyvät joka päivä säästöön tulevan elämänsä turvaamiseksi. Kantaa ansaitsemansa rahan joka ilta vaihettajan pöydälle kasvamaan korkoa vanhain päivien varalle. Hah! Onhan se mukava oppi! Taakseni kylvän, edestäni niitan. Kärsin, näen puutetta, näännyn, kuolen Herran tähden—kirjoitan kaiken sen Herran laskuun. Erittäin käytännöllinen, mukava keino täyttää lakia. On häntäkin profeetta!

Vanhan saddukeuksen kasvot saivat kiinteän ilmeen:—Mutta minä sanon: laki on täytettävä siksi, että se on täytettävä. Herran tahto on toteutettava siksi, että se on Herran tahto. Ei minun tähteni eikä minun hyväkseni, vaan hänen tähtensä ja hänen hyväksensä. Ei, että minä hyötyisin, vaan että Hän. Ihmisen työn tulee olla uhri Herralle. Jos minun välttämättä täytyy saada siirtää jotakin omaksi hyväkseni, niin olkoon sinä ainoastaan tyydytys siitä, että olen tehnyt jotakin, joka oli velvollisuuteni tehdä. Ei minulla vaivoissani, vanhuudessani, kuolemassani saa olla eikä tarvitse olla sitä lohdutusta, että niistä kerran on koitua minulle riemu, onni, nuoruus, ikuinen elämä. Sillä eihän se, mitä silloin annan, olisikaan mikään uhri. On häväistystä, on jumalanpilkkua ajatella, että kun minulta täällä karisee hius, putoaa hammas, Jumala pitää niistä luvun ja antaa minulle siellä uudet ja paremmat palkkioksi siitä, että olen hänen asioitaan juossut. Jahve yksin elää iankaikkisesti, minä en elä, teinpä sen hyväksi mitä tahansa. Kun olen kaatunut, en siitä nouse. Kameli kantaa ja kaatuu, toinen ottaa hänen kuormansa ja jatkaa niinkuin hänkin, kuorma kulkee aina eteenpäin, aina uusilla hartioilla, uusien selässä. Tavottaisinko, toivoisinko minä palkkaa siitä, mitä Herralle teen? En ole palkollinen, en orja, en juhta uneksiakseni autuuden heinätukkoa elämäni ehtooksi. Se on arvoton oppi arvokkaalle miehelle.

Mutta kuta kiihkeämmin vanha saddukeus näin itsekseen puhui ja todisti, kuta voimakkaampia sanoja hän etsi ja löysi, kuta raskaamman velvollisuuden taakan hän selkäänsä sälytti, voidakseen sen suoristaa sitä ylpeämmin, sitä raskaammin hän astui, sitä vaikeammin hän hengitti rinnettä kohotessaan. Häntä väsytti, mutta hän tahtoi levähtää vasta sitten, kun oli päässyt laaksosta mäen päälle, josta oli näkevä pyhän kaupungin.

—Ne sen tarvinnevat, kaikki rammot ja raajarikot ja vaivaiset ja kurjat, jotka hän oli sinne koonnut. Ne sen tarvinnevat ja ne sen saakoot, ylösnousemuksensa ja iankaikkisen elämänsä, jotka eivät tule ilman toimeen. Niille se kai on välttämätön heidän kulkunsa kiihottamiseksi, niinkuin kangastava kosteikko sille, joka ei muuten jaksa perille, kesken nääntymättä.

Vanhan saddukeuksen täytyi hengähtää, sitten hän taas jatkoi kävelyään ja mietteitään:

—Tottahan on: kuka lähtisi erämaan taipaleelle, ellei hänellä olisi kosteikkoon tulo matkansa tiettyinä määränä. Tottahan on: jo pelkkä palmulehdon kangastuskin pilvien rajassa innostaa janoiset ja nääntyneet ponnistamaan viimeiset voimansa. Ja tuleehan siten onnellisesti päätetyksi moni retki, joka muuten olisi jäänyt kesken. Voisiko siis ajatella, että Herra tahtonsa täyttämistä varten näin tahtoisuutta heikkoja antamalla heille uskon autuuden kosteikkoon tuolla puolella elämäni? Olisiko hän ehkä sittenkin profeetta tuo, lähetetty tuomaan tuota uskoa tänä maailmanaikana, kun Israel on uupunut eikä enää muuten jaksaa? Uskoa niille, jotka sitä tarvitsevat. Niinkuin hän erämaassa käski Mooseksen korottaa käärmeen niille, jotka eivät muuten jaksaneet parantua.

Vanha saddukeus oli saapunut mäen selänteelle, jossa Jerusalemiin viettävällä rinteellä oli hänen maatalonsa hedelmä, viini- ja öljypuutarhan keskellä. Istuutuen sen edustalle hän laskevan auringon valossa näki allaan Jerusalemin ja sen takana siintävät vuoret, eikä hän voinut eikä tahtonut hillitä ajatustensa kulkua ja mielialojensa menoa.

—Miksi en voisi sallia itseni ainakin ajatella sitä mahdolliseksi? Miksi en antaisi heidän ihanana haaveena uneksia, että heillä kullakin on palmulehtonsa tuolla puolella jonkin, tuolla puolella kaiken. Että tämä täällä jatkuu heille siellä eikä tähän pääty. Että Israel, jos kerran kukistuu niin, ettei enää nouse, rakentuu siellä—koskaan kukistumatonna. Että Salomonin temppeli hävisi täällä, mutta ei hävinnytkään siellä. Että niinkuin minulla tässä on tämä taloni, se on oleva samanlaisena odottamassa minua siellä. Että mitä täällä ajassa aloitin ja hahmottelin, sitä saan jatkaa ja täydentää siellä. Että kuta paremmin sain menestymään kaiken täällä, sitä parempi se sitten on oleva siellä. Kuinka silloin rakentaisin, kuinka silloin raataisin! En jättäisi mitään rappeutumaan, en laiminlöisi mitään, ahertaisin yötä ja päivää. Hoitaisin sitä—laintäyttämistäni—niinkuin taloansa se, joka tietää tulewansa siinä aina asumaan ja jolta se ei koskaan vieraalle jää. Sillä miksi en tunnustaisi sitä, mikä totta on: en hoida Herran taloutta niinkuin isäntä taloan, hoidan sitä niinkuin palkollinen vierasta maata, vain sen verran kuin juuri luulen olevani pakotettu, lykäten huomiseksi, mitä en viitsi tehdä tänään. Miksi en tunnustaisi todeksi, mikä totta on: tämä taloni ränstyy, nämä huoneeni hajoo, muutan toisesta toiseen, en mitään korjaa, annan ohdakkeiden kasvaa. Eihän sen ylläpitämisestä ole minulle mitään hyötyä. Tehkoot muut, minä en jaksaa, minä en viitsi, miksi hyväksi minä? Kun kerran lähden, muille jää kaikki... Olisihan se ihanaa, olisi haaveenakin ihanaa, ettei olisi kuolemaa, ei häviötä, ja että jos olisikin, se olisi vain uni, jossa siirryn illasta aamuun... Miksi ei minulla ole sitä uskoa, mikä heillä? Ja miksi ei *ole*, niinkuin he uskovat?

Ilta yhä pimeni. Raukeihin mietteisiin vaipuneena vanha saddukeus yhä istui talonsa edustalla.

Kuului ääniä laaksosta, josta hän äsken oli tullut, läheten tietä, jota hän oli noussut, nousten mäelle, laskeutuen hänen puutarhansa muurin sivua toiseen laaksoon, jonka yli yhä vielä häämötti pyhä kaupunki—ääniä iloisia, askelia keveitä ja reippaita kuin lasten. Sanoja ei kuulunut, ainoastaan niiden sointu ja sävel, kohoten kuin aina uudistuvaksi kerronnaksi: »... autuaita ovat ... autuaita ovat ... autuaita olemme!» Se heikkeni, voimistui taas uusien parvien tullen ja heikkeni jälleen niiden mentyä, häipyen viimein etäiseksi hyminäksi, kunnes sekin sammui. Eikä vanha saddukeus enää tiennyt eikä kysynyt, olivatko ne vain olleet hänen korvansa, jotka olivat sitä soineet.

—»Autuaita ovat» ... ne uskovat sen kaikki. Siellä ei ollut ketään muita kuin minä, joka ei olisi uskonut. Sairaat, raajarikot, rammatkin, kaikkien silmissä kiiksi sama innostus. Spitalisetkin tulivat niin lähelle kuin pääsivät, huutaen minulle: »Mitä hän sanoo? Kerro meille, mitä hän sanoo!» Hän on heille hyväntekijä, hän on heille profeetta. Hän on antanut ihmisille uuden haaveen.—Miksi se ei ole tosi? Mutta eikö se, jota uskoo, ole tosi sille, joka uskoo? Jokainen, joka antaa uskoa, on hyväntekijä. Joka riistää joltakin jotakin, jota hänellä on, hän on pahantekijä. Ei ole sen suurempaa rikosta kuin ottaa lapsilta heidän ilonsa sentähden, ettei itse voi siihen ottaa osaa.—Fariseukset uskovat, että on ylösnousemus ja elämä kuoleman jälkeen. Ja kuitenkin he tahtovat tappaa hänet, joka voi antaa sen kaikille, jotka sitä kaipaavat, Jahve, sallitko sen tapahtua?

Vanha saddukeus oli kimmonnut ylös ja seiso i nyrkit puristettuina, kädet kohotettuina, tummana varjona tähtien valaisemalla talonsa seinustalla:

—Älä salli, Jahve, heidän tappaa häntä! Tapa, Jahve, heidät, jotka tahtovat hänet tappaa!

»MINÄ KIITÄN SINUA, HERRA...»

Se tapahtui siihen aikaan, kun meistä jokainen tiesi olevansa toistansa niin paljoa parempi, että saattoi rintoihinsa lyöden sanoa: »Minä kiitän sinua, Herra, etten j.n.e.»

Siihen aikaan tapahtui eräässä pienessä kaupungissa semmoisena hyvän omantunnon ja itseensäytytyväisyyden kirkkaana talvisena aamuna, kun ihminen, kahvit juotuaan ja tupakan pantuaan ja katsoessaan ikkunasta ulos lumiseen luontoon, väkisin viehätty ajattelemaan: »Minä kiitän sinua, Herra, etten ole niinkuin tuo publikaani j.n.e.»—tarkoittaen sillä: etten koskaan ole julkaissut, en kuuluttanut, en totellut väkivallan käskyä, en koskaan myötävaikuttanut laittomaan tekoon, en ottanut vastaan lainvastaisella tavalla avonaiseksi joutunutta virkaa, vaan päinvastoin järkähtämättä, hetkeäkään omaa etuani ajattelematta ... uhrautumalla kansani ja maani hyväksi siitä mitään palkintoa tai edes vahingonkorvaustakaan saamatta tai vaatimatta j.n.e.—siihen aikaan tapahtui, kun entinen kamreeri Hellberg, joka oli menettänyt virkansa siitä syystä, ettei ollut antautunut väkivallan kätyriksi, ja nyt toimi yksityisen liikkeen palveluksessa, nosti päänsä papereistaan ja katsahti ulos lumiseen, paisteiseen puistoon saadakseen viimeiset pätesanat kirjeeseen, jossa hän oli tulkinnut sitä, mitä me kaikki siihen aikaan yleensä ajattelimme ja tunsimme—tapahtui, että hän kuuli huoneeseensa salin ja eteisen takaa ovikellon soivan. Hän ajatteli: soikoon, tottapahan menevät avaamaan, niinkuin sitten kuuli mentävänkin ja jonkun tulevan saliin. Ennenkuin hän nousee, tahtoo hän lukea sanat, jotka juuri oli kirjoittanut: »Sinä tiedät sanomattakin, vanha veli, että ne tietysti ovat olleet vaikeat tehdä, nämä uhraukset, mutta vähän, ylen vähän ne kuitenkin merkitsevät niiden sisäisten voittojen rinnalla, joita ne ovat meille itsekullekin tuottaneet. Voineeko mitään sisäistä, siveellistä voittoa katsoa suuremmaksi kuin sitä, että kiusauksista, houkutteluista, tarjotuista eduista huolimatta on pysynyt oikeuden ja velvollisuuden tiellä eikä ole hetkeksikään joutunut edes epä tietoisuuteen siitä, miten oli meneteltävä. Mikä ero meidän ja heidän välillä! Ei liene toden totta kadehdittava sellaisen asema, jotka liukuvalle pinnalle antautuen ovat joutuneet sisäisestä nöyryytyksestä toiseen.

Tietää, mikä on oikeaa, ja kuitenkin tehdä sitä, mikä on väärää! Tietää, että esimerkiksi virka, jossa nauttii suuria tulojaan, on vääryydellä saatu ja toiselta anastettu, ja kuitenkin pitää se ja nauttia sen suurta palkkaa, silloin kun sen entinen lainkuuliainen hoitaja mahdollisesti, joskaan ei näe nälkää, niin kuitenkin saa vanhoilla päivillään ponnistella viimeiset voimansa elättääkseen perhettään, voimatta toivoakaan mitään vanhuuden eläkettä. En toden totta tahtoisi olla heidän sijassaan. Tuolla tavalla saadusta virasta kannettu palkka—eikö se ole suoraan toisen oman anastamista, eikö se ole kansan varojen itselleen kavaltamista? En ymmärrä, kuinka voisin asua huoneissa, joiden komea sisustus on sellaisilla synnin ja häpeän rahoilla ostettua. Sanot, että tuommoisten herrojen omantunnon vaaka ei ole kylliksi herkkä sellaisia arvoja merkitsemään. Olen kuitenkin varma siitä, että väärä teko on kaikille jäytävä koi, joka ajan mittaan tekee tehtävänsä. On nyt sentään suurenmoinen asia, että ihminen koettaa pysyä oikeuden tiellä. Ei ole maailmassa mitään turvallisempaa kuin hyvä omatunto ja täytetty velvollisuus.»

—Salissa on herra, joka tahtoisi tavata kamreeria.

—Kuka se on?

Palvelija pani käyntikortin pöydän kulmalle ja meni, jättäen oven raolleen.

Tuskin oli nimi sattunut kamreerin silmään, kun hän työnnähti pöytänsä äärestä taapäin sellaisella voimalla, että tuoli oli vähällä kaatua selälleen, samalla kun kortti läiskähti pöytään niin, että se kimpoutui siitä lattialle. Muutamia kiihkeitä askelia, sitten pysähtyi kamreeri hiuksensa pystyyn haraten.

—Hän uskaltaa tulla minun talooni! Hän rohkenee avata minun oveni? Niinkuin ei mitään olisi tapahtunut! Niinkuin kaikki olisi ennallaan! Eikö hävyttömyydellä enää ole mitään rajoja? Eikö meille kotimmeakaan enää ole suojattu paikka? Onko meillä jouduttu jo niin pitkälle, että he voivat tunkeutua huoneisiimme sen pitemmittä? Mitä hänellä voi olla minulle asiata? Mies, jonka tuttavuudesta olen sanoutunut julkisesti irti...

Kamreerin sydänelässä etoi iljetyksenä kaikki, mikä ihmiselle ikinä voi toisessa olla vastenmielistä: muisto epämieluisesta ylioppilastoverista, joka vain hädin tuskin oli ollut siedetty, tuo ponneton, tunkeileva savolaisnousukas, ihrapinta, huulilla ilmeetön, itserakas hymy, tuo aina myönnyttelevä »jopajoo—jopajoo»—harmaat silmät, jotka eivät koskaan katso suoraan mihinkään—kietoo toverit asioihinsa, maksattaa heillä vekselinsä, häipyä sitten jonnekin Venäjälle sen sijaan, että rehellisten rappeutuneitten tavoin edes olisi mennyt Amerikkaan—sukeltaa sieltä »virkamiehenä erityisiä toimenpiteitä varten», lainaa itsensä varmentamaan kaikkia laittomuuksia, nyt päässyt poliisimestariksi kotikaupunkiinsa, tulee tervehdykselle vanhan toverinsa luo—kätyri, ilmiantaja, »hovineuvos Linnanen».

Oven aukeamasta oli kamreerin äsken tarvinnut nähdä hänestä vain vilahduksen nähdäkseen kaikki: poliisiupseeri illettävintä kuosia, rasvattu tukka keskeltä jakauksella, viikset kierretyt ja käherretyt,

huotra mahtavasti kupeella, käsi kahvassa, toisessa kokardilakki, siinä sotilashansikkaat—entinen ilme kasvoilla, sama katse, tähdättynä jonnekin ohi, ties mihin, mutta näkee kaiken... Katso sinä vain sinne, vakoilija, siellä on nurkassa »Lex», ja siellä on »Hyökkäys»!

—Minä en ota häntä vastaan. Seisokoon siellä, kunnes menee.

Kamreeri aikoi painaa oven kiinni, kun näki saliin tulevan pikku poikansa, menossa ulos, tervehtivän vierasta, iskevän kantapäätänsä yhteen ja kumartavan, niinkuin hänet oli opetettu.

—Haluatteko tavata isääni?

—Minut on jo ilmoitettu, luulen.

—Vai niin, hän tulee kai pian, tekkää hyvin ja istukaa.

Poika kuului menevän.

No niin, koska hän tahtoo, niin saakoon. Koska mieheltä siis itseltään puuttuu äly ymmärtää asemansa, niin on siitä minun tehtävä hänelle selko. Kuulkoon kunniansa!

Kamreeri riisui työpuseronsa, veti ylleen käyntitakkinsa, järjesti tukkansa, partansa, kauluksensa ja pisti päättävästi kiinni nappinsa, ylimmästä alimpaan. Sen suoritettuaan tarttui hän oven ripaan ja astui selkä suorana, ilme jäykkänä ja kylmänä ja silmänsä hiukan pienemmiksi siristäen saliin.

Vieras ei ollut istuutunut, vaan seisoi yhä, ei oven suussa, mutta ei perälläkään, puolitiessä, pianon kulmassa.

—Nimeni on Linnanen, entinen Borg...

—Jahah.

—Pyydän anteeksi—tulen asioissa—en virka-asioissa, vaan yksityisissä—sitoumuksen johdosta, joka minulta aikoinaan jäi järjestämättä.

—Onko kysymys vekselistä, joka koko joukon toistakymmentä vuotta sitten jätettiin minun hoidettavakseni?

—Aivan oikein ... juuri siitä. Pyytäisin vihdoinkin saada suorittaa sen sisällön.

Hän oli asettanut lakkinsa pianolle, ottanut esille lompakon, astunut askeleen pari lähemmä, ja oli valmis lukemaan rahat.

—Jaha—minä—heti paikalla...

Kamreeri kiirehti huoneeseensa ja alkoi etsiä laatikostaan... Ohoo, kas vain! Maksaa velkansa... Siinä se on ... no niin...

Löydettyään paperin vei kamreeri sen saliin ja ojensi sen Linnaselle jäykästi kumartaen—kenties ei kuitenkaan niin jäykästi kuin äsken.

—Se on 2,000 markkaa.

—Pyydän hyväntahtoisesti laskemaan korot summalle ... korot ja korkojen korot kuluneelta ajalta.

Taas palasi kamreeri työhuoneeseensa, istahti pöytänsä ääreen, selaili allakkaansa ja alkoi laskea:—maaliskuun 1 päivästä 1890 maaliskuun 1 päivään 1905, kaikkiaan 15 vuotta. Se ei ole mahdollista? Ei, kyllä se sen tekee korkoineen ja korkojen korkoineen. Aikooko hän suorittaa koko sen summan? Epäilemättä. Sitä varten hän siis tuli. Oikeastaan hänen ei olisi tarvinnut olla tietävinään koko asiasta. Eihän missään tapauksessa enää olisi voitu hakea ulos vanhentunutta saatavaa. Pelkäsikö ehkä, että kuitenkin olisin käyttänyt sitä häntä vastaan. Hyvin luultavaa, että olisin sen tehnytkin. Mutta tietysti hänellä on oikeus saada paperinsa pois, jos hän kerran tahtoo sen lunastaa. Kas vaan...

Kamreeri ryhtyi kirjoittamaan puhtaaksi laskelmaansa: »Lunastettu Kansallispankin vekseli à 2,000 Smk. 1890... Korkoa korolle 15 vuodelta yhteensä 4,175 Smk.»—sehän on ollut siellä tavallaan kuin talletustilillä pankissa. Olipas miehessä sentään edes hiukan hävyn tunnetta. Viidettä tuhatta markkaa yht'äkkiä kuin pilvistä. Jotka jo aikoja sitten olin poistanut epävarmojenkin saamisteni joukosta... En tarjonnut hänelle kättä. Ei hän muuten näyttänyt sitä edellyttävänsäkään. Olihan pöytäkin välillämme. Esittelihe ja teititteli ... no niin, kuinkas muuten.

Kamreeri palasi saliin ja ojensi laskelmansa Linnaselle, joka luotuaan siihen silmäyksen asetti pöydälle valmiin setelipakan ja aikoi lähteä.

—Sopii ensin tarkastaa, onko korko oikein laskettu.

—Se on oikein.

Kamreeri jätti Linnaselle vekselin. Molemmat kumarsivat. Otettuaan lakkinsa pianolta, kumarsi Linnanen vielä kerran:

—Pyydän anteeksi, että asia on ollut niin kauan järjestämättä.

—Noo, onhan suoritus nyt tapahtunut täysin tyydyttävästi.

—Valitan, että vasta nyt olen päässyt tilaisuuteen sen tekemään.

Kulmakarvat kohosivat ja toinen suupieli venähti hiukan alaspäin, samalla kun silmissä välähti kuin ilakoiva ivan ilme jostakin, sammuen samassa. Sitten hän meni.

Kamreeri jäi hetkeksi seisomaan rahojen ääreen, aikoen ne ottaa, jättäen ne ottamatta, kävellen kerta pari edestakaisin lattialla.

—... »vasta nyt päässyt tilaisuuteen«—Kun on saanut sen viran, jonka avulla—Mutta mitä se minuun kuuluu, mistä hän on saanut mahdollisuuden sitoumustensa suorittamiseen? Olkoon mies millainen tahansa, tietysti hänellä täytyy olla oikeus saada paperinsa kuitattuna takaisin... Revittäväkö palasiksi ja heitettävä palaset vasten naamaa? Toisin sanoen: lahjoittaa rahat hänelle vielä kerran.

Ikkunan ääreen tullen näki kamreeri Hellberg Linnasen, upseerin sinellissä, leveänä, kasanskilaisensa täyttävänä, ajavan torin halki, kuin uhmaten.

—Ei kukaan voi väittää, etteivät rahat... Jos asettuu sille kannalle, täytyisi joka kerta, kun joku suorittaa jonkun sitoumuksensa, ottaa selko—mutta sehän veisi in absurdum... Lahjoittaa pois...? Mutta jos minä itse en voi niitä pitää, niin kuinka voin antaa ne toiselle? Eihän samea vesi siitä puhdistu, että sitä tarjotaan toiselle. Sitä paitsi ... minä otin ne jo ... sanalla sanoen...

Kello löi jotakin, ja kamreeri huomasi täytyvänsä heti rientää työpaikkaansa. Hän otti rahat pöydältä, vei ne työhuoneeseensa ja lukitsi ne. Hän oli päässyt selvyyteen siitä, että ne kaiken oikeuden ja kohtuuden mukaan, sekä oikeudellisesti että siveellisesti, olivat hänen.

Pöydällä oli kirje, joka äsken oli jäänyt kesken. Ei ollut aikaa sitä lopettaa. Kamreeri työnsi sen imupaperin alle ja meni.

Tämä tapahtui, niinkuin sanottu, siihen aikaan, kuin meistä jokainen tiesi olevansa toistansa niin paljoa parempi, että saattoi rintoihinsa lyöden sanoa: »Minä kiitän sinua, Herra, etten j.n.e.»

VANHA KAUKO JA SININEN TYTTÖ.

Kaukomieli istuu haapiossaan Saaren merellisen rannassa tyynen lahden suussa. Lahden pohjassa on kylä, kylän takana uhrilehto ja karkelomäki, jonka kupeella roihuaa kokko kesäillan taivaalle, kuuluu laulua ja soittoa ja välkkää valkeata kansaa koivujen välissä. Saaren väki viettää kesäjuhlansa lopettajaisia.

Kauko istuu alahangoilla ja viskaa vettä venheestään, joka on vuotava ja laho.

—Menenkö maihin? Vai soudanko toisiin saariin? Ei tuolla minua kaivattane, tuskinpa enää tunnettaneekaan?

Ei käy enää sotia Kauko, mutta maita, meriä kiertää, vaeltaa kesät, talvet, soutaa ja hiihtää; missä vain kansaa koolla, siellä hän. Tulee, lähtee, mihinkään asettumatta, missään viihtymättä, kotonaan kaikista vähimmin. Olisi Kaukolla kalaiset rannat, riistaiset korvet. Ei viitsi kalaa pyytää Kauko, ei metsää käydä, ei halmeita hakata.

—Menenkö maihin? Mitä minä sinne? Vanhat siellä jo entiset kullat. Airoihinsa tarttuu Kauko ja työntää ne hankavitsoista ulos.

—Siellä ovat vielä vanhat paikat. Siinä on rinteellä Annikin aitta. Siinä on Tuiran tyttöjen luhti. Tuossa on pelto, jonka rukiissa sulhon kateutta yökausi piiltiin. Morsian merkillä varoitti ja neuvoi:—»älä tule

vielä!—nyt sopii tulla.» Eläneekö Terttu vielä tyttönsä kanssa? Akkoja lienevät, jos elossa ovat. Vähän minulla heistä enää iloa. Vaikea on nähdä vanha kulta. Ennen rantasipinä rantoja pitkin notkui, nyt hanhena pihapolkuja soutaa. Käden selkä ennen sileä kuin silkki, nyt karkea kuin hursti. Huulen alla ennen mehiläisen hunaja, nyt kielellä käärmehe myrkkyy. Semmoisia ovat. Kaunaa kantavat ne, jotka otin, kaunaa ne, jotka jätin, kaikista enimmäin ne, joita en ottanut, en jättänyt. Pois soudan.

Mutta eivät uponneet vielä veteen Kaukon aivot. Lepäsivät levällään kuin haukan siivet, tietämättä, noustako vai laskea.

—Eivät ehkä hyvinkään kaunaa kantane nämä. Ystävinä erottiin. Ruikuttaen rantoja juoksivat, kun lähdin. Liinat liehui, huivit huiski takaisin tullakseni. Olisi heitä hupaista kerran vielä nähdä, heitä ja tyttäriänsä. Jos ovat tulleet äiteihinsä tytöt, kaulaan sankaria kavahtavat. Vieläkö kävisin heidät naurattamassa, äidit niinkuin tytötkin?

Ylhäällä uhrimäellä välähteli valkeita vaatteita, heiskui helmoja koivun runkojen välitse. Kokkotuli roihahti puiden tasalle, huudettiin, hihkuttiin—tytötkin.

—Siellä ovat ylimmillään ilot. Siellä on olutta ja simaa!—Miksi en kävisi, katsoisi!

Posahtivat veteen Kaukon aivot. Puoli pituuttaan kurahti pursi maihin. Yhdellä riennolla oli rientäjä törmän päällä. Siinä täytyi pysähtyä, hengähtää, rykiä, käden kaidetta haparoida.

—Liaksi riensin...

Kauko astuu hiljemmin...—Olkoonkin jalkani kankea, selkäni on vielä suora. Joskaan eivät omat kantapäät enää karkelossa nouse, niinkuin ennen, nousee vielä tytön, jota heitän. Eikä se ole astunnassa, vaan olennassa, ei ole reuhdonnassa, vaan ryhdissä.—Ja Kauko näkee taas nuoruutensa näkyjä... »Katsokaa, siinä hän tulee!—Kuka hän on, joka tulee?—Kauko hän on! Ettekö tunne?—Joka voitti Pohjolan isännän! Joka suisti hiiden hirven! Joka koppoi Kyllikin korjaansa!—Kenenhän ensiksi ottaa?—Astu, tyttöni, eturiviin, että näkee, jos hyvinkin tahtoisit sinut ensiksi ottaa!»—Vartokaamme, valitkaamme. Katsokaamme, kiertäkäämme. Ei pidä kiirettä Kauko. Sai huoletta ennen, kenen tahtoi. Pysähtyivät karkelot ennen, kun tanhualle astuin. Pääsi ihastuksen huudahdus, kun näkivät, kuka tulee. Hymyssä suin akat kahta kämmentä yhteen löivät. Tytöt piilivät kuiskutellen toistensa taa. Miehistä vanhin kantoi haarikan huulieni alle.

Tyhjä on kylän raitti, kaikki ovat ilomäellä. Ei näe kukaan, kun Kauko kylän läpi astuu. Ei huomaa kukaan hänen tuloansa. Yksi huomaa, vanha repaleinen ukko, joka puuta vasten istuen lallattaa: »Myöhään tulit, äijä! Härkä on syöty, oluet juotu, simat särvitty! Ei ole täällä enää mitänä sinulle! Mene sinne, mistä tulit!» ja lallattelee ja käsillään huitoo.

Koivujen välissä istuu naisia ryhmissä, simakannut keskessään, toisaalla miehiä oluttynnörin ympärillä, haarikkain kierteässä kädestä käteen. Toiset seisovat päin karkeloon, säestäen soittoa suin ja kämmenin ja notkuvin polvin. Kauko astuu, puiden suojassa pysytellen, lähemmäksi karkelotanhua. Nuori väki lentää juhiansa lopettajaisia, niinkuin myrskypää heitä heitteleisi. Pojat riennättävät tyttöjään kentän laidasta toiseen, pyörittävät, heittävät ilmaan, itse ponnahdellen kuin joustavat pallot. Sorjia, notkeita, helavoita, kengän kautoja kauniita, ylpeitä, niskansa nakkelihoita—kullakin omansa. Yksi ainoa tyttö, mikä lienee, seisoo siellä yksin, erillään muista, puuta vasten, vaatteet siniset, kun muilla valkeat.

Kerta katsahtaen näkee Kauko: ei noista neidoista kukaan häntä karkeloon vaadi, ei ainoakaan heistä häntä katso eikä kysy... Syntyi ottelu ennen siinä, missä ei annettu, kun Kauko tahtoi ottaa. Ei ole hänen noiden kera kiistaan käyminen. Ei ole hänen noiden poikien nimikkoja väkisin vieminen.

Hänet täyttää vanhuuttaan viha ja kiukku, huonouttaan häpeä, avuttomuuttaan surku ja itsensäsäälä.

Pitäisi lähteä, mutta yhä hän siinä seisoo, tuijottaen yhä kiihtyvään karkeloon, jonka vilinä himmentää silmää.—»Mitä minä täällä?»—Mutta ei pääse hän heistä irti.

Toisella puolen karkelotanhuan, puuta vasten nojaten, seisoo yhä se yksinäinen tyttö, siniseen puettu, kun muut valkoiseen.—»Mikset mene muiden kanssa sinä? Etkö kenellekään kelvannut, vai eikö sinulle kukaan? Mitä ylpeilet? Mitä sieltä tänne tuijotat? Etkö nähnyt äijä rähjiä ennen?»

»Mitä minä täällä? Mitä tänne lähdinkään? Pitihän tietämäni.»

Kauko peräytyy puun taakse, hiipiäkseen pois, kenenkään näkemättä. Häntä nykäistään kauhtanan hihasta. Takana seisoo nainen kysyvin katsein; sen takana toinen.

—Kuka tuo on?

Sitten tuntevin silmin, ensin yksi, sitten toinen ja kolmas—Annikki, Terttu, Tuiran tytöt—tuttuja kaikki, kaikkien posket palaen simaoluen iloa:

—Sehän on Kaukomieli! On totta tosiaan se Ahti! Tulkaa tuota katsomaan, akat muutkin!

Sitten ilakoivin ilmein:

—Nuorten iloihinko tulit?—Miksi et karkele, Kauko?

Niitä pyöri ympärillä räkättävä piiri, kasvot hehkuen simaoluen punaa.

—Mitä sankari täällä?—Lähditkö, lieto Lemminkäinen, näkemään meitä, vanhoja tuttuja?

Ryhdistyen, suorana selkä, sitaisten kädet ristiin rinnan päälle, huulensa pilkkahymyyn pakottaen, vastaa Kauko:

—En teitä, vaan tyttöjänne!

Ovat tekeytyvinään surkeiksi akat:

—Et meitä? Voi, miksi et meitä? Emmekö sinulle enää entisen hempeitä?

—Ette.

—Vaikka oltiin sinun tähtesi järveen juosta! Vaikka silmät sua surren sokeiksi itkimme!—Vaikka niemien kivet sinua vuottaessa sileiksi istuimme!—Että hennoit meidät jättää? Etkö huoli, vaikka tulit!

Olivat itkevinään, esiliinoja silmille kohottaen.

Kauko pyrkii pois. Mutta minkä hän astuu eteenpäin, sen peräytyvät toiset. Juoksevat kaikki joutilaat katsomaan, mikä akoilla ilona.

—Etkö huolikaan meistä enää? Miksi et? Huolithan ennen. Yhden kun jätit, toisen jo otit. Et ketänä halpana pitänyt. Älä meitä jätä! Katso, eihän meitä poloisia enää kukaan karkeloon kutsu. Nuorilla on nuorensa, näetkö! Ukoilla on oluensa, kuulethan! Meillä ei iloa muuta kuin sima. Sekin jo loppui! Tyhjä pohjasta paistaa, katso!

Niin yhdet, tinakannuja rämistäen, toiset toisaalta näin:

—Kauko on meidän! Oma on omamme Ahti!

—Kaukon pitää meidän kera kisata!

Tarttuivat toisiaan käsiin, tekivät piirin, riehahtivat pyörimään ja laulamaan:

Se on ahti Saarelainen,
se on kaunis Kaukomieli,
se on veitikka verevä,
hius sokea, solki kaunis,
pitkä tukka, parta kaunis,
jalan nousu virman varsan.

—
Se on Ahti Saarelainen,
se on kaunis Kaukomieli—
Sua itki immet kaikki,
sua kaikerti kanaset.

Jotkut eroavat piiristä, tarttuvat Kaukoa kauhtanan liepeisiin, nostavat, vetävät, pyörittävät.

—Tsht! siitä kintuistani, koirat!

Sihahti sana hullusti kahden pudonneen hampaan kolossa. Rähähti ilkkuva nauru niinkuin sille, joka joukon eteen kompastuu.

Kihahti veri Kaukolle päähän, eikä sihahtanut kieli enää toista kertaa, kun hän karjaisi kättään päänsä yli heilauttaen niinkuin reen perässä ruoskaansa ajaja, joka ärhenteleviä hurttia torjuu:

—Irti minusta, vanhat nartut!

Niinkuin olisi se sattunut jokaiseen heistä, ulahti lauma hänen ympärillään, säkenöivin silmin, kouristunein kynsin, herjaten kukin erikseen ja kaikki yhdestä suusta:

—Vai nartut!—Vai vanhat nartut!—Ja mikä sinä itse?—Parta takkuinen kuin tuppurakuontalo!—Tukka sotkuinen kuin tuulenkoura!—Rimppakinttu kuin variksen pelätti! Harvahammas! Haravahammas! Paikkahousu!

Iskivät kuin varikset vaivaista kotkaa, tähdäten arimpaan paikkaan ja siihen jokaisella nokan iskulla osuen.

—Ilkesit vielä tulla!—Kehtasit vielä näillä ilmoilla näyttäytyä!— Ikäloppu!—Väkäleuka!—Tsht itse, kulkukoira! Ei kanat täällä enää sinulle kasva!

Oli hän tiennyt sen, mutta ei keneltäkään vielä tätä ennen kuullut. Ei pysynyt enää pystyssä uhma, petti ryhti, hervahti vanhan selkä, ja Kauko lyykähti maahan, käsinsä silmänsä peittäen.

Löivät vielä lyötyä miestä, häpäisivät ilkein elein ja saastaisin sanoin, raapien maasta sammalta ja multaa ja nakellen sitä lakittomaan harmaaseen päähän ja itkusta hytkyvään selkään. Sillä Kauko itki, itki vanhuuttaan, voimattomuuttaan, leuka loukkua lyöden, hillintää tottelematta.

Silloin vaikeni yht'äkkiä rähinä, ja Kauko kuuli karkelokentältä tyttöjen laulun, heleitä, sulavia ääniä, kun lennätä ja kaulakkain hypintä oli vaihtunut käsikkäin kävelyksi. Kauko itki yhä, voimatta tuskansa tyrskintää hillitä, kynsin rintaansa raastaen, hampaita yhteen kiristäen.

—Häpeäisitte toki! kuului yht'äkkiä heleä ääni.—Häpeäisitte sillä tavalla häpäistä vanhaa miestä!

Ja joku tarttuu Kaukoa käteen, joku nostaa häntä kainaloista, joku pyyhkii hiukset hänen otsaltaan ja asettaa päähän lakin. Nuori, pitkä tyttö, sinikauhtana, avopää, pitkäpalmikko.

—Älä heistä välitä! Mennään täältä! Tule minun kanssani!

Kauko nousi, tunsu kainalossaan voimakkaan, lujan käden, tunsu toisen pyyhkivän kasvoja, otsaa, niinkuin äidinkäden, niinkuin lemmityisen, hellivän, hoitelevan, hivelevän.

Vielä kerran lensivät kielien vasamat.

—Ka, löysipäs kantensa vakka!—Tapasi Saaren ylpeäkin omansa!

Mutta eivät sattuneet, putosivat puolitiehen, niinkuin olisi ollut jänne katehen jousesta poikki.

—Minne sinä viet minua? kysyi Kauko siniseltä tytöltä.

—Minne tahdot?

Tyttö tuki hänet rantaan, hoiti hänet rinnettä alas.

—Kiitokset avustasi.—Tästä pääsen yksin.

Kauko työnsi venheensä vesille.

—Lähdetkö jo? kysyi tyttö.

—Lähden.

Kauko astui toisen jalkansa venheeseen.

—Ota minut kerallasi.

Kauko veti jalkansa takaisin.

—Kerallani? Minne?

—Sinne, minne itsekin menet.

—Minun kerallani tulisit?

—Tulisin.

Tyttö seisoi, pää alas taipuen, kiinteinä tummat kasvot, luomet puoleksi ummessa, ripset vähän värähdellen, rinta nousten ja vaipuen.

—Kuka sinä olet?

—Talosta tuosta.

—Kylän suurimmasta?

—Siitä.

—Ja kuitenkin minun kerälläni tulisit? Minun, maailmankulkurin?

—Tulit viimein, jota ikäni vuotin.

—Mistä tiesit minua vuottaa?

—Kaikki sinusta haastoi. Aina sinusta unta näin.

—Olenhan väkäleuka ja vanha.

—Vanha—sankari olet. Voitit Pohjolan isännän, suistit hiiden hirven!
Sankari olet!

—Muinoin lienen ollut, en ole enää.

—Olet yhä.

—Parta takkuinen kuin tappurakuontalo?

—Olkoon. Su'in sen.

—Tukka kuin tuulenkoura?

—Olkoon. Suorin sen.

—Rimppakinttu—variksenpelätti—harvahammas—ikäloppu—kulkukoira— kuulithan! Pilkkaat
pilkattua—sinäkin?

Kauko astui taas venheeseensä.

—Ota minut, Kauko!

—Sinun käy huonosti kanssani.

—Sitä sinulta toivonkin.

—Eihän minussa elättäjätänne, sinun ja lapsen.

—Elätän itse.

—Vaan mitä isäsi ja emosi?

—Ei Kauko ennen sitä kysynyt, kun tahtoi kenen ottaa. Et tahdo, kun kysyt.

Tyttö kääntyi mennäkseen, itkunsa niellen.

—Maltahan. Hylkäsikö sinut joku? Etkö saanut, lapsi, ketä halusit?

—En ole konsa ketänä muuta halunnut kuin sinua.

—Olihan tanhua tuolla täynnä soreita, nuoria.

—Ovat rähjiä rinnallasi muut.

Kauko seisoi suorana vaappuvassa venheessään, kädessä mela, selkä oienneena, ryhti kuin nuorena
ennen—kuin sankarin suuren—tunsi sen itsekin—silmä hellänä, vaikka ääni vielä tylyksi tekeytyen:

—Syytät minua, jos sinut jätän.

—Lähden, konsa käsket.

Ei ole ihmisten lapsia tuo, metsänhaltijan verta mitä lienee tuommoinen tyttö!

—Tullet, kun tahtonet, sinipiika!

—Saanko! riemahti sininen tyttö, niin että raikahtivat tyynet rannat.

* * * * *

Vieri vuosi, vieri toinen, niin vuotena kolmantena lasketteli ulapalta myötätuulta pursi Saaren
merellisen rantaan, kokassa lehtipurje, purjeen alla poikanen tuhdolla, kähärätukka, perässä melalla

viilettään sininen tyttö.

Riensiivät rantaan saaren naiset.

—Sen sait, jota hait! pilkkasivat.

—Sen! sanoi sininen tyttö, äänessä iloinen uhma.

—Hyväkin lienee, jos isäänsä lienee.

—Sen mainetta kerran vielä maailma laulaa!

KUKITETTU.

Ulkona on häikäisevän kirkas kuutamoinen yo. Jäätyneistä ikkunoista kuumottaa hovin talliin himmeä, varjoton valo. Siellä vallitsee parhaillaan lyhyen sydänyöhetken hiljaisuus. Sen väki on asettunut levolle, ilta-appeet on syöty, rouskutus on laannut. Joskus vain kilahtaa ruuhen laitaan rautaisen marhaminnan varsi. Varsain karsinassa kahahtavat silloin tällöin vuodeoljet oikenevien koipien alla. Kuuluu huokauksia sieltä täältä pilttuista, toisaalta syöttilään tyytyväinen hyvinvoinnin puuskaus, toisaalta uupumuksen ja puutumuksen vähän valittava huoahdus työhevosen rinnasta. Muu talli on levolla, vanha Pekka yksin seisoo—täytyy seisoa—pilttuussaan äärimmäisessä nurkassa.

Pekka seisoo aina—täytyy seisoa—yöt päivät. On jo aikaa, kuinka paljon lieneekään, siitä kun viimeksi pani—kun voi panna—pitkäkseen, kesällä milloin lienee ollut, sulan, pehmeän maan aikana. Pakottaa jalkoja, niinkuin niitä aina on pakottanut, kuinka kauan lieneekään, niin kauan kuin muistaa ... liikkeellä ollessa, seisossa yhdessä kohden, särkee kaikkia yht'aikaa, ei yhtä enemmän kuin toistakaan, ei erittäin kovasti, mutta aina ja tasaisesti, sitä säännöllistä, hiljaista jomotusta.

»Tulisin minä sentään vielä jaloistani toimeen, kun vain kävisi syönti.»

Vaan ei tahdo enää saada kovempaa rehua rouhituksi, ja kaurat luiskahtelevat hampaissa, pyörähtelevät kokonaisina kurkusta alas, mikä ei suollu suupieliin ja siitä maahan. »Kun tulisi kesä, että saisi tuoretta, joka sulaa itsestään suussa ... ja kun saisi kerran sokeria vielä. Se punakintainen tyttö syöttelee vain noita varsojaan. Ei minun varsuudessani varsat sokeria saaneet.»

Pekka miettii, niinkuin vanhat usein miettivät, varsinkin valoisina öinä, puoleksi valveilla, puoleksi torkkuen, nähden näkyjä äskeisistä ja etäisistä, muistellen eilisiä ja kaikkein kaukaisimpienkin aikain takaisia.

»Olihan se häpeä, olihan se häpeä semmoinen, ettei sitä ennen ole vielä tapahtunut. Enhän minä milloinkaan ole ollut mikään hyvä hevonen, en juoksija enkä vetäjä, mutta oli se kuitenkin häpeä.»

Olihan Pekalle jo hänen pitkän elämänsä aikana sattunut kaikenlaista, oli häpeitä isojakin, voimattomuuden ja vanhuuden, mutta ei tätä ennen, että olisi jäänyt pantu kuorma tielle. Hän oli kaatunut polvilleen, siitä kyljelleen, oli täytynyt riisua, eikä sittenkään ollut päässyt omin voimin jaloilleen. Kuorman olivat miehet jakaneet toisten rekiin.

»Oli se häpeä. Olisi antanut minun huoata hiukan ja muiden mennä edeltä. Ei olisi pitänyt sen halkokuorman kanssa pyrkiä suoraan ylös; enkähän minä olisikaan, jos sain ensin hiukan puhalttaa törmän alla. Ei pidä enää polvet. Kengissä ei ollut vikaa... Johan nyt, kun miesten piti kangella kammeta seisoaalleen.»

Häntä raukaksi, pää vaipui alas, silmät painuivat hetkeksi kiinni.

Yht'äkkiä oli kuuluvinaan pamaus, niinkuin olisi kivi katosta pudonnut. Pekan pää pöllähti pystyyn ja kaviot kopaisivat siltaan. Rotta oli hypännyt häkistä ruuheen.

»Aina sinä tungettelet siihen minun eteeni! Etkö sinä uskalla muiden eteen?... Ole hänessä... Tai mitä sinä siinä? Mene muuanne!»

Hän hotaisi eläintä turvallaan ja luimisti. Rotta loittoni, vartoi vähän, livahti sitten takaisin kauran tähteille ja sai jäädä.

»Olisi se saattanut vajuuttaa kuormaa. Mutta tiesi hänet, jos sittenkään olisin jaksanut. Mahdoin

malttaa mieleni enkä rientää toisten kilvalla, mahdoin malttaa, vaikka löikin. Mikä meillä aina lienee kiihko rientää suotta toistemme edelle ja toistemme tieltä, vaikkei käskettäisikään... Ja *vaikka* käskettäisiinkin. Onko mikä pakko? Vaan kuta raskaampi kuorma, sitä suuremmalla ryskeellä mennään. Ei meistä koskaan toinen toistaan odota. Vaikka siihen sortukoon. Ei oma parikaan odota, vaikka kurkku kuristukoon siltä, joka kaatuu. Olisi parempi, kun odottaisivat, niin vanhatkin pysyisivät perässä. Emä, se odotti aina, kääntyi katsomaan ja hörhötti luokseen. Kun uuvutti tai laiskutti, asetuit vain eteen, niin pysähtyi.»

Pekka näki yht'äkkiä lämpimän, paisteisen ahon rinteeseen, jossa hän loikoi jalat ojoina emänsä vieressä, pitkänään auringossa, torpan haassa. Kohta aidan takana oli pihamaa ja penikkakoira, joka siellä terhenä.

Sinne ei päässyt, mutta sieltä tulivat turpaa silittämään ja selkää ruopottelemaan. Kun satoi, toi emä yöksi kujaan olkiselle tilalle. Kujan katto ropisi, ja joskus leimahteli taivas tulta ja jyrähteli. Emä seisoi liikkumaton ja vavahteli.

Pekka muisti toisen kesänsä synnyinseudullaan.

»Karkailtiin kankaita pitkin kilpaa toisten varsain kanssa. Minulla vain oli tiuku kaulassa, muilla ei. Kaikki jäivät jäljelle. Ei silloin jalat pettäneet. Lintuina ojain yli lennettiin.»

Pekka näki ensimmäisen rekensä, hienoaisaisen, suuren kelkan. Pyrynä laskettiin jäätä pitkin, kaula tiukuja täynnä. »Ei silloin ummet estelleet. Se syötti parasta, mitä sai, hipleimmat heinät, antoi leipää kädestä kiitokseksi hyvästä kyydistä, harjasi monesti päivässä.—En ole häntä sen koommin nähnyt.»

Pekalla oli kaikki kulkemansa tiet mielessään, hän muisti joka kiven, joka puun, jokaisen tienkäänteen, kuulemansa äänet, ystävälliset tai äyskäisevät, vastaantulijat, koirat, tien tuoksun: milloin kesäisen lämpimän törmän, milloin notkon, kostean ja kylmän. Umpisilmässä, yölläkin hän tiesi osaavansa sinne, missä oli kerran käynyt. Sitä vain ei muistanut, missä oli ollut hänen syntymäpaikkansa ja miten oli joutunut sieltä pois. Tämän vain siitä muisti:

On pakkasaamu, poika tulee päre kädessä talliin, panee valjaat selkään, vie ulos ja valjastaa. Piha on täynnä hevosia ja rekiä, kulkuset kilisee ja hevoset hirtuu ja hyppii kahdelle jalalle. Hän hyppii ja hirtuu mukana. Ne lähtevät ajamaan pitkänä jonona karaten järviä, soita, metsäteitä ja mäkiä. Missä mennään, minne tullaan, sitä ei ole aika ajatella. Hän tahtoisi olla kaikista edellä, mutta kuta pikemmin hän polkee, sitä pikemmin pakenee edellä oleva... Illalla paistaa tulia suuren järven takana. Kun tullaan sinne, mistä ne näkyvät, on siellä leveitä teitä ristiin rastiin, suuria tulia ja taloja, kaikki yhdennäköisiä... Hän seisoo vieraassa tallissa vierasten hevosten kanssa, nostaa turpaansa pilttuun laidan yli, tavotellen emää hyväilläkseen: sieltä vinkaisee outo ääni, ja vihainen hammas näykkäisee huuleen.

Jää on huomenna mustanaan hevosta ja miestä. Hirnuvat, huutavat ja hihkuvat. Se oma poika istuu reen laidalla, toinen jalka ulkona, sokottelee ja viheltelee, välistä nousee taputtelemaan kaulaa. Muuan vieras mies tulee aukomaan suuta, kopeloi jalkoja, mittaillee lautasta ja selkää, nostaa häntää. Käy poikaa kaulaan, puhuu sen korvaan, ojentaa kättä. Poika kohauttaa olkapäitään ja lähtee ajamaan pois. Toinen vieras mies hyppää rekeen. Ajetaan pois muiden keskestä, kierretään jäällä, palataan taas takaisin. Taas käy se kaulaan, ojentaa kättä, ja nyt poika iskee vastaan. Vieras repäisee rinnuksen, auki, karistaa suitset päästä, jättää vain päitset. Poika sitoo rekensä aisat yhteen ja alkaa mennä, sitä takaa työntäen. Vieras mies panee uudet suitset suuhun, sitoo ne jonkin reen perään, istuu itse rekeen, jonka edessä on suuri, pitkäkoipinen koni. Pekka koettaa pysähtyä ja panna vastaan, saa takaa iskun piiskasta, ja täytyy rientää perästä pää soijona.

»Se oli iso, punanaamainen mies, ärhäkkä-ääninen, sen henki haisi toiselle kuin oman pojan. Kaksi päivää perässään juoksutti, mutta hyvästi yöpaikoissa hoiti. Ensin antoi heiniä, sitten vasta vettä. Harjasi ja pyyhki ja peitti nahkasilla. Hyvin hoiti kotonaankin, suuressa talossa. Mutta kuritti kanssa. Ei milloinkaan taputellut eikä sokotellut. Oli emoa ikävä. Luulin jokaista ruskeata tammaa emoksi. Missä lienee emo nyt? En löytäisi kotinakaan, vaikka irti pääsisinkin... Se punanaamainen juoksutti nuorassa pihamaata niin, että olin siihen pyörtyä. Ja ajoi jäätä aina yhtä ympyrää. Sitten ei enää juokuttanutkaan. Muut ajoivat edelle. Pitempiäaikaiset jätättivät. Vaikka ovathan ne jätättäneet lyhytjalkaisetkin. Kaikki ovat aina menneet minusta edelle. Ja kaikki ovat pyrkineet, paitsi emo. Se punanaamainen ei sitten enää pannutkaan juoksuvaljaita selkään. Toi toisen varsan, josta teki juoksijan. Minusta teki työhevosen.»

Mutta sitä ennen oli tapahtunut jotakin, jota Pekka ei koskaan käsittänyt, mitä se oli ja miksi se oli tapahtunut, vaan jota hän ei koskaan unohtanut mielestään. Se oli aina ruumiissa, niinkuin jalkojen pakotus, niinkuin väsymys, niinkuin nälkä ja jano. Se tapahtui sen ison, punanaamaisen talossa. Silloin kun se kiilusilmäinen mies kiersi köyden jalkoihin ja kaatoi pellolle tallin taa. Oli, niinkuin olisi pistänyt

tulisen raudan ruumiin läpi.

»Kun paranin, pani työhön. Kesät auraa ja äestä, talvet kuormia. En heitä kaikkia jaksaisi ajatella, jos osaisin olla ajattelematta. Tuopi eteen kaikki, kun pääsee purkautumaan.»

Ja kun Pekkaa näin valvotti, niin purki eteen kaiken: joka miehen, joka häntä oli ajanut, joka talon, jossa oli käynyt, jokaisen piiskansivalluksen, jonka oli saanut, sitä useamman, kuta kankeammaksi oli tullut ja kuta vaikeampi oli päästä tieltä pois.

»Kun voisi laskeutua pitkäkseen ja nukahtaa. Kun tulisi vielä kerran kesä, että saisi paneutua pehmoiselle, aurinkoiselle aholle, kaula suorana, milloin selkä päin lämmintä, milloin vatsa. Mutta kai ne pian taas tulisivat potkimaan työhön. Kun saisi kerran koko kesän ajelehtia laitumella, varsain toverina.»

Viimein sai Pekka hiukan unen päästä kiinni. Hän torkahti, vaikkei nukkunutkaan. Pää vaipui yhä alemma, huuli venyi yhä pitemmäksi. Hän lepäsi hetken, tuntematta ainaista jomotusta. Etäiset asiat jättivät hänet hetkeksi rauhaan, vaikka hän näki ja kuulikin lähellä olevat. Rotalle oli ilmaantunut toveri ruuheen. Ne vikisivät ja tappelivat. Kuu meni tuon tuostakin pilveen, selviten taas. Tuntui rupeavan tuulemaan. »Huomenna on kai pyry ja sitkeä keli. Olkoon.»

Juuri kun Pekka oli päässyt torkahtamaan, tuli tallimies kolistellen sisään ja tallissa ruvettiin heräämään ja nousemaan. Päristellen ja pudistellen kävivät hevoset aamiaiseensa kiinni, riuhtoen heinätukkoja häkeistään kuin kilvalla, niin että puolapuut soivat; kuin uhalla, niinkuin olisivat pelänneet, että toinen ne edestä riistää.

»Älä siinä taas luimistele, Rusko! Milloinka minä olen sinun eväillesi pyrkinyt? Aina olet saanut oman osasi ja minunkin, milloin on valjaissa syöty.»

Pekkakin koetti puraista, mutta ei katkennut karkea kylvyheinä. Toisilta katkesivat kuin silppuraudan alla. Tallimies alkoi ajaa lantaa ränniin ja luukusta ulos. »Ka, ei sinun tarvitse minua lapiolla kintuille, vaikka olenkin muita huonompi.—'Syö!'—Syön, jos tahdon tai olen syömättä. '... luimistele!'—mutta sinulle minä aina luimistelen. Sinä olet raaka mies, vanhoja kaikkia vaivaat ja nuoria ruopottelet. Häklällä vähän hotaiset, et minua milloinkaan oikein harjaa, arimpia paikkoja revit, vaikka vanhan nahka olisi enemmän harjan tarpeessa kuin nuorten. Niitä siistit ja silität ja ruopottelet, vaikka pääsisivät ne kutkastaan ja karvastaan piehtaroimallakin. Sinä olet raaka ja sisukas, karjut ja häklällä kolhit. Jos tekisin, niinkuin pitäisi, alleni sinut kuopaisisin, niin että puna turskuisi, niinkuin siltä, joka oli täällä ennen sinua.»

Verestäen paloivat Pekan silmät sitä muistaessa. Se oli tapahtunut tuossa viereisessä pilttuussa. Se oli toisen teko, mutta iloiten ja peläten oli Pekka nähnyt, kuinka Äkäruuna, entinen aisatoveri, yht'äkkiä oli kaapannut miehen jalkoihinsa. Pää edellä se kannettiin ovesta ulos eikä sieltä palannut. »Lippu luokissa kuljetin minä mustaa kuormaa kirkolle, ja iloisesti kilahtelivat siellä silloin kellot. Antaisin saman kyydin sinullekin, jos olisi joku, joka sinut kaataisi... Älä tule!»

Tallimies oli taas aikonut hotaista, mutta jätti sen tekemättä ja meni pois, paiskaten oven räikkyen kiinni.

Heidän välillään oli olemassa ainainen kireys ärjymisin ja luimisteluin, läimäyksin ja hännänhuiskutuksin.

Ajomiehet saapuivat, raskain askelin, haukotella ärjähdellen, ottivat valjaat pilttuun pylväsnaulasta ja paiskasivat ne ajokkaitensa selkään ja taluttivat ulos. Rekien ratinasta ulkona kuuli Pekka, että siellä valjastettiin heinähäkkien eteen.

»Sinne minä jaksan, sinne ei ole mennessä märkeä ja palatessa vain lyhyt kotitörmä. Siellä saa hipleätä, pehmeätä heinää. Oma ajaja antaa, tietää oikein valikoimalla valita, antaisi se tallissakin, jos saisi. Sinne menee suora tie selän halki lahden pohjaan ja kannaksen poikki, talon alaitse toiselle jälle. Talosta tulee se musta koira jota miehet aina ärsyttävät ja jolle hevoset luimistelevat. Tullessa pojat loikovat heinien päällä ja hoilottelevat.»

Pekka tuli niin hyvälle mielelle, että unohti kipunsa ja nälkänsä ja väsymyksensä. Hänen ajajansa tuli viimeksi. Se oli hyväntahtoinen, hiljainen, vanha ukko, joka ei milloinkaan äykkänyt eikä ihmeeksikään lyönyt—paitsi eilen oli ensi kerran, kai hätäillen, etten pääsisi mäen päälle—välistä vain hotaisi ohjasperillään ja maiskutteli suutaan ja hoputti. Pekka hörhötti hänelle vastaan. Mutta ukko ei tullutkaan hänen luokseen, näytti siltä kuin ei olisi tahtonut katsoakaan, otti rekivedon, joka vain silloin tällöin oli muiden mukana. Pekka jäi varsain kanssa talliin.

»Mitä tämä tietää? Eikö minua pannakaan tänä päivänä muiden mukaan? Lähtekö naisväki ehkä

jonnekin? Niitä on kyllä hupainen ajeluttaa. Punakintainen tyttö antaa rappujen edessä aina sokeria. Niiden mielestä minä olen paras hevonen maailmassa. Ajavat kuin kunnioittaen, pitävät käsiään ohjastaessa ojona, niinkuin olisin juoksijaori, ja ptruukuttelevat kuin vauhkointa varsaa. En minä heitä ojaan aja, jo kaukaa minä kierrättelen vierut ja vastaantulijat. Mäet minä lasken niille mieliksi niin tasaisesti, että länget kaulalle soluu. Vastamäen alla ne pysähtyvät ja nousevat pois reestä. Ne käyvät monessa talossa ja panevat aina loimen selkään. Ne nauravat ja lepertelevät. Välistä minä vien ne piloillani väärrään, pyöräytän johonkin pihaan, jonne ei ole ollenkaan mentävä. Siitä syntyy siunailua ja voivottelua, mutta ei ne silti milloinkaan lyö. Kun saisi aina olla naisten ajettavana. Kun olisi semmoinen talo, jossa ei olisi muita kuin naisia. Yksinäisenä hevosena.»

Päivä oli vähitellen valjennut. Ovi oli jäänyt auki. Ulkona näkyi putoilevan nuoskaa lunta isoina hiutaleina. Tuores, märkä ilma täytti tallin. Kuului ääniä, tallimiehen ja Herran. Tallimies puhui, Herran ääni sanoi vain silloin tällöin lyhyen: »Ohhoh, jahhah.» Sitten se kuului sylkevän ja rykivän ja sanoi taas: »Ohhoh, jahhah.» Renki tuli talliin, Herra jäi ovelle, savuavin suin. Renki puhui ja viittoili Pekkaan päin, tuli ja kahmaisi suuteita tukon hänen altaan, kohotti niitä ilmaan, Herralle näyttäen, ja nakkasi vihaisesti takaisin maahan. Sillä oli se ääni, joka sillä aina oli silloin, kun oli äkäinen siitä, että joku hevonen oli suoltanut. Herra ei sano muuta kuin: »niin, niin —höm, öhöm», rykii ja aikoo mennä. Silloin tulee renki pilttuuseen, koskee toiseen takaseen siitä, mistä se on arin, ja antaa potkaista; sitten se samalla tavalla koskettaa ja potkaisuttaa kaikkia muita jalkoja.

Kun renki peräytyy pilttuusta, koettaa Pekka vielä kerran tavoittaa sitä toisella takasellaan ... tuli, mitä tuli, teki mitä teki!... mutta silloin käy toiseen niin kipeästi, kuin menisi se poikki, ja Pekka on vähällä lyykähtää perälleen. Tallimies räjähtää ilkkuvaan nauruun. Herra sanoo alakuloisesti myönnellen: »niinpä niin, joo, joo», ja menee. Yht'äkkiä kuuluu ulkoa punakintaisen tytön ääni puhelevan Herran kanssa. Tytön ääni sanoo kiihkeästi: »Ei saa—voi voi, ei saa!» Herran ääni on hiljaista muminaa. Nyt kuuluu hameiden humina ja tyttö ilmaantuu kiireesti oveen. Varsat hypähtävät makuultaan, toinen kurkottaa päänsä karsinan aitauksen yli, toinen pistää turpansa sen raosta. Ne hörhöttävät sille ja kaapivat kavioillaan. »Se tulee tuomaan niille aamusokeria, sillä on sitä puristettu kourallinen, saattaa olla vielä taskussakin.»

Mutta punakintainen tyttö ei menekään varsain luo. Tuleekin Pekan luo, taputtaa lautaselle, kaulalle, tulee ihan eteen. »Pekka, Pekka—ei saa, ei saa.» Se antaa sokeria, syöttää sitä koko kouransa täyden, varsat eivät saa mitään. Sillä on sitä vielä taskussaankin, se antaa kaikki, mitä sillä on, kääntää taskunsa nurin ja levittää sormensa näyttääkseen, ettei sillä enää ole. Varsat inuvat ja raaputtavat, se ei ole niitä näkevinään, ei kuulevinaan. Se on ruvennut harjaamaan, vetelee ensin varovasti häklällä, sitten harjalla reippaammin ja hokee hellällä äänellä: »Ei saa, ei saa.»

Yht'äkkiä se pujahtaa ulos ja kuuluu menevän sinne, mistä reet vedetään pihalle ajoon lähdetäessä. Sieltä se tuo sen punaisen loimen ja panee sen selkään. Sitten se palmikoi harjan ja hännän. Kun arvaisi antaa vettä ja ripauttaa siihen vähän jauhoja sekaan. Se arvaa! Se ottaa varsain kipan, ottaa siihen vettä suuresta ammeesta ja jauhoja varsain hinkalosta. Kun Pekka juo, kannattaa se kippaa kädellään ja koettaa viheltää, mutta ei osaa. Se väliin sipaisee kintaalla silmiään. Ennenkuin se menee, hyväilee se huulia kintaalla. Siitä jää suolan maku.

»Mitä tämä oikein tietää? Minkä tähden se syötti ja juotti minua eikä antanut varsoille mitään? Pitääkö se minua, vanhaa romua, parempana kuin varsojaan! Ehkä naiset lähtevät jonnekin ja tarvitsevat minua? Lähtisivätkö jollekin pitemmälle matkalle? Ka, kelpaanko minä vielä niille? Minkäpä tähden en kelpaisikin! Kenkään syy se ei ollut, saattoi ollakin vain jotenkuten tapaturma. Semmoista sattuu jokaiselle... Ei jomotakaan enää jalkoja. Saattaisin ehkä paneutua pitkäksenikin. Vaan jo tulevat ehkä pian valjastamaan. Ka, kun ei enää kirvelekään sisuksia.»

Loimi lämmittää harjattua karvan juurta. Sokeri ja suurusjuoma hyväilevät sisuksia.

»Älkää olko, varsat, millännekään, antaa se vielä teillekin. Syökää te vain heiniä, teillä on hyvät hampaat. Ette te oikeastaan milloinkaan tarvitseisi sokeria ja suurusjuomaa. Jokohan tuo rupee joka aamu antamaan sokeria ja suurusjuomaa?—Aina minä kaksi varsaa voittaisin, vaikka päällenenikin kävisivät. Minä olen puraisussa vahva, vaikka olenkin potkaisussa heikko. Minulla on torahammas pitkä ja terävä. Se on semmoinen hammas, että sillä viiltää verille lautasen minkälaiselta äytäriltä hyvänsä. Sen tieltä täytyi Äkäruunankin kaikota tammoista. Sen tieltä täytyy väistyä kenen tahansa. Aina minä kaksi varsaa, kolmekin, tulkoot vaikka kaikki maailman orivarsat!» Pekka on uinahtanut, pää riippuu melkein lattiassa. Mutta itse hän näkee seisovansa pystyssä päin, kaula kyömynä, häntä kohona. Talli laajenee, seinät häipyvät pois, on kesä, ruuhoinen rannaton aavikko, heinikkoa aina vatsan tasalle. Pekka pienen kukkulan laella, ainoana orhina satojen tammojen ja varsain keskessä, eikä ole ketään, joka uskaltaisi tulla niitä ottamaan. Muut orit saavat pysyä loitolla Pekan laumasta. »Hankkikoot omansa, kiittäkööt onneaan, etten tule heidän omiaan ottamaan. Saatte olla siellä sinnempänä—niin kauan kuin minä annan. Ajan pois, jos päähäni pistää. Otan tammoista omani, jos heistä minkä

omakseni nimitän. Minä en pelkää ketään, minä uskallan tapella vaikka kaikkien aavikon orhien kanssa!»

»Käännny!» kuului raaka ääni ja Pekkaa sysättiin lautaseen, niin että hän olisi kaatunut, jollei pilttuun pihtipieli ottanut vastaan. Samassa tempasi tallimies toisen takajalan reisiensä väliin ja alkoi repiä kenkää pois. Saatuaan yhden kengän pois, repi se toisetkin ja nakkasi ne rautaromukoppaan. Pekka seisoi kuin hervotonna, karvaa väräyttämättä.

»Aikooko se panna uuteen kenkään? Mutta vastahan ne nämä pantiin?»

Mutta ei tallimies pannutkaan uusia kenkiä. Ei siis tulekaan naisten ajoon lähtöä eikä muuhunkaan ajoon? Paneeko se seisomaan? Vai annetaanko minut toiseen taloon? Mutta eihän kukaan ole katsonut suuhun eikä sitä varten jalkoja kopeloinut.

Tallimies on mennyt ja tullut taas. Se päästää irti marhaminnan ja taluttaa ulos. Ulkona seisoo Herra rappujen edessä, toinen käsi taskussa. Punakintainen tyttö katselee rappusilta. Pekka hörhöttää sille, mutta se ei liikahda. Tallimies ottaa lapion tallin oven luota hangesta ja lähtee viemään portille päin. Silloin tyttö huutaa jotakin, tallimies pysähtyy ja Herra tulee ja ottaa marhaminnan tallimiehen kädestä. Tyttö on pyörähtänyt sisään, ryöpsähtää sieltä samassa ulos ja juoksee pihan yli portille. Sillä on kädessä punainen kukka, jonka se kiinnittää Pekan otsaan, taputtaa ja juoksee pois. Taas oli sen kintaassa suolaisen maku. Herra taluttaa Pekan portista ulos, ja tallimies astuu edeltä, lapio olalla.

»Ei milloinkaan ole Herra ohjannut eikä taluttanut minua. Se on aina ohjannut ja taluttanut niitä, jotka ovat olleet tallissa parhaita. Mitä varten se nyt minua taluttaa? Ja minne? Miksi se kääntyy tänne?»

Oli käännetty pellolle, asteltiin vanhaa tienpohjaa, joka ensin vei metsäsaarekkeeseen ja siitä pellon keskelle suurelle, punaiselle ladolle.

»Minkätähden se vie minua tänne? Minkätähden minut on loimitettu ja kukitettu? Niinkuin joka syksy ne, jotka viedään sinne silloin, kun torvet törisevät kaiken päivää. Sinne pääsevät vain parhaat. Eikö meidän tallista viedäkään muita kuin minut? Olisinko minä meidän paras? Kun varsat tulivat sieltä kukka otsassa, rupesi punakintainen antamaan niille sokeria ja suurusjuomaa.»

On tultu metsäsaarekkeen kohdalle, jonka ympäri tie jatkuu ladolle. Sieltä näkyy vielä viiritankoja viimesyksyisen hevosenäyttelyn jäljeltä. Pekka aikoo mennä tuttua suuntaa, jossa vielä tuntuu vanha heinärekien jälki, mutta Herra poikkeaa saarekkeeseen, yhä tallimiehen askeliin astuen. Pekka ajattelee:

»Samapa tuo, mennäänkö yli vai ympäri.»

Tallimies seisoo lapioonsa nojaten ja odottaa mäen rinteellä. Siinä on hiekkahauta, jyrkkä syväne. Herra pysähtyy siihen ja heittää marhaminnan tallimiehelle.

»Pysyisin minä pitämättäkin, sill'aikaa kun hengähdät.»

Pekka seisoo pää pystyssä, katsellen suurelle ladolle, joka punoittaa alempaa pellolla.

»Ei siellä vielä muita näy, Herra jouduttaa omaansa ensimmäiseksi. Se on paras se, joka sinne ensiksi joutuu.»

Yht'äkkiä Pekka vavahti ja korskahti. Hän oli ollut tuntevinaan haaskan hajun. Tämähän on se haaskamäki, josta kyntäessä aina nenään kärähti.

»So, so ... so, so...»

Herra viihdytteli, vihelteli, taputti kaulaa, veti taskustaan jotakin, —ka, valkeata leipää!—asetti sen hangelle, Pekka kumartui sitä ottamaan, kun kuuli korvansa juuressa napsahduksen, näki välähdyksen, tunki polviensa hervahdavan, mutta ei tuntenut enää omaa kaatumistaan hiekkahaudan pohjaan.

LASTUJA VII.

SIELLÄ MAALLA.

Siellä maalla on nyt syksy...

Siellä on nyt rannan ruskea kaislikko ja uuvahtava, alakuloinen laine. Siellä on luhdalla täysinäinen lato ja ladon ovella pieles, kuusen oksilla katettu; ja ladon takana on haapa, joka on seulonut lehtensä sen seinämille ja katolle. Siellä on niityn sisässä metsäsaareke ja saarella keltaisia koivuja ja punainen pihlaja ja niiden ympärillä nuori näreikkö, jänisten piilo; niityn takana metsän reunassa on kynnetty sarka, joka välkky viistossa auringossa kuin tummansininen teräs.

Saran perällä on torppa, josta ei kesällä näkynyt muuta kuin tuvan harja ja kaivon vintti. Nyt kuultaa pihakoivun harson läpi talli ja navetta, aitat ja sauna ja sen alla perunapello ja siihen unohtunut vasu. Sauna lämpiää ja riihessä puidaan ja tuuli kantaa maantielle olen lämminneen lemun.

Siellä on toisaalla kartano ylhäällä kuusisella mäellä ja alhaalla työväen matalat huoneet.

Siellä on se kaikki...

Ja siellä on vielä vetelä maantie asemalta entiseen kotiini ja kartanon navetan kohdalla yli äyräiden kuohuva savi ja läkähtyvät ojat—suloiset minun muistaa.

Siellä on vinot puhelinpylväät ja niiden risaiset, aina toisiinsa takertuneet langat.

Siellä ajaa kaupungista palaten hihkuvat Mäntsälän miehet, laimeasilmät, kaulakkain huojuen, hevoset märkinä, savessa selkää myöten—kotoiset katsella.

Siellä on asema ja semahvoori ja saapuva juna, jonka vihellys näkyy, ennenkuin kuuluu. Aseman salissa on kitkerä ilma ja likainen sementtilattia, ja luukulla ottaa lehtiään kaulukseton kauppias, tohvelit jalassa ... ja asemasillalla turisevat miehet mahorkkaa polttaen ja tappelevat koirat ja tuossa ajaa kartanon rillat ja kiiltonappi kuski—vuosikymmenen tutut.

Ne ovat siellä ja minä olen täällä. Vaan kerran viikossa on minun mentävä katsomaan, vieläkö ne ovat. Ja siellä ne ovat. Oi, miksi ne jätin!

YLLÄTYS.

En tiedä, mitä se on ja miksi se tulee, niinkuin tulee. En osaa selittää siihen syytä. Olisiko se sävelkosketus jostakin, joka synnyttää minussa myötäsöinnun jostakin, joka on samassa vireessä minussa kuin siellä, missä lie, näkymättömien tunnelmamaailmojen takana. Se soittaa minua väkisin, milloin tahtoo.

* * * * *

On varhaisimman kevään myöhäinen ilta. Olen viettänyt sunnuntaipäiväni rauhallisessa lepokodissa maalla, nukkuen ja lueskellen. Koko olemuksessani vallitsee sopusointu ja rauha. Kaikki on hyvin, kaikki on kunnossa. Olen astellut hiljaisen metsän läpi autiolle pysäkille ja istunut sen tyhjälle penkille, noustakseni viimeiseen kaupunkijunaan.

Pysäkki on peltojen keskellä. Lumet pelloilla ovat sulaneet, mutta ojissa on vielä talven tähteitä; myöskin aitovarsilla ja pohjoispuolella rataavallia on jäljellä vanhaa nietosta, kuin kuolleen talven aavetta.

Muuta ei ole enää talvesta jäljellä. Mutta ei ole vielä kevätkään. Maa on ruskea syksyn kulon jäljeltä. Sen pinnan alla on vielä routa. Ei ole enää sitäkään eloa, joka on luonnossa silloin, kun lumet sulavat ja ojissa lirisee ja sihisee iltaisin ja öinkin. Metsän ranta vainioiden takana on synkkä kuin syksyllä. Taivas

on harmaa ja tylsä ja ilmeetön, niinkuin se on ruskottomana, leutona talvi-iltana. On niinkuin saattaisiin ajatella olevan Haadeksessa, jossakin varjojen maassa.

Tuota taivasta vasten häämöittää lähin lennätinpylväs ja siihen kiinnitettyt eristäjäkuposet. Lankoja ei näy eivätkä ne nyt edes humise niinkuin tavallisesti. Mutta metsästä kuuluu keväthuhkajan säännöllinen uukahdus kuin sumussa seisovan laivan puhallus. Peltopyy kirahtaa vihaisesti jossakin elottoman pellon hämäryydessä. Hyvin kaukaa kuuluu liikkeessä oleva juna, joka ei tunnu lähestyvän eikä poistuvan.

Siinä se sitten tulee—ja minkätähden juuri siinä?—vaatimus siitä, että kaiken entisen tulee muuksi muuttua ... että, jos mieli, niin on aloitettava kaikki alusta ... kaikki tai ei mitään, tinkimättä, mutkittelematta. Et ole koskaan toteuttanut sitä, mitä pitäisi ja mistä tiedät, että pitää ... ainoastaan kaikenlaista pientä, mikä on ollut sinulle mukavaa ja helppoa, et koskaan sitä viimeistä, lopullista, sitä, että mene ja myö kaikki, mitä sinulla on, ja anna köyhille— tunnon kiristys niin kiinteä, ettei suurin hätä, ei hengenvaara, ei kovin sairaus, ei rakkaiden omien kuolemakaan ole kyennyt saamaan sitä aikaan. Jos et sitä tee, olet iankaikkisesti hukassa. Jäät tähän kuin jo menneen talven ja vielä tulematta olevan kesän väliseen hämäryyteen, joka ei siitä enää pimene, mutta ei valkenekaan, kuulemaan huhkajaa, joka ei koskaan vaikene, odottamaan junaasi, joka ei koskaan saavu.

Panen vastaan. Mitä se on yht'äkkiä tuo tuommoinen aiheeton vaatimus, yöllinen yllätys, karkaus rauhallisen, viattoman matkamiehen kurkkuuni Enhän minä, en ainakaan nyt, ole tehnyt kenellekään mitään. Jos on joskus mitä rikottu, niin se on sovitettu. Eihän kukaan vaadi minulta hyvitystä mistään. Teenhän kaikessa velvollisuuteni ja voitavani, minkä muutkin.

Ja sitäpaitsi—olkoon, että pitäisi enemmänkin, että pitäisi kaikki— tiedäthän sinä, että se ei ole mahdollista, että se ei tule toteutumaan ... minä en voi, enkä jaksa, minä olen pysyvä alati samana, heikkona, kelmeänä, puolinaisena—olipa sitten iltataivaasi kuinka painostava tahansa, uikuttipa huhkajasi kuinka aavemaisesti tahansa, kirahtelivatpa kulolintusi kuinka uhkaavasti tahansa. Ei se siitä enää parane—sadoitpa tai paistoit, uhkasitpa tai houkuttelit, raatelitpa tai hyväilit. Onhan se jo niin monta kertaa nähty—mitä hyödyttää enää minua tunnelmilla huumata, koettaa herpauttaa siitä, mistä olen heikoin. Enhän minä voi antaa mitään lupausta enää enkä minä voisi sitä pitää, vaikka sen antaisinkin. Soisit minulle edes sunnuntairauhan siitä, mitä olen koettanut.

Se katoaa kuin manauksesta. Juna humauttaa pysäkille. Se on täynnä iloista nuorisoa, huoletonna, laulavaa sunnuntaiyleisöä. Hetken kuluttua ollaan kaupungissa, jossa valot välkkää, äänet sorisee, autot hyrrää ja toivottaa.

Se katosi, aave... Mutta minä tiedän, että se tulee takaisin, tämä, niinkuin on tullut monta kertaa ennenkin tämänlainen—peruuttamatta, hellittämättä, yllättäen omana hetkenään, jonakin seuraavana sunnuntaina, ehkä vasta vuosien päästä, samassa tilassa tai jossakin samanlaisessa vaatimuksineen juuri silloin, kun siihen minusta näyttää olevan aihetta kaikista vähimmin ja kun olen sitä vastaan kaikista vähimmin varuillani, säpsähyttäen kuin salama johon ei koskaan totu, kouristaen kuin kuoleman pelko.

Oli tupa lähellä. Siellä jo nukuttiin. Sen räystään varassa oli sukset. Otin ne ja panin ne maahan. Lylyn puu helähti pakkasessa kuin kantelen lauta sitä seinältä laskettaessa.

TOIVIORETKI.

Riennän asemalle ja juoksen jo liikkeellä olevaan junaan. Istun siinä kuin unessa, kuin painajaisessa, jossa ei koskaan pääse perille sinne, mihin pyrkii pois kaupungista, missä taas olen kulkenut viikkomääriä kuin eksyksissä itsestäni, häärien ja pyörien pääsemättä mihinkään— eroon ihmisistä, jotka pakottavat minuun omat tunteensa ja vetävät minua harrastuksiinsa, joiden kanssa minulla ei ole mitään tekemistä— pakoon aaveita, jotka kummittelevat ympärilläni ilman määrää ja tarkoitusta pyörien kuin piharikat porttiholvien ristituulussa, ja joiden joukkoon temmattuna minäkin ajelehdin kuin irrallani omasta itsestäni.

Ne ottavat minut vielä kiinni ja vetävät takaisin siihen epätoteen ja sekasotkuiseen, jossa ei ole ajatusta, ei järjestystä, ei yhtenäisyyttä, ei suhteita eikä mittoja.

Pois heidän kaduiltaan, jotka eivät mistään tule eivätkä mihinkään vie, heidän taivaansa alta, joka ei ala eikä loppu eikä kaareudu, vaan katkeaa joka paikasta kesken.

Pois henkeni kaupalla, pois, maksoi mitä maksoi, vankeudesta vieraalla maalla!

Pudottauduin kuin varkain ratapenkereitä kinokseen junasta, joka oli ajanut pysäkin ohitse, kauas sen laiturin sillasta. Seisoin siinä, kunnes se oli kadonnut, punaisen tulen sammumistaan sammussa kaukaisuuteen.

* * * * *

Olen selälläni suksien päällä saarekkeessa peltojen keskellä, huurteisen koivun alla. Kuu paistaa ja paistaa, värähtämättä. Sen otsalla on pilviharso, leviten siitä yli koko taivaan verhoamatta kuitenkaan sen haaleata sineä ja kätkemättä jotakin siellä täällä sinen läpi heikosti tuikkavaa, himmenevää tähteä.

Siinä on taivas ja taivaan alla on valkoinen lumivainio ja kaukana sen ympärillä matala metsän reuna.

Ei kuulu luiskahdusta, ei näy liikahdusta, ei tunnu henkäystä ei tuulahdusta. Härmäharso koivun ympärillä on kuin valkoisesta hopealangasta ainaisesti liikkumattomaksi valettu.

Mitä ihmettä mieltii kuu? Mitä ajattelevat pilvet? Mitä uneksii yksinäinen tähti?

Olenko minä sama kuin olin siellä? Onko tämä samaa maailmaa kuin se siellä? Paistaako tämä kuu sinne samalla kuin tänne?

Olen kuin olisin läpikuultavan lasikellon alla, jonka ei ole soittajaa eikä tule olemaan tuhansiin vuosiin, josta ei ole pääsyä eikä pyrkimystä ulos, jossa ei ole ketään muuta kuin minä, yksinäni minä.

Missä on maailma ja missä ovat sen ihmiset? Missä on äskeinen kaupunki ja sen elämä? Ulkopuolellako jossakin? Olihan siinä rata, jonka poikki joskus hiihdin, mutta eikö sen viimeinen juna mennyt tästä jo tuhat vuotta sitten, hiljeten hiljenemistään, kunnes se viimein pysähtyi minne lie Siperian kinoksiin, hautautuen sinne? Kettu, jonka jälki näkyy vielä tuossa suksenlatuni alla, tullen vainioilta etelästäpäin ja menen vainioille pohjoiseen, on kai jo aikoja sitten nukkunut ikuisen uneensa, jäätyen luolaansa metsien, järvien ja vuorien takana.

Miksi tämä on niin sanomattoman suloista ja turvallista?

Maailma tuntuu aivan kuin selvinneen kaikkein alkeellisimpaansa, palautuen alkukahmoihinsa. Se on elänyt elettävänsä, siinä on tapahtunut kaikki, mitä siinä on voinut tapahtua ja minkä siinä on tarvinnut tapahtua. Se on jo mennyt ruttaan ja on menemässä ikuisen jäähänsä. On tyhjyyden aatto, iankaikkisen olemattomuuden ilta ennen sen lopullista yötä.

Ajallinen ja olevainen on vajaata ja vaillinaista, koska siihen täytyy joka hetki jotakin lisätä. Iankaikkinen tyhjyys ja olemattomuus on ainoa, joka on valmista ja täyttää ja totta, sillä siitä ei voi mitään ottaa eikä tarvitse mitään panna.

Sentähden on tämä niin sanomattoman turvallista ja suloista. Siellä on valheeni, täällä on toteni. Sentähden teen minä tänne toivoretkeni niin usein kuin pääsen.

AURINKO JA MERI.

Olen jo aamutyynellä nostanut verkot merestä majaniemeni nenästä. Olen soutanut jyrkän kallion ohitse hiekkarantaisen lahden pohjaan, jossa on virepuut petäjikön reunassa. Levitän pyydykseni niille kuivamaan, puhdistellen niitä ilmanhengen hivellessä hartioita ja auringon lämmittäessä selkää ja hiekan jalkaa. Oravia kurahtelee petäjikössä, lokit ja tiirat vaakkuvat puiden tasalla kiertoretkillään kalarannasta toiseen, ja viklat ja rantasipit kahlaavat kuin kotilinnut loivalla rannalla, johon meri kantaa heille ravinnon ja jättää sen kuin tarjottimelle vetäytyessään itse hetkeksi pois.

Taampana maissa on kylä ja sen kalaranta, jossa seisoo pyynnistä palanneen kalastajan venheen purje, jota ei vielä ole kääritty kokoon.

Verkot jäävät siihen oikomaan ainojaan, seisoen ruskeana harsona vihreää metsää vasten. Niiden kuivamista odotellen kylven lahdessa, jonka hiekkapohja on kova kuin kallio, ja johon sileä maininki hiljalleen keinuu sisään suoraan Itämeren ulapoilta. Lämpenevä aurinko ja yhä virkenevä lounas on jo kuivannut verkot, jotka pian taas riippuvat pöyheinä katoksessaan, kumotun hylkyruuhen alla, valmiina illalla laskettaviksi. Askartelu niiden kanssa on joka-aamuinen ilo.

Aamiaiskutsu kuuluu majasta petäjikön läpi. Sinne johtaa havunneulapohjainen polku, joka kulkee ohitse muurahaispesän ja notkelmassa olevan suosilmäkkeen ja voisi yhtä hyvin viedä johonkin sisämaan umpilammen torppaan kuin majaan, joka on manteren ja saariston viimeinen merta kohti.

Se on kallion suojassa, joka kääntää mereltä tulevan tuulen sen yli, kun taas pohjatuuli takertuu takana olevaan metsään. Se on piilossa kuin linnun pesä, yhtä näkymätön maalle kuin merelle. Mutta sinne kuuluu kaikki, mikä merellä äännähtää: lokkien itku ja nauru, laivojen huudot, niiden koneitten hyrinä, kokan kohina, ammunta ja majakan ulvonta sumussa.

Sen ovelta on vain harppaus kallion laelle, mistä ei ulospäin näy muuta kuin taivasta ja vettä ja joitakin puuttomia luotoja ja uloinna meressä mataloita paasia, joilla hylkeet ojenteleivat aamun paisteessa, pelkäämättä suurimpiakaan laivoja, mutta solahtaen aallon helmaan, niin pian kuin keksivät kalastajan ruuhan. Kaukoputki tuo ne kivenheittämän päähän tekemään siinä temppujaan kömpelöin päin ja muodottomin jaloin. Toisella karilla ruuhottaa suurlokin poika, odottaen emäänsä, kuvastuen taivasta vasten suurena ja kaula kenossa kuin viikinkilaivan keula.

Ulapalla tapahtuu aina jotakin tai odotetaan tapahtuvaksi. Aerialta, kesken askareiden, työpöydän äärestä, levoltakin tempaa ääni, outo tai tuttu, sinne ylös tähystämään, mikä on tuo laiva, kenen on tuo purjevene, kuka siellä soutaa verkoilleen tai siimoilleen, mihin hän ne laskee, saako onkija tuolla mitään—joko tuuli tyyntyy, minne se nyt kääntyy?—joko pikkupojat tulevat kotiin mereltä?—tuollahan ne juuri tulevat.—Ja jos johonkin aikaan ei kuulu mitään, niin miksei kuulu? Eikö meressä ehkä juuri nyt ajelehdä jotakin, eikö sieltä tule tänään mitään, koska tuli eilen? Tai: koska ei eilen tullut, ehkä tulee tänään.

Aurinko on pian ylimmillään, meren sini heleimmillään, kesäpäivä kukkii, kaikki lehtensä levällään. Tuuli karehtii, vuoroin mereltä, vuoroin maista, tuoksuen milloin aallon suolaa, milloin havuneulan pihkaa, tai jollakin näkymättömällä pientarella kukkivaa angervoa tai apilasta.

Pikkupoikien purjevene lähenee heikossa tuulessa. Se on vain hiukan kallellaan, tehden rauhallisen, pysyvän kulman vettä vasten. Liekö mitään niin keikailevan sopusuhtaista, niin rauhallisen eloisaa kuin purjesiiven nousu vastahankaan. Ilma painaa, vesi tukee, toinen sysää, toinen pidättää, ja syntyy vaivaton liukuminen niinkuin merilinnun lento. Sen pelkkä loitolta katseleminenkin keinuttaa mieltä, niinkuin olisin siellä mukana, ja poikien asennot, toisen kokassa, toisen perässä, ilmaisevat, että heidän onneensa ei voisi lisätä piirtoakaan.

Kaikki, mihin ryhtyy, muuttuu iloksi ja nautinnoksi. Mieli saa viihdykettä pienimmästäkin askartelusta. Verkon paikkaus, siiman selvittely, ongen pahlaimen laitteleminen, nikartelu, verkkomerkin vuoleskelu tuottaa tyydytyksen kuin minkä tärkeimmän tehtävän suorittaminen. Sillä aurinko ja lämmin uudistavat soluja, verryttävät jäseniä, sujuttelevat jänteitä hyppystensä lomitse, minun itseni tarvitsematta mitään ponnistella. Syntyy valoisa usko, selittämätön huolettomuus maailmasta ja sen menosta. Kaikki on hyvin ja oikein, ja mikä ei ehkä ole, sille ei mahda mitään. Niinkuin täällä meren hengessä kaikki on laajapiirteistä, suorasukaista, yksinkertaista, jykevätä ja pysyvätä, niin näyttää se täältäpäin katsoen olevan muuallakin. Täällä ei kestä mikään, mikä on lahoa, onttoa, haurasta ja mätää. Raskas aalto ja kova rantakallio kysyvät lujaa ruuhtaa ja airoa ja ehyttä tulloa. Mastopuussa ei saa olla madonsyömää. Purjeen pitää olla tiivis ja sen köyden tiukaksi punottu, jos mieli ei revetä eikä katketa. Kuivat oksat karsii meri rantapuistostaan huolellisemmin ja säälimättömämmin kuin tarhuri omastaan. Huono täällä aina häviää ja hyvä jää.

Entä ajan kauhut, kaikki se surkeus siellä tuon ulapan auteren takana?

Onkohan niitä? Eihän sieltä mitään näy eikä mitään kuulu. Päivä huikaisee näkemästä muuta, kuin mitä se itse tahtoo näyttää. Miksi pyrkisin näkemään muuta? Nuo harmaanruskeat tursotkin tuolla kuolemaa syöksyvine sieraimineen, jotka sumuisina aamuina hiipivät saalista vaanivien hirviöiden tavoin taivaan rannalla, ilmestyen yht'äkkiä ja kadoten samassa, valmiina ja kyetenkin yhden henkäyksensä iskulla tuhoamaan tuhannen miestä, ne liukuvat nyt auringossa valkeina ja keveinä ja viattomina kuin huvipurret, kääntäen aallon ympärilleen valkoiseksi päärmeeksi... Kymmenkertainen pamaus ja sitten kymmenen kertaa kymmenen peräkkäin, ja toisaalta toiset kuin kaikuna vastaten ja sitten yhteen sulaen ... ehkä ne huhusivat vain huvikseen, Ahtolan iloittelevat jättiläistyttäret, ihmispäät, kalapyrstöt?

Jos olisi, niinkuin sanotaan—jos juuri nyt meni pohjaan satoja—kuinka voisi samalla päivä paistaa noin, menemättä heti pilveen; kuinka voisi lounas olla noin leuto eikä yltyä luojan myrskyksi eikä taivaan ranta heti punertua verestä ja vihasta; kuinka meri karehtia vain yhä tyyneämpänä ja minä saada tästä kaikesta iloni?

Minä tahdon saada sen ja saankin, ainakin tänään ja huomenna, niin kauan kuin tätä kestää—tulkoon sitten mitä tulee—eikähän se olisi tulematta, vaikka minä tässä istuisinkin murhe helmassa, kerien rintaani epätoivon kerää.

Taas lapset siellä ilakoivat uimarannassa, pärskyttävät, kirkuvat, juosten ruumiit ruskeina ylös lämpimän kallion pankolle ja paiskautuen siitä pää edellä veteen. Heidän riemunsa on meren ja auringon omaa riemua.

Miksen voi tästä kallion laelta kättäni ojentaen koskettaa jotakin, joka soisi? Miksei ilmassa ole näkymättömiä kieliä, joita myöten voisin, turvautumatta kuluneihin sanoihin, välittömästi kaukaisimmissa maanäärissä virittää toistenkin kuultavaksi sen, mikä täällä heläjää aamusta iltaan omassa mielessäni: tämän valon ja lämpimän, tämän taivaan sinen ja aallon loiskeen, äärettömyyden ja rannattomuuden, suuren riemun ja pienet ilot, unhotuksen ja uskon—kaikesta huolimatta.

LUMOISSA.

Istun yhä venheessäni, vaikka olen jo lakannut onkimasta. Olen nostanut ankkurin. Vapa torkkuu veneen laitaa vasten. Minun olisi lähdeittävä, mutta en saa tarmoitetuksi itseäni tarttumaan airoihin.

Olen kahden karin salmekkeessa ulkona merellä. Takanani on pieni sisäselkä ja sen perillä manner metsäisenä viivana vielä valoisaa iltataivasta vasten. Edessä on aava, rannaton meri, tyven ulappa, jossa on enää vain muutamia vedenpäällisiä kallioita ja joka illan hämärtyessä on häipynyt taivaaseen niin huomaamatta, ettei rajaa erota. Maista päin kuului heikkoa elämää kalastajakylästä, joku lehmän ammahdus, koiran haukahdus ja soutua näkymättömästä venheestä—joka kaikki jo on lakannut.

Mereltäkään ei näy mitään muuta kuin itseään merta, ei purjetta, ei laivan savua, eikä kuulu mitään. Kerran sieltä kuului kumea pamaus, hyvin kaukaa. Onhan sota, eihän siellä saa kukaan kulkea, ei muut kuin venäläiset sotalaivat, jotka eivät kulje...

Tämä on vielä sitä vanhaa tuttua tunnelmaa, joka usein on tullut ja mennyt, monena sotakesänä. Olen usein ollut sen lumoissa, illan vaihtuessa yöksi, liukunut kuin puolihorroksissa toisesta toiseen, viihtynyt siinä hetken, värissyt sisäisesti jotakin uhkaavaa ja outoa, irtautunut siitä, nostanut ankkurin ja soutanut kotiin.

Nyt en saa itseäni siitä valveutetuksi, vaikka koetan—tosin heikosti.

Tämä ei ole enää oikeata todellisuutta, vaikka se siltä näyttää ja vaikka maailmalla ympärilläni on kaikki sen tutut ulkopiirteet. On niinkuin lapsena, kun seisoin pihamaalla kesäyönä ja katselin porttia ja maantietä ja lehmisavua, joka painui järvelle. Sen alla ja takana oli jotakin muuta, käsittämätöntä ja salaperäistä, mutta se sai olla siinä, en sitä pelännyt enkä ihmetellyt. En osannut kysyä syytä siihen enkä sitä kammoksua. Nyt se kaksinaisuus jotenkin ahdistaa, ja minä tahtoisin tietää, miksi. Mutta en kuitenkaan jaksa kysyä niin voimakkaasti, että joku tulisi ja vastaisi. Itse en saa vastatuksi ja minun on niinkuin ahdistaisi ja puristaisi rintaa.

Jossakin loiskahtaa, tuolla matalalla, vedenalaisella karilla, ja vaahto välähtää, häiritsemättä kuitenkaan hiljaisuutta, ainoastaan sitä vahvistaen, niinkuin satunnainen tuulenhenkäys metsässä, joka liikauttaa vain jotakuta lehteä ja uuvahtaa siihen. On vielä enemmän olematonta kuin äsken. Tahtoisin paeta, mutta mitä ja minne? Onko tulemassa jokin turtuminen ja herpautuminen? Olenko ajautumassa pois tästä ja siirtymässä johonkin toiseen? Kesästäni syksyyn ja sitä tietäkö syksystä talveeni?

Kuljenko pois? Mutta siinähan on kallio—ellei sekin ajaudu mukana ja samalla koko tämä seutu ja taivas ja meri?

Tätäkö tämä olikin, elämä? Mitä se oli? Sekava sarja elämyksiä, joista ei mikään erottaudu toisestaan, toistaan merkillisempänä? Sainko mitään aikaan? Oliko minusta kenellekään mitään iloa tai apua? Enkö tehtäviäni täyttäessäni koettanut täyttää ennen muuta jotakin omaa tyhjyyttäni, josta siitäkin aina pohja paistoi? Jos en tähän asti, niin mitä minä enää tämän jälkeenkään? Haluaisinko enää jatkaa, jos saisinkin, jos joku tulisi ja tahtois auttaa minut maihin? Ehkä pakenisin häntä, vapauttajaani, niinkuin hukuttautuja maallevetäjänsä. Olen hajoavalla jäälautalla, jota tuuli ajaa merelle ja huiskutan vain kättä hyvästiksi... Sillä oikeastaanhan minä tahdon pois, olen tahtonut kauankin, vaikka en ole uskaltanut. Jos joku tahtois estää, ehkä uskaltaisin paremmin.

Minun on mentävä sinne, ellen saa ratkaistuksi nyt tässä tuokiossa elämän arvoitusta. Mutta kuinka minä voin saada vastausta, kun en osaa kysyä? Tunnen olevani tahdoton ja tarmoton kaikkeen. En saa ojennetuksi kättäni tarttuakseni airoihin, vielä vähemmän laskeakseni niitä veteen ja lähteäkseni. Minussa määrää joku muu, kietoo ja lumoo omakseen. Enkö ole aina ollutkin kannel, jota joku muu on

soittanut, milloin mikin päänpiston tai tunnelman tuuli? Olenko koskaan soinnut jotakin omaa? Kutsuuko joku minua nyt siitä tilille? Kuka, missä? Tuollako, missä yhä hämärtyy, missä taivas ja meri ovat sulaneet toisiinsa eikä enää näy äskeisiä karejakaan? Onko se Iso Kiero, joka kutsuu, Napinvalaja, joka tahtoo valaa minut uudelleen? Mutta tulisiko minusta uutenakaan mitään, olisiko minussa edes alkuainettakaan mihinkään muuhun kuin mikä olin? Enkö ole jo palanen karstaa? Mutta miksei meri jo vie minua sinne pois? Eikö välitä?

Näenkö taas väärin kaiken, toisin kuin mitä se on? Niinkuin aina olen nähnyt. En ole nähnyt mitään oikein. Olen luullut ja kuvitellut ja tehnyt aina omastani toden, mutta en koskaan todesta omaani. Joka pensaassa piilee haltia, joka lehdossa sinipiika, joka laineessa muka vellamonneito. Kaiken ikäni olen haastellut heille kuin puolimielinen metsän puille, kiville ja kannoille.

Taas loiskahtaa laine samalla paikalla, missä äsken. Mistä se tuli siihen, vaikkei tuule eikä merellä käy maininkia? Tuota yksinäistä lainetta, joka tuossa murtui, ei ole voinut nostattaa mikään tulossa oleva tuuli. Se oli aavelaine. Niitähän liikkuu usein tyyneinä öinä. Niitä ei näe, ennenkuin ne syntyvät, enemmän kuin hyljettä, joka nostaa päänsä veden alta ja katoa samassa. Vai oliko se tämän sotaajan laine, hyökky räjähdyksestä jossakin kaukana? Ehkä on räjähtänyt miina, uponnut panssarilaiva ja hyökky lähti kiertämään yhä laajenevana helmana ja tämä oli sen helman viimeinen humaus, kaikkien kuolleiden yhteisen hengenlähden huokaus tällä karilla?

Eikö minua mikään päästä tästä painajaisesta? Eikö minulle selviä mikään aate, mikään tehtävä, jota pääsen heti suorittamaan? Eikö kukaan puhalla minua hereille sanomalla, mitä minun pitää? Onko mitään järkeä siinä, että istun täällä tuntikausia tuijottaen omaan tyhjyyteeni ja tylsyyteeni? Miksi olen täällä, kun maailma ja oma maani on hajoamaisillaan liitoksistaan? Miksi en tee mitään, auta ketään, en edes itseäni?

Minun täytyy päästä maihin tältä hyllyvältä pohjalta, tuntee tukevata kalliota jalkojeni alla, päästä kosketuksiin edes sen todellisuuden kanssa.

Ponnistan viimeiset voimani—tartun airoihin ja lähden. On ainakin airojen kolina ja kokan kahina minun omaani ja aikaan saamaani. Olen hereillä, olen luonut lumouksen. Mikä minua oikein vaivasi?... Tuossa on laskemani verkon merkki, tuossa toinen. Huomenna tuulee mereltä. Sitä se laine siis loiskahti—aavelaine muka...

Ei, maistahan nyt alkaakin tuulla. Kotilahden suussa tuntuvat sen oireet yhä selvemmin. Pikkulaineet jo lipattavat ja kuiskivat. Mitä ne sanoo? Aina ne ovat sanovinaan ja sopottavinaan jotakin... Mitä sinä, kallioseinä, siinä katsot? Synkeile mitä synkeilet. Aina sinä uhkaat pudota ja murskata, mutta et koskaan osaa sitä tehdä. Ei sinussa ole mitään kätkeytyä henkeä. Ei sitä ole meressäkään. Olet elotonta kiveä ja meri on vettä ja ne ovat vain minun herkistyneet hermoni, jotka pitävät pilaa kanssani. Ei sinun luolassasi ole mitään peikkoa. Luuletko, että minä olen mörköpelko lapsi?... Ka, terve taas, purjepursi. Mitä varten sinä seisot noin, perä vasten tuulta, mikset käänny myötätuuleen? Sanoitko jotakin? Pelkäätkö, että yöllä nousee myrsky ja että ajaudut merelle? Kyllä sinun köytesi kestää. Ei se solmu petä, tokihan minä sen tiedän, koska itse sen solmisin. Näithän sen itse.

Ja kuitenkin, vaikka tiedän, että se on mieletöntä, minä pysäytän ja menen tarkastamaan, sillä eihän milloinkaan tiedä, mitä on voinut tapahtua. Se on kiinni, mutta se olisi voinut jotenkuten päästä. Pääsee milloin mikin itsestään.

Ja ennenkuin olen tullut maihin, olen liukunut takaisin siihen, missä olin merellä. Lumous ei ole lauennut. Kaikki on jotakin muutakin, kuin miltä se näyttää. Tämä ranta ei ole minun rantani, en ole koskaan ennen täällä ollut, tämä venhe ei voisi kiivetä itse kalliolle, jos ei sitä vedetä. Täällä kummittelee yhä niinkuin merellä. Sieluni aukee liitoksistaan. Jalka ei usko, että se on kotikalliolla, jota se polkee, vaikka se samalla tietää väistää tutun kiven. Käsi tarttuu oven ripaan, mutta ei tunnusta sitä omaksi... Ennenkuin avaan oven, kysyn, vedinkö minä venheen maihin vai jätinkö sen siihen... En muista sitä... Ovi kai taas narahtaa, jos vedän, ja herättää lapset. Miksen saa sen saranoita koskaan voidelluksi, vaikka päätän ja päätän!... Mutta sehän ei narahdakaan. Minähän voitelin sen merelle lähtiessäni.

Ja kun minä sen muistan, muistan samalla, että vedin veneen maihin ja viskasin veden pois ja solmisin nuoran paaluun.

Astun tupaan. Vaimoni vielä valvoo ja lukee.

—Missä olet ollut näin kauan?

—Tuolla vain.

—Saitko mitään?

—Sain vähän.

Lumous on poissa. Mutta minä tiedän, että se huomenna palaa.

BULEVARDIN PUU.

Se seisoo vankina rautaristikkonsa keskessä, niinkuin maahan upotetussa kukka-astiassa, loppumattoman huonerivin puristuksessa. Sen alla ei rehoita ruoho, ei rapise sora, ei hengitä avoin maa; sen toisella puolella on asfaltista valettu katukäytävä, toisella kivihiihitervassa imetetyistä pölkynpäistä laskettu katu. Maa, josta sen on imettävä elatuksensa, on tihkuvan kaasun ja vuotavan viemäri-ilman tukahduttama eikä ole päässyt tuulettumaan vuosisatoihin.

Sen juuret kiertävät kadunalaisia johtoputkia ja syleilevät lokaviemäritortvien vyötäisiä, eivätkä ole koskaan saaneet kasteluaan taivaan sateesta eivätkä kylpyään purojen tulvista: sitä juotetaan kadunlakaisijan letkusta ristikkonsa läpi niinkuin vankia kopissansa. Katupuro vilisee sen ohitse viemäriin kitaan.

Ilma, jota se hengittää, on keittiölieskaa kahviloista ja kellarikerroksista. Tuuli, joka sen lehtiä silloin tällöin heilauttaa, lienee ehkä joskus, kuin jossakin kaukaisessa muinaisuudessa, ennenkuin tuli tullista sisään, kulkenut vainioiden ja ehkä vesienkin yli. Sen lehtien hermoja ei elähdytä aurinko itse, vaan sen heijastus ikkunasta toisella puolen kadun, ja öisin kaarilamppujen kuutamo.

Sen oksa ei ole koskaan ulottunut antamaan kättä toisen puun oksalle, eikä sen lehti ole koskaan lepattanut toisen puun lehteen; sen latva ei ole koskaan huojunut sylikkään toisen latvan kanssa.

Istuessani sen alla, kahvilan edustalla, puutarhatuolilla, olen usein kysynyt itseltäni, kuinka mikään voi kasvaa ja elää siinä missä se, ja mitä iloa siitä on sille itselleen ja muille.

Ja kuitenkin se kasvaa ja elää ja lehdittyy ja kukkii, ja on maailman ihanin puu niille, joille se on heidän ainoa puunsa. Ei erämaan palmu, ei aron kaivopihlaja, ei pölyisen maantienvarren piinia ilahduta allensa istahtaneiden mieltä niinkuin Pariisin bulevardin puu niitä, joiden iloksi se on pantu kasvamaan. Ei kenellekään ole kadun lyriikko sorvailut siroimpia lauluja kuin sille—ellei ilotytölleen, sen haltiahengelle. Hän on ylistellyt sen siimestä, laulanut sen lehtipuvun silkinkahinaa, kuvannut sen liepeiden vivahdukset sekä päivisin että öisin lyhtyjen valossa, kuvannut sen kukinnan ja sen kukkien lemun.

Joka kevät se kukkii—silloin kun valokaupungin elämä on hilpeimmillään, sen ilma hurmaavimmillaan, sen perhosten parveilu iloisimmillaan, kun taivas on herkimmän sininen ja sää suloista kuin hunajamaito. Silloin se kukkii. Niinkuin hienottaren lemulippaasta tulvii sen tuoksu kaduille ja poikkikaduille, tunkien kahviloihin ja voittaen hetkeksi niiden absintin lemun, huljuen huoneisiin, niin hyvin alempiin sen latvan tasalla kuin kaikkein ylimpiin katon rajassa, missä ompelijatyttönen avonaisen ikkunansa ääressä istuu ja laulahtelee, säestellen kevätילוisten lasten karkelohuutoja auringonlaskun hetkenä.

Kuta himmeämmäksi ilta käy, sitä kiihkeämmin se tuoksuu. Sillä ilta on sen aika. Päivällä se on ilmeetön, pölyinen, hatara ja laiha. Mutta kun kaarilamput alkavat hehkua sen alla ja yllä, se kirkastuu, elostuu ja pöyhtyy ja levitteleikse, joka kukka loistaen, joka oksa eläen, joka lehti palaen, aina uusiintuvaksi iloksi niille, joille se on heidän ainoa puunsa, maailman ihanin—ja iloksi minullekin, puitten palvelijalle ... vieden minut kotoisen pappilan lehtikujaan, paperilyhtylehtoon ilotuli-iltana sisareni häissä hyvin, hyvin kauan sitten.

Enkä hennonut erota; tulin aina uudelleen sen alle, minä samoinkuin hekin, kahvilan edustalle, he lemmittyineen, minä yksin.

Se lehdittyy ja kukkii ja tuoksuu ja on ihmisten ilona, mutta ei koskaan saa tehdyksi sukuansa jatkavata siementä. Tai jos jonkin tehneekin—en tiedä—ei se koskaan pääse maahan, jossa voisi itää. Erämaan palmukin kylvänee joskus itävän siemenen ja nähnee sukuansa jatkavan taimen, aron pihlaja samoin ... bulevardin puu ei koskaan. Sen siemen karisee jo kukkana asfaltille, lakaistaan kadun ja sen käytävän uomaan, josta letkun suihku sysää sen korahtaen menemään viemäriin kitaan, iankaikkiseen pimeyteen.

Sillä se on vain ilotyttö, geisha, jonka tarkoitus ei olekaan joutua äidiksi, vaan olla ilona ja aistien

huumeena. Sen on oltava aina tuores ja nuori. Kun se alkaa kuivaa ja lahoa eikä enää kykene kukkimaan, tuomitaan se pois, nostetaan ylös ja sen sijaan istutetaan uusi. Olen nähnyt samojen rattaiden, jotka toivat uuden, vievän pois vanhaa, aamulla varhain, kun kaupunki vielä nukkuu. Olen nähnyt heitä, bulevardin puita, laahattavan tullista ulos, latvan tukka katua lakaisten.

MAAHENKEÄ.

Vanha mies, talon vaari, seisoo havutukin ääressä tallin takana pellolla ja pienentelee hakoja. Työ käy häneltä kokonaan koneellisesti. Kun oksa on pienennetty, kopeloi hän jalallaan esiin uuden, nostaa sitä jalkoterällä ja tarttuu siihen kumartumatta, jatkaen niin tunti tunnilta samassa tahdissa. Kasvojen ilme on hajanainen, katse harhailee ulos avaruuteen, niinkuin näkemisellä ei olisi mitään tekemistä työn kanssa.

Hän on melkein sokea. Hän erottaa edestään vain vaalean aukean, jonka tietää pelloksi, sen takaa tumman juovan, jonka tietää metsänreunaksi, ja sen yläpuolella nousee kajastava laajuus, minkä hän tietää taivaaksi. Muuta hän ei näe. Hän käyttää näkönsä tähteitä enää vain apukeinona, kun on tunto pääturvana. Hämärissä ja sakealla säällä on kepin pää toisena silmänä ja toisena jalkoterä. Kuta tylsemäksi silmä käy, sitä enemmän teroo tunto.

Vaikka se on jo vanha asia, vaikka se vuosien kuluessa on tullut vähitellen, melkein huomaamatta, kaivertelee se mielessä alinomaa.

Onhan hyvä, että näen senkään verran, kuin näen. Vielähän tässä menettelisi, jos tälläan pysyisi, ennenkuin kaikki sammuu, jos tätä menoaan menee. Ensi talvena on kyllä jo täysi pimeä. Entä sitten? Mihin minä silloin kykenen?

Ilta on yhä pimennyt. Taivas on kai mennyt etelästä pilveen, koska sieltä käy leuto tuulen henki kasvoihin. Hän ei erota enää metsän juovaa pellon ja taivaan rajasta. Ei muuta kuin harmaan verhon niinkuin usvaseinän. Tämmöistä se on kai se täysi sokeuskin.

Havukasa on pienennetty. Jalkoterä ei enää löydä uusia oksia. Hän iskee kassaran tukkiin ja kääntyy lähteäkseen. Kirkkaalla säällä hän kulkee havutukilta pihaan ottaen merkikseen tuulimyllyn siiven, joka kuvastaa tuparakennuksen katon takaa. Pilvisellä säällä on pidettävä toiset tuumat. Jalallaan tunnustellen vaari kulki ennen tekemäänsä polkua tallin ja navetan väliseen solaan. Siitä oli kaksi tietä: joko tallin seinää pitkin tallin ja tuvan solaan, siitä yli tuvan nurkkaan ja siitä seinää haparoiden edelleen, tai tallin ja navetan solalta suoraan pihamaan halki vaistoon luottaen, askelmuistin mukaan.

Hän päätti lähteä suoraan. Tuntui ikäänkuin hävettävän haparoida seinää myöten, jos kuka sattuisi näkemään. Piha oli suuri ja ihan tasainen eikä antanut millään epätasaisuudellaan ohjetta jalalle. Laskettuuan kolmekymmentä askelta hän ei kepillään tavannutkaan tuvan rappuja. Hän oli kai mennyt ohi ja voi yhtä hyvin joutua aittoihin tai kärryliiteriin. Hän oli eksynyt omalla vanhalla pihamaallaan eikä osanne ilman toisen apua oikeaan. Hänet valtasi ahdistava epätoivon tunne omaa avuttomuuttaan ja turvattomuuttaan. Ei koskaan hän ole ollut sairas eikä tarvinnut toisen tukea.

Hänen siinä pyörähdellessä yksissä jalkainsa sijoissa varmistui hänessä päätös, jonka hän jo ennenkin oli tehnyt, mutta yhtä usein purkanut: minä lähden sittenkin Helsinkiin leikattavaksi, maksoi mitä maksoi, ajattelivatpa muut mitä ajattelivat, saipa niillä rahoilla vaikka minkälaisen pellon peratuksi. Onhan minulla ne rahat ja nehän ovat minun rahani. En minä sillä taloa köyhdytä, että käytän ne näköni saamiseen, ja vaikka olisivat kuinka paljon tahansa toiseen tarpeeseen säästetyt, niin ei niitä ole pakko siihen panna.

Navetan oven narahdus ilmaisi hänelle, missä hän oli; askeleen pari astuttuaan hän sai kepillään tuntua tuvan rappusista ja meni tupaan.

Tupa oli tyhjä, hiillos hehkui liedessä ja lapsi hengitti kehdoissaan. Täällä hän osasi liikkua yhtä hyvin, olipa päivä tai pimeä. Oli leppoisaa ja lämmintä, ja hän rauhoittui äskeisestä säikähdyksestään. Eihän kukaan ollut vielä nähnyt, että hän oli tulemassa niin näkemättömäksi, että pian tarvitsi taluttajaa ... ei ollut nähnyt eikä tulekaan näkemään... Ei niiden pitäisi voida katsoa sitä kohtuuttomaksi. Vaikkei minulla itselläni olisikaan matkarahaa, niinkuin nyt kuitenkin on, niin pitäisi niiden sittenkin yllyttää minua avun hakuun vaikka omalla kustannuksellaan. Olenhan minä veljenpojalle antanut osani talosta, tehnyt työtä ruokapalkoilla, rakentanut, perannut ja kaivanut kuin omaani. En ole häneltä saanut muuta kuin vaatteet ja ruuan; kenkäni olen itse kustantanut. Jos työni rahassa laskisin, tekisi se tuhansia. Jos

ei minua olisi ollut, olisi sen ollut pidettävä vierasta väkeä. Jos olisin ottanut oman osani pois tai jos vielä ottaisin, kuinkahan olisi käynyt ja kävisi? Ei tässä puolesta talosta eläisi, kun on tiukassa ollut koko talostakin eläminen. Menisi jakaen pilalle pieni maa. Sentähden en ole akkaakaan ottanut, vaan sai velivainaa ottaa, koska hänellä siihen näkyi olevan parempi halu. Ei olisi pyystä ollut kahden jakaa. Enkähän minä siitä aio nytkään osaani ottaa, eipä silti, koska minulla on säästöpankissa se raha.

Hän laski sen taas, niinkuin oli usein ennen laskenut. Posti ottaa asemalle viennistä 4 m. ja takaisin 4 m., sen se ottaa, se on 8 m. Rautatiepiletti 15 m. 50 p. sinne ja sieltä takaisin, se on 31 m.; linikkamaksu 1 m. 50 p. päivältä enintään 30 päivältä, mikä tekee 45 markkaa eli yhteensä 84 markkaa, eli enintään, ennenkuin apteekkirohdot ja muut pienet on maksettu, 100 markkaa. Jos pitää ottaa toveri täältä asti viemään, niin tekee sen matka ja eväät hyvinkin 50 m. Sataan viiteenkymmeneen se nousee.

Se on julma raha, puolet rengin rahapalkasta. Jos sen otan pois pankista, jää sinne vain 50 markkaa. Ei sillä saa mitään aikaan. Ne katsovat sen kaksisataisen jo kuin omakseen, koska tietävät sen perivänsä tai muuten saavansa. Ja luvattuhan se on ollutkin siihen, pantu sitä varten talteen, ja riittää hyvin sen pienen hiekkapenkereen puhkaisemiseen. Siitä kun tulee tosi ja vesi valuu suosta pois, niin tulee kolmen lehmän lisäheinät. Ei näillä ilman sitä milloinkaan ole siihen voimia eikä varoja. Eihän se yksinäinen mies siihen semmoiseen kykene. Hyvä, jos saa pidetyksi entisetkään peltonsa kunnossa, kun talvikaudet tukkeja ajaa. Minä sen perkkiön kyllä olisin aikaa myöten ojittanut loppuun asti, niinkuin olin aloittanut, jos ei vienyt tätä näköä.

Ja siihen umpikujaan hän aina lopulta ajautui: jos lähden näköäni saamaan, jää suoperkkiötyö tekemättä—jos mieli saada suoperkkiötyöt tehdyksi, menee minulta näkö. Kummastako on talolle enemmän hyötyä tai vahinkoa ja kumpiko valittava? Menköön näkö! Mutta sokeahan ei kykene mihinkään, tuskinpa tekemään mitään edes oman ruokansa edestä. Jään loppuiäksi heidän hoidettavakseen ja talutettavakseen ja talon rasitukseksi. Se on sille ajanpitkään suuri kulutus, vaikei rahaista rahaa heti menisikään. Sillä ties kuinka kauan tällainen terveysuksinen ukko vielä elää—vaikka eläisi yhdeksääkymmeneen. Luulisi heidän itsensäkin käsittävän. Ja hän päätti sen taas niinpäin. —Puhun siitä heille heti, kun tulevat tupaan, ja istun huomenna postin rekeen.

Veljenpoika kuului ajavan pihaan hakokuorman, riisuvan hevosensa ja paukkavan tallissa. Ja silloin häntä taas herpaisi toisapäin.

Jos siitä ei ole apua. Jos se raha menee eikä näkö kuitenkaan tule takaisin. Parempi on silloin antaa sen mennä tätä menoaan. Eihän minusta enää näkevänekään olisi isompiin töihin. Siihen, mihin kykenen, kykenen silmitönnäkin. Hakojen hakkuu luonnistaa silmät ummessakin. Verkkoa osaa sokeakin kutoa. Soutaa voin, kun on joku, joka istuttaa venheen kokkaan ja itse istuu perään. Väännän minä sokeanakin silppumyllyä ja pyöritän siivuukonetta, kun ääreen vievät. Onhan täällä lapsia minulle silmäksi. Saunaan kai kyllä mielellään hoitavat samalla kuin itsensäkin, ja kerta pari vuodessa kirkollekin. Lukemaan ei taitaisi enää päästä uusillakaan silmillä. Jos sairastun—mutta hoidettavahan se olisi näkeväkin sairas, ja hautaan hoidettaessa ei sokeana kuolleesta liene suurempaa vaivaa kuin silmällisenäkään...

Parasta lie, että saavat sen suonsa kuivatuksi. Joukko kasvaa eikä ne tässä pääse oikeaan elämisen vauhtiin, jos eivät alueet laajene... Ja mistä minä nyt saan senkään saattajan sinne mukaani? Ei ole yksin lähtemistä, kun on kuulema monet muutokset ja juna tulee yön aikana Helsinkiin.

Kunnan tohtori kyllä oli varma siitä, että näkö palautuu. »On ihan varma, että saatte näköenne, jollette vitkastele», sanoi. »Mutta minkä teette, se tehkää pian.»

Kun tietäisi, mitä veljenpoika oikein ajattelee. Eihän se tietystikään kehtaa panna vastaan, jos kuulee mieleni kovin tekevän.

Ja vanha vaari päätti virittää veljenpoikansa eteen paulan: olen itse olevanina linikkaan lähtöä vastaan. Jos se yhtyy, on sille raha mieluisampi. Jos taas rupeaa yllyttämään ja kivoittelemaan, niin silloin se tahtoo, että menen. Ja odottaessaan pani vaari sitä varten valmiit vastauksetkin veljenpojan suuhun. »Nyt ei muuta kuin setä taipaleelle ja heti! Lähden itse saattamaan.»—»Olipa nyt talo kuinka pieni tahansa, niin ei tässä hätää tule, kun ei ole tullut ennenkään.» —»Saadaan se suo-oja kerran vielä mitenkuten kaivetuksi.»

Veljenpoika tuli tupaan, ripusti turkkinsa naulaan ja teki tulen.

—Ka, täälläkö se istuu pimeässä.

—Näkeehän tuota pimeässäkin tällainen näkijä.

—Havukasanpahan vain näitte panna niin puhtaaksi, ettei jäänyt yhtä ainoata oksaa pohjaan.

—Ei ole ollut näkemisestä apua enää pitkään aikaan, ei siinä työssä eikä paljon muussakaan. Tuntotarkalta se on jo tehty, mikä on tehty. Pian tässä jään upposokeana talutettavaksenne ja hoidettavaksenne.

—Ei huoli setä hätäillä, vaikka niin kävisikin, alkoi veljenpoika lohdutella. Kyllä tässä toki talutetaan ja hoidetaan, jos niiksi tulee. Vaan vielähän tuota toki lienee aika siihen, koskapa liikuttekin omin päinne.

—Näenhän minä vähän liikkua, niin kauan kuin päivä paistaa, mutta kun vetää pilveen tai muuten hämärtyy ettei kajasta, niin ei silmän avulla näy pitkällekään pääsevän. Olin äsken eksyä pihamaalle.

—Joko on niin huonosti?

—On se, vaan minkäpäs tuolle. Tohtori viime pyhänä kyllä patisti lähtemään Helsingin linikkaan, mutta mahtaisiko olla apua. Lähteneekö silmän jää veitsellä raapien, kun ei ole sulanut voiteistakaan.

Nyt olisi veljenpoika voinut sanoa sen, jos tahtoi. Mutta mitään virkkamatta kuului hän vetävän kenkää jalastaan.

—Ja vaikkapa vähän saisikin apua, niin liikanainen olisi siihen tarpeeseen semmoinen rahameno.

—Paljonkohan tuohon menisi?

—Tohtori laski, ettei siihen menisi kuin puolitoista sataa, mutta minä sanoin, että se on julma raha sekin yhden ikälopun silmästä.

Henkeään pidätellen odotti setä, mitä veljenpoika virkkaisi.
Veljenpoika virkkoi:

—Ka, kun on kengänpohjaan puhjennut reikä. Siihen on heti ruvettava paikkaa panemaan.

—Olisihan minulla kyllä se raha ja vähän enemmänkin, niinkuin tiedät, mutta sääliittäähän sitä siihen panna, kun saattaisi tarvita parempaankin.

—Mihinkä parempaan? kysyi veljenpoika nyt uteliaan pikaisesti. Mutta sitten kuin jälkiään peittäen teennäisen hitaasti:—Mikäs se nyt olisi sen parempaa?

—Olisi kai se siinä alangon viemärissäkin yhtä hyvässä tallessa kuin vanhan sokean silmässä.

—Olisi kai se siinä hyvässä tallessa.

—Niin kummassako?

—Kummassakin olisi hyvässä tallessa.

Vaarin ei ollut tarvis enempää udella. Hän tiesi nyt, että se panisi sen kernaammin suohon kuin silmään. Mutta nyt riensi veljenpoika sanomaan:

—Mutta ei suinkaan pidä sitä katsoa ... minä ilman vain, kun kysyitte.
Saadaan se suo toki kuivatuksi jotenkuten muutenkin.

—Mitenkä muuten sinä sen saisit?

—Jos en minä saa, niin saavat pojat, kun varttuvat.

—Kunko varttuvat—kun vanhin vasta viidennellä.

—Pitää kaikin mokomin vain lähteä linikkaan, jos kerran tohtorikin luulee sieltä avun lähtevän.

Turha sitä oli enää parsia. Vaari tunsi, että asia oli ratkaistu. Hän oli saanut tietää, mitä tarvitsi. Hetken aikaa oli kurkku kiristyksessä, estäen liikutusta pääsemästä ulos. Sitten hän sanoi, koettaen sanoa niin halveksivasti kuin voi:

—Ne tohtorit luulevat ja uskottelevat ... jos niiden luulojen päälle lähtisi...

Veljenpoika myöntää, koska on vaiti. Silloin vaari, niinkuin usein ennenkin vähänäköisyydestään hilpeästi leikkiä laskien, virkkoi:

—Ja enkös minä näe noita töitäni sokeampanakin tehdä. Marjojakos minä tässä olen ennenkään poiminut. Näenhän minä noita hakoja sokeampanakin hakkailla ... ja silppumyllyä kiertää ... ja siivuukonetta vääntää ... ja verkkoa kutoa ruokani edestä.

—Jo toki enemmänkin edestä.

—Olenhan minä tätä maailmaa jo tarpeekseni katsellut. En taida minä parata sen katselemisesta eikä se siitä, että minä sitä katselen. Ja vielähän tuo kirkkaalla ilmalla ainakin aurinko näkyy ja kuu taivaalla kuumottaa.

Se jäi siihen. Setä siirtyi verkonkudoksensa ääreen eikä lääkäriin lähdestä puhuttu sen päivän perästä. Viemäri avattiin vaarin säästöillä, alanko kuokittiin ja kylvettiin. Oli saatu vähän viljelyslainaaakin maanviljelysseuralta. Kun siinä heilimöi ensimmäinen ruis, oli vaarin silmän päällä jo ikuinen jää, niin paksu, ettei kirkkainkaan paiste enää kuumottanut sen pimeyteen.

Suvisina sunnuntaipäivinä kuletutti hän itsensä lapsilla viljelyksen ääreen ja istui siinä ojanreunalla kuunnellen tähkien kahinaa ja hengittäen heilimon lemua.

Tulihan tietoon, minkä uhrauksen ukko oli tehnyt. Veljenpoika kertoi asian niin, että setä itse oli niin tahtonut ja ettei häntä houkuttelemallakaan oltu saatu Helsingin tohtoriin. Olisihan sille toki annettu kyydit ja toimitettu apu kuinka kaukaa tahansa, mutta kun se itse oli sen toisapäin päättänyt, niin eihän häntä voitu väkisinkään viedä.

Vaari hakkasi vielä monet vuodet hakojaan, kutoi verkkoa, väänsi siivuukonetta ja silppumyllyä ja soudatteli lapsia.

Veljenpoika ei kyennyt pitämään taloa, vaan möi sen yhtiölle, siirtyen sen palvelukseen ja jääden itse vuokralaiseksi entiseen taloonsa. Vaari sai eläkkeensä.

Yhtiö kylvi puunkasvuun pellot ja suoperkkiönkin. Kun maanviljelyskonsulentti surkutteli vaaria siitä, että siihen toteen nyt menivät nekin silmärahanne, olisihan tuo alanko sinälläänkin kelvannut näreikköä kasvamaan, arveli äijä: »Vaen eikös ollut hyvä, ettei tuota tarvinnut näkevin silmin nähdä...»

ORJAMARKKINAT.

Kuvaus Kuopiosta v:lta 1886.

Niitä on täällä taas pidetty joulujen välillä, pidetty aamusta aina iltaan saakka. Kunnan yhteisiä vaivaisia ja köyhiä on julkisella huutokaupalla tarjottu vähimmän vaativalle hoidettavaksi ja elätettäväksi. Kunta kokonaisuudessaan on ollut kauppiaina ja kuntalaisia erityisesti ostavana yleisönä.

Tämän kirjoittaja lähti huutokauppapaikkaan, nähdäkseen, miltä siellä näytti. Sitä lähetessään tulla reuhkasi häntä vastaan mielipuoli nainen repaleisissa vaatteissa. Hänen edellään kulki talonpoika, joka ikään oli joutunut mielipuolen isännäksi.

»Voitin isännän kaupassa!» hihkasi hullu ohimennessään.

»Lienet voittanut tahi tapannut, astuhan perässä!» virkkoi siihen isäntä.

Ja kiireessä kulussa he poistuivat, kadulla seisovain nauraa hohottaessa.

»Mikä melu täällä on?» kysyin suotta muutamalta mieheltä, astuessani huutokauppahuoneen etehiseen.

»Orjamarkkinathan täällä on», sain vastaukseksi.

»Vieläkö toimitusta kestää?»

»Hullut jo myötiin ja langettavatautisia parhaillaan kaupitaan», sain vastaukseksi.

Avasin oven ja menin siitä »kirkkoon». [Kuopion kunnanhuone oli siihen aikaan muutettu kirkoksi.] Mutta kirkko ei kirkolta näyttänyt. Oven suusta aina kuoriin saakka oli lattia ihmisiä täynnä. Mikä penkeissä istui, mikä seiso i keskikäytävällä toinen toisessaan kiinni. Tunkeusin siinä niin pitkälle kuin pääsin ja aloin tarkastella ympärillä olevia.

Heti kohta ensi silmäyksellä erotin kaupittavat muista. Sokeita, silmäpuolia, vanhuksia ja keskenkasvuisia lapsia seiso i ja istuskeli tiellä täällä muiden lomassa. Kaikkien heidän oli pitänyt tulla saapuville, näyttteeksi siitä, millaisia olivat ja mitenkä paljon heistä kannattaisi maksaa. Muuan vanha

vaimo ei jaksanut pystyssäkään pysyä, vaan oli hän heittäytynyt pitkäkseen penkille. Osa ei näyttänyt mistään välittävän, tylsinä ja alakuloisina he vain tuijottivat eteensä. Toiset taas seisoivat kiihottunein kasvoin, posket kalpeina ja silmät palavina, seuraten toimituksen menoa.

Tämä tapahtui aivan samalla tavalla kuin muunkin tavaran huutokaupassa. Teki vaikutuksen sellaisen, kuin olisi ihmiskunta tehnyt suuren vararikon, jonka pesästä myötiin kaikki joutava irtaimisto.

Lautakunnan esimies seisoo ylinnä huoneessa pöytänsä takana ja hänen vieressään istuu kaksi kirjuria. Heleällä äänellä mainitsee hän muutaman onnettoman nimen.

»Paljonko vaaditaan?»

»Sata markkaa!»

»Helpottakaa, helpottakaa! Ei kannata niin paljoa maksaa!»

»Yhdeksänkymmentä viisi!»

»Yhdeksänkymmentä viisi ensimmäinen ... toinen yhdeksänkymmentä viisi...»

»Markka pois!»

»Yhdeksänkymmentä neljä...»

»Yhdeksänkymmentä!»

»Yhdeksänkymmentä ensimmäinen...»

»Kahdeksänkymmentä!»

»Kahdeksänkymmentä ensimmäinen...»

»Markka pois!»

»Seitsemänkymmentä yhdeksän ensimmäinen ... toinen ... seitsemänkymmentä yhdeksän ... eikö oo helpommasta huutavata? seitsemänkymmentä ... yh ... dek ... sän ... kolmas...»

»Kenen huuto?»

Sen ja sen.

»Onko 'se ja se' semmoinen, että voi hoitaa?» kysyy esimies.

»Hoitaa, kyllä hoitaa!» vastataan väkijoukosta.

Ja sillä on sitten todistettu, että kyllä hän hoitaa.

Taas mainitsee esimies jonkun nimen.

»Se on sekin langettavatautinen?» kysytään yhtäältä.

»Paha onkin!» vastataan toisaalta.

»Se on ennen ollut R:n kylällä ... K:n talossa ... hoidetaanko se samassa talossa vieläkin?»

»Ei entisestä hinnasta!»

»Pitäisi toki sadan viidenkolmatta markan riittää!»

»En huolisi kahdestakaan sadasta ... lapset sitä säikkyy kuoliaaksi...»

»No, paljonko tarjotaan?»

»Sata viisikymmentä!»

Ja niin alkaa kilpailu ja noin sadasta markasta joutuu huono hoidettava entisiltä asuinsijoiltaan aivan toiselle puolen pitäjää.

Sitten tulee kaupittavaksi luettelossa lähin ja esimies kysyy, vieläkö hän elää.

»Vielä elää!»

»Onko täällä?»

»Tuoll' on ovensuussa!»

»Paljonko vaaditaan?»

»Se on vielä hyvä työmies ... talvikaudet havuja hakkaa...»

»Eikä sitä keikauta kuin kahdesti tai kolmasti kuukaudessa...»

»Paljonko vaaditaan?»

»Kahdeksankymmentä!» on ensimmäinen huuto.

»Markka pois!»

»Seitsemänkymmentä yhdeksän...»

»Markka pois!»

»Seitsemänkymmentä kahdeksan...»

»Markka pois!»

Ja sillä lailla lasketaan miehen elatuksesta »markka pois,» kunnes viimeinen huuto pysähtyy »kuudellekymmenelle».

Asianomainen on noussut penkille seisomaan, kuullakseen, mitä hänestä tarjottiin.

»Alas laskevat, alas laskevat», jupisi hän huutoja kuunnellessaan. Kun ne olivat loppuneet, painautui hän taas takaisin istualleen ja huokasi:

»Kylläpä vähään ... kylläpä vähään ... meni vain kuuteenkymmeneen markkaan.»

Esimies panee merkin menneen kohdalle ja huutaa uuden esille.

»Paljonko vaaditaan?»

»Sata markkaa!»

»Markka pois!»

»Yhdeksänkymmentä yhdeksän.»

»Markka pois!»

»Yhdeksänkymmentä kahdeksan ensimmäinen...»

»Yhdeksänkymmentä viisi!»

»Yhdeksänkymmentä viisi ensimmäinen ... toinen ... huutakaa viisin markoin...»

»Kahdeksankymmentä!»

Vaan silloin hyppää penkille muuan vanha vaimo ja huutaa kimakalla äänellä:

»Ei pidä huutaa luontokappaleen hintaan!»

»Eihän tuo ole vielä lehmänkään hinnassa!»

»Kuka se on tuo akka?»

»Min' oon siihen kuuluva!»

Vaan siitä huolimatta putosivat huudot markan markaltaan.

»Kuusikymmentä viisi ... ensimmäinen ... toinen ja ... kolmas.»

»Eipä paljoon noussut.»

»Ei siitä paljoon olekaan ... toinen käsi rampa...»

»Olkaa hiljaa siellä!» huutaa esimies.

»Täällä ei kuule toisiaan, kun semmoista hälinätä pidetään.»

»Ketä siellä nyt tarjotaan?» kysyy joku vieressäni.

»Se tuntuu olevan se meidän kylän Kaisa...»

»Etkö sinä huuda?»

»Huutaa pitäisi ... eipähän tuota muuten tänä aikana saane rahaa nähdäkään...»

»Anna minä huudan ... se on hyvä sukankutoja.»

»Huuda sitten ... minä lähdän tieheni ... johan noita mulla on kolme syöttilästä ennestäänkin!»

Hän pakkautui oven suuta kohti ja minä käytin tilaisuutta päästäkseni ulos yhdessä avauksessa. Takimmaisessa penkissä istui vanha puolisokea eukko ja kaksi lasta, tyttö ja poika. Mies talutti eukon etehiseen ja siitä ulos kadulle.

Täällä asetettiin hänet, kun ei voinut jaloillaan pysyä, pieneen kelkkaan, jota mies ryhtyi vetää junnistamaan.

Kansa, jota seisoskeli sekä ulkona että sisässä, katseli tuota lähtöä.

»Paljonko noista eläteistäsi rikastuit?» huusi muuan miehen jälkeen.

»Vähän toista sataa sain.»

»Silläköhän se aikoo ne ruuassa ja vaatteessa pitää?»

Minulla ei ole kokemusta siitä, riittääkö todellakin tuo summa. Mutta minä epäilen sen kanssa, joka varmaankin omasta kokemuksestaan tuon epäilyksen lausui.

Olin nähnyt ja kuullut kylläkseni ja lähdin kävelemään pois päin. Kunnan huoneen seinäviertä kulkiessani tunki vielä kadullekin avatusta ikkunasta korviini:

»Markka pois!»—»Markka pois!»

TUHLAAJAPOIKA.

Meitä oli veljeskunta vanhoja tovereita ja ystäviä, jotka ensimmäisiltä ylioppilasvuosiltamme alkaen olimme pitäneet yhtä ja pysyneet jotakuinkin koossa. Meidät liitti toisiimme ensin suomalaisuus ja sitten muut aatteelliset ja isänmaalliset harrastuksemme. Eniten kuitenkin sama maailmankatsomus yleensä. Valhe, petos, vikuroiminen, tinkiminen tuomittiin armotta läheisimmissäkin tovereissa. Lippu oli pidettävä puhtaana, olipa sitten kysymys julkisesta tai yksityisestä elämästä. Ei mitään aatetta ja asiaa saanut ajaa, ei mitään etua valvoa vääryydellä, kieroudella tai tinkimisellä. Se ei ollut meillä mikään liehuva lippu, sitä ei koskaan maljapuhein nostettu tankoon, se oli pikemmin kuin muistoliina, jonka kukin piti kätkehtynä povellaan. Se oli millä ibseniläistä, millä pietististä pohjaa, millä tulos tiedemiehen totuuden etsinnästä, millä nuorison kasvattajan oman hengen kouluutuksesta, millä taiteilijan ja kirjailijan herkentyneestä omastatunnosta ja itsensä tutkistelusta. Se hyvin harvoin puhkesi tehdyksi tuomioksi tai toiselle esitettyksi vaatimukseksi, se vain oli ja eli meissä ja johti meitä ja vaikutti jotenkuten välittömästi niihinkin, jotka joutuivat lähemmin liittymään meihin. Se veti luoksemme samanhenkisiä, työnsi meistä pois toishenkisiä.

Elimme verrattain vaatimattomissa oloissa, pikkuviroissa, pienillä tuloilla, mutta autoimme toisiamme ei vain neuvoilla, vaan myös lainoilla ja takuilla. Joskus sai toveri maksaa toisen puolesta, mutta en koskaan kuullut kenenkään sitä nurkuvan, sillä jokaisessa sellaisessa tapauksessa oli joko sairaus tai kuolema tai muu voittamattomuus ollut syynä siihen, ettei suoritusta ollut voinut tapahtua. Sattui useammankin kerran, että toverit yhteisesti ottivat vastatakseen yksityisen sitoumuksista, hoitivat ja järjestivät ne.

Olimme pääsävyiltämme totisia, yksivakaisia nuoria miehiä. Jo ylioppilasaikanamme oli meihin kuitenkin liittynyt toveri, joka oli meidän kaikkien vastakohta. Luonteeltaan, synnyltään, kasvatukseltaan ja elintavoiltaan hän ei juuri lainkaan kuulunut meihin. Siitä huolimatta me hänet hetikohta »hyväksyimme», kun eräs hänen kotonaan kotiopettajana toiminut toveri toi hänet seuraamme. Kiinnyimme häneen yhä enemmän ja vähitellen kävi hän meille »välttämättömäksi.» Hänessä oli sitä, mitä meiltä itseltämme puuttui: hilpeyttä, herttaisuutta, seikkailijaverta, reippautta,

kevytmielisyttäkin. Hän sanoi alunpitäen meitä »paapoikseen», («Mitäs paapoille kuuluut?... Mitäs vaarit vannehtii?—Joko ukot ylijumalat ovat julistaneet tuomionsa kurjalle kuolevaiselle?» j.n.e.)—me häntä »pojaksi», filiuksiksi, ottopojaksi, tai oikein lellitellessämme »tuhlaajapojaksi», kun hän palasi tavallista pitemmältä kiertueelta ja kertoi ja katui syntinsä yhtä herttaisesti kuin hän oli ne tehnytkin. Pidimme hänelle monet sellaiset tuliaispidot ja—menimme uusiin takuihin. Suhde oli niinkuin lie ollut luostariveljien iloiseen, vallattomaan ritaripoikaan.

Ei hän kuitenkaan pelkällä sillä vastakohtaisuudellaan olisi voittanut meitä ja pysynyt miehenämme. Se oli sittenkin hänen luonteensa hyvä, ehyt pohja, hänen suoruutensa, vilpittömyytensä, rehtiytensä, toverillisuutensa ja tositarillisuutensa, johon suosiomme häntä kohtaan ja kiintymisemme häneen lopulta perustui.

Hän oli ylioppilasaikanaan Helsingin tunnetuimpia nuoria miehiä. Hän oli kaikkialla mukana ja veti kaikkialla huomiota puoleensa. Hän oli kaunis, solakka nuorukainen, tukka tumma ja hiukan kähärä, nenä kaareva, silmät ruskeat ja palavat, käytös notkea ja sulava, puku aina aistikas ja hieno. Hänessä oli meihin kuin jotakin vieraan rodun viehätystä. Isä oli vanhaa karjalais-saksalais-ruotsalaista juurta, äiti venakko; Hän oli ihanteellinen marsalkka ja juhla-airut, jona hän muuten toimi koko ylioppilasaikansa alimmalta osakunnan lähettiasteelta suurien ylioppilasjuhlien ja kansalaispäivällisten ylimmälle juhla-airutasteelle. Hän oli laulaja, kaunis solistitenori, kaikkien tanssien aloittaja ja etutanssija, mukana kaikissa arpajais- ja hyväntekeväisyshommissa, joissa ylioppilaat olivat Helsingin naisten apuna. Ylioppilaat olivat siihen aikaan kaikkena kaikessa, ilman heitä ei saatu mitään aikaan. Luentosalissa hän näkyi harvemmin, mutta sai kuitenkin kutakuinkin säädylliseen aikaan suoritetuksi välttämättömyyksiä, ensin kandidaattitutkinnon ja sitten oikeustutkinnon, sillä perheen perinnäisääntöjen mukaan oli hänestä tuleva juristi ja sitä myöten virkamies niin korkealle asteelle kuin asteita riitti—mutta ilman hätäilemistä.

Hän oli viipurilainen, puhui tuota heidän herttaista, pehmoista »mie-sie» murrettaan, tuota »hyö ottaat»—»myö mäntiin»—»näinköhän se on niin»—josta ruotsinkielistenkin suussa aina tuoksahtaa sikäläinen kotiturve. Ja samalla hänessä, niinkuin yleensä viipurilaisissa, oli jotakin eurooppalaista mannermaaleimaa, eikä ollenkaan sitä tukholmalais-berliiniläis-uusmaalaista tekoylimyksellistä olevinaista, mitä niin usein tapaa Helsingin ja Turun keikareissa. Sen kai sai aikaan karjalainen hilpeys ja suurkaupungin läheisyys.

Pietarin läheisyys uurtelee muuten kyllä toisiakin piirteitä luonteihin ja katsantotapoihin lähellä rajaa, tuota: »ka, eihän sill' niin välillä»—vaikka nyt esimerkiksi vähän salakuljettaisikin tupakkaa ja teetä. Viipurilaisissa, niinkuin yleensäkin rajaseutulaisissa, tapaa koko joukon kaikenlaista semmoista »suvaitsevaisuutta». Siellä ei semmoisista olla niin ankaria kuin muualla. Hänessäkin tuota höllyyttä, tuota siveellistä »värisokeutta», joksi me sitä sanoimme, joskus ilmeni, ja hän innostui sitä puolustelemaankin, mutta aina niin herttaisen miellyttävästi ja paradoksimaisesti, että mekin, ankarat ja lujat aatteen ja periaatteen peruukkiäijät, lopulta tupruttelimme tullikavallettua tupakkaa, jota hän tarjosi meille hopeisesta, sisältä kullatusta sikarikotelostaan.

Kaikki puhalsi hänen läpitsensä, kaikki hyvät harrastukset, kaikki ajan innostukset, kaikki soittaen häntä kuin tuuli seinäkannelta. Itse hän ei mitään soinut, mutta soinnahti kauniisti kaikkeen, mikä häntä kosketti. Kaiken hän teki itselleen ja muille huviksi ja hauskuudeksi. Kaikki, juhlat, konsertit, ensi-illat, päättyivät häneltä päivällisiin tai illatsuihin, pikkutunteihin—jälkipäivän uupumuksen suomaan toistaiseksi lykkäämiseen ja vapautukseen kaikesta, minkä oli päättänyt ja itselleen ja muille luvannut.

Mutta joskin hänessä oli tällaista karjalaisen kevytmielisyttä, sen vikoja ja heikkouksia, niin oli hänessä keskittyneenä sen parhaatkin puolet. Oli asioita, jotka hän otti totisesti, pelottavan totisesti. Hän voi joutua ihan vimmoihinsa, jos sai kuulla jostakin alhaisesta, jos joku oli pettänyt, syönyt sanansa, jos joku vikuroi, rikkoi annetun luottamuksen, menetteli kurjasti. Mutta varsinkin jos joku oli pettänyt jonkun toverin, asettanut oman etunsa hänen etunsa edelle. Se oli hänessä melkein sairaalloisen intohimoista. »Olisi ennen ampunut kuulun otsaansa», oli lause, jota hän usein käytti.—»Ei pidä sanoa, jollei itse tekisi samoin».—»Minä tekisin!»

Se oli juuri tämä, joka meitä hänessä miellytti. Toveruus oli hänelle pyhistä pyhin asia. Niitä oli ennen aikaan ehkä enemmän semmoisia, joille toveruus oli avuista ensimmäinen. Hän voi tehdä toverin hyväksi melkein mitä hyvänsä. Hän lainasi viimeisen penninsä, meni takuuseen jokaiselle, joka vain pyysi. Antaessaan hän ei epäillyt saavansa takaisin, eikä ottaessaan voivansa maksaa. Asiainsa huonoimmillaankin ollessa hän oli vilpittömän vakuuttaessaan: »Ei kukaan tule kärsimään minun tähteni».

Hänen elämänsä oli alkanut mukavissa, väljissä valjaissa ja jatkui leveää tietä kulkusten kilistessä. Ja kun ei kulkusia enää ollutkaan, kuuluivat ne kuitenkin yhä hänen omissa korvissaan ja tie oli hänelle aina yhtä leveä, ajajaeleet yhtä laajat.

Hän oli ollut varakkaan isän poika. Isällä oli korkea virka, ja suuri sukutila lähellä Viipuria. Pojalla oli aikoinaan kaikki, mitä hän halusi: pyssyt, ajokoirat, setterit ja pointerit, ratsuhevoset ja purjeveneet, ja olisi tietysti ollut automobiilikin, jos niitä olisi ollut siihen aikaan. Hovissa elettiin suuresti ja vieraanvaraisesti. Tuttavapiiri ulottui sekä Helsinkiin että Pietariin. Hänellä oli Helsingissä hieno kahdenkamarin asunto, mikä siihen aikaan oli tavatonta komeutta ylioppilaalle. Istuttiin siellä usein hänen vieraanaan mukavissa sohvilla ja tuoleissa. Usein hän sai tehdä ulkomaanmatkoja, jota meidän varamme eivät sallineet. Ei koskaan ollut hänellä rahanpuutetta, isä antoi aina niin paljon, kuin hän pyysi. Kun ei enää viitsinyt pyytää, teki hän velkaa omiin nimiinsä. Usein hän lainasi itse voidakseen lainata muille.

Isä kuoli ja vanha sukutila ja kaikki muu myötiin pesän veloista. Onneksi menivät velat varain kanssa vastakkain, muuten hän kai olisi ottanut niistä vastatakseen. Nyt hän jäi vastaamaan ainoastaan omistaan eivätkä nekään olleet aivan pienet.

Kun nuori mies on joutunut siihen, on hänen valittavanaan joko uusi tie tai jatkaminen vanhalla. Harvassa on sankaria vaihtamaan verkaansa sarkaan, jos vain näyttää olevan mahdollisuutta tai toivoakaan edelleen pysyä verassa. Ja hänellä näytti olevan. Hän saa viran, maksaa velkansa, sen uskoivat kaikki, ja sen hän uskoi itsekin.

Sellaisilla, jotka eivät ole mihinkään totisiin otteihin tottuneet, tulee usein, silloin kun täytyy tehdä sellainen ote, heikkous, niinkuin suonenveto jäseneen, joka on tehnyt äkkinäisen repäisyn. Hän ei saanut mistään kiinni eikä pysytetyksi itseään missään. Hän sortui omiin jalkoihinsa, oli omain kiireidensä tiellä.

Hän kyllä koetti useat kerrat ryhdistäytyä työhön. Palveli asianajajatoimistossa, mutta ei ollut täsmällinen, ja ura katkesi siihen. Yritti pankkiin, mutta ei hänestä ollut istumaan pulpetin takana. Koetti toimia vakuutusosalalla. Mutta paitsi tottumattomuutta säännölliseen työhön oli siinä aina esteenä velat, joita täytyi hoitaa. Ja niin tuli velkain hoitaminen uusilla veloilla hänen päätehtäväkseen. Virkaurat alkoivat siihen aikaan olla hänenlaisilleen tukossa. Jos hän olisi tahtonut käyttää aikaa ja sen tarjoamia etuja hyväkseen, olisi kaikki pian ollut järjestyksessä. Mutta se ei tietysti voinut tulla kysymyksenäkään, kaikkein vähimmin meidän piirimme miehelle. Hänen oli tavattoman vaikea pysyä pinnalla. Mutta vakuuttelemistaan hän aina vakuutti: »Ei kukaan tule kärsimään minun tähteni.»

Oli kuitenkin sääli nähdä hänen taistelevan uppoamistaan vastaan. Aamuisin ennen pankkituntia nähtiin hänen tuon tuostakin ajelevan ympäri kaupunkia haalimassa uudistusrahoja ja nimiä papereihinsa. Hänellä oli alinomainen tuska silmässä ja poskillaan kuin mikä ujostuksen puna. Seurassamme hän oli hajamielinen, hänen entinen vilkkautensa, reippautensa ja avonaisuutensa oli kadonnut.

Meille tuli häntä yhä enemmän sääli. Hänen asiansa täytyi saada jollakin tavalla »järjestetyksi». Pidimme neuvottelun. Hän sai esittää tilansa. Se oli kylläkin toivoton siihen nähden, ettei hän siitä yksin suoriutuisi. Olimme mekin jokainen kiinni hänen papereissaan melkoisista summista. Päätimme yhdistää kaikki vekselimme ja muut sitoumuksemme yhteen ainoaan kassalainaan kaikkien yhteisellä takuulla. Hän tarjosi meille pantiksi henkivakuutuskirjansa, kerta kaikkiaan maksetun.

—Pidä sinä paperisi, tarvitset sen muuhunkin, kunhan nyt lupaat kunniasanallasi, että vihdoinkin ryhdyt johonkin totiseen, mihin tahansa.

—Täällä minä en voi ryhtyä mihinkään totiseen. En koskaan tällä tämän maan tahdilla pääse niille perille, joille pyrin. Olen menettänyt liiaksi aikaa ja nyt täytyy minun harpata pitkä askel yhdellä otteella.

—Aiotko naida sen kivimuurisi? sanoi joku pilalla.

—Ei pidä tässä seurassa puhua pilallakaan semmoisesta, sanoi toinen.

Se oli kaikille tunnettu juttu, rikkaan rakennusmestarin kyttyräselkätytön ihastus Helsingin kauneimpaan poikaan. Yhtä tunnettua oli myöskin, että ystävämme ei millään tavalla ollut vastannut tytön tunteihin eikä antanut aihetta niihin. Siitä oli muuten sellaisesta ollut usein puhetta meidän kesken sekä tämän tapauksen että muiden samanlaisten johdosta, sekä periaatteelliselta että moraaliselta kannalta. Hän oli itse lausunut mitä ankarimman inhotuomion niistä, jotka naivat rahaa ilman rakkautta. Se oli pääpykälä meikäläisessä rehellisen miehen siveyslaissa.

Hän ei vastannut heti, sulki hetkeksi silmänsä ja pyyhkäisi otsaansa. Silmissä oli hetken aikaa epämääräinen ilme, Oliko hän ajatellut sellaista ratkaisua mahdolliseksi? Huoahdin helpoituksesta, kun hän virkkoi tyynesti:

—Ennen ampuisin kuulan otsaani. Ei, minä matkustan Amerikkaan, jos vielä autatte minut sinne.

Se oli meistäkin oivallinen ratkaisu. Me yht'äkkiä uskoimme kaikki, niinkuin hänkin, että hän siellä ja juuri siellä on onnistuva. Sellainen sukkela, hyväpäinen, miellyttävä mies löytää aina suuressa lännessä helposti alansa. Ehkä hän on juuri niitä, joita täytyy opettaa uimaan heittämällä heidät veteen ja niin syvälle, ettei jalka pohjaa. Amerikassa hän olisi heitettyä semmoiseen veteen. Täällä kotona jalka aina jotenkuten ottaa pohjaan. Me siis täydellisesti kannatimme hänen aikomustaan ja lupasimme mielihyvällä auttaa häntä sinne. Siitä innostuttiin niin, että se oli kuin kaikkien yhteinen asia, niinkuin hän olisi ollut lähettimme, löytöretkeilijä yhteiseen laskuun. Epäkäytännölliset miehet valtaa usein sellainen innostus.

—Joko palajan miljoonamiehenä tai en palaja ollenkaan! Mutta kävi miten kävi, ei kenenkään tarvitse joutua kärsimään minun tähteni—

—Eläköön!... ja hänen siinä seisoessaan malja kädessä vartalo norjana meistä oli, niinkuin hän ei vain palaisi miljoonamiehenä, vaan niinkuin hän jo olisi palannut.

Hän lähti ja hän palasi myöskin. Mutta ei miljoonamiehenä. Hänet oli lunastettava laivasta ja hän oli niin kurjassa kunnossa, ettei voinut liikkua missään, ennenkuin räätäli—kaupungin paras muuten—oli ehtinyt valmistaa puvun. Amerikka ei ollut häntä varten. Siellä on liian paljon sellaisia hyväpäisiä miehiä kuin hän. Siellä olisi tarvittu ruumiillisia voimia, toista työtarmoa ja toisenlaista häikäilemättömyyttä, kuin mitä hänellä oli, meikäläisellä herraspojalla.

Vielä kerran oli meillä siis tuhlaajapoikamme kotonamme ja me valmistimme hänelle tuliaispidot, joissa aioimme ilmoittaa päätöksestämme vapauttaa hänet kaikista sitoumuksistaan meihin nähden ja ojentaa hänelle kuitatun velkakirjan. Se olisi ollut kullekin meistä melko kipeä kärsittävä, jollemme olisi vuosien kuluessa päässeet vaurastumaan ja saaneet hiukan säästöönkin. Olihan vähän sääli näitä säästöjämme, jotka nyt menetimme, mutta enemmän kuitenkin häntä, jonka viimeinen ote oli onnistunut niin masentavan huonosti. Sillä olihan hän vihdoinkin koettanut parastaan, ahertanut siellä hermojensa ja jänteidensä viimeiseen pinnistykseen, tehnyt voitavansa, jota enempiä ei voinut vaatia.

Puhuttiin iloisia, kilisteltiin, kohdeltiin häntä miltei niinkuin juhluvieraista. Päivälliset jatkuivat vanhaan tapaan. Me yleensä totiset miehet osasimme joskus antautua iloittelemaankin, kun niiksi tuli. Olimme kaikesta huolimatta iloiset siitä, että hän taas oli piirissämme. Seuramme oli hänen poissa ollessaan ollut kuin munkkikapituli vailla »iloista veljeä». Meidän oli usein ollut tyhjää ja ikävää ilman häntä. Olimme kaivanneet hänen herttaisuuttaan, hänen helähtelevää nauruaan, hänen kevyttä mieltään, jopa hänen kevytmielisyyttäänkin, juttujaan ja rakkausjuttujaankin, joiden perillä meillä mielestämme oli oikeus olla ja joita hän muuten ei salannutkaan meiltä, joilla ei niitä itsellämme ollut.

Saatuaan pudistetuksi pois ensimmäisen hämillisyytensä ja noloutensa oli hän pian taas entisellään, jutellen seikkailuistaan, matkastaan ensimmäisessä luokassa, jossa oli matkustanut muka voidakseen tehdä tuttavuuksia jo ennen perille tuloa, mutta joka oli niellyt suurimman osan matkavarjoista; sitten olosta Amerikassa, missä hän oli elätellyt itseään kadunlakaisijana, hevospaimenena ja jos jonakin, nähnyt nälkääkin. Hän oli sairastanut, joutunut nälkäkuoleman eteen ja lähtenyt paluumatkalle lämmittäjänä valtamerilaivalla, sen konehelvetissä—helvetinkoneessa, jonka oli toivonut räjähtävän päästäkseen aaltojen viileyteen—syntinen ajatus ... huh! Terve! Maljanne! Eläköön Suomi!

Muut nauroivat niinkuin hänkin. Mutta hänen hilpeydessään oli kuitenkin jotakin tehtyä ja pinnistettyä. Hän ei enää ollut—ja mitenkäpä olisikaan ollut—ihan se sama välitön, mikä ennen. Hänessä oli kuin halkeamia, oireita henkisestä ja ruumiillisesta rappeutumisesta. Oli jotakin kulunutta ja hervonnutta, oli jotakin muutakin. Minua oli hänessä aina viehättänyt hänen viattomuutensa, sielullinen puhtautensa, avoin suora katseensa, puhtaat piirteensä.

Nyt oli silmässä joskus, keskellä tätä suosiollista, luottavaista, iloista toverikeskustelua, pälyvä, epäluuloinen, pelokas ilme. Suun ympärillä asui samalla joskus velto piirre, niinkuin vanhuksella, jota on kohdannut tai pian kohtaa lievä halvaus. Hän on ilmeisesti luisumassa. Ei hänestä koskaan tule täyttä miestä. Olin näkevinäni hänet elämässä loppuelämänsä toisten elättinä, loisena, armoilla, niinkuin hän oikeastaan oli jo jonkin aikaa elänytkin. Häntä odottaa rappiolle joutuneen vanhan ylioppilaan kohtalo, sijoitus johonkin maaseudulle, jonne maksu täysihoidosta lähetetään suoraan taloon, koska hän ehkä heti juo rahat, jos saa ne omiin käsiinsä. Olihan tämä lopullinen vararikko toverien edessä, tämä maksukyvyttömyyden julistus oikeastaan ensi askel siihen. Tuskin hän siitä enää kohenee, ellei ihmettä tapahdu. Ja vaikka hän nyt ajautuisikin johonkin pieneen ansiotoimeen, ei hän koskaan ole saava tuntea riippumattomuuden tunnetta siitä, ettei ole kenellekään velassa, sillä ainakin meille, tovereilleen, tulisi hän olemaan velassa kaiken ikänsä. Oli sääli, että hän oli joutunut siihen. Että hän sittenkin oli palannut, että hän sittenkin oli ottanut vastaan tämän kutsun, hän, joka oli sanonut: »joko palaan miljoonamiehenä tai en palaa ollenkaan.» Kuinka voi hän noin syödä ja juoda, olla meidän vaatteissamme, huvittaa meitä niinkuin siihen palkattu? Olihan se tietysti kaikki hyvästä tahdosta suotua ja annettua, olimmehan tovereita, veljiä, miksei voisi veli veljeltä ottaa, kun veli veljelle antaa? Niinpä niin, mutta sittenkin... Hän oli ollut niin komea ja olisi saanut semmoisena pysyä.

Ja kuinka perinpohjaisesti minä hänestä sittenkin erehdyin! Kuinka väärä olikaan arvioni hänestä! Kuinka toisenlaisista aineksista se mies olikin kokoonpantu kuin mitä olin uskonut!

Ollaan kahvissa ja konjakissa, on aika jo tulla asiaan. Oli ajateltu toimittaa yllätys hänelle niin, että se paperi poltetaan maljakossa ja ojennetaan hänelle tuhka pienessä uurnassa—siten oli muka vertauskuvallisesti esitettävä, että hänen vanha itsensä, hänen entisyytensä on näin haudattava ja tuhkasta nouseva uusi. Se oli oleva pidettävän puheen aihe. Ei hautaus, vaan uudestisyntymisjuhla. Tämä pikku pila piti olla meidän palkkiomme. Minusta se nyt ei ollut niin erittäin onnistunutta eikä hienotunteistakaan, mutta en tahtonut sitä estää, koska se näytti toisia huvittavan. Ajattelin myöskin—tosin jonkinlaisella katkeruudella—että ehkäpä se tulee huvittamaan häntäkin. Eihän hän koskaan ollut menettänyt toivoaan, ei koskaan uskonut laivojaan poltetuiksi. Siis ei nytkään. Ja olihan siinä samalla kauniisti kylläkin tulkittu toverien usko häneen ja hänen omaan uskoonsa viimeiseen asti, kaikesta huolimatta. Siis siltä kannalta katsoen tavallaan hienokin teko häntä kohtaan. Tutkin puhetta pidettäessä hänen ilmettään. Hän myhähteli niinkuin se, jolla on varalla iloinen yllätys iloista yllätystä vastaan. Mutta samalla oli hän ilmeisesti levoton. Puhe oli pidetty ja pitäjä vei paperin kynttilään.

—Maltas hiukan. Se on teiltä kauniisti tehty ja ajateltu, kiitän teitä, mutta minä en voi ottaa sitä uhria vastaan. Pyydän, ettei paperia hävitettäisi, lunastan sen huomenna.

—Lunastat? Huomenna? Mikset jo tänään?

—En laske leikkiä. Se on totista totta. Huomenna julkistaan kihlaukseni. Ei kukaan tule kärsimään tähteni.

—Kenenkä kanssa? Senkö—?

—Sen.

Kaikki tiesimme, kuka se oli. Se oli se vanha rakkaus. Heidät oli nähty aamupäivällä yhdessä ajelemassa rikkaan isän valjakolla. Mutta että hän todella olisi voinut myödä itsensä, sitä ei kukaan olisi voinut uskoa.

Puhuja laski paperin pöydälle. Toinen puhalsi sammuksiin kynttilän, josta se oli aiottu sytyttää, uhrifuli toveruuden alttarilla.

Ei kukaan onnitellut. Ei kukaan virkkanut mitään. Ei kukaan kiittänyt siitä, että oli päässyt sitoumuksistaan, että oli nyt yht'äkkiä useita tuhansia rikkaampi. Sillä olisi kärsitty vaikka kaksinkertainen vahinko, jos olisi säästyty tästä pettymyksestä.

Joku kilisti vahtimestarin ja pyysi saada maksaa. Toinen ja kolmas tekivät samoin. Hänkin maksoi puolestaan eikä kukaan sitä estänyt, vaikka hän olikin meidän vieraamme. Sitten hän nousi ja meni hyvästiä sanomatta. Hän oli kuullut sanattoman tuomionsa, ymmärtänyt sen ja tyytynyt, koska ei koettanutkaan puolustautua eikä selittää eikä vedota.

—Petti kuin poika.

—Söi kuin koira kunniansa.

—Upposi eikä enää nouse.

—Sen raajarikon, kyttyräselän kanssa—fyffaan!

—»Ammun ennen kuulun otsaani».

Joku koetti laimeasti puolustaa häntä. Hän oli ehkä luullut pitävänsä tehdä sen uhrin toveruuden alttarille, vapauttaakseen meidät sitoumuksistamme. Hän teki sen meidän tähtemme.

—Itsensä tähden hän sen teki. Kuka tietää sitäpaitsi, mitä jälkiä hänellä on peitettävänään.

—Tiedätkö jotakin?

—Kun voi sen tehdä, voi tehdä mitä hyvänsä; se on petosta ja väärennystä, eikä yksi petos ja väärennys ole sen suurempi kuin toinenkaan.

—Emme puhu siitä sen enempää.

Joku napautti rystysillään pöytään. Se oli kuin päätetty ja vahvistettu eikä kukaan ilmoittanut vastalausestaan.

Velkakirja virui vielä pöydällä.

—Entä tämä?

—Polta se!

—Ja sirota tuhka tuuleen.

Lähdettiin.

Oli kuljettava biljardisalin kautta, jonne ovi oli ollut puoleksi auki meidän huoneestamme. Hän oli vielä siellä, hajamielisesti, näennäisen tyynesti nakellen palloja laidasta toiseen. Hän oli nähtävästi kuullut kaiken. Hänen kasvoillaan oli ilme, niinkuin hän olisi pyytänyt armoa tai ainakin pyytänyt päästä selittämään, mutta ei kukaan meistä pysähtynyt. Hän jäi ravintolaan meidän jälkeemme.

Minulla oli mennessäni tunne, niinkuin olisimme jättäneet miehen uppoavaan laivaan ja itse soutaneet maihin. Eikö tuomiomme ehkä sittenkin ollut liika ankara? Eikö se ollut kovin pinnistettyä? Eikö olisi ollut otettava selkoa vaikuttimista ja siitä mielentilasta, missä tuo teko oli tehty? Eikö tämän takana ollut tarve uhrautua meidän hyväksemme, vapauttaa meidät tavalla millä tahansa sitoumuksistamme? Epätoivoinen teko, johon hän oli ryhtynyt kaikkein viimeisimmässä hädässä? Kun hän meni ja ratkaisi sen sillä ainoalla tavalla, mikä hänelle tällä hetkellä oli mahdollinen, eihän hän silloin vielä tiennyt, että me iloisella ja keveällä mielellä tahdoimme vapauttaa hänet, että se meidän puoleltamme oli meille itsellemme erinomaisen mieluinen teko. Eikö koko tämä tuomio tai ainakin sen toimeenpano ollut kovin äkkipikainen, aiheutuen ehkä osaksi siitä, että meidän kaunis, ylevä kädenliikkeemme oli keskeytynyt kauneimmillaan meille näin nololla tavalla? Meidän jalomielisyyttämme yht'äkkiä ei tarvittukaan, juuri silloin, kun olimme juhlallisina eleine astuneet esille sitä osoittamaan. Vaikka tuomiomme hänen teostaan kaikissa tapauksissa olisi jäänyt pysyväksi, oikeutetuksi ja peruuttamattomaksi, eikö tämä ainakin vaikuttanut siihen tapaan, millä se tehtiin? Hienona miehenä hän ei ryhtynyt mihinkään selityksiin eikä puolustuksiin, vaan alistui sanaakaan sanomatta. Ja minusta alkoi tuntua, kuin olisimme tehneet itsemme syyppäiksi tuomion tekoon ja sen toimeenpanoon syytettyä kuulematta. Olihan tosiasia, teko semmoisenaan, inhoittava kylläkin— mutta sittenkin. Eikö tämä ollut liaksi pinnistettyä? Eikö se ollut liika suurta melua jokapäiväisestä, tavallisesta teosta?

Olin näissä mietteissäni istunut jonkin aikaa, kun telefoni soi. On jotakin kaameaa, kun telefoni rämähtää keskeytyksen hiljaisuudessa. Se hälyttää kuin palokello. Se tietää tapaturmaa, onnettomuutta, usein kuolemaakin. Mutta se oli vain hän, joka pyrki puheilleni. Annoin hänelle luvan tulla.

Hän tietysti tahtoo tulla selittämään, voittamaan minua puolelleen, asianajajakseen, tietäen, että olen suvaitsevaisempi ja pehmeämpi kuin muut, että koetan ymmärtää ja asettua toisenkin kannalle. Mutta samassa minusta hänen asiansa taas oli menetetty. Näin tai ainakin tahdoin nähdä kaikki taas toverien äskeisillä yhteisillä silmillä. Minun täytyy olla solidaarinen heidän kanssaan. Lausutun tuomion täytyy jäädä voimaansa. Meillä täytyy olla oikeus tinkimättä, hellyttelemättä soveltaa häneen se, minkä samanlaisissa tapauksissa niin monta kertaa olemme soveltaneet muihin, hän ensimmäisenä, jyrkimpänä. Kuta tavallisempi, yleisempi joku siveellisen hellyyden ilmiö on, sitä ankarampi on sitä kohtaan oltava. Ei tässä siis voi käydä pyyhkeilemään eikä lieventelemään, sillä onhan teko sittenkin kaikista kehoimpia ja rumimpia. Sitä vähemmän voi, kun on kysymys yhdestä meistä, veljeskunnan jäsenistä.

—Tulin sanomaan—

—Tulit puolustamaan tekoa, joka ei ole puolustettavissa, sanoin minä töykeästi ja kylmästi.

—Eihän kyllä olekaan—ja kuitenkin ehkä on.

En kehoittanut häntä jatkamaan, en auttanut häntä eteenpäin, niinkuin hän näytti odottavan. Hän tuijotti minuun, sitten hän vaipui istumaan, otsa käsiin.

—Tämä on kamala asia, virkkoi hän.

—Niin, sitä se todella on.

—Ette salli minun edes suorittaa, mitä olen teille velkaa. Enemmän kärsitte monen tuhannen tappion mieheen, kuin otatte minulta penniäkään. Niin pohjattomastiko te siis ylenkatsotte minua?

—Jos ottaisimme sinulta saatavamme sillä tavalla hankituista rahoista, olisi se meistä yhtä kuin itse hankkia ne sillä tavalla. Ne ovat kavaltamalla saatuja, sillä tyttö tietysti uskoo, että otat hänet hänen itsensä etkä hänen rahojensa vuoksi.

—Se on ankarasti sanottu, että kavaltamalla. Hän suoristihe ja alkoi kulkea edestakaisin lattialla.

—Se on ankarasti puhuttu, toisti hän... Ja minä ymmärrän... Ja minä sanon, että jos te ottaisitte niistä rahoista penninkään, halveksisin minä teitä yhtä paljon kuin te nyt minua... Se on selvä se ... mutta yhtä selvää on myöskin, että minä en voi olla teille penninkään velassa. Nyt kaikkein vähimmin. Minä lahjoitan ne pois jonnekin tai poltan ne.

—Senhän voit tehdä. Se on sinun asiiasi. Mutta ei se mitään muuta.

—Eipä niin—ei. Vaan jos hankkisin ne jotenkin muuten?

—Mitä tarkoitat?

—En mitään.—Teinpä, mitä tein, ei se siitä enää parane, kun kerran olen tehnyt, minkä olen tehnyt. Se on nyt myöhäistä. Mutta ehkei se sittenkään ole.

—Mikä?

Taas vastasi hän:—Ei mikään—ja painui mietteihinsä. Sitten hän nousi ja otti lakkinsa ja aikoi lähteä, pani sen kuitenkin takaisin ja jäi. Hän nähtävästi yhä odotti, että antaisin hänelle tilaisuuden selittää. Ja miksen antaisi hänelle sitä?

—Mutta kuinka sinä oikeastaan saatoit sen tehdä? Kuinka se oli mahdollista? Heikkohan olet aina ollut, pettänyt monetkin toiveet, omasi ja muiden. Mutta kuinka voit tehdä tämän?

Vastaus tuli niin pian ja niin selvänä kuin se olisi ollut valmiiksi ajateltu.

—Näin siinä ainoan pelastuksen. Minulla ei näyttänyt enää olevan mitään muuta keinoa päästä sitoumuksistani. Olin luvannut palata miljoonamiehenä tai olla ollenkaan palaamatta. Olinhan omasta puolestani saattanut jäädä sinne ja kuolla nälkään. Mutta minä tahdoin pitää sanani teille tavalla tai toisella. Ette kuoltuani olisi saaneet mitään, sillä eihän vakuutuskirjakaan ollut voimassa ulkomailla kuoltua. Täällä minua odotti miljoonani tai ainakin puoli, en todellakaan tiedä, paljoksiko hänet arvioidaan. Tarvitsin vain tulla ja ojentaa käteni. Minä tiesin kyllä uppoavani samalla, kun nousen, hukkuvani samalla, kun pelastun, se oli siveellinen itsemurha, mutta samalla itseuhri, siis kuitenkin jonkinlainen ansiotyö, niin, miksikä ei suurtyökin minun puoleltani. Kuvittelin, että ainakin te, toverini, sen ymmärtäisitte ja tunnustaisitte minun panneen itseni uhriksi toveruuden alttarille. Ajattelin, että vaikka tarkoitus ei pyhitäkään keinoja, on sittenkin tapauksia, joissa se sen tekee. Että vaikkakin yleensä tuomitsisitte tekoni, tällä kertaa sen sittenkin antaisitte anteeksi vaikuttimien vuoksi.

—En usko, että vaikuttimesi olivat noin jalot. Koetat turhaan koristella niillä tekosi rumuutta. Sinä teit sen, koska ajattelit: »jostakinhan minunkin täytyy elää, jos kerran aion elää», ja niin sinä nait rikkaan tytön rahojen vuoksi. Teet niinkuin tuhannet ennen sinua: nait rikkaan rahojen tähden, elääksesi.

—Se ei ole totta—ei, ei, sitä se ei ollut!

Purkaus oli niin kivukas ja vilpiton, että heti kaduin ja tahdoin peruuttaa, mitä olin sanonut.

—Anna anteeksi, sanoin ja ojensin hänelle käteni.—Minulla ei ollut oikeutta sellaiseen otaksumiseen.

Hän ei tarttunut käteeni, oli yht'äkkiä kokonaan toinen, katsoi minua kiinteästi silmiin ja virkkoi:

—Ei, sinä olet sittenkin oikeassa. Täytyihän minun elää tavalla tai toisella. Minussa on jokin luonteen tahra. Olen aina ollut heikko, kevytmielinen, suuri raukka ja pelkuri. Olin kuitenkin luullut olevani ainakin rehellinen mies. Olen ainakin koettanut. Nyt en ole edes sitäkään.

Mitä minä sanoisin siihen? Jotakin sanoakseni sanoin, että niitä semmoisiahan on maailma täynnä, valitettavasti kyllä—tarkoitin, ettei hänen siis tarvinnut pitää itseään huonompana, kuin ihmiset yleensä ovat.

—Mutta minä en saa olla semmoinen! kimposi hän taas. Semmoinen en saa olla, sitä vähemmän, kuta enemmän on niitä, jotka sitä ovat. Olitte täysin oikeassa. Ainoa lopullinen vaikuttimeni oli se, minkä sanoit. Olen pahempi kuin varas, olen väärentäjä. Olen tietten tahtoen mennyt sitoumukseen, jonka tiesin mahdottomaksi täyttää. Olen tietoisesti, harkitusti pettänyt. En ole koskaan ennen semmoista tehnyt.

Semmoinen hän aina oli, läikähdellen äärimmäisyydestä toiseen. Olin miltei kernaammin suonut, että hän ei olisi antautunut näin pian, vaan taistellut viimeiseen asti.

—Mutta jos kerran olet tuolla kannalla, voithan purkaa ja peruuttaa!

Mutta se ei käynyt päinsä sekään.

—Mitä se enää hyödyttäisi, ei tehty siitä enää tulisi tekemättömäksi. Enhän voisi enää kohentua omissa silmissäni enkä teidän. Sanoisitte: »Sai velkansa anteeksi ja jätti samassa tytön, otti hänet rahan vuoksi ja jätti hänet rahan vuoksi.» Se olisi kaksinkerroin katala teko. Ja tyttö sitten, vaivainen raukka.

—Ota hänet sitten ja anna asiain mennä menojaan. Hellyydellä, hyvyydellä ja hienolla kohtelulla voit ehkä lopulta sovittaa paljon, ehkä kaikenkin.

—Ei valheella voi mitään sovittaa. Eikä voi valehdella ja teeskennellä kautta pitkän elämän. Ja mistä minä tiedän, etten petä häntä jo huomenna, ja etten joskus lyö häntä, kun hän tahtoo minua lähestyä? Teen hullusti, kuinka tehnenkin. Näen ainoastaan yhden ainoan keinon.

—Minkä keinon?

—Minun ei olisi pitänyt enää ollenkaan palata. Miksi en hypännyt Atlanttiiin hiiliruuman ikkunasta, niinkuin jo olin päättänyt. Tuuli jäähdytti pääni, ennenkuin ehdin tunkeutua ulos. Se olisi ollut oikea ratkaisu silloin ja olisi yhä vieläkin.

Tuo oli minusta tekeytymistä, sitä minulle kaikkein vastenmielisintä, ja ärsytti minua. Sanoin räikeästi ja ylenkatseellisesti:

—Et sinä sitä sillä tavalla kuitenkaan ratkaise, mitäs sitä uskotteletkaan!

—Kuinka voit niin sanoa?

—Koska se, joka semmoisesta puhuu, ei koskaan sitä tee.

—Niinkö luulet?

—Sinä tulet ratkaisemaan sen kokonaan toisin. Sanonko, kuinka sinä tulet tämän ratkaisemaan, sittenkuin tuuli tuolla ulkona vielä kerran on jäähdyttänyt otsasi ja tehnyt sinulle saman palveluksen kuin silloin Atlantilla? Sinä otat tytön, saat hänen rahansa ja pidät ne hyvänäsi. Varakkaana miehenä sinä tulet järjestämään elämäsi vaimoosi nähden verrattain helposti. Kiitollisuudentunteesi ja hellä luontososi tekee sinulle helpoksi teeskennellä hänelle tunteita, joita sinulla ei ole. Itsellesi hankit korvausta muualta siihen, mikä sinulta kotona puuttuu. Et tule häntä lyömään, ainoastaan pettämään. Se on kyllä julkinen salaisuus kaikille muille paitsi hänelle. Jos joku hänelle siitä kertoo, ei hän usko semmoista omasta rakkaasta ukostaan. Mutta ei kukaan sinua siitä soimaa.

—Niinkö sanot?

—Päinvastoin on maailma sen johdosta sinua kohtaan miltei myötätuntoisella kannalla. Olisihan pikemmin ihme, jos häneen tyytyisit. Jos ketä tuomitaan, niin tuomitaan vaimoasi. Se oli oikein hänelle, kuka käski hänen, mokomankin variksenpelätin, ostaa itselleen kaupungin komeimman pojan, käyttäen hyväkseen hänen tilapäistä ahdinkoaan.

—Niinkö sanot?

Joka kerta, kun hän sanoi: »Niinkö luulet? Niinkö sanot?» oli, niinkuin hän olisi sanonut: »Lyö, lyö vielä!»—Ja minä löin tahallani, liioitellen, terästellen, paisutellen, sillä oikeastaan niin totista tarkoittamatta.

—Meidän, sinun toveriesi tuomio sinua ehkä aluksi painaa, mutta sinä luot sen painon pian hartioiltasi. Huomaat, ettet kuollutkaan heidän ylenkatseestaan ja että aivan hyvin voit elää ilman heidän kunnioitustaan. Alussa sinä meitä kartat ja me sinua. Mutta sinusta on tullut huomattava henkilö yhteiskunnassa ja omassa puolueessasi.

—Minä en kuulu mihinkään puolueeseen.

—Mutta tulet kuulumaan ... varakas mies kiinnitetään väkisinkin semmoiseen. Sinä teet lahjoituksia, otat osakkeita kansallismielisiin yhtiöihin, uhraat isänmaan alttarille, tulet yleistä suosiota ja kunnioitusta nauttivaksi henkilöksi, johtokuntien ja hallintoneuvostojen jäseneksi. Eivät vanhat toverisikaan ajan pitkään voi olla ottamatta vaikutusta yleisestä mielipiteestä. Tulet meihinkin nähden vähitellen sovittamaan tekosi. Tuomiomme on peruutettu meidän siitä melkein tietämättämme. Tavataan. »Päivää, lange nicht gesehen, kuinkas hurisee?»—»Olisipa hauska kerran taas istua yhdessä».—»Tulkaa meille jonakin iltana, niin pannaan totiksi ja haukataan suolaa leipää». Hienot ruuat, viinit, kahvit ja liköörit. Vaimosi näyttää tyytyväiseltä ja onnelliselta. Siis kaikki hyvin. Ei kenelläkään näytä olevan syytä valittamiseen. Myönnämme olleemme liian ankarat. Aamupuoleen yötä ehkä pidämme puheenkin sinulle. Meitä vanhoja, kuivettuneita maistereita ei ole herkuilla eikä hienoilla viineillä pilattu. Olemme niin herkkiä ja herttaisia, sulamme niin helposti, etsimme kaikesta parhaan puolen. »Voi sinua, vanha veikko!» Totta kyllä, sinä nait rahojen vuoksi, mutta sinun ja

tavallisten rahannaineiden välillä on iso ero. Sinä olet poikkeus. Sinä teit sen ihanteellisessa tarkoituksessa, toveruuden vuoksi, vaikka sinun ei olisi tarvinnutkaan. Sinä olit ylpeä, arka kunniastasi, et tahtonut jäädä velkaan edes parhaille tovereillesi. Nolasit heidät pahanpäiväisesti heidän jalomielisyydessään. Juuri kun he olivat tekemäisillään komean liikkeensä, teit sinä vielä komeamman. Sinä poltat rahat, ennenkuin pidät ne itse. Sinun menettelystäsi kerrotaan suurella ihastuksella. Meitä nauretaan pinnistettyjen periaatteiden narreina, donkkijotteina. Jokainen samanlaiseen asemaan joutunut eteenpäin pyrkivä mies etsii tilaisuutta tehdäkseen niinkuin sinä. Sanalla sanoen—niin sinä ratkaisit tämän asian.

—Sinä luulet?

—Olen siitä jotenkin varma. Ja teet sen hyvässä seurassa, koskapa mekin lopulta annamme sille siunauksemme, otamme vielä kerran tuhlaajapojan sylimme. Puheita, periaatteita, ohjelmia, kauniita sanoja, täyteläisiä teorioja—kurjuutta, raukkamaisuutta, puolinaisuutta—semmoisia me olemme!

—Oletko lopettanut?

—Olen, ja olisi kai pitänyt jo aikoja sitten.

—Ei, sinun piti puhua juuri niin kuin puhuit. Kiitos! Hän koetti nähtävästi olla tyyni ja välinpitämätön, vaikka olikin kalpea ja vaikka hänen kätensä vapisi, kun hän sytytti kynttilästä sikarin. Se, mitä olin sanonut, oli kyllä koskenut, vaikkei hän tahtonut sitä näyttää. Oli hyvä, että se oli tullut sanotuksi. Oli hyvin ansaittu läksytys, minkä hän oli saanut. Ei ollut tarvis ainakaan nyt vielä sitä lieventää.

Hän oli mennyt ikkunaan, joka antoi merelle, ja avannut sen. Siinä seisoi mustalla pohjalla liikkumaton, punainen majakkatuli. Ulkona merellä kohisi maininki jään reunassa.

—Miksi avaat? kysyin.

—Jäähdytän päätäni, sanoi hän kaksimielisesti.

—Panehan kiinni—vetää.

Hän sulki ikkunan ja ojensi minulle kätensä hyvästiksi. Ovessa hän kääntyi vielä ja virkkoi:

—Minä siis hankin ne rahat jollakin toisella tavalla. Onko hyvä niin?

—Kylläpä tietenkkin.

—Ei missään tapauksessa kenenkään tarvitse tulla kärsimään minun tähteni.

—Hohhoo—ja, jaa.

En ehtinyt mennä häntä saattamaan eteiseen, kun hän jo oli sieltä poistunut. Vasta hetken päästä kävin katsomaan, oliko ulko-ovi tullut suljetuksi. Löysin lattialta kirjekuoren; siinä oli sen ravintolan leima, jossa olimme olleet. Mitään osoitetta ei siinä ollut. Se oli nähtävästi pudonnut hänen palttoontaskustaan. Panin sen pöydälle toimittakseni sen hänelle sopivassa tilaisuudessa.

En tullut menneeksi kaupungille seuraavana päivänä. Sitä seuraavana luin lehdistä, että hän—oli hukkunut. Hänen lakkinsa oli ensin löydetty railon reunalta, joka pidetään auki Viaporin salmien ja Hietalahden välillä. Kun toimitettiin haraus, saatiin ruumis ylös samasta paikasta. Tuoreet jäljet johtivat Ursinin uimahuoneelta suoraan Gråhaaran majakkaa kohti. Poliisin käsitys oli, että hän tapaturmaisesti oli astunut railoon ja uponnut.

Riensin avaamaan kirjekuoren. Siinä oli ravintolan laskulanketille tehty merkintä hänen velastaan meille korkoineen vuoden loppuun ja omistajalle siirretty henkivakuutuskirja, jonka sisältö melkein markalleen vastasi meidän saatavaamme. Paperin toiselle puolelle oli kirjoitettu:—»Ei kenenkään tarvitse kärsiä minun tähteni. Nyt menen isä Aabrahamin helmaan.»

* * * * *

Olimmeko ajaneet hänet kuolemaan? Oliko meillä syytä soimata itseämme siitä?

Mistä tuo mies sittenkin oli saanut voimaa tuohon tekoonsa?

Urhoollisuudestaanko vai pelkuruudestaank? Tarpeestako näyttää meille, millainen hän oikein oli? Heränneestäkö kunniantunnostaank? Mahdottomuudestaank elää tytön kanssa? Säälistäkö tyttöä kohtaan? Suurinko sankari vai suurin raukka?... Ne ovat vain otsakkeita kaikki nämä, ne eivät mitään selittäisi, vaikka niihin saisikin vastauksen. En ymmärrä sellaista enkä osaa sitä eritellä. Olen vain nähnyt ilmiön ja kertonut sen.

»LALLU».

Lienevätkö lapsuudenajan ilot ja surut suuremmat kuin muiden ikäkausien, mutta ainakin säilyy muisto niistä kauemmin ja voimakkaammin kuin myöhemmistä elämyksistä ja mielenliikutuksista. En muista koskaan iloinneeni hillittömämmin, surreeni epätoivoisemmin ja tunteneeni syvemmin kuin kaikkein varhaisimmassa lapsuudessani. Kyllä kai aivot ovat koonneet itseensä kaikki muutkin kuvat elämän taipaleen varrelta, ahtautuneet täyteen näkemyksiä ja kokemuksia ja liikutuksia, toinen toisensa taa, toinen toistaan tiiviimmiksi kerrostumiksi, mutta kun niitä useinkin on vaikea saada esille erottautumaan toisistaan, loistaa lapsuudenmuisto niiden yli kuin revontuli pimeimmän pohjolan periltä.

Eiköhän lapsen voimakkaimpia tunteita liene ystävyys ja kiintymys? Ne ainakin minä löydän säilyneimpinä ja tavattoman miellyttävinä muistojeni vanhoista varastoista.

Varhaisin muistoni ei ole äiti eikä isä, joiden hahmot vasta myöhään selviävät eteeni, vaan hoitajani Pikku-Liisa ja eräs minua vanhempi poika, jonka kanssa tein ensimmäisiä retkiäni ulos maailmaan ja sain siitä ensimmäiset vaikutelmani. Maailma ei ollut siihen aikaan suuri. Sen minulle tunnettu osa oli suureen järvenselkään pistävä niemi, jonka tuntemattomasta maailmasta erotti raja-aita, minkä sisäpuolella oli pappila peltoineen, pihoineen, niittyineen ja kotihakoineen, ja ulkopuolella suuri ulkometsä. Mutta se maailma oli siitä huolimatta täynnä ihmeellisyyksiä, nähtävyyksiä, kokemuksia ja mielenliikutuksia.

* * * * *

Olen kai tuossa noin neljän viiden vuoden vaiheilla. Seison polvillani tuolilla, nenä litistettynä ikkunaan, jonka jähän olen saanut huoutuksi sen verran sulaa, että voin nähdä ulos. Olen täysissä matkatamineissa ja odotan, milloin »hevonen» ajaa rappujen eteen. Sitä ei vielä näy, mutta liiterin ovi on jo auki. Kohta se tulee... Sen kaiken muistan, jopa näenkin, vuosikymmenien takaa, samoin kuin senkin, että koivut pihamaalla kahden puolen porttikujaa ovat niin huimaavan korkeat, että latvat ja pilvet näyttävät sekaantuvan toisiinsa... On kova pakkanen. Minut on puettu kaikkein lämpöisimpiini, minulla on lammasnahkalakki ja korvalaput, jotka on sidottu nauhalla leuan alle, harmaa sarkanuttu ja niskanauhassa riippuvat kintaat.

Nyt se puhaltaa ulos liiterin mustasta ovesta. Se »ylpeilee», s.o. kyömistelee kaulaansa, pysähtelee ja karkalee. Minä tiedän, että saverikot ja liisteet ritisevät ja aisatiuku soi vimmatusti, vaikka en kuulekaan mitään kaksinkertaisen ikkunan ja korvalappujeni läpi. Minä jo karkaisin vastuuseen, mutta en saa, sillä on sovittu, etten tule ulos, ennenkuin kuuluu hirnunta rappujen edestä. Hän saapuu siihen, hirnaisee, muljauttaa silmiään ikkunaan ja kun näkee minut, kuopaisee jalallaan. Näen sen naamasta, että se panee: »Iihahah!» Siitä minä tiedän, että saan tulla. Minä luisahdan alas tuolilta ja kaadan sen, törmäisen kädet ojona oveen ja sysään sen selkoselälleen enkä pane kiinni, kuulen avaimen putoavan, mutta en välitä, laukaisen kylmän porstuan läpi rappusille ja komennan niin vihaisesti kuin voin: »Ptruu! Polle! Ptruu! Soh!»—sillä se on näyttänyt aikovan lähteä ilman minua. Se tottelee heti, peräytyy, hillitsee itsensä kokonaan, pudottaa yht'äkkiä aisat maahan ja pyörähtää minua peittelemään ja asettelemaan mukavasti kelkkaan. Sitten se antaa minulle ohjokset, jotka kulkevat sen kainalojen alitse niskan taa, ottaa aisat maasta ja muuttuu taas hevoseksi, odottaen nykäisyäni ja käskyäni.

—Eväs jäi, älkää menkö! huutaa kaitsijamummu Pikku-Liisa ovesta ja juoksuttaa nytytyn seville jalkojeni väliin ja sanoo varottaen:—Lallu ei vain saa kaataa.

—Pollehan se on, panen minä närkeästyneenä vastaan.

Lalluhan se kuitenkin oikeastaan on, kappalaisen poika, kun minä hänen isänsä apulaisen. Hän on minua koko joukon suurempi poika, roteva, voimakas ja paksupohkeinen pieksujalka. Hänellä on iso, punainen tukka, josta saa vetää niin paljon kuin tahtoo, kesakoiset punakat kasvot, pystynenä, kulmakarvat vaaleammat kuin iho, pienet, tavattoman hyväntahtoiset ja aina ystävälliset porsaansilmät, niin että minä uskallan riuhtoa häntä suitsista kuinka paljon tahansa, kun sille päälle satun, ja huutaa ja ärjyä, aivan niin kuin Matti oikealle Mustalle Ruunalle.

Lallulle saa ärjyä, mutta minä en ärjy muuta kuin suotta. Sillä minä rakastan häntä sanomattomasti, enemmän kuin ketään muuta ihmistä maailmassa, enemmän kuin hoitaja Liisaa ja äitiäkin. Hän ei ole ainoastaan ihminen, joka hoitaa hellästi ja niistää nenät ja puhdistaa lumet ja haastelee ja nauraa ja osaa naurattaa, vaan hän on sen lisäksi hevonen, joka vetää ja hirnuu. Hänellä on hevosen voima ja ihmisen äly ja ymmärrys. Olo hänen kanssaan tuntuu turvallisemmalta kuin äidin ja hoitajan kanssa. Se on toisenlaista, jotakin aivan erikoista turvallisuutta. Heidän on kaikki pehmeää, kädet, povi, polvet. Lallulla on kaikki lujaa, jäntevää. Eikä hän kuitenkaan kāske eikä määräile niinkuin ne, vaan tottelee ja

toimii nurkumatta, vastustelematta saamiensa ohjeiden mukaan. (»Nyt tuonne! Nyt tuonne!») Ei hän ikävysty eikä haukottele eikä koeta suotta huvittaa silloin, kun ei ole itsellään hauska, ei koneellisesti lallattamalla tai hihittämällä, niinkuin vain pikkulapsia huvitetaan. Hän käsittää, että on ero pikkulapsen ja pikkupojan välillä.

Lähtö pihasta tapahtuu, niinkuin sen aina täytyy hyvällä hevosella: puhaltautumalla täyteen laukkaan, niin että selkä suloisesti retkahtaa ja käy kuin vihuri selkäpiin läpi. Mutta sitten vauhti pian hiljenee, sillä meillä on tänäpäivänä pitkä matka edessä, koko päivän taival, ehkä ollaan yötäkin tällä matkalla, ehkä palataan vasta viikon päästä. Ennen on käyty vain Riihelässä ja Rajaportilla saakka, mutta nyt on määrää käydä edempänä, Oulussa asti. Minä tiedän, että Oulu on kaupunki, josta tuodaan suolaa ja sokeria ja renikoita ja että sinne on kaksikymmentäviisi penikulmaa. Minä tiedän, mitä on suola ja sokeri ja renikat, mutta minä en tiedä, mitä on kaupunki. Minä tiedän, että Rappulasta Porttilaan on penikulma ja että toinen penikulma on Porttilasta Tuulimyllylään ja kolmas Riihelään ja neljäs Rajaportille, mutta minä en koeta kuvitellakaan, kuinka paljon on kaksikymmentäviisi penikulmaa.

Eilen oli jo vähällä tulla lähtö Ouluun, mutta Rajaportilta täytyi kääntyä takaisin, kun ei ollut vällyjä eikä evästä ja kun rupesi jalkoja paleltamaan.

Ei puhuta mitään, sillä Polle ei saa puhua, ainoastaan hirnua juostessaan ja syytää jalkopohjistaan lunta silmille, ollakseen oikea hevonen. Levähtäessä ja syöttöpaikoissa minä kuitenkin sallin Pollen muuttua Lalluksi, rengiksi, joka tekee, mitä minä käsken, ja joka siitä palkkioksi saa syödä minun eväitäni ja ryypätä maitoa pullosta. Saapi se juoda kahviakin, jos Meikälässä ja Heikälässä sattuvat keittämään. Mutta kun minä sanon: »Soh Polle!» ja maiskautan, täytyy sen heti muuttua hevoseksi.

Me kuljemme näin alkutaipaleesta vain tuttuja seutuja. Nämä ensimmäiset paikat ovat monesti ennen käytyjä, mutta nyt ei ole aikaa niissä virkailla, nyt täytyy rientää. Hurautetaan koivujen alitse ja Ison-Porttilan läpi pihan, sitten kuljetaan Elo-Aittalan talon editse. Siellä ei asu muita kuin hiiriä ja siellä on kissa isäntänä. Tuulimyllylä jää vasemmalle ja on aina jäänyt, sinne ei saa mennä, sen siipi saattaisi tarttua takin helmaan ja kiepauttaa niin korkealle, ettei milloinkaan tulisi takaisin. Kun ollaan siinä, on kuljettu kaksi penikulmaa.

Siinä on alamäki petäjikön läpi ja Polle rietautuu menemään niin, ettei tahdo kelkassa pysyä. Riihelän talot näkyvät! Riihelässä on kolme taloa: Vanha-Riihi, Uusi-Riihi ja Ruumenlato. Vanha-Riihi on minun taloni, minä olen sen isäntä, minun täytyy välttämättä käydä sitä joka päivä katsomassa. »Ptruu, Polle!» Vanha riihi lämpiää. Varpuslauma pyrähtää sen edestä katolle. Puimavarsta riippuu oven päällä ja pitää sitä raollaan, jotta savu pääsisi ulos. Minun täytyy käydä katsomassa, onko siellä kaikki, niinkuin pitää. Kiepahdan sisään korkean kynnyksen yli. Savu on melkein lattian tasalla, ja minun pitää paneutua vatsalleni, jottei se pistäisi silmään. Lyhteet risahtelevat savun sisässä ylhäällä parsien päällä ja pitkä tähkäolki riippuu alas. Suuret puut palavat kumeasti paukahdellen uunissa. Siinä on sanomattoman suloista ja lämmintä ja salaperäistä. Ja minulta unohtuu kaikki muu.

Polle hirnahtaa, mutta minä en ole tietävinäni. Antaa sen vain hirnua, minä vain katselen, kuinka tuli syö suuria puita. Se haastaa syödessään jotakin, jota en oikein ymmärrä. Polle hirnahtaa toisen kerran. Sillä on kiire Ouluun. Tekisi mieli vielä kuunnella tulen puhetta, mutta täytyy kai kuitenkin lähteä.

Oikeastaan minä en enää välittäisi lähteä koko Ouluun, Oikeastaan olisi paljoka hauskempi riisua Polle Lalluksi ja mennä sen kanssa Olkilatoon heittämään kuperkeikkoja katosta lattiaan niinkuin eilen ja ennen. Polle näyttää olevan hiukan äksyllä päällä, ravistelee aisojaan ja kaapii lunta jalallaan. Ei aina tiedä, onko se sillä päällä oikein vai suotta. Minä tuskin saan sen päästetyksi ja hypätyksi rekeen, kun se puhalttaa menemään, niin että on vähällä paiskata riihen nurkkaan. Minä ärjäisen: »Ptruu!» Silloin se pysähtyy kokonaan, niin että olen lentää suulleni. Minä sanon: »Soh!» ja silloin se taas kyllä lähtee, mutta lönkyttää laiskasti ja vastahakoisesti. Enkä minä saa sitä mitenkään parantamaan vauhtiaan: vähän nykäistyään se taas vain lönkyttää.

Riihelän takaa alkaa petäjikkö ja pitkä taloton taival. Polle ei näy välittävän minusta vähääkään. Ei käännä kertaakaan päätään jäljelleen päin. Minä tahtoisin puhua sen kanssa, mutta enhän saa puhua, kun minä itse olen kieltänyt, että aisoissa ollessa ei saa puhua, vaikka minä kuinka siihen houkuttelisin. Tuntuu kuin olisi kauhean kauan siitä, kun lähdettiin Riihelästä ja vielä kauemmin siitä, kun oltiin kotona. Minua alkaa arkiuttaa ja pelottaa. Tuolla näkyy Rajaportti, mutta kauhean pitkän matkan päässä, eikä se ole vielä puolimatikassakaan Ouluun.

—Lallu! sanon minä, mutta se ei ole kuulevinaankaan.—Polle!—nyt se kyllä tuntee nimensä ja kääntää vähän päätään ja katsoa muljauttaa, mutta ei vielääkään mitään virka. Minä tahtoisin jo kääntyä takaisin, mutta en saa sitä sanotuksi.

—Saat sinä sanoa jotakin, jos tahdot. Mutta se vain ravistaa päätään ja painaa eteenpäin. Kuta kauemmaksi tullaan, sitä hyljätymmältä tuntuu. Riihelää ei enää näy eikä muutakaan kotipuolta. On sitä

vaille, etten pillahda itkuun. Siellä saattaa olla isoja koiria ja irtonaisia isoja härkiä ja äkäisiä päsejä ja jos mitä.—Olen vielä sillä ikäasteella, että kaikki tuntematon ja tietymätön peloittaa. Poika pyrkii seikkailuihin, lapsi karkaa kotiin, niin pian kuin tuntee uutta ja outoa. Pellon takaa, rannasta, marjametsästä hän rientää pihaan, tupaan, kun näkee vieraiden tulevan, ja karkaa uunille pappiakin pakoon. Hänessä on pesävaisto voimakkain tunne, niinkuin ketunpojalla, joka kyllä uskaltaa pesän suulle leikkimään, mutta ei koskaan loittone siitä sen edemmä, kuin että vähimmänkin risahduksen tai oudon äänen kuultuaan ehtii sisään. Kuta lähemmä Rajaporttia tulemme, sitä enemmän mieltäni ahdistaa. Siinä on korkea, luja pisteaita. Sen tuolla puolella on ulkometsä, synkkä ja sakea. Tätä edempänä en ole koskaan käynyt. Se on minulle maailman laita. Polle pysähtyy yht'äkkiä ja sanoo:

—Kah, siinäpä on kulkenut susi menn'yönä aitovartta ... tuoss' on istua vokottanut, mutta eipäs ole vielä uskaltanut tulla veräjältä sisään.

Minä en ole koskaan nähnyt sutta muuten kuin kuvassa, mutta minä tiedän, että se ottaa koiria ja syö pieniä poikia. Ja parahtaen kohti kurkkua itkemään minä huudan ja vaadin, että meidän on hetipaikalla käännyttävä takaisin ... »ja jos sinä et lähde, niin sinä olet paha poika ... ja minä lähdän yksin kotiin äidin luo»... Tai minä hyppään pois kelkasta ja alan juosta tietä pitkin. Mutta Lallu saavuttaa minut ja nostaa minut kelkkaan ja minä tunnen vieläkin hänen voimakkaan otteensa, ja kuinka hän hellästi rauhoittaen pyyhkii kyyneleni ja puhdistaa nenäni ja iloisesti hirnahtaen ja hassutellen ja hyppien kiidättää minua takaisin—ja ennenkuin tiedänkään, alkavat taas Riihelän talot näkyä.

—Mennäänkö Navettalan kaupunkiin?

—Mennään! Hei, mennään!

Ja pellon poikki hän karkuuttaa minut sinne. Matti tulee vastaan Mustalla Ruunalla tyhjää heinähäkkiä ajaen. Syntyy sama jokapäiväinen juttu:

—Vaihdetaanko hevosia? kysyy Matti.

—Vaihdetaan vain, sanon minä.

—Paljonko maksat päällisiä? kysyy Matti.

—Minkätähden?

—Sentähden, että minun hevoseni on puolta parempi kuin sinun.

—Minkätähden?

—Sentähden, että minun hevosellani on neljä jalkaa ja sinun hevosellasi vain kaksi.

—Paljonko tahdot?

—Kolme sataa.

—Helpota kahteen.

—En helpota.

—Olkoon menneeksi. Tuoss' on.

Päällisten maksu tapahtuu niin, että minä kolme kertaa paiskaan kintaani hänen rukkaseensa, yhden pauskauksen jokaista satamarkkasta kohti. Mutta kun kauppa on tehty niin kuuluu myöskin asiaan, että Matti alkaa sitä katua, ruopii korvallistaan ja pyytää että se purettaisiin.

—Paljonko maksat purkajaisia?

—Kaksi sataa.

—Liika vähän.

—Kolme sitten.

—Päästä rahat.

Purkaminen tapahtuu niin, että Matti nyt vuorostaan lupsauttaa minua käteen, ensin päällisiksi ja sitten purkajaisiksi, kuusi kertaa. Ja niin me taas jatkamme kukin hevosellamme.

Navettalan kaupungissa on paljon taloja ja paljon asukkaita. Siinä on monenmoisia sokkeloita ja teitä. Kuljetaan sen ympäri, mennään kujaan, ajetaan ladon ja sikopahnan välisestä solasta. Ajetaan yläsillalle

ja sieltä takaisin hirveää myötämäkivauhtia. Minä tiedän, että Oulun kaupunki on samanlainen kuin Navettalan kaupunki, vaikkakin paljoo suurempi. Riisun Pollen Lalluksi, sillä on turvallisempaa mennä navettaan hänen kanssaan kuin yksin. Ei ole hyvä mennä navettaan yksin. Vaikka iso härkä siellä onkin kiinni, on se kuitenkin härkä.

Lähinnä lämpiävää riihtä on navetta minusta maailman hauskin paikka. Siellä on niin mukavaa ja pehmoista havuilla ja pehkuilla täytetyllä lattialla. On kuitenkin varmintä pitää Lallua kädestä, sillä voisihan tapahtua, että härkä pääsee irti. Kuta lujemmin minä puristan Lallun kättä, sitä paremmin pysyy härkä kiinni. Nyt se makaa eikä ole näkevinäänkään. Niillä näyttää kaikilla olevan niin hyvä olla kuin kissalla vasussa. Ei kuulu muuta kuin märehmistä. Koko navetta märehcii. Leuat liikkuvat edestakaisin, sitten joku leuka pysähtyy, ja silloin näkyy niinkuin joku mukula liukuksi kurkkua myöten alas. Sitten ne taas alkaa. Ison navetan toisessa päässä on pikkunavetta, lamponavetta ja vasikkain karsina. Oikeastaan minä pyrinkin sinne. Siellä on kuin lasten puolella, tuttavallista ja turvallista. Ei minua peloita yhtään, kun vasikka nousee ja köyristää selkensä ja venytteleikse ja nostaa häntäänsä. Uskallanpa koetella sen turpaakin ja antaa sen nuolaista kättäni. Lampaat ovat kuin vertaisia, melkein kuin leikkivereita. Tekisi mieleni heidän mielikseen pureskella kerppuja yhdessä heidän kanssaan, ne ovat varmaan makeinta ruokaa maailmassa.

Kana makaa seimessä. Lallu nostaa sitä, sen alla on valkea muna. Vähän päästä se nousee ja lentää kaakattaen orrelle, ja nyt siellä on kaksi munaa. Lallu seisoo silmät pyöreinä ja ihmettelee, mistä se sinne tuli. Minä en tiedä eikä häenkään tiedä, se vain tuli. Enkä koetakaan etsiä syytä. Lapsi ei kysy syytä, ainoastaan toteaa ja tyytyy. Voisi tapahtua mitä tahansa eikä minä sitä ihmettelisi.

—Oletko nähnyt lehmän lentävän? kysyy Lallu.

—En, sanon minä,—mutta minä muistan, että minä heti aloin kuvitella, kuinka se tapahtuisi.

—Minä olen, sanoo Lallu.

—Mitenkä se lensi?

—Puiden latvojen päällä.

—Minnekkä se lensi?

—Niittylatoon.

—Ovestako sisään?

—Ovesta, ja sitten se rupesi sinne maata ja söi, ja kun se oli syönyt mahansa täyteen, niin se lensi yläluukusta ulos.

Olin heti täysin selvillä siitä, kuinka se oli tapahtunut.

—Entä sitten?

—Sitten ei mitään.

Istumme siinä lämpimässä navetassa ja tuumailemme edelleen ja imemme eväsnekkuja posket pullollaan.

—Mikä lehmä se oli?

—Tuo Omena.

—Etkö ole nähnyt Punikin lentävän?

—En.

—Minäpä olen.

—Mitenkä se lensi?

Minä kerron nähneeni Punikin lentävän—aivan niin kuin Lallu oli kertonut Omenan lentäneen.

—Olen minä nähnyt koko karjankin lentävän, parvessa niinkuin varikset.

—Älä narraa.

Se ei merkitse sitä, etten uskoisi, vaan päinvastoin, että minä uskon.

—Muniiko lehmälintu?

—Munii se.

—Entä härkälintu?

—Munii sekin.

—Sillä mahtaa olla hyvin suuri muna.

—Pitäisi olla suuri se pata, jolla sen munia keittäisi.

—Saunan kokoinen kattila.

—Suuri pitää olla sekin, joka ne söisi.

Koetan kuvitella, kuinka suuri sen pitäisi olla, joka söisi härkälinnun munia niinkuin minä kananmunia, mutta silloin yht'äkkiä nousee härkä ylös siellä navetan toisessa päässä. Koko muu navetta tekee samoin. Ne tuhkivat ja kalistelevat kytkytään.

—Ota minut syliin...

Lallu kantaa minut ovelle. Minä käpristäyn hänen kaulaansa ja tunnen suloisen turvallisuuden tunteen nivelissäni varpaihini asti. Täytyy kulkea ihan härän ohitse.

—Taputa Ukkoa lautaselle.

Minä irroitin toisen käteni Lallun kaulasta, kurkottaun ja taputan kuin taputankin. Se on urotyö, minä tunnen tekeväni jotakin aivan erinomaista ja minä ihmettelen itseäni, etten sen enemmän pelkää. Minä teen sen, vaikka selkäpiitäni karmaisee ja poskissa kihelmöi, niinkuin silloin, kun minua saunassa valellaan haalealla vedellä.

Ennenkuin taas muutan Lallun Polleksi, mietimme, mihin sitten menemme. Päätetään ajaa ensin Meikälään ja sitten Heikälään, aivan niin kuin eilen, ja sittenpäähän nähdään minnekä sieltä.

Meikälä on meidän rakennus, missä on tupa toisessa päässä, porstua vähä. Heikälä on heidän rakennuksensa. Me emme aja isoa tietä pihaan, josta olimme lähteneet, vaan takatietä aittojen ja liiterien solitse, joihin olemme tehneet omat uramme, takapihalle takarappujen eteen. Tulemme kuin vieraaseen taloon, jossa emme tunne ketään eikä kukaan tunne meitä. Menemme tupaan, istumme penkille pöydän ja oven väliin. Se ei ole Liisa, joka ottaa leipiä uunista, vaan jonkin vieraan talon emäntä.

—Mistä kaukaa on vieraat? se kysyy.

—Hinttulan Tinttulasta.

—Hinttulan Tinttulasta.

Lallu keksii joka kerta uuden kummallisen nimen ja minä kertaan sen.

—Minnekä kauas on matka?

—Rittulan Ratulaan.

—Rittulan Ratulaan.

—Saisiko talosta ryyppäämistä?

—Saahan sitä ja saa ruokaakin, jos haluttaa.

—Meillä on itsellämme eväs.

Liisa haastattelee minua niinkuin aikamiestä ja minä vastaan samaan tapaan.

—Kuka se on tämä toinen mies?

Hauskuus on siinä, ettei Liisa ole tuntevinaan Lallua, mutta varsinkin siinä, että hän sanoo: tämä toinen mies.

Me syömme voileipämme ja ryyppäämme maitoa. Piit kulkevat edestakaisin joissakin tavallista tärkeämissä hommissa. Täti Laurakin on taas tullut. Se on suntion emäntä. Se tuli jo eilen. Se on se, joka tuo pieniä lapsia joka taloon, niin pian kuin kerkiää. Se makasi viime yönä äidin kamarissa ja

minun täytyi maata toisessa kamarissa isän sängyssä.

Sitten me lähdemme taas, menemme Meikälästä Heikälään, heidän pytinkinsä päitse heidän puutarhaansa, jossa meillä on lumilinna ja monenmoisia teitä ja polkuja puiden ja marjapensaiden lomitse. Sinne katsoo meitä ikkunasta ja nyökyttää meille iso valkea parta ja korkea kalju otsa, jolla on lasisilmät ja piippu hampaissa. Se on Lallun hyvin vanha pappa, joka ei milloinkaan tule ulos eikä milloinkaan käy pihalla niinkuin muut ihmiset. Toisen kamarin ikkunan edessä on aina valkoiset uutimet, joita ei milloinkaan siirretä syrjään. Siellä sairastaa Lallun mamma. Minä pääsin eilen pujahtamaan hänen huoneeseensa. Hän makasi korkeaksi laitetulla sängyllä, päässään valkoinen myssy. Käsi riippui rentona alas. Sen alla lattialla vuoteen vieressä oli astia. Laura hommasi siinä jotakin. Kun se näki minut, huusi se vihaisesti: »Viekkä pois se poika.» Minä kuulen suoniraudan napsauksen ja ehdin nähdä verta ruiskahtavan paksusta käsivarresta, mutta sitten minut retuutetaan pois, vaikka huudan.

—Minkätähden sinun äitisi on niin sairas? kysyn minä ikkunan alla.

—Sinunkin äitisi tulee pian sairaaksi, sanoo Lallu.

—Ei tule.

—Kyllä se tulee, hyvin sairaaksi.

—Ei tule ... sinä narraat ... et saa ... minä tahdon kotiin.

—No, ei tule ... ka, ei tule!

Se aikoi narrata, mutta eipäs uskaltanutkaan. Äiti ei saa tulla niin sairaaksi, että minut ajetaan pois hänen luotaan enkä saa olla sisällä, kun hänestä lyödään suonta. Tulemassa ollut itku vaihtuu voiton tunteeseen. Ja siitä minä yht'äkkiä tulen hyvin mahtavaksi, niin että käsken ja komennan ja riuhton ohjaksia ja ajan hankeenkin. Polle tottelee nöyrästi, kuljettelee minua minne vain vaadin: takaisin pihaan, tallin ja liiterin taa ja sieltä Meikälän ja Heikälän solalle, josta menee tie saunaan ja nuottakodalle ja rantaan.

Siinä hän yht'äkkiä unohtaa olevansa hevonen ja huudahtaa:

—Koivuniemen miehet ovat nuotalla meidän rannassa!

Hän rientää täyttä karkua sinne saunan editse ja nuottakodan ohi. Minulta pääsee suitset kädestä ja minun täytyy pitää kelkan laidasta kiinni pysyäkseni. Hän on kuin pillastunut eikä pysähtyisi, vaikka pyytäisinkin. Yht'äkkiä hän päästää aisat ja jättää minut kelkkaani jälle ja loikkaa avannolle sekaantuen siihen myllerrykseen, mikä siinä on. Minä en saa selkoa siitä, mitä se oikein on. Se on vain jotakin käsien ja hartiaien ja jonkin suuren ja määrän myllerrystä ja kiihkeätä polskutusta. Minun kelkkani on luisunut reen viereen, jossa on vasuja ja kontteja ja jonka edessä seisoo hevonen ja pureksii heiniä. Lallu on minut kokonaan jättänyt, temmannut mieheltä tarpoimen ja polskuttaa vimmatusti, samalla kun miehet lappavat sitä suurta ja märkää jälle. Minä olen niin tyrmetyksissäni, etten älyä edes ruveta itkemään. Tunnen ensi kerran sen, mikä sitten niin monta kertaa on uudistunut: täydellisen avuttomuuden, jälellejäämisen, kykenemättömyyden pysyä perässä ja olla mukana ja millään tavalla ryhtyä asiaan. Se on jotakin omituista, merkillistä, ylluonnollista, outoa touhua, ulkopuolella minua, minuun niin kuulumatonta, etten ole edes utelias tietämään ja ottamaan selkoa siitä, mitä se on. Minä tuijotan vain koiraan, jonka yht'äkkiä olen huomannut käppyrässä jäällä, ja koetan olla niin hiljaa, ettei se huomaisi minua eikä tulisi luokseni. Sill'aikaa touhu on vähitellen hiljennyt. Ne nostelevat sitä suurta ja märkää jäältä rekeen.

—Tule katsomaan, sanoo Lallu.

Kun en saa liikahtaneeksi enkä mitään sanoneeksi, tulee hän ja nostaa minut kainaloista ja asettaa seisomaan vasun viereen, jossa sätkii suuria, litteitä kaloja. Minä huomaan ne, mutta vielä enemmän kiinnittää huomiotani suuri, musta avanto, jonka ääressä seison. Veden pinnalla kelluu joitakin pieniä kuolleita kaloja. Isot miehet, joilla on määrät nahkaiset esiliinat ja jotka eivät ole minua näkevinäänkään, nostavat kalavasun reen seville ja ajavat pois. Koira nousee ja lähtee heidän jälkeensä. Minä seison yhä siinä, mihin Lallu on minut asettanut. Se katsoo reen jälkeen, ne huutavat sille jotakin, se ottaa jotakin jäältä ja juoksuuttaa heidän jälkeensä. Silloin minä, luullen, että se aikoo minut jättää tähän avannon reunalle ja mennä heidän mukaansa, laukean ja huudan: »Lallu, et saa mennä!» Se ei kuule. Mutta minulla oli yhtä kaamea hetki kuin silloin, kun näin suden jälet. Silloin pääsin pakoan, nyt olen siinä kuin naulittuna ammottavan avannon ääreen. Mutta Lallu tulee takaisin, kantaa minut taaskin kelkkaan, ja taas uudistuu se sama suloinen tunne, sitä suurempana, kun hän minut pyyhittyään ja siistittyään vakuuttaa: »Älä sinä pelkää, enhän minä toki sinua jätä.»

Paluumatkalla pistäyimme saunaan. Siellä on jo melkein pimeä, paitsi mitä lämpiävä kiuas valaisee lauteiden alle.

—Tuolta sitä sinäkin olet tullut maailmaan, sanoo Lallu.

Minä tiedän sen jo, hän on jo ennenkin sanonut sen. Minä tiedän vähän lisääkin. Minä tiedän, että täti Laura käy ne täältä ottamassa, kaikki maailman lapset, kun ne tulevat, ja viepi ne mammoilleen.

—Minäpä näin, kun se sinut otti.

—Narraat.

—Sinä juosta vikitit saunasta sitä vastaan, ja minä näin, mitenkä se sieppasi sinut syliinsä ja vei mammasi luo.

—Etpäs nähnyt.

—Koskapa olin silloin puutarhan aidan takana viinimarjoja syömässä.

—Eihän talvella ole viinimarjoja.

—Silloinpa ei ollutkaan talvi niinkuin nyt, vaan kesä, etkö muista?

Minä alan muistaa—minä muistan aivan selvästi, kuinka minä tulin lauteiden alta, kuinka sauna noin lämpisi, kuinka ovi oli noin raollaan, kuinka minulla oli paitakin päällä, kuinka minä kiipesin kynnyksen yli ja kuinka Laura täti tuli vastaan valkoisessa yöroijyssään...

Alkaa tulla liika lämmin ja savukin pistää silmään.

Ja sitten minä vielä muistan siitä päivästä, että se päättyi Lallun ullakkokamariin. Minä muistan, kuinka hän selässään kantoi minut sinne jyrkkiä rappuja pimeään ullakon läpi. Siellä on minulle jo tehty tila hänen sänkyynsä ja minä jään yöksi sinne. Kysyn, miksi minä en mene kotiin yöksi? Siksi, että sinne on niin pitkä matka, ettemme enää ehtisi.—Eihän pihan yli ole pitkä matka.—Ei pihan yli, mutta meidän täytyy palata vanhoja jälkiämme, samaa tietä, jota olimme tulleet, ensin saunalle, sitten avannolle ja Navettalaan ja Riihelään j.n.e. Niinpä niin, nyt minä ymmärrän. Olimme aina tehneet niin näillä retkillä.

Meille tuodaan tänne illalliseksi voileipiä. Huone on ihmeitä täynnä. Seinällä on poronsarvet ja pyssy ja teeren kuvia ja jahtitorvi, jota saan töryyttää. Lallu riisuu minut ja panee astialle ja nostaa minut sänkyyn selkensä taa. Ennenkuin nukutaan, kertoo hän minulle satuja veden ukosta, jonka valtakuntaan olisi päästy nuotta-avannosta, jos olisi tahdottu, kun vain olisi käännetty takki nurin ja pantu hattu ylösalasin päähän. Siellä on suuria saleja ja pitkiä pihoja ja keltaisia hevosia ja sinisiä lehmiiä kultaisissa pilttuissa ja hopeisissa kytkyvissä ja lehmät lypsävät makeata sokerimaitoa, johon kohoo siirappikermaa.

—Onko siellä susia?

—Siellä on susia, mutta ne ovat niin kesyjä kuin koirat, eikä niitä tarvitse pikkupoikainkaan pelätä, koska ne ovat mykkiä kuin kalat, eivät osaa haukkua eikä purra, ainoastaan häntäänsä heiluttaa.

Kietaisen käteni Lallun kaulaan. Sen poski ei pistä niinkuin isän. Herään yöllä. Lallu antaa minulle juomista ja juodessani minä näen kuun paistavan ikkunasta sisään.

Kun aamulla herään, on Lallu poissa ja vuoteen vieressä seisoo Liisa ja pukee minut ja vie alas.

—Nyt mennään katsomaan pikku veljeä, joka tuli viime yönä, sanoo Liisa.

—Minäpä tiedän, mistä se tuli, saunan lauteiden alta, puhelen minä pihan yli mentäessä.—Mutta oliko sillä paita päällä?

—Tuon pojan! nauraa Liisa ja tempaa minut syliinsä ja kantaa sisään.

Lallua en sen jälkeen nähnyt. En saa muististani hänestä mitään kuvaa senjälkeen. Luultavasti meni hän kouluun ja me muutimme toiseen pitäjään, ennenkuin hän kesällä palasi.

PIKKU LIISA.

Toinen kaikkein varhaisimman lapsuuteni muistoja on ensimmäinen hoitajani, Pikku-Liisa. Oli rajaton se lyhytaikainen kiintymys, joka minulla oli häntä kohtaan. Hänen piti aina olla läheisyydessäni, kuultavissa, nähtävissä ja koskettavissa. Luultavasti se on yhteistä kaikille ensikönsyntyneille, joiden on täytynyt jo varhain väistyä äidin helmoista toisten nuorempain tieltä ja hakea turvaansa hänen sijaisensa suojasta niinkuin sorsanpoikasen, joka oman emon tultua ammutuksi juoksee vettä pitkin sinne, missä kuulee toisen emon änkättävän, olipa se sitten tavi tai telkkä.

Semmoinen hoitaja on tavallisesti vanhanpuoleinen, lapseton nainen, joka toisen lasta vaaliessaan myöskin vaalii ja tyydyttää omaa tyydyttämättä jäänyttä äidin tunnettaan, mikä hänessä usein on kiinteämpi ja voimakkaampi kuin äidin omaan lapseensa. Hän antautuu kokonaan hoidettavalleen, noudattaa hänen mieltään ja oikkujaan kaikessa ja pyrkii pyrkimällä voittamaan hänen kiintymystään. Lapsi sen oivaltaa ja palkitsee. Heistä tulee salaliittoutuneita kaikkia muita, myöskin äitiä vastaan. Mitä äidiltä ei riitä antaa tai minkä hän kieltää, sen hoitaja salaa antaa ja myöntää, ja varsinkin juuri sen. Hän säästää hänelle oman maitotilkkinsä ja voikipenensä, syö itse suolaa leipää ja ryyppää vettä päälle. Hän puraisee poikki saamansa sokerinokareen ja pistää toisen puolen siitä lapsen suuhun ja toisen taskuunsa—vastaisen varalle. Aina on hänellä kätöksissään jotakin hyvää varattuna »raukalle». Kun äiti toruu tai kurittaa—kai syystä kylläkin —lohduttaa ja viihdyttää hoitaja selän takana, tai tempaa pahankurisen kesken kaiken pois ja vie hänet katsomaan jotakin, kissaa tai koiraa tai lampaita tai vieraan hevosta portin takana, tai vie puutarhaan ja poimii mansikan marjamaasta tai taittaa herneenpalon kielletystä penkistä.

Hän mukautuu hoidettavansa kaikkiin oikkuihin, orjuuttaa itsensä melkein mihin tahansa. Hän antaa purkaa surkean palmikkosaparonsa ja hajoittaa harmahattavan tukkinsa ja kääntää turkkinsa nurin ja rupee möröksi, jota lapsi suvaitsee pelätä; tai hän antaa kaataa itsensä, hyppiä vinossa, köyryisessä selässään, potkiakin itseään, ja on itkevinään, että koskee—niinkuin ehkä saattaa tehdäkin—jotta potkijan olisi hauska nauraa. Hänen kärsivällisyytensä on loppumaton, vaikka minä loppumattomasti häiritseen hänen töitönsä, sotken hänen kuontalonsa, tai lipsautan nuoran hänen rukkinsa pyörän päältä, tai vetäisen sukatikut neuleesta. Hänen peloittavin uhkauksensa: »Maltahan, kun sanon äidille», ei koskaan toteudu, ja hänen ankarin nuhteensa: »Voi kuitenkin tuota kuritonta poikaa», on ihaileva kehoitus jatkamaan.

Luultavasti oli minunkin kiintymykseni kokoonpantu kaikesta tämmöisestä—en muista niin tarkoin—mutta sen muistan, mikä hänen rakkautensa rajaton ilmaus erikoisesti minua liikutti. Hän oli kartannut kaiken päivää villoja, kooten lepereitä suureen vasuun. Illalla oli vasu täynnä. Minut oli riisuttu, mutta paitahihhasillani minä vielä kirmailin huoneessa yli pöytien ja tuolien. Seisoin pesukaapin päällä, jonka edessä oli leperevasu.—»Saanko hypätä leperevasuun ... anna, hyvä Liisa, minun hypätä ... hyvä kulta Liisa!» j.n.e.—yhä hellemin ja hellemin.—»Eihän toki, eihän toki mitenkään leperevasuun»—mutta minä kiristin hänen sydäntään yhä tiukemmin nähdessäni, että lupaus jo oli heltämässä.—»Hyppäähän sitten tämä kerta!»—ja minä hyppäsin, upoten päätäni myöten villoihin, ja riemusta villiintyneenä pelmuutellen niitä ympäri lattiaa. Hän tempasi minut sänkyyn ja kietoi peitteen kireästi ympärilleni, etten päässyt jäsentä liikauttamaan—mikä vaihteeksi tuntui minusta tavattoman suloiselta, ja ryhtyi sitten karttaamaan sotkosta uudelleen, istuen siinä luultavasti koko yön, koska hän aamulla herätessäni torkkui samoilla sijoillaan, kartat helmassa. Kavahdin häntä kaulaan ja suutelin ryyppystä poskea ja lupasin, etten enää milloinkaan tahdo hypätä leperevasuun.—»Saathan sinä, saathan sinä vastakin», sopersi hän, kyyneltä pyyhkien.

Meidät erotettiin. Eräänä kylmänä talviaamuna jäi Liisa seisomaan reen sijalle, seurattuaan kannoilla mukana niin kauan, kunnes yhä kiihtyvä vauhti pakotti hänet pudottautumaan tiepuoleen. Minä ajoin lämpimiin nahkasiiniin käärittynä uutta kotia kohti huomio kiintyneenä tiepuolen ihmeihin ja vasta illalla maata pannahsa muistaen riisujani ja tuudittajani. Nousi meteli:—»Minä tahdon Liisan luo!»—»Liisa tulee huomenna ... Liisa tulee...» Mutta ei Liisa tullut huomenna eikä ylihuomenna.

Eräänä päivänä, luultavasti seuraavana kesänä, minä istun hiekkalaatikossa aitan seinämällä päiväpaisteessa. Siitä näkyy pihan yli portti ja suora kuja maantielle saakka. Siitä voi hiekkahuoneita rakentaessa aina tuon tuostakin vilkaista, tuleeko joku ja kuka tulee. Sieltä tulee, varsinkin näin lauantaisin, akkaa, ukkoa, kerjäläistä kyökin puolelle ja asiamiestä isän luo. Ne tulevat verkalleen, eivät koskaan avaa porttia, vaan kiipeävät aidan yli lautoja myöten. Nyt sieltä taas tulee joku, pikku mummu kuka lie, sukkaa kutoen, kontti selässä. Portin takana se laskee hameensa helmat alas, suorii niitä kauan ja silittelee poimuja ja koettaa sitten päästä portista sisään, mutta ei osaa sitä avata.—»Nouse sinä, mummu, aidan yli, koska et kuitenkaan osaa porttia avata!» huudan minä, ja se tottelee ja kompuroi aidan yli, jalassa lipokkaat. Silloin minä hänet tunnen. Rintaani kouristaa riemu, jonka heijastusvaikutus tuntuu siinä vielä viiden vuosikymmenen kuluttua:—»Pikku Liisa!» kirkaisen minä, kirmaisen ylös, menen kuin tainnoksiin, josta herään vasta sitten, kun rinta on iskenyt rintaan niin, että tekee kipeää. Olen käpristäytynyt hänen syliinsä, kädet kaulaan puristettuina, jalat tempoen ja potkien. Painan häntä maahan, putoan pois, karkaan uudelleen syliin, taas maahan, riuhdon häntä kädestä, reuhdon ja ulvon hänen ympärillään kuin koiran penikka, pyöritän häntä, pyörryn itse ja pyörrytän

hänet, kunnes toinnumme hoipertuneina aidan viereen heinikkoon.

Minä riistan hänet siitä sisään, vien hänet saliin, panen hänet sohvalle istumaan ja vaadin, että hänelle pitää tehdä tila vieraskamariin piispan sänkyyn silkkipeitteen alle. Hänen täytyy syödä meidän pöydässä eikä kyökissä. Siitä ei tule mitään, hän ei tahdo eikä äitikään näy oikein tahtovan. Äiti ei ole oikein iloinen hänen tulostaan, en tiedä miksi. Minä suostun siihen, että hän kyhnähtää lattialle vuoteeni viereen ja lupaa maata siinä koko yön.

Aamulla löydän hänet saunan penkiltä nukkumasta. Minä herätän hänet armotta ja torun häntä siitä, ettei hän ollutkaan minua pukemassa. Hän lepyttää minut eväillään. Hänellä on ohralettuja ja palvuttua lihaa ja tylppä linkkuveitsi, jolla hän viiltää voita lettujen päälle—mikä kaikki kutsuu kielelleni veden vielä viiden vuosikymmenen takaa. Hänen vaatteissaan on sama savupirtin suloinen tuoksu mikä ennenkin.

En muista hänestä sitten muuta, kuin että, kun hän eräänä iltana puhui poislähdöstään, minä sukkanauhasta sidoin hänet sänkyyni jalkaan, ettei karkaisi. Mutta aamulla hän kuitenkin oli poissa, en löytänyt häntä saunasta enkä mistään. Juoksin itkien ja hänen nimeään huutaen maantielle, mistä minut väkisin retuutettiin pihaan. Kai taas pian viihdyin ja tyydyin. Luultavasti lahjottiin minut lakeripalalla tai puolukkahillolla kerman ja sokerileivän kera. Se ei kuitenkaan jäänyt hänestä viimeiseksi muistokseni. Minulle jäi hänestä ainaisena muistona elinaikainen mieltymys savupirtille tuoksuviin vaatteihin ja ohralettuihin ja palvattuun lihaan, ja minun rinnassani läikähtää lämpimästi yhä vieläkin joka kerta, kun minua vastaan tulee pikkuinen vanha vaimo, sukkaa kutoen, kontti selässä ja lipokkaat jalassa ja niskassa laiha saparopalmikko.

YSTÄVÄ—JOKA PETTI.

Isälläni oli hyvä ystävä, Piekäinen Pielavedeltä, joka pari kolme kertaa vuodessa tuli meille käymään ja viipyi useita vuorokausia. Hänellä oli kerran mukanaan koira, nimeltä Otti. Meistä tuli heti sen kanssa hyvät ystävät. Me telmimme ulkona, vedimme väkikarttua, jonka se toi, kun minä nakkasin, ja jota se sitten hauskasti naristen kiskoi minulta pois. Me teimme retkiä piha-aidan taa vasikkahakaan, jossa aina oli kotiorava haukuttavana ja myyrän koloja kaivettavana. Kun kylän siat tulivat portin taa tonkimaan, annoimme me niille ihanan yhteiskyydin lehtikujaa myöten maantielle ja maantien taa. Iltaisin, kun ukot juttelivat uskonasioistaan ja hurskaat eukot istuivat hartaasti kuunnellen oven suussa kynnyksellä tai pimeässä salissa, me Otin kanssa kellimme isän kamarin lattialla. Minä ruopottelin sitä vatsaan ja se kehräsi jalallaan.

Se söi minun kädestäni, tulipa omasta alotteestaan pyytämäänkin minulta voileipääni, näppäsi sen välistä tarjoamattani—mikä oli pettämätön todistus siitä, että se nyt tunnusti minut isännäkseen, sillä tullessaan se oli ollut niin tyyli ja ylpeä, että sille kelpasi kakku ainoastaan Piekäisen kädestä. Yöt se makasi ulkona kärryissä, istuimen alla. Mutta kun se eräänä sateisena iltana tuli sisään eikä käpristäytynytäkään isäntänsä lattiavuoteen viereen, vaan hyppäsi minun jalkopohjiini, niin heräsi minussa huima toivo saada Otti ikuisiksi omakseni.

Vaikka minä siihen asti turhaan olin kätellyt itselleni koiranpenikkaa—koska sisareni oli saanut kissanpojan—ei pyyntöni nyt kohdannutkaan vakavampaa vastarintaa, ei vanhempieni puolelta eikä Piekäisenkään, joka sanoi heti:—»Saathan sen, rakin, kun vain jäänee». Olin varma siitä, että Otti jää, kun vain saa luvan. En silloin vielä aavistanut, mikä minulle sittemmin kyllä selvisi, mistä syystä suostumus oli ollut niin helppo antaa. Tietysti ei niistä kukaan muu kuin minä uskonut, että koira jää isännästään. Kuitenkin ne olivat olevinaan avullisia sen pysyttämisessä. Meidän oli mentävä renki Pekan kanssa metsään ja otettava Otti mukaan, ja sill'aikaa kun me olemme siellä, lähtee Piekäinen. On varmintä ennen pihaan tuloa sitoa koira, ettei se pääse vereksille jäljille.

Mentiin siis siinä hyvässä uskossa metsälle, ja oikein eväiden kanssa. Otti haukkui meille oravan ja me häärimme sen kanssa puulta puulle, nakellen kurrea kivillä ja kalikoilla. Kun se oli kadonnut näkymättömiin ja saavuttamattomiin suuren kuusen latvaan, istuimme syömään voileipiä, joista Otti sai parhaan osan. Sitten kaivettiin myyrän pesiä ja syötiin puolukoita, joita oli mättäät punaisenaan. Ihmeekseni ja ihastuksekseni osasi Otti syödä puolukoita suoraan mättästä. Se se vasta on veitikka koirakseen, haukkuu oravia, kaivaa myyriä, poimii marjoja ja—Pekka lisäsi—»mene tiedä onkii vielä ahveniakin». En välitä Pekan pistoksista, ja mikseipä se osaisi kaapata kypälällään ahventakin matalalta rannalta. Pekka ei koko aikana ole katsonut oikein suosiollisin silmin minun koiraani, ja jurnuttaa nyt pihaan mentäessä taas, että eiköhän olisi aika alkaa panna vasikkaa kytkeyeen. Mutta minä olen saanut

päähäni, etten panekaan kiinni Ottia, Otti jää meille mielelläänkin, sille tulisi meitä ikävä, jos se viettäisiin pois. Olisi kai se jo mennyt entisen isäntänsä jälkeen, jos mennäkseen. On se siksi viisas, että se tietää sen jo lähteneen. Se luultavasti ymmärtää puheenkin.

Mutta kun Otti yht'äkkiä loikkaa kotiaidan yli, tulee minulle hätä. Se on jo huomannut, että heidän kärrysä on poissa. Se kiertelee pihamaalla turpa maassa, käväisee tallin ovelle, joka on kiinni, sieltä yhä kiihtyvää vauhtia kyökkiin, mutta tulee heti ulos, ennenkuin minä ehdin sulkea oven. Minä kutsun ja mairittelen, mutta se ei ole näkevinään eikä kuulevinaan. Nyt se menee turpa maassa ja vähän vikisten portille päin. Silloin minä teen viekkaan tempun, olen itse etsivinäni maasta jotakin, hyökkäilen sinne tänne ja sesettelen ja vikisen. Otti syöksähtää siihen ja tulee niin lähelle, että saan kaapatuksi sen kaulasta kiinni. Saan pidetyksi sitä niin kauan, että Pekka joutuu avuksi, ja me sidomme Otin. Minä pitelen ja Pekka sitoo. Otti hyökkää kaikella voimallaan portille päin, mutta nuora pitää.

Ilo voitostani loppuu kuitenkin lyhyeen. Tosin Otti ei enää tee vastarintaa, se antaa vastustelematta taluttaa itseään tupaan ja sitoa penkin jalkaan, mutta välimme hänen puoleltaan ovat rikki. Se ei ole minusta tietääkseenkään, ei katsahda niin puolella silmällä, ei vahingossakaan heilauta minulle häntänsä, kuinka häntä otitellen, sesetellen ja sititellen. Se ei koske mihinkään, mitä minä sille tarjoan, Pekan kädestä se vielä maistaa jotakin, mutta ei minun. Se kyllä tietää, että vaikka Pekka olikin sitä sitomassa, oikea syyllinen kuitenkin olen minä. Se täydellisesti halveksii minua, ei rupea edes tyynylle, jonka sille tuon, vaan makaa mieluummin kovalla lattialla liikkumaton turpa kypälien välissä ja tuijottaa oveen. Kun olen mennyt ja jättänyt sen yksin, kuulen oven takaa, kuinka se itkee.

Koetan useampana päivänä parastani. Ei mikään auta. Juoksutan sitä lopulta maantiellä. Niin kauan kuin mennään pois päin, se juoksee edellä iloisesti ja häntä kiveränä, vetää minua vimmatusti mukanaan, nuuskii ja tekeepä tehtävänsäkin, mikä minusta sen puolelta on ilmeinen suosionosoitus minua kohtaan, niinkuin semmoinen oli ollut minulta hoitajaani kohtaan pienenä ollessa ennen maata panoa. Näin on, niin kauan kuin juoksemme pois päin kirkolle päin. Mutta kun käännyn kotiin, lyykähtää kaikki ennalleen. Otti ei juokse enää edellä, vaan laahustaa perässä, alakuloisena ja vastenmielisesti, häntä lerpallaan. Taputtelen ja kiihoittelen sitä turhaan, se pistää juoksuksi ainoastaan pakosta. Se kai luuli, että minä lähden viemään sitä sen kotiin ja että minä taas sitä narrasin.

Minua alkaa säälittää, kun isäkin sanoo, että mitähän sinä meinaisit, jos minä veisin sinut Piekäälään ja jättäisin sinne ja Piekäälän poika kytkisi sinut penkin jalkaan.—»Minäpä en olekaan—koira», aioin sanoa, mutta jäi sanomatta. Minä tunnen, etten koskaan tule voittamaan sen luottamusta ja ystävyyttä, niin kauan kuin pidän sitä vangittuna, ja niin kauan kuin se ei ole unohtanut petosta, jonka avulla sen vangitsin.

Päästän sen siis irti, menköön, jos menee, mutta ihme ja kumma, se ei menekään. Niinkuin ei meidän välillämme olisi ollut mitään väärinkäsitystä se juoksee iloisesti kanssani portin taa haukkumaan sikoja, joiden päälle sen usutan. Me ajamme ne taas niinkuin ennenkin maantielle ja maantien taa ja palaamme yhdessä takaisin. Otti juoksee edeltä kyökkiin ja syö voileipiä kädestäni toisen toisensa perästä, niin että sylki roiskaa. Sillä välin se kierähtää lattialle ja puraisee kirpun häntänsä juuresta, ja kun silloin riennän raaputtamaan sitä vatsan alta, niin se kellahtaa selälleen ja naputtaa jalallaan lattiaan.

Kaikki sanovat, että nyt on Otti kotiutunut, nyt ei sitä enää tarvitse pitää kiinni. »Sen on koira, jonka kädestä syöpi.»

—Haistapas tuota, sanoo Pekka ja heittää orrelta vanhat rukkaset Otin eteen.

—No, siinähan ne on ne Piekäisen rukkaset, joita se ei lähtiessään löytänyt! huudahtaa joku.

Otti haistelee entisen isäntänsä rukkasia, mutta ei näytä olevan niistä milläänkään. Sitten se ravistaa turkkiaan ja menee hiljaa ovelle ja pyrkii ulos. Mennään yhdessä ja Pekka seuraa perässä. Otti nuuskii vanhan tuvan nurkkaa, sirauttaa siihen ja rapsii takajaloillaan muutamia kertoja maata jäljelleen päin, kivertää häntänsä ja röyheltää selkäkarvansa. Sitten se ojentaa kaulaansa, päästää ilmoille ulvahtuksen ja lähtee päättävästi, mutta rauhallisesti juoksemaan portille. Minä lähden perässä, mutta silloin se lisää vauhtiaan.—»Otti se, Otti se, Otti se!» Mutta se on jo pistänyt laukaksi, suoristanut häntänsä ja loikannut korentona aidan yli portin pielitse. Maantiellä se vielä kerran ulvahtaa mennessään minulle viimeisiksi jäähyväisiksi.

Korvissani kaikuu vielä tänäkin päivänä oma huutoni: »Otti se, Otti se, Otti se!»—kiihkeänä, surkeana, valittavana ja lopulta itkuun tukehtuvana. Takanani tuvan rappusilla ilkkuu ja ivaa minua renkipoika huutaen samaan äänilajiin, vaihdellen sitä minun mukaani: »Heitti se, heitti se, heitti se!» En välitä, huudan vain yhä hämärtyvään iltaan, maantielle ja kirkolle päin, kosteata syksyistä etelätuulta vastaan, joka kohahtelee raskaasti pihan koivuissa.

Minä tiedän, ettei se enää tule, mutta huudan kuitenkin. Renkipoika tekee yhä samoin, nyt oikein

laulamalla;

»Otti se, heitti se, otti se,
heittihän Otti se, heittipä se!»

Raivostun ja käyn hänen, suuren roikaleen, kimppuun ja isken olkani takaa. Satutan ranteeni hervottomaksi hänen ojennettuun, luisevaan nyrkkiinsä. Syöksen parkuen sisään ja kantelen äidille, että Pekka minua löi. Mutta äiti on nähnyt, että minähän päin vastoin löin Pekkaa —ja suruni ja epätoivoni on rajaton.

JOULULLE KOTIIN.

On ollut elämässä muutamia riemun hetkiä, joiden muisto vielä vuosien päästä ajaa veren vanhassa ruumiissa karkeloimaan ja mielen keveänä liekehtimään. Kotiinmatka koulusta joululuvalle ensimmäisen syyslukukauden päätyttyä on yksi niistä, kenties kaikkein voimakkain.

En luule, että tuohon kotihaluun niin paljon vaikutti ikävä. Kerran alkuun päästyä kului aika koulussa jotakuinkin, varsinkin kun tuli huomaamaan, etteivät opettajat sentään olekaan hirviöitä ja että kortteeritädit voivat olla aika ystävällisiä, välistä kenties ystävällisempiä kuin oma äiti; ainakin tekivät he parastaan viihdyttääkseen ja voittaakseen luottamusta. Luulen, että selitys ikävään on haettava siitä, että kodin kuva oli, niin omituista kuin se onkin, melkein kokonaan mielestä kulunut uusien vaikutuksien tieltä. Saattoi esim. välistä tapahtua, etten ollenkaan muistanut, minkä näköinen äiti oli, kun rupesin häntä ajattelemaan. Veljet ja sisaret olivat kaikki yhdennäköisiä valkopäitä, joista en saanut syntymään minkäänlaista erikoiskuvaa. Tarve täyttää tuolla tavalla syntynyttä aukkoa oli luultavasti se, joka voimakkaimmin vaikutti haluun päästä omaisia näkemään.

Kuta lähemmä joulua tultiin, sitä suuremmaksi se halu kasvoi. Ensin siitä vain joidenkuiden toverien kanssa haaveiltiin, mutta vähitellen muuttui se koko luokan yhteiseksi. Enhän kerro mitään uutta, kun kerron, että ensin luettiin viikkoja, sitten päiviä ja lopuksi tunteja. Luokan parhaat matemaatikot olivat jo monta viikkoa ennen laskeneet, montako tuntia, minuuttia ja sekuntia on siihen, kun »päästään». Tulos kirjoitettiin taulun yläreunaan, mutta täytyi rehtorin käskystä siitä pyyhkiä, jolloin se siirtyi taulun takapuolelle, missä eli ja kehittyi päämääräänsä kohti. Joka päivä käytiin sitä siellä muuttamassa ja tarkistamassa. Tuntui siltä kuin olisi suuri voitto saavutettu joka kerta, kun sataluku muuttui, vielä suurempi, kun se kokonaan katosi. Silloin pantiin toimeen yleinen telmiminen luokalla, josta sitten seurasi ankarat nuhteet. Syy saatiin selville ja korkeimman omakätisesti tarttui rehtori jäniksenkypälään ja pyyhki takapuolenkin taulua puhtaaksi.

—Mutta viimein tempasi yleinen hurmaus ukonkin mukaansa. Kun hän viimeisen edellisen päivän aamuna saapuu rukouksien jälkeen tavalliselle tarkastusmatkalleen ja huomaa kyynärän korkuisilla kirjaimilla taululla julistetuksi: »Nyt ei ole enää kuin 24 tuntia jäljellä!»—ei hän voi olla suutaan nauruun vetämättä ja hänen täytyy tyytyä siihen, että luokka ulvoo ilosta hänen antautumiselleen.

Viimein ei ollut tuntia, ei minuuttia eikä sekuntiakaan jäljellä, kaikki oli sulautunut suureksi nollaksi, joka jätettiin taululle ammottamaan ja joka siinä tavattiin vielä kevätlukukauden alussa. Vihurituulena karattiin alas rappuja ja pitkin katuja, ja tuskin oli turkki päälle saatu, kun jo heittäydettiin rekeen ja ajettiin laukkaa tullista ulos—siihen aikaan ei ollut olemassa mitään poliisijärjestyksiä hurjaa ajoa kieltämässä, ja vaikka olisi ollutkin, tuskinpa niitä olisi toteltu.

Minua niinkuin kaikkia muitakin oltiin »omalla» hakemassa. Vähitellen saavuttivat toiset toisensa ja ennen ensimmäistä syöttöpaikkaa oli matkue kasvanut puolikymmentä hevosta käsittäväksi jonosi.

Oli se omituista matkantekoaan! On vieläkin mahdoton ymmärtää, miten mieliala kaksi vuorokautta, yötä ja päivää, saattaa pysyä yhtämittäisessä huumauksen tilassa, joka lisäksi vielä kohoamistaan kohoaa. Syöttöpaikoissa oli alinomainen mylläkkä niiden kahden tai kolmen tunnin kestäessä, jolloin hevoset levähtivät. Eväät levitettiin pöydälle ja yhteisesti nautittiin, syödessäkään ei aina maltettu olla painia lyömättä ja yhtenä mylläkkänä menivät nurkat, pöydän alukset ja sängyt, vaatteet menivät sekaisin, päällyskengät, hatut, kintaat, huivit, välistä turkitkin vaihtuivat. Matkalla olisi oltu ohjaksissa, jos olisi saatu, mutta rengit, joilla oli hyvin vähän luottamusta näihin herroihinsa, pitivät huolen siitä, ettei hevosia ajettu viallisiksi. »Telmikää keskenämme, mutta antakaa hevosten olla rauhassa!» Ja me telmittiin keskenämme. Ei sitä ylämäkeä, jossa ei toisiamme hankeen survittu, ei sitä taloa, jonka kohdalla ei hihkaistu, ei vastaantulijaa, jolle ei »heitä» huudettu. Hevoset ja reet olivat yhteisiä. Käytiin vuoroin kutakin koettamassa. Yhteisestä sopimuksesta heittäysi koko poikalauma samaan rekeen,

eivätkä silloin auttaneet renkien vastalauseet eikä mitkään. Vanha ruunakin sai luultavasti ensi kerran eläessään laukkaa pistää. Se innostui siitä niin, että ei herennytkään, vaan laski yhtä menoaan pari virstaa ja kaasi lopulta rekensä täyden syvään lumiojaan, josta vasta pitkien potkimisten ja päristelemisten jälkeen selvittiin.

Ja sitä semmoista menoa kesti niin kauan kuin matkaakin. Matkan teko oli käynyt niin pääasiaksi, että sen määrää ei joudettu ajattelemaan, ennenkuin kirkon harja alkoi kuumottaa metsän takaa. Mutta silloin sai kaikki muu väistyä. Toverit ymmärsivät asemansa ja poistuivat reestäni. Nahkaset ja tyynyt asetettiin järjestykseen, minut peitettiin niiden sisään, ja sen tehtyään vetäytyivät he omiin rekiinsä kukin. Säälittivät he minua vähän nuo, joilla, Kajaanista ja sen takaakin ollen, vielä oli toiset puolet matkaa edessään. Olisi säälittänyt enemmänkin, elleivät tutut paikat olisi kokonaan mieltäni kiinnittäneet. Se oli tuollaista naurun ja itkun sekaista sanomattoman suloista tunnetta, joka sydänelässä ensin kuin syttyy palamaan, niin että melkein polttaa, ja sitten niin merkillisesti haalistuu, kuin olisi sen päälle metoista vuodatettu. Että siinä todellakin nyt on silta ... ja kamreerin talo ja kauppuoti ... ja kirkko ja iso pappila ja sen riihet ... että tuo aita ja tuo veräjä ... ja tuolla koti, tuossa koti, tässä koti! Isän kamarin ikkunassa näkyy kasvoja ruudussa kiinni ... nyt ne katoavat ... nyt lentää porstuan ovi auki ... sieltä syöksevät pihalle ... toisia tupruaa kyökin ovesta ja tuvasta. Nahkaset reväistään päältäni, yksi nostaa jaloista, toinen kannattaa turkin kauluksesta, kolmas vyöstä riuhtoo ... nauretaan, hihkutaan, koira haukkuu, porokello älisee ruunan pudistaessa valjaita—se on kaikki, sanalla sanoen, niin suloista epäsointua, sellaista niin kaunista kakafoniaa, että olisi turha yritys saada siinä oma äänensä kuuluville, jonka vuoksi en yritäkään enää jatkaa.

KOTIPUOLENI RAUTATIE.

Vaikka olin nähnyt sitä rakennettavan, ajanut sen yli sekä reellä ja polkupyörällä että höyryveneellä siihen aikaan, kun sitä alettiin perustaa maahan ja mereen; vaikka olin lehdistä lukenut, että väliaikainen liikenne oli alkanut, ja asemahuoneiden seiniltä silmät suurina tutkinut pienoista aikataulua tuttuine nimineen—niin en kuitenkaan vielä oikeastaan osannut uskoa, että se rautatie todellisuudessa oli olemassa. Sillä minuun oli vuosien kuluessa syöpynyt taikauskoinen usko siihen, ettei kotipitäjäni koskaan voi tulla rautatietä saamaan.

Tuo epäusko kai oli osaksi syntynyt siitä, että tällä radalla oli ollut niin monta vastusta voitettavanaan: karjalaisten kilpailu, Kallaveden ylimeno, rantaratain ja kaikenlaisten muiden ratain kilpailu, mutta ennen kaikkea ja surkeata sanoa—kielikysymys. Olin silloin Pariisissa, kun asian lopullinen kohtalo oli säädyissä ratkaistava. Kuta kauemmaksi kotoa joutuu, sitä kokonaisemmaksi, sitä kauniimmaksi tahtoisii kansaansa ja maatansa kuvitella. Kun silloin saa lukea, että rautatieasiassa, puhtaasti aineellisessa asiassa, kaikki puolueet yht'äkkiä seisovat vastakkain, vetämässä köyttä kukin omaan puoleensa, niinkuin säädyt tekivät Iisalmen radasta ja Helsingin rantaradasta päättäessään, niin eihän ole ihme, jos odottaa joka hetki, että köysi katkeaa ja vetäjät lentävät selälleen. En silloin surrut tai ehkä paremmin suututellut niin paljon näiden ratain kohtaloa kuin sitä, että semmoinen näytelmä on meillä mahdollinen. Olisiko kohtalon kosto voinut sanoa liian kovaksi, jos nämä molemmat radat olisivat muuttuneet joksikin »sillaksi», joka ei vienyt Suomen vesien poikki, mutta jonka alaitse Suomen vedet kuitenkin virtasivat, sillä Nevahan se Laatokkaa ja Saimaata ja Kallavettä mereen nielee ... ja nielee.

Mutta eihän nyt niin kuitenkaan käynyt. Kaikki esteet voitettuaan rakentui rata, täyttyi Kallavesi. Epäuskoni joutui häpeään ... enkä minä kuitenkaan tahtonut uskoa silmiäni enkä korviani. Vaikka olen sillä kulkenutkin, tuntuu minusta yhäkin siltä, kuin olisi se ollut unennäköä.

Tämä kai tulee siitä, että aina kun tätä taivalta ajattelen, astuu se eteeni semmoisena, kuin se oli, ennenkuin se raudoitettiin, ja niine muistoinen, jotka on siihen yhdistetty niiltä ajoilta, jolloin sitä vielä hevosella ajettiin.

Ne muistot ovat miltei jokavuotisia matkamuistoja lähes kolmenkymmenen vuoden ajalta. Ensin pikkupoikana, kymmenvuotisesta kahdeksantoista vuotiseksi, kotoa Kuopioon kouluun ja koulusta kotiin. Sitten ylioppilaana, sitten minkä minäkin. Se ei ollut mikään vähäpätöinen tapaus, ei mikään »saisinko edestakaisen piletin?» tuo, kun jonakin tammikuun aamuna, jolloin ei päivä vielä kajastanutkaan, istuttiin pappilan pihalla reslaan ja lähdettiin »omalla» tai jollakin mökkiläisen hitaalla tai laiskalla »myötyrillä» kituuttamaan Kuopiota kohti. Senaikuisen kulkunopeuden kukkana, jonka määrääjänä oli se, että hevonen ei saanut hiota tai jos hikosi, että sen piti syöttöpaikassa kuivaa, vaikka olisi siihen puoli päivää mennyt, oli ehtiä Pöljälle yöksi kuusi penikulmaa päivässä ja siitä seuraavana

päivänä kolmen penikulman matka puolen päivän aikaan Kuopioon. Se oli siis oikea »reissu», jonka juhlallisuutta lisäsi kuorman suuruus, sillä siihen aikaan käytiin koulua omin eväin, vietiin mukana puolivuotinen muona: leivät, lihat, voit, kaikki pitäjältä saadut, jopa joskus maitokin, niin paljon kuin sitä mahtui jäädytettynä lelliin.

Hitainen kulku oli omansa mitä voimakkaimmin painamaan kaikki tien varrella olevat talot ja maisemat mieleen; jokainen käänne, jokainen myötä ja vastamäki, silta, puro, järvi, pelto, metsä, hongikko, talo ja torppa muuttuivat aina uudistuvina muistoina sisällöksi, osaksi omasta elämästä, joihin kiintyi iloa tai surua, mielihyvää tai vastenmielistä vaikutusta aina sen mukaan, millainen oli sää, millainen keli, kuljettiinko kotiin vai kouluun päin. Syöttöpaikat, nuo senaikuiset »asemat», ja haukkuupaikat, nuo senaikuiset »pysäkit», joissa hevosia ei riisuttu, vaan ainoastaan aisain sisässä annettiin kuroja puraista —ne olivat merkkipaikkoja, tuttuja taloja, joita muistellessa vieläkin sydän lämpenee, lämpenee varsinkin muistellessa isoja, lämpimiä pirttejä, joiden liesissä kahvit keitettiin, joiden pöydille eväät asetettiin—ah, niitä mamman eväitä!—ja asukkaat olivat kuin omaisia. Semmoisia syöttöpaikkoja oli muistettavin Honkaniemi Lapinlahdella, jonka pihan läpi talvitie kulki, jonne tie maantieltä kääntyen toi yhtämittaista jylhää hongikkokangasta ja ohi talon tuulimyllyn, jonka huitovia siipiä hevoset melkein aina säikähtyivät. Siinä eleli Tahvo, pitäjän suntio, hiljainen, tyyneesti tarinoiva ja hyväntahtoisesti hymyilevä kirkonmies ja hänen vaimonsa Ulla, joukeamuotoinen, arvokas emäntä.

Pajujärvellä, vain puolentoista penikulmaa Lapinlahdelta, oli muutamassa mökissä »pysäkki», jota hoiti tuttava, eräs isäni entinen palvelija, »herännyt» ihminen, niinkuin yleensä kaikki tuttavat siihen aikaan. Tai ajettiin myöskin kievariin, jonka kamari oli siitä kuuluisa, että tulipa siihen mihin aikaan tahansa, se aina oli lämmin ja hiilet aina uunissa kimmelsivät. Pajujärvi oli siitäkin merkillinen, että siitä lähdettyä matka jo oli »enemmän kuin puolessa»: varsinkin kotiinpäin mentäessä oli tieto tästä aina omansa mieltä virkistämään. Taival Pajujärveltä Pöljälle teki kuitenkin aina ikävän ja alakuloisen vaikutuksen. En tiedä, mistä se oikein tuli, sillä seudut ovat kylläkin kauniit ja vaihtelevat ja tien varrella on taloja ja viljelyksiä. Ehkä tuli se siitä, että useimmittain oli jo pimeä tällä taipaleella ja lyhyt talvipäivä mailleen mennyttä. Vai oliko se sitä, että tällä välillä siirryttiin omasta Iisalmesta, johon Lapinlahtikin kuului, Kuopion pitäjään, siis vieraaseen, outoon maailmaan. Lapsena saavat sellaiset asiat suuren, tärkeän merkityksen.

Niinkuin jo mainitsin oli Pöljä yöpaikkana Iisalmesta tullessa ja usein Kuopiostakin, sillä kun koulusta päästiin tavallisesti puolen päivän aikaan, sopi aina yöpyä Pöljälle. Mutta mikään rauhallinen yöpaikka se ei ollut. Huoneet olivat tavallisesti koululaisia täynnä ja aisakellot soivat, ovet narisivat ja paukkuivat ja hevoset hirnuivat ulkona koko yön. Ja aamulla herätettiin jo varhain, paljoa ennen päivän nousua, juuri kun oli ehtinyt makeimpaan uneensa vaipua. Se oli esimakua kouluelämästä, joka oli loppumatonta taistelua aamu-unen kanssa. Sitä oli alkutaivalkin yöpaikasta lähdettyä. Pieni mies istuu reen perässä toisen pienen miehen vieressä, välistä piipottaa siinä kolmekin päätä yksien nahkasten alta. Reen jalas natisee, hevonen hölkkäisee nukuttavan hitaasti, ja tähtien tuike tai tuon äärettömän surullisen aamukuun valju loiste hypnotisoi niihin tuijottavaa silmää sulkeutumaan. Ripset jäätyvät toisiinsa, poskea kirvelee, jalkaa paleltaa ja kylmä kouristaa koko ruumista. Täytyy herätä, mutta taas tekee mieli nukkumaan, uni vetää kuin johonkin pyörryttävään, pohjattomaan kuiluun, kunnes päivä alkaa valjeta ja haihduttaa unen.

Mutta on niitä miellyttäviäkin muistoja. On saavuttu harjanteelle, josta näkyvät Nilsin avokylkiset vaarat, Kinahmit vai mitä lienevät, aamuruskon kultaamina. Näkyy alavaa metsää ja järviä jalkain alla. Aisakello alkaa poukuttaa—ei kai muuten, mutta kun reki työntää—ja tie on alamäkeä useita virstoja, vasemmalla puolen viljava järvenranta suurine, komeine taloineen—Siilinpää, Miettilät, Laitilat—ja oikealla puolen ylhäinen harju, salaperäinen vuori, hyypiövuori, joka peittää päivän. Se on reippaasti ajettu taival, se karkoittaa viimeiset unet silmistä ja toivo pikaisesta perilletulosta pitää mieliä vireillä.

Mutta vielä on ylimeno Kallaveden poikki. Uuhmäen ja Puijon välinen uoma on vihaisten viimein kulkupaikka. Aina siinä tuulee, tuossa väljien vesien leveässä salmessa, eivät kestä parhaat nahkasetkaan ja kokoon kyyristyneinä, usein ummessa päin, kyytimiehen kääntäessä selkensä tuuleen ja pää kippurassa, siitä pyritään yli, umpeen nietostuneen tien hidastuttaessa kulkua.

Vihdoin on päästy Puijon suojaan ja noustu maihin. Ja kuinka viima lieneekin selällä ollut vihainen, täällä oli aina tyyne ja turvallinen ajaa noitten korkeiden, havuisten rantain välissä olevien lampien jäitä, joita kaitaiset kannakset kuin kynnykset toisistaan erottavat. Nämä ovat jo taas tuttuja alueita, täällä on hiihdetty ja mäkiä laskettu, näissä metsissä keväisin ja syksyisin samottu—alkaa näkyä kaupunki ja kuljettu taival kuvastuu mielessä tuonne taapäin niin pitkältä, kuin olisi se alkanut jostakin Lapista, kestänyt toista viikkoa eikä vain toista päivää.

Näin sitä siihen aikaan kuljettiin. Ja menihän se ja hauskaakin oli toisin ajoin, kun sää oli suvinen ja keli liukas. Mutta välistä taas ei ollut mitenkään päästä, niinkuin eräänäkin talvena joululuvalla mentäessä, kun Kallavesi lainehti sulana ja kaikki meidän puolen pojat purjehdimme ääriään myöten

täytetyllä lautalla kylmänä, räntäisenä aamuna Kelloniemestä Toivalaan ja koluutimme yhdeksän penikulmaa kärrykyydillä talvipakkasessa routaista, iljanteista maantietä pitkin. Tai kun toisin kerroin täytyi sydän kurkussa pelätä hevosten putoamista alati ulvahtelevan jään alle. Tai kun jäällä oli vettä eikä päässyt ohi riisumatta, kun rahtimiehet valtasivat tien. Puhumattakaan kelirikon ajoista, kun yksi virsta oli sulaa, toinen jäätikköä ja täytyi toinen puoli matkasta astua reen perässä.

Mutta kaikki tämä nyt kuului asiaan, liittyi niin läheisesti elämiseen ja olemiseen, että on vaikea sitä muuttuneeksi ajatella. Ja kuitenkin on se nyt vain muisto, kääntynyt lehti sen paikkakunnan kansan jokapäiväisen elämän historiaa. Se on kokonainen maailma, joka siinä nyt on mennyt mailleen, tarkoin järjestettyine tapoineen, käytäntöineen, tahtoisinpa sanoa aatteineenkin. Sillä tuollaiset ulkonaiset mullistukset muuttavat paljon elämän sisältöäkin. Ajattelen nyt vain niitä, jotka kouluun menevät. Heille oli ennen maantie heidän elämänsä ensimmäisenä tienä ulos maailmaan, nyt on se tie rautatie. Kumpikin näistä matkustustavoista painuu lapsen mieleen aivan eri tavalla, antaa erilaisia vaikutelmia, herättää eri tunteita, kiinnittää eri tavalla herkkää mieltä kotiseutuun. Kouluun lähtö, koulussa olo, kotiin tulo olivat ennen aikaan paljon suurempia tapahtumia, paljoa tärkeämpiä asioita kuin nyt, jolloin saattaa, jos tahtoo, pistäytyä kotiin sunnuntai- ja lupapäivinäkin. Kumpiko aika, kumpiko tapa olla ja elää tässä suhteessa vaikuttaa kasvattavammin, sitä ei nyt tässä voi käydä tarkastamaan.

Mutta se täytyy tunnustaa, että omituisen, miltei aavemaisen vaikutuksen teki minuun Iisalmen radalla kulkeminen, kun sen ensi kerran tein, ja varsinkin kun sen tein Iisalmesta Kuopioon. Varhain aamulla nytkin lähdettiin liikkeelle, tammikuun pimeänä aamuna. Mutta mikä ero valmistuksissa: istuudut vain kuin ajurin rekeen, jonka kannoille ei ole kapsäkkiä sidottu eikä sen päälle kumolleen apevasua, ei ole sevilla pullottavia säkkejä, ei törrotä turkki tötterönä ympärillä, ja sinä ajat—asemalle! Ajat vanhasta kodista asemalle, joka loistaa sieltä peltojen takaa kuin mikä juhlasali ilotulineen. Siinä ei ole vähääkään paikallisväritystä, noissa uusissa huoneissa ei ole mitään vanhaa muistoa, uutta vain kaikki. Ja junavaunussa on sama yleismaailmallinen tunnelma, sama kuiva ritisevän rautauunun lämmin. Jos kuinkakin koetat kuvaila olevasi Iisalmessa, et saa mitään kotoisuuden tunnetta mieleesi nousemaan. Tuossa on tuo kauppias, joka aina ajoi edelle komealla hevosellaan, karhun nahka reen perässä, leveä, punainen vyö suurta supiturkin kaulusta kiristämässä; tuossa tuo vanha koulutoveri, jonka kanssa usein yhteen yövyttiin. Ja me istumme vaunuun ja juna lähtee liikkeelle ja me ajamme siinä, niinkuin ei koskaan olisi muulla tavalla ajettukaan, niinkuin meillä aina olisi ollut tämmöinen huone rekenä ja tuommoinen veturi hevosena.

Mutta tuolla on vanha maantie, jonka yli aina vähän väliä ajetaan. Jokainen sen käänne on tuttu, jokainen puu, jokainen aita. Siinä vilahti Koivikon hovi, siinä on Kallion talo, siinä Peltosalmen tienhaara, siinä Pakaskylä, Nerכון järvi—eikö totta tosiaan ollut siinä Honkaniemen tuulimylly ja Tahvo seisomassa pirttinsä rappusilla. Ei ole nyt aikaa syöttää, ei edes juottaakaan. Lapinlahden asema petäjämetsän sisässä—siinä ei näy merkkiäkään tutusta maisemasta niiltä ajoilta, kun reellä ajettiin. Mutta Pöljän ohi ei ole päästy nyt enemmän kuin ennenkään, sen nimi ja sen paikka tulee säilymään uusienkin kulkuneuvojen historiassa. Vanhan kievarin isäntä seisoo pysäkin sillalla ja katselee tätä uutta menoa. Niin kauan kuin muistan, oli hän kievaria pitänyt, hevosia toimittanut, kauroja ja heiniä mitannut, eikä talvikausiin silmäänsä kokooiseen häiritsemättömään uneen ummistanut. Tänä talvena ei kuulu olleen vieraista vastusta. Kun tähän tullessa kului kokonainen päivä, ei nyt talvinen päivä ehdi kunnollisesti aikaakaan, kun siitä jo lähdetään. Ei ole minusta uuden ajan vehkeet tuntuneet koskaan niin merkillisiltä kuin tämän vertailun valossa, asetettaessa tätä uutta taon vanhan rinnalle.

Kallaveden ylimeno on jo pieni ihme ja urotyö uudenkin tekniikan kannalta katsottuna, mutta kun vertaa sitä lumipengertä, jonka kuperalla selällä reki ennen jytysi eteenpäin kiteässä lumessa, tähän hiekka- ja kivipenkereeseen, joka muutamissa minuuteissa kantaa tämän »rautaroikan» rannalta toiselle, niin ei voi muuta kuin kysyä itseltään: onko se todellakin totta?

Tottahan se on. Ja todeksi täytynee se uskoa, koska on sen nähnyt. Mutta sittenkin: kun tahdon johtaa mieleeni oikein pysyvän kuvan kotoisista oloista, loihtia esiin elävimpiä ja kaikkein pysyvimpiä ja ehkä myöskin miellyttävimpiä muistoja jostakin oikein kotoisesta Kuopiosta ja Kuopion takaisesta, joka siitä minulle perikuvana pysyy, niin astuu aina sittenkin eteeni maantiematka jollakin mökkiläisen laiskalla myötyrillä, ja veturi on jotakin outoa, vierasta ja asiaan kuulumatonta. Mutta kai se nyt aikaa myöten sekin sulautuu seutuun ja muuttuu yhtä kotoiseksi kulkuneuvoksi kuin höyryveneet jo ovat, tungettuun kirkkoveeneet tieltään.

HIRVIÖ.

Olen eräänä kauneimpana kesäkuun aamupäivänä matkalla saaristomajalleni Hangonmaan etelärannikolla. Olen laskeutunut junasta Sandön pysäkillä, josta muutamain kilometrien metsä ja niittypolku vie meren rantaan. Se kulkee ensin hiekkanutmea hongikon läpi, sitten niittyjä ja lehtoja ja lopulta laakeata hiekkarantaa. On lehdenpuhkeamisen ja käenkukunnan herttaisain aika. Tunne, joka täyttää rinnan, on niitä kaikkein suloisimpia. Vihdoinkin pois pääkaupungista, sen vaevallankumouksesta ja vaevapaudesta!

Kuinka ihmeellisen pian kaikki unohtuu ja kuluvat pois voimakkaimmatkin vaikutelmat luonnon helmassa. Muutamia satoja askeleita metsäpolkua, veturin häipyvä lähtövihellys pysäkiltä, ohi torpan ja sen peltojen—ja tuskin on enää muistoakaan jäljellä vaunun täyttäneistä tavaritseista, sortovuosiakin räikeämmästä mielivallasta, upseerimurhista, loppumattomista mielenosoituskulkuista, kiljuvista autoista, yksitoikkoisuuteen asti uusiutuvasta marseljeesista, torikokouksista, lakoista ja ryöstöistä, kirkko- ja kirkonrappumeteleistä. Omien aivojen kiihoitus, joissa pitkin talvea oli sähissyt kuin myllyn turbiinissa, on yht'äkkiä rauhoittunut kuin metsäpuron lirinäksi. On nukkunut pois kaikesta, mikä juurikaan öin ja päivin täytti ajatukset ja unet, nukkunut siitä hereillään, avosilmin, niinkuin kulissien vaihtuessa avonaisen esiripun edessä pois sodasta, meteleistä, kaikesta uhkaavasta ja odottavasta, nälästä ja kalliista ajasta. Käki kukkuu, peippo visertää, pihka tuoksuu, kanerva kukkii, hongan latva humauttaa heikossa etelätuulella, ja veneet on saatava vesille ja verkot ja siimat kuntoon—muuta taikasauvaa ei tarvittu. Elämä kulkee yht'äkkiä entisessä uomassaan. Tuossa on ruispelto, tuossa niitty. Jo tuntuu tyvenen meren tuoksu, kuuluu sen säyseä kohina. Pikkukalat kiitelevät matalassa purossa, jonka vartta polku johtaa.

Sota ja iso viha on ollut ja mennyt. Ei se ainakaan enää jaksata tulla tänne. Ehkei sitä ole ollutkaan. Tai oli se vain satunnainen häiriö, yöllinen ohimenevä painajainen. Siitä on jo hyvin kauan. Se tapahtui joskus nuorena ollessani, kuuluu historiaan. Saattaahan olla, että jossakin yhä räjähtelee, että siellä täällä yhä vielä surmataa ja hävitetään, mutta se tapahtuu hyvin kaukana jossakin, minulle kokonaan vieraassa, minuun kuulumattomassa maailmassa. Tunnen, että torkun, mutta en tahdo heristäytyä valveille enemmän kuin mikä minulle itselleni on mieluista... Tuossa on jo kellanruskea hiekka, laakea ranta, jossa lehmikarja seisoo polviaan myöten vedessä päivää paistattaen. On niemet, saaret, karit ja merimerkit ja valkea majakka. Joku laskee verkkoja. Hangosta päin tulee jahti täysissä latvapurjeissa, vanhaa väylää, aivan niinkuin ne tulivat ennen sotavuosia. Meidän rannassamme on jo purjepursi ankkurissaan ja vastatervattu soutuvene kalliolla kumollaan.

Silloin sattuu silmäni laite, jota en ole ennen huomannut ja jota siinä ei ollut viime kesänä. Laakealla rannalla, vähän matkaa vesirajasta, on jokin ruskea möhkäle ja sen ympärillä aitaus kuin ristikko hautakiven ympärillä. Se on melkein pallon muotoinen, niinkuin kaksi vastakkain asetettua, yhteen liitettyä muuripataa. Alapuoli on sileä, yläosassa piipottaa metallisia käsniä kuin poikkisahatun sarven tynkiä, joista toiset ovat taipuneet tai taittuneet, toiset piipottavat suorina ja ehjinä. Se on kaikesta päättäen korkean veden aikana rannalle ajautunut räjähdysmiina, aidattu nähtävästi sitä varten, etteivät mullikat pääsisi sitä puskemaan ja laukaisemaan.

Siinä on siis sittenkin taas sota yhdessä kaikkein inhoittavimmassa ilmenemismuodossaan. Siinä yksi sen katalimpia, tehoisimpia ja tuhoisimpia hävitysaseita, tuhatmiehisten laivojen salasurma—minun rauhallisella rannallani, auringon lämmittäessä sitä yhtä hellästi kuin hiekkaa sen ympärillä. Läheisyydessä seisoo vasikkalauma tyytyväisenä ja mistään tietämätönnä. Hirviö itse on yhtä vähän tietoinen sisässään piilevästä tuhoavasta voimasta, se on aina vireessä ja valmiina laukeamaan pienimmästäkin sysäyksestä sen kylkeen, mutta kykenemätön sitä tekemään omasta aloitteestaan. Kosketus johonkin sen tuntosarveen voi lennättää sen pirstaleiksi ja tuhota ympärillä kaiken elämän, jättämättä veripilkkuakaan jäljelle. Se lentää ilmaan ja lennättää ilmaan ja vesi täyttää kuopan, mikä syntyi, kun se ponnistaisi ylös pilviin. Jostakin kilometrien päästä löytyy ehkä sirpale käyristynyttä teräslevyä, jonka löytäjä pistää hajamielisesti taskuunsa tietämättä, mitä se on, niinkuin minä äsken tuolla metsäpolulla. Sen uhreja ei koskaan löydetä eikä haudata. Mikä ei makaa meren pohjassa rautaisessa yhteiskirstussa ja mutaisessa yhteishaudassa, se leijailee hetken savupilvenä ilmassa ja haihtuu taivaalle.

Ei ole, näen mä, kaikki entisellään, ei ole mikään vielä. Iso viha jatkuu yhä eikä sen loppua näy. Vainolaisen verikoira—tuo pyöreä möhkäle on kuin tylppäkuono, lyhytkorvabulldoggin pää—on löytänyt tien pakopirtilleni ennen kuin minä itse. Se on jo asettunut vartioimaan sen veräjälle. Vesi voi minä päivänä tahansa nousta, tuuli voi kantaa sen merelle ja toinen sieltä takaisin ja ajaa rannalle, jossa lapset leikkivät kaarnaveneitään uitellen.

Hiivin pois. Onhan se toistaiseksi siinä vaaraton, nukkuessaan, jos voi luottaa talonpojan panemaan hauraaseen aitaan, joka estää tyhmän mullikan sitä herättämästä.

Ne olivat ainaisena pelkona ja painajaisena koko ihanan kesän. Sen kuluessa löytyi niitä useampia. Niitä oli ajautunut maihin ennen ja ajautui yhä. Syysmyrskyjen aikana ja keväällä jäiden lähtiessä niitä

oli räjähdellyt vähän väliä. Meri ärjähtää, mustat karit iskevät tulta, kaukana maissa särkyvät ikkunat, kallioissa tapaamme siellä täällä merkkejä niiden puremista. Outoja kivi- ja rautasirpaleita löysimme tuon tuostakin ja niitä kertyi pieni museo venevalkaman kalliolle. Erään kivilohkareen löysin omasta rannasta, johon se ei ollut voinut tulla muuten kuin ilmojen teitä, ja rautapalan muutamasta saaresta, kuusen oksalta, johon se luultavasti oli pudonnut lumeen ja sen sulaessa jäänyt siihen. Naapurin rannassa seisoi miina lähellä uimahuonetta koko kesän. Kerran soutuessani kotiniemen vartta huomasin niitä muutaman pohjassa vain jonkin sylen syvyydessä, kaikki piikit ehjinä. Jos sattui siihen kiviriippakiveni, niin lensin minä tulivesipatsaassa yläilmoihin ja minustakin tuli hattara taivaalle. Niitä istui vähän päässä varsinkin uloimmilla kareilla. Jokainen merituulien puoleinen ranta oli tutkittava, ennenkuin sitä uskalsi lähestyä soutuena tai purjehtien. Eräällä saarella, lahdelmassa, joka antoi aurinkoisimpaan etelään, oli niitä kellunut maihin kaksi sisarusta ja asettunut vierekkäin kaikkein siloisimmalle ja suloisimmalle vedenrajakalliolle. Siinä niitä käytiin katsomassa ja vieraille näyttämässä, »Miinaa ja Maijaa», huviretkisaarella, rantakalalahdelmassa. Niistä tuli tuttuja, ne alkoivat kuulua maisemaan, niitä naputettiin kynnen päällä, ja ne helähtivät kuin kirkonkellon malmi. Niitä valokuvattiin perheryhmiin, niiden päällä istuttiin, niiden ympärillä telmittiin ja kujeiltiin ja lähtiessä niille näytettiin pitkää nenää, elottomille, sokeille, jalattomille, siivettömille, kahlehdituille meren hirviöille, jotka kuivalla maalla eivät mahtaneet mitään, ryyhöttäen siinä avuttomina ja voimattomina, kykenemättä omin voimin purkamaan sisuaan, ennenkuin joku toinen luonnonvoima ne vapauttaisi liikkumattomuuden lumoista.

Minä en voinut koskaan ottaa niitä humoristiselta kannalta, en koskaan tottua niiden tilapäiseen vaarattomuuteen. Minussa pysyi niitä kohtaan aina sama salaisen pelon ja vihan ja inhon ja voittamattoman vastenmielisyyden tunne, minkä minussa ensi näkeminen oli herättänyt.

Onhan sota sotaa ja onhan siinä muka luvallista kaikki, sen tarkoitus kehittää sen keinoja ja sitä mukaa pyhittää ne, katalimmat ja kavalimmat myrkkyykaasut, yölliset zeppelinipommit, väijytykset ja salahyökkäykset, jopa tautien tartuttamisenkin. Ei ole enää mitään niin epäritarillista ja epäinhimillistä aselajia, jota ei katsottaisi voitavan käyttää. Mutta kaikista epäinhimillisin, epäritarillisin ja raakalaisin on minusta kuitenkin miina, joka omin päinsä käy sotaansa sokeana luonnon voimana sekä ystäviä että vihemiehiä vastaan, viattoman ja puolueettomankin pään menoksi. Se on salamurhaamista umpimähkään, luonnonvoimain vastuunalaisetonta hyväksikäyttämistä, järjestömän aseilla varustamista, puukottelua pimeässä tanssituvassa, kun valot on puhallettu sammuksiin. Sen toiminta ei rajoitu vain sota-aikaan. Laivamiina, tahallaan laskettu tai irtautunut voi ajelehtia valtamerillä vuosimääriä sodan jälkeenkä, käydä sotaa omaan laskuunsa, kun rauha jo aikoja sitten on solmittu sotivien kesken. Kun meret jo on julistettu vapaiksi, silloin tämä merirosvo ja salasissi vielä pitää niitä hallussaan ja on niillä suurempi herra kuin ylpeä Albion ennen sotaa, tehokkaampi salmiensulkija kuin Gibraltarin ja Maltaan isäntä. Suuri valtamerilaiva saa hiipiä kuolema keulan edessä, sydän väijytystä vavahdellen jokaisen matkustajan rinnassa. Titanic-draama kalpenee niiden rinnalla, jotka ovat tulossa. Vedenalainen miina voi tuhota oman keksijänsä, valmistajansa, laskijansa, heidän vaimonsa ja lapsensakin. Sen avulla voidaan panna toimeen attentaatteja ja harjoittaa anarkistista terrorismia melkein mistä kalastajaveneestä tahansa vilkasliikkeisimmillään väylillä.

Millainen lie oikein sen miehen sieluntila, joka panee kaiken neronsa räjähdysmiinan keksimiseen, sen, joka pinnistää kaiken älynsä sen täydentämiseen ja parantamiseen. Luultavasti hän, samoin kuin kaikki muutkin räjähdysaineiden keksijät ja sotatekniikan kehittäjät on hieno tiedemies, mekanikko, kemikko, tuota teknikkotyyppiä, joka edustaa nykyajan terävimpiä päitä, niitä, jotka ovat luoneet nykyajan korkean konekulttuurin, sen verrattoman tekniikan ilmalaivoista vedenalaisiin saakka. Hän on saanut aatteensa jumalaisen luomisinnon haltioituneena hetkenä, hänen silmänsä ovat säihkyneet, poskensa palaneet, hänellä on kai ollut tunne niinkuin kaikilla, jotka jotakin luovat ja synnyttävät että hän on saamassa aikaan jotakin, joka koituu ihmiskunnan onneksi ja hyväksi. Ehkä hänellä niinkuin hävitysvälineiden keksijöillä yleensä on se vilpitön harhaluulo, että hänen keksintönsä on rengas sotien mahdottomiksi tekemiseen ja lopullisen maailmanrauhan saavuttamiseen. Hyräillen, iloisesti vihellellen hän menee kotiinsa, kohtaa ovelta nuoren vaimonsa ja sulkee hänet onnelliseen syliinsä—samalla tietysti riemuiten siitäkin, että heidän toimeentulonsa nyt on turvattu. He astuvat käsikädessä lapsenkamariin, jossa heidän esikoisensa uinuu harsoitetulla, lumivalkoisella vuoteellaan. Pienokainen on ehkä näkevä sen tuhatvuotisen valtakunnan koiton, jota hänen isänsä on ollut valmistamassa. Kaikki ne tämmöisiä kuvittelevat, jokainen heistä tarvitsee tämän uskon jossakin muodossa tuntonsa nuhteen vaimentamiseksi.

Eikä kuitenkaan mikään sotataidollinen keksintö tai sen täydennys koskaan ole vähentänyt sodan mahdollisuuksia, vaan päinvastoin niitä juuri lisännyt, Ei ole ainakaan taannuttu siltä raakalaisasteelta, jolloin naisetkin taistelivat miesten apuna puolustaen piiritettyä linnaa kivillä ja kirkunalla. Onhan todella pian jokainen pommi, joka lentää, jokainen miina, joka räjähtää, osalta, ehkä suurimmalta, naistenkin työtä. Nehän ne nyt—pikku pariisittaresta suomalaiseen piikatyttöön saakka—sorvaa, silittää, täyttää siellä suurissa kulttuurimaissa, niinkuin surkeassa Suomessammekin. Miinassa

sanotaan olevan hienot laitteet ja herkät koneet, niitä varten tarvitaan käteviä sormia. On jo historian takainen se aika, jolloin naiset ottivat osaa sotaan vain laupeudensisarina tai istuivat kotona riipimässä haavaharsoa.

Ja keksijän vaimo hymyilee ja joteltelee lapselleen, josta ehkä sinä samana yönä zeppeleiniipommi tekee raajarikon. Hän nostaa kätensä kiroten taivasta kohti. Hänen kirouksensa kuullaan. Samalla hetkellä räjähtää Reinin takana samanlainen pommi samanlaisella tuloksella. Ja kaikki vanhurskaus on täytetty... Tahtoisin vain nähdä, kuinka hieno lady tai sulosilmäinen hausmutter unissaan turhaan pesee viattoman veren tahroja käsistään ja kuinka monta gentlemannia on nyt maailmassa, joiden tarjottuun käteen minun olisi vaikea tarttua.

»Sinä taas saarnaat!»—mutta miksen saarnaisi ... saarnasin näin sisässäni koko kesän yksinäisillä onkiretkilläni, sillä enhän päässyt mihinkään näkemättä miinaa jollakin rannalla. Milloin se seiso mustana ja uhkaavana, milloin kiiltäen kilpaa auringon kanssa, kun sen valo siitä heijasteli sateen jälkeen. Saarnasin itsellenikin siltä varalta, että mistä minä tiedän, enkö minäkin voisi riehahtaa nostamaan jotakuta noista mereen tuulen ja virran vietäväksi sinne, missä tiesin ryövärilavueiden omilla rannoillani liikkuvan.

Lopulta tietysti totun, en välitä, tunne tylsistyy, siveellinen viha uupuu omaan voimattomuuteensa. Ei kukaan kuitenkaan minua kuule eikä kauhistu minun kanssani, sillä aseistahan meidän aseeton kääpiökansammekin lopulta odottaa onneaan—joskaan ei omistaan, niin toisten, toiset toisten ja toiset toisten—ja odottaessa asetuvat veljet veljiäkin vastaan, kaartit kaarteja. Ja se nyt ei oikeastaan kuulu aivan tähän, mutta kuitenkin: kun isä Suomessa sorvaa tehtaassaan shrapnelleja Saksaa vastaan, äkseeraa hänen poikansa siellä jossakin valmistuakseen tuon isän kustantamana Venäjää vastaan ... se on sotakuva Suomesta, näyte meidän moraalistamme maailmansodan aikana, meidän panoksemme kansojen ja oman vapautemme puolesta—sotavoitot ja saksanpojat samassa perheessä! Äkäyn lopulta itseeni ja annan päivän paistaa ja tuulen puhaltaa mistäpäin tahtoo, selvittelen verkkojani, suorien siimojani ja panen salamiinotani minäkin tyhmille turskille ja mitään pahaa aavistamattomille ahvenille ja paistan ja syön ja olen tyytyväinen. Sillä täytyyhän elää... Mutta onko se tarpeellista?

Illan tullen ja yön pitkän synkällä merellä voiikkaa ja huokaa.
Merelläkö vain?

Mutta aamu on taas tyven ja ihana.

* * * * *

On taas ihana aamu, suloisin sunnuntai, yksi tämän elinaikani kauneimman kesän monia samanlaisia. Olemme lähteneet sunnuntaiapurjehdukselle. Tuuli käy lounaasta, leudosti ja tasaisesti, ei tarvitse välittää purjeista, kun on kerran kiinnittänyt ne ja peräsinkin hoitaa melkein itse itsensä. Vene nousee kotirannasta niemen vartta enkä näytä tarvitsevan kääntää päästäkseni sen yli. Mutta minä käänän kuitenkin, ties' mistä syystä. Purje pullistuu ja minä sanon, uutta venettämme kehuen, ehkä sadannen kerran:—»Katso, kuinka kauniisti se taas nousee».—»Suorassa kulmassa niinkuin ainakin», säestää poikani. Silloin räjähtää tuskin pari sataa metriä siitä, missä olin kääntynyt. Musta savupatsas on kimmonnut korkeuteen, seisoo hetken pystyssä ja luhistuu takaisin kastellen kalliot mustiksi ja heittäen mutaa, soraa ja kiviä ympäri rantaa. Me tunsimme vain heikon paineen korvakalvossa ja purje hiukan vavahti.

Jos en kääntänyt, vaan jatkoin matkaa, olisimme tulleet jotenkin sille kohdalle, missä mereltä ajautunut miina sattui kallioon, muutamia metrejä siitä, ja siinä kai olisimme menneet mekin, miehet ja veneet.

Mikä meidät varjeli? Ja miksi juuri meidät?

LAHJOITUS.

Hyvä ystävä!—Olen nyt ollut täällä, niin, en oikein osaa sanoa, kauanko. Päivistä ei ole jäänyt mitään erikoismuistoa kustakin erikseen, ainoastaan kokonaistuntu, niinkuin se jää toisiinsa liittyvistä helmistä yhä pidentyvässä helminauhassa, kun sitä sujuttelee sormiensa lomitse. Ja helmiä ovat todella olleet minulle nämä päivät sekä elämyksiini että työni tuloksiin nähden. Tiedän, kenen kaulalle sen nauhan tahtoisin kiittolisena ripustaa. Hänen ansiotansa se suurelta osalta on, hän on siinä tietämättään ollut taiteellisena kiihokkeena, hän, minun herttainen tyttömällini, minun mallityttöni. Minulla on jo

sievinen salkun täysi väriluonnoksia ja kynäpiirroksia hänestä, vanhuksista ja heidän talostaan ulkoa ja sisältä. Olen löytänyt aihepiirin, jota jo kauan olen hakenut, suomalaisen, kotimaisen, läikäytyneen kaikkeen siihen siellä ulkona. Olen siitä aivan haltioissani. Ja hiukan muustakin. Täytyy saadakseni kaikesta tästä kanssasi vähän haastella.

Täällä on tavattoman viihdykästä ja miellyttävää ollakseni. Kirjoitan tätä vierashuoneessa, joka luovutettiin minulle tänne tultuani. Tämä on vanhanaikuisin, tyylikkään huonekaluin sisustettu nurkkakamari. Istun mahonkipiirongin laskupöydän ääressä; sen kaikki laatikot, jopa salalaatikotkin ovat tyhjennetyt minun käytettäväkseni. Edessäni on kaksi kynttilää hopeisissa jaloissa. Uuni on vanhoista, kellastuneista, kuvikkaista kaakeleista. Lattia on umpimatossa. Seinillä on vaski ja puupiirroksia mahonkikehyksissä. Täällä on suloista ja lämmintä, aistikasta, yksinkertaista ja lujaa niinkuin kaikkialla muuallakin tässä talossa.

Vaikka kaikki täällä on niin vanhaa, on kuitenkin, niinkuin se olisi erikoisesti minua varten niin laitettu. Eihän sen tarvinnut olla niin eikähän se tietysti niin ollutkaan, mutta minä kuitenkin sain sen vaikutuksen, koska halusin sen niin mielelläni saada, että täällä on minua jo kauan odotettu. Tahdoin kuvitella, että tämä vierashuone ei ollut vierashuone yleensä, jokaista tulijaa varten, vaan sitä varten, jolle talon tytär avasi sen oven, saattaen hänet tänne kuin pyhäkköön pimeään salin läpi ja hänelle kahdella kynttilällä tietä valaisten. Kun täällä vieraili joku toinen, niin oli varmaankin jotakin toisin, ainakin hiukan. Niillä on muuten täällä ihmeellinen vaisto arvata, mikä on vieraalle mieleen. Pieni esimerkki: heti seuraavana päivänä oli tuossa yöpöydälläni se savukelaji, jota he olivat nähneet minun polttavan. Joka ilta on yöpöydälläni juuri saapuneet sanomalehdet.

Hänen huoneensa on ylikerrassa minun huoneeni päällä. Kuulen hänen taas liikkuvan siellä niin varovasti ja hiljaa, että tuskin sen kuulen. Hän astelee ja askartelee siellä kuin kuiskaten. Hän nähtävästi varta vasten koettaa niin. Eihän hänen tarvitse pelätä häiritsevänsä, koska hän hyvin tietää, että valvon myöhään. Se on hänen luontaista naisellista arkuuttaan ja ujouttaan ja häveliäisyyttään. Tuskin tiedän, milloin hän hiipii vuoteeseensa. Ei kuulu enää mitään, ei sieltä eikä koko talosta. Ei muuta kuin räystään tipahtelua ulkona, yhä hiljemmin ja harvemmin, pakastavan huhtikuun yön hyytäessä, mitä aurinkoinen kevätpäivä on sulatellut... Meillä on varmaan huomenaamuna hankiainen ja hyvä hiihtokeli, jota olemme odottaneet. Meillä on rendez-vous jo ennen auringon nousua—muuten ensi kerran elämässäni siihen aikaan päivästä. Hän lupasi varmasti herättävänsä minut. Kolme kolkutusta kattoon.

Mikä herttainen talo tämä koivujensa alla, järven niemessä, oman tiensä takana, vastapäätä kirkkoa toisella puolen järven! Soisin välistä, että talo olisi minun ja että voisin jäädä tänne ainiaaksi. Niin rehtiä, ystävällistä, hiljaista ja viisasta väkeä nuo valkotukkaiset vanukset ja tuo heidän keltapalmikkotyttärensä. Heidän ja tämän talon päävaikutus on sopusointu. Kaikki täällä on samassa vireessä, saman hengen soitteessa. Kaikilla kolmella heillä on sama yleisilme ja katse, samat rauhalliset liikkeet, yhtäläinen äänensointu. Ne eivät koskaan kiirehdi eivätkä hermostu, mutta ehtivät kuitenkin. Anna sinä minun heistä innostua, hymyile vain, jos haluttaa, mutta tämä on minulle uutta ja mieluisaa, olenhan elänyt ihan toisissa oloissa. Isäntäväki ja muu väki ovat kuin yhtä perhettä. Vanhat palvelijat ovat vanhoja talossa ja nuoret kai aikoinaan tulevat siinä yhtä vanhoiksi. Hevoset ja karjakin näyttävät kuuluvan perheeseen. Niitä hoidetaan jokaista kuin persoonallisella huolella niinkuin harvinaisia vieraita, niinkuin —minua. Tallissa ja navetoissa, pahnissa ja karsinoissa on yhtä siistiä ja hoidettua kuin täällä asuinhuoneissa, karjatytöt ovat puhtoisia kuin diakonissat. Ja saman huolenpidon ja hellyyden alaisia näyttävät olevan talon elottomatkin esineet, huonekalut, työkalut, reet ja rattaat. Ne ovat sen asukkaita nekin. Niillä on tietyt sijansa siinä ja ne ovat kuin tietoisia tarkoituksistaan. Näyttää kuin niitä hoidettaisiin ei vain niiden tuottaman hyödyn vuoksi, vaan niiden itsensäkin vuoksi, huolella ja hartaudella ja osanotolla niinkuin eläviä olentoja, että niidenkin olisi hyvä ja viihtyisä olla. Jokaisella on oma oikea sijansa, jossa se kuin levähtää käyttelyn väliajoilla. Jos se olisi jossakin toisessa sille kuulumattomassa paikassa, olisi sen ikävä ja paha olla. Tässä talossa ei mikään ajelehdi eikä vetelehdi, eikä myöskään sairasta, sillä kaikki, mikä menee rikki, korjataan heti ja pannaan kuntoon. Ei mikään narise eikä vingu, ei viirikään. Romutkin ovat järjestyksessä, niillekin, raajarikoille, on valmistettu oma turvakotinsa aittojen välisessä vajassa, johon ne on lajiteltu laatikoihin ja hyllyille. Koska ne eivät ole niitä hävittäneet, on niissä kai heille jokin rakas muisto. Tai ehkä ne on pantu siihen kuin väliaikaiseen hautaan, odottamaan ylösnousemestaan jossakin uudessa muodossa.

Tämä järjestys, tämä tasapaino, jossa on jotakin taideteoksen sopusuhtaa ja keskitystä, suo lepoa ja hermorauhaa. Sitä elävöittää lintu, joka liikkuu ja lentelee ja visertelee päiväkaudet näillä pihilla.

Hän on tämän talon hengetär ja haltia, huipputulos tästä kaikesta, talon tarkoitus, sen olemisen oikeutus, sen päämäärä. Hän on versonut sen taimilavassa, kehittänyt varttaan sen maassa, kukkinut sen ilmassa ja hengessä. Hän on sen juuri kypsymässä oleva hedelmä, jo nuokkuen varressaan valmiina poimittavaksi.

Ilme, ettei kukaan vielä ole ojentanut kättään häntä ottaakseen. Vaan ehkäpä heillä jo onkin tiedossaan kotivävy, ehkä hänen muotokuvaansa sitä varten maalautetaankin, yllätyslähjäksi »omalle». Ohimennen sanoen en ole sitä vielä aloittanutkaan. Olen toistaiseksi tehnyt tutkielmiani omia tarkoituksiani varten. En muuten luule, että sen, hänen tulevansa, kanssa olisi vaikea kilpaillakseni, jos sitä haluaisin. En siihen kuitenkaan pyri, sillä kotivävy sen täytyy olla. Ei häntä pitäisi koskaan irroittaa täältä ja istuttaa muihin maaperiin. Hänen on pysyttävä emäntänä ja äitinä, emäntä- ja äitisukujen jatkajana. Hän on niitä, joita ajatellaan, kun puhutaan »esiäideistä». Rotuihminen, tarkoitettu kehittämään rotuaan, sitä, jossa meidän tervein maalaisveremme virtaa, herraskartanoidemme ja pappilaimme asuttajissa, ja johon meidän kulttuurimme pohjautuu.

Olin heti selvillä siitä, missä hengessä hänet maalaan: olen koettanut saada hänet kuvatuksi tämän talon omassa hengessä, siinä, joka häntä ympäröi, jossa hän elää ja johon hän kuuluu, ja joka, vaikkei taustaa näkyisikään, pitäisi aavistaa ilmeestä. Olen piirtänyt hänet antamassa kämmeneltään sokeria irtonaiselle nimikko-orhilleen, joka seuraa häntä kuin koira; lammasten edessä, kun ne, emät ja vuonat, karsinastaan, sen aidan yli ja rakojen läpi, tunkevat pänsä saadakseen häneltä kukin palasensa; tai leipomassa, jolloin olen saanut esille hänen kauniit käsivartensa ja kämmenten ja sormien keveät ja sulavat liikkeet, kun hän käsittelee valkoista taikinaa valkoisella leivinlaudalla, puettuna valkoiseen esiliinaan ja päässä niskan taa sidottu valkoinen liina. Nämä leipoma-asetnot ja liikkeet ovat hänessä niin luontevat, niin ominaiset, että niitä tutkiessa seisoo edessäni satojen vuosien sarja siihen tottuneita ja sitä harjoittaneita naisia. Se on niin aitoa, niin kaunista ja kotoista, että lämpenen katsellessani en vain häntä, vaan jopa omia luonnoksianikin hänestä. Paitsi näitä olen tehnyt useita muita tutkielmia sekä Öljyllä että liidulla ja vesivärillä. Minulla on ollut suoranainen luomiskuume, toisen aatteen hedelmöittäessä toista. Tämä talo on, niinkuin sanoin, aiheiden aarreaitta ehkä piankin katoamassa olevalta kulttuurikaudelta, vanhalta, mutta minulle tähän saakka taiteellisesti uudelta.

Lämpenen häntä ajatellessani—en ole mitään muuta ajatellut, en muussa askarrellut kuin noissa eri ilmeissä, eri tilanteissa, eri asennoissa. Sieluni, mielikuvitukseni on häntä täynnä. Kysyn tässä juuri itseltäni, olenko mieltynyt, ehkä rakastunutkin häneen enemmänkin kuin kiitolliseen malliin. En tiedä, en luule. Mutta vaikka olisinkin, ei ainakaan minun puoleltani uhkaa häntä mikään vaara. Vaikka voisinkin, en tahtoisi ojentaa kättäni häntä ottaakseni ja viedäkseni. Olisi sääli nostaa hänet maita ja autereita kiertävän taiteilijan ritisevään reteliin. Ei meikäläisen hajanainen maailma ole hänen maailmansa, ei se, mihin hänet täältä hennoisi siirtää. Kai hän sielläkin kukkana kulkisi, mutta ainoastaan hetken niinkuin kukka vesilasissa, vähitellen kuihtuen ja kalveten. Entä jos minä tulisin tänne? koettaisin juurtua hänen maaperäänsä? Eihän sekään kävisi. Mutta miksi ei? Vaikkapa nyt »taiteeni», mokomakin, siitä kärsisikin, vaikka kehitykseni pysähtyisi, vaikka veisin palettini ja siveltimeni hänen hyvin järjestettyyn romuliiteriinsä ja ottaisin sen viereisestä työkaluliiteristä kuokan ja heinähangon ja puutarhalapion—entä sitten! Eläisin hänen elämäänsä niiden lasten kanssa, hänen kaltaistensa, joita hän minulle lahjoittaisi—kai saisin siinä elämäntehtävän yhtä hyvän kuin tämä nykyinenkin, kenties paremman.

Tyylikäs hän on, taideteos omaa lajiaan, sulava, joustava, virheetön, luja ja hento samalla, viaton ja avonainen, sanalla sanoen... Hän kääntyytää minut sisäisesti, siitä tietämättään. Kun vertaan häntä kaikkiin niihin naisiin, joiden kanssa siellä ulkona maailmassa—huh!

Hän kai jo aikoja sitten nukkuu. Haluaisin maalata hänet myöskin levolla ollen, vuoteessaan, uupuneena päivän puuhien jälkeen, toinen käsi peitteen päällä, toinen pään alla kaaressa. Minun Pyhä Ursulani (kai muistat sen taulun siellä Venetsian museossa). Ehkä kerran vielä sen saankin niin, ehkä en. Sitä odottaessani »ikuistan» hänet, niinkuin saan, panen häneen parhaan itsestäni, sielustani: ihailuni, ihannoimiseni. Vaikkei hän olisikaan se, miksi hänet nyt näen, menee hän nyt kuitenkin semmoisena jälkimailmaan ja taidekirjat ehkä sanovat hänestä sitten, että luultavasti, kaiken varmaan, hänen tekijänsä oli rakastanut häntä niinkuin Lionardo Jocondaansa. Luon hänestä, en arvoituksellisesti hymyilevää ongelmaa, jonka ilmeen syytä kukaan ei ole voinut selittää, ja jonka taustana on jylhän vuoriston hämy, vaan tavallisen suomalaisen ihannetytön, jonka taustana on hänen korea kotinsa, sen huurteinen koivikko heleimmän kevään aattona. Hyvää yötä!

(Jatkoa seuraavana iltana.)

Heräsin kolmeen arkaan kolkutukseen. Ne eivät tulleet ylhäältä, vaan ovelta. En vastannut, tahdoin kuulla ne vielä kerran. Ne toistuivat hiukan kovemmin, minä vastasin ja hän sanoi sieltä: »Kahvi on valmis.»

Hän odotti minua ruokasalissa kahvipöydän ääressä, valmiiksi puettuna hiihtoretkelle, päässä puuhkalakki hienointa valkoisinta lammasnahkaa, yllään suora väljä, helmoihin saakka ulottuva viitta sinistä kotiverkaa, jalassa paulakengät. Varhainen talvinen aamuvalaistus asettaa ankaralle koetukselle kaiken, mihin se sattuu. Se ei anna minkään tunnelman lahjoa silmää, vaan pakottaa joko hyväksymään tai hylkäämään. Hän kesti koetuksen niinkuin ulkoilmaveistos, joka uhmaa valoa, tulipa se mistä ja

miten tahansa. Hän kesti sen niinkuin aukeava kukka, joka sekin kestää kaiken valon ja kutsuu sitä yhä vain lisää luokseen katsomaan ja ihaillemaan ja joka voi voitollisesti kilpailla hehkuvimman keskipäivänkin kanssa—niinkuin hyvin nukkunut lapsi herätessään ja noustessaan visertämään vuoteessaan, silmät suurina ja tuoreina, suu hymyssä ja ihossa terve tuoksu. Jotakin siitä kaikesta on hänessä. Sanon sen hänelle. Hän lyö sen leikiksi, mutta kuuntelee kuitenkin mielellään.

Samoin kuin on myöhään illalla, kun saattaa kotiin naista ja erotessa nukkuvan talon portilla syntyy erikoinen, salamyhkäinen yhteistunne, samoin on hyvin varhain aamullakin, kun muu talo vielä nukkuu eivätkä vanhuksat vielä ole tulleet: ollaan kuin salaisessa liitossa, kahden kesken koko maailmassa; on hetki, josta on otettava pikainen vaari, sillä tuossa tuokiossa voidaan tulla ja kaikki voi muuttua. Ja siinä on erikoinen viehätys varsinkin illan jälkeen, jolloin on oltu yhdessä kahden kesken, kun muut ovat kylässä, luettu runoja, soiteltu, puheltu ja piirustettu. Siinä on sitä, että oletko miettinyt yöllä sitä, mistä eilen puhuttiin, mihin tulokseen olet ehkä tullut, mitä olet yleensä yöllä ajatellut ja tuntenut, onko se kohdistunut minuun, oletko ehkä nähnyt sen johdosta untakin? Aamutunnelman voi rikkoa pieninkin seikka. Se, mikä sen kestää, on aitoa. Ja kaikki oli täällä aitoa, hyvästä kahvista käteen ja käden liikkeeseen, joka sen tarjosi. Hän herätti emäntätunnelman, sen sanomattoman miellyttävän ja suloisin, että hän on ollut ylhäällä ennen minua, laittanut minulle kaikki valmiiksi, lämmittänyt huoneen, tuulettanut sen, keittänyt kahvin, kuorinut kerman ja kaikki on tapahtunut kuin itsestään, niinkuin kukan avatessa umpunsa, niinkuin vesilinnun ottaessa aamukylvyn.

—Mutta tuossa puvussahan ja tuossa valossahan teidät olisikin maalattava!

—Taasko siinä—ja missä vielä? Ja kuinka monessa?

—Tuhannessa kauniissa—sillä teistä kumpuaa ehtymättömästi aiheita ja kauneusarvoja. Seisokaa vielä...

—En minä osaa seistä—pannu polttaa—pian—ai—!

—Olette oikeassa, ei teidän pidäkään seistä mallina, ainoastaan olla, niinkuin olette, ja minun täytyy oppia teidät ulkoa painamalla teistä kuva ensin aivoihini ja vasta sitten kankaalle—sekä aivoihini että sydämeeni, saadakseni avukseni myöskin tunteeni teitä oikein tulkitakseni.

—Juokaahan nyt jo—kahvinne jäähtyy.

Suhteemme oli jo kehittynyt heti näin vapaaksi; ammattini suomen vapauden turvin ja varjossa voin sanoa hänelle, mitä miellyttävää tahdoin. Oli kevytmielistä puhaltaa näin vireille tulta, joka jo kyti, itsestään syttyneenä. Minun ei olisi pitänyt.

Hiihtoretkemme oli herttainen duetto tai niinkuin nelikätkäinen soittonumero—se olisi oikeastaan tulkittava ei sanoin, vaan sävelin: suksien helinää, sauvan somman kirinää, ohi kiitävien huurrekoivujen vilinää. Me laskimme pelloille, me sujutimme pelloilta niitylle, niityltä jäälle, emme nousseet taloihin, vaan kiersimme ne, pysyen kuin ulkopuolella muiden maailmaa ja liikkuen kuin itseluomassamme omassa ilmapiirissä, poistuen ja lähteten toisiamme, milloin toinen, milloin toinen, erillämme ja samalla yhteenliitettyinä, välillämme side, joka sujuu, vaan ei katkea. Hän hiihti paljon paremmin kuin minä, laski mäet kuin leikillä, nousten jyrkän rinteen kuin vuohi kallion, kun minä tottumatonna tein kaikki vaivalloisemmin ja raskaammin. Milloin tahansa hän olisi voinut minut jättää ja vilkuttaa liinaa hyvästiksi.

Hän hiihtää yhtä kauniisti ja keveästi ja luontevasti kuin hän tekee kaiken muunkin. Hiihtoliike ei ole oikeastaan kaunis muulloin kuin hiihtäjän liukuessa liikkumatonna mäkeä alas, vartalo hiukan taapäin taipuen. Mutta hän suoriutui siitä hyvin. Hänen luontainen voimansa tekee sen. Hänen ei tarvitse ponnistaa eikä potkaista. Hänen liikkeensä alkulähde näyttää olevan suksissa, ne ovat ne, jotka häntä nostavat ja vievät. Hän ei laahusta niinkuin esimerkiksi—minä. Hän ei tee sitä rumaa liikettä, joka syntyy, kun eturuumis sauvan avulla puskee liiksi edelle ja laahaa jäljessään jalkapuolta, jolloin sukset usein livahtavat taapäin. Hänen koko vartalonsa taipuu ja oikenee luontevassa kaaressa kuin jänne, ainoastaan sen verran kuin on tarpeellista, rikkomatta luonnollista linjaa, ja miellyttävä tasapaino syntyy. Sain tämän kuvatuksi juuri ulkomuistista. Siitä tulee taulu n:o 4. Taulu n:o 5 on, kun hän seisoo sauvojensa varassa nojaten niiden päähän, kädet leuan alla.

Lopulta me tulemme kirkonkylän takana olevan kukkulan etelärinteelle ja pysähdymme hongikon reunaan aholle, jossa aurinko jo on sulattanut lunta. Se on jo noussut ja lämmittää meitäkin siihen. Koko alla oleva seutu, järvet, saaret, rantatalot, kirkonkylä ja »meidän» talo sitä vastapäätä ovat pakkasaamun autereen sinessä.

Istumme toinen toiselle kivelle. Hän ottaa väljän viittansa povelta pienoislaukun, joka on riippunut hänen kaulallaan.

—Mikä se on?

—Isän vanha evässalkku, jonka äiti lahjoitti hänelle, kun he menivät kihloihin.

Siinä oli hopeinen voileipärasia ja hopeinen pullo ja pari pientä pikaria. Hän tarjosi piiraita ja viiniä.

—Herran terttu teitänne, tämänhän on suurenmoista!

—Suomen suurimman taiteilijan malja! virkkoi hän, silmissä veitikka.

—Suomen suloisimman taiteilijan mallin malja!

—Ei kahta yht'aikaa.

—Te juotte toisen ja minä toisen.

Tiainen piipittää petäjikössä ja kylästä kuuluu hevosen tiuku ja reen ritinää. Minä näen, että hänen silmissään on ilme, josta en voi erehtyä. Mutta minä en saa päästää sitä tunnetta pidemmälle viriämään. Jos sen teen, on se elämäni kevytmielisin teko. Ja kuitenkin se tapahtuu.

Hän on kiven kupeelta pälvestä poiminut puolukan varsia, joissa on vielä talven yli olleita marjaterttuja, tehnyt niistä kimpun ja tulee ja kiinnittää ne rintaani. Hänen lakkinsa on siirtynyt taapäin, niin että otsa on paljastunut. Kun hän on kukittanut minut, tartun minä häntä päähän ja suutelen häntä ensin otsaan, sitten poskille, sitten huulille. Hän horjahtaa, minä tuen häntä, hän oikaisekse, ja me toinnumme molemmat.

Hän seisoo, kuin kuulostaen ja odottaen. En saa virketyksi mitään, enkä tahdokaan.

—Ne kai odottavat meitä jo aamiaiselle, sanoo hän. Hän nousee suksilleen ja laskee edellä suoraan kylän kautta ja kirkon ohi jäälle, odottamatta minua. Vasta jäällä saavutan hänet. Mutta en nytkään saa sanotuksi sitä, mitä hän nähtävästi odottaa ja mitä hänellä on oikeuskin odottaa. Hän on odottanut sitä koko tämän päivän ja nähtävästi koettanut antaa minulle tilaisuutta selitykseen. En ole sitä käyttänyt.

Sillä hän ei tietysti ymmärrä, että voisin jättää sen siihen, ettei se minun puoleltani merkitsisi mitään. Täällä—heidän maailmassaan— semmoinen tietää lupausta, sitoumusta. Mitenkään muuten hän ei voi sitä selittää. Mutta enhän minä voi sitä tehdä, enhän myöskään voi pyytää anteeksi. Se olisi kovin kömpelöä ja noloa. Minulla ei kai ole muuta jäljellä kuin keksiä jokin tekosyy ja lähteä.

Että kyllä rakastan häntä, mutta olen jo sidottu toisaalle. »En voinut sille mitään, olitte niin viehättävä siinä.» Jotakin semmoista.

Eihän itse tapaus semmoisenaan suinkaan olisi niin vaarallinen. Se nyt menisi tavallista ehkä hiukan pitemmälle menneen taiteilijanvapauden lukuun. Tunne syttyy ja sammuu. Mutta jos se ei sammuu. Jos hän ottaa sen syvästi, niinkuin hänenlaisensa usein tekevät? No, ehkä tämä jollakin tavalla järjestyy. Kirjoitan sinulle, kuinka tämä kehittyi.

Minua surettaa ja harmittaa koko juttu. Myöskin siksi ja ehkä eniten juuri siksi, että jos minun täytyy lähteä, niin jäävät kaikki nämä aiheeni keskeneräisiksi. Kirottu suudelma! Ilman sitä! Eipähän se muuten liene ensi kerta. Mutta viimeinen se on, sen vannon. Onhan minulla sentään jo melkoinen saalis salkussani. Siellä on hienoja asioita. Tulen niillä ehkä lopullisesti läpäisemään. Olkoon tyttö tyytyväinen, että hän on ikuistettu Suomen taiteessa. Kun vain voisin saada mielenrauhan siitä, että se saalis, minkä täältä vien, ei ole ryöstösaalista. Kirottu omatunto!

Tuus Totus.

* * * * *

Se »ystävä», jolle ylläoleva kirje on kirjoitettu, on sen tyhjälle lehdelle tehnyt näin kuuluvan muistiinpanon:

»Se tyttö, joka oli ollut taiteilijan mallina, ei koskaan mennyt naimisiin. Vanhempainsa kuoltua jäi hän yksin emäntänä ja isäntänään hoitamaan taloa ja tilaa. Hän keräsi kotiinsa sinne maalle kaikki, mitä sai maalauksia ja piirroksia nuorelta taiteilijalta, joka oli vierailut hänen kodissaan hänen nuorena ollessaan ja joka ei elänyt montakaan vuotta sen jälkeen. Kuoltuaan vanha neiti testamenttasi talonsa lepokodiksi taiteilijoille. Tila arvokkaine metsineen oli myötävä ja kertyneistä varoista muodostettava rahasto lepokodin ylläpitoa ja taideteosten tilaamista varten nuorilta, ei kolmeakymmentä täyttäneiltä taiteilijoilta. Tapasin tuon neidin viimeksi eräässä näyttelyssä Helsingissä. Hän oli silloin pieni, ketterä, ystävällinen ja herttainen vanha mummo, tukka ihan lumivalkea, mutta posket vielä verevät kuin nuorella tytöllä.»

ASUNNOISSA AUTUAITTEN.

Se oli vanha Vaaran ukko
Satavuotinen Vipunen,
Ois jo saattanut sujua,
Viruskella vuosikauet
Kuusen alla kuollehena—
Ei ois kuka kaivannunna,
Nykyinen kysynyt kansa.

Vaan eli saunassa salolla
Riihirähjässä retosti:
Katiskalla kalat pyysi
Lummelammesta läheltä,
Rihmat viitahan viritti,
Tokkapuut poluille laitto—
Eli pappia paossa,
Kirkonmiestä katoksissa,
Oli jumalat itellä,
Haltijansa, hoitajansa,
Taikatempunsa tehoisat.

Vaikea oli vanhan olla
Tukala tutisevaisen—
Pois halusi päästäksensä
Näistä inhoista iloista,
Toivoi taivasta takaista,
Tuonen puoleista tupoa—
Siitä laulun lauleskeli,
Runon vanha ruikutteli;
Siin' oli totta toinen puoli,
Toinen nähtyä näkyä.

»Lähin kerran kulkemahan,
Henki heikko häilymähän,
Parempihin pääsemähän,
Selän poikki soutamahan
Venehellä vuotavalla,
Ruuhella vesivaralla—
Ajoin tuuli, aallot nousi,
Purje koivuinen kohisi;
Kantoi kauaksi kotoa,
Vei vesille vierahille,
Kaian niemen kainalohon,
Lahen laakean perähän.

Lähti polku pensastosta,
Ura kaita urkenevi;
Käski mieli kulkemahan,
Vaati vainu vaeltamahan—
Kuljin soita sotkuisia,
Rämehiä rämmiskelin,
Kahlaelin korpimaita;
Vettä tirskei virsun jälki,
Hyrskähteli heinäkenkä;
Vaelsin tuota viikkokauen,
Tarsin puhteet, pimeät,

Luulin siihen suistuvani,
Uupuvani ainiaksi;
Turvasime Taattohoni,
Heikko loime Luojahani—
Jo tuli kangas vastahani,
Kuiva korpi, harvahonka,

Miss' on pilkat puihin lyöty,
Merkit tehty männikköhön.

Ajattelin, arvaelin:
Lienetköpä tie Tapion,
Merkkireitti metsän kansan?

Lähen tietä kulkemahan,
Reittiä retostamahan:
Juoksi pyyhyt tietä pitkin,
Vähä lintu viipotteli,
Neuvoi pannaksi patahan,
Kehoitteli keittämähän.

Kynin höyhenet hyvältä,
Kannon päässä pienoiselta,
Panin pyyhyen patahan,
Tuohisehen lahjalinnun.—
Suuhuni sen syötyäni
Lähti lintu lentämähän,
Höyhentukko hyrrimähän—
Siitä arvata osasin,
Ett' on tie Tapion teitä,
Lintu laittama Jumalan.

Kohosi kangas korkealle,
Kahen puolen kaunis metsä,
Salot suuret ja siniset.
Astuin päivän, astuin toisen,
Päivänäpä kolmantena
Tuima [nälkä] tuntuvi tulevan.

Juoksi teiri tietä pitkin,
Verkapursto piipotteli;
Käski pannaksi patahan,
Kehoitteli keittämähän;
Suuhuni sen syötyäni
Lähti lintu lentämähän,
Höyhentukko hyrrimähän—
Siitä arvata osasin,
Ett' oli lintu Luojan lintu,
Metsät Mielikin omia,
Takalistoja Tapion.

Alkoi aueta ahoja,
Viljamaita mainioita,
Ruismaita runsahia,
Kaunihia kauramaita;
Juoksi mehto tietä myöten,
Kotkotteli koppeloinen—
Panin mehtosen patahan,
Keitin keiton koppelosta;
Lintu tuokin Luojan lintu,
Metsän Mielikin omia.

Päivän tuossa taivaltelen,
Käyskelen kevyttä tietä,
Luon ma silmän luotehesen,
Poikki maiden pohjoisehen,
Paistavi aurinko ahoille,
Kaukaisille kaskimaille,
Vaaralle iki-isolle,
Päivyt rinteitä punasi,
Kullan hehku kuusikoita,
Hohti huonehet aholla,
Päädyt pilviä pitivät,

Ukset kulte kuumottivat,
Kilo kiilsi ikkunoista,
Hehkusi laseista loimo;
Päättelin taivoksi Tapion,
Asunnoksi autuaitten.

Vertyi mieli vaarivanhan,
Ukon rinta riemahteli.

Miten sinne päästäkseni,
Kuink' ylitse ylläkseni?
Suo oli suunnaton välissä,
Rimpi rannaton edessä;
Ei ole tietä tuonne tehty,
Eikä puita poikki pantu.

Vaanp' oli sujakat sukset,
Alla kuusen uudet kalhut,
Sauv' oli hopeasompa,
Keihäs kullan kirjaeltu.
Sujuivat sujuttamatta,
Ponnahtivat polkematta
Yli vetkien vesien,
Sivu märkien mätästen
Ilman jälen jättämättä—
Vinkui viima korvissani,
Puhti poskia porotti.
Yli suon on saatuani,
Märän poikki päästyäni,
Kirposi jalasta kalhu,
Lyly lähti lentämähän
Itsestänsä halki ilman:
Siitä arvata osasin,
Ett' oli sukset Luojan luomat,
Vanhan Vaarin veistelemät.

Aloin astua ahoa,
Vaaran viertä väännätellä—
Jo on maatkin muuttunehet,
Sirostunna seudut kaikki:
Salot välkkyivät verassa,
Silikissä metsät siinti,
Kuuset kullassa kuhotti,
Hopeissa hongat hohti,
Vanhat hongat vaskivöissä,
Haavat kaikki haljakoissa,
Lepät lempivaattehissa,
Kuuna paistoi kuusen oksat,
Päivänä petäjän latvat.
Vaikk' oli syksy lähtiessä,
Tääll' oli lehessä lehto,
Koivut hiirenkorvasella.
Metsä haaskahti me'elle,
Simalle salo sininen,
Apilalle aian varsi,
Kuminalle kukkaniitty.
Linnut lauloivat lehoissa,
Peipot puissa piiperteli,
Satakielet soittelivat.
Kepeästi jalka keikkui,
Virsu vaivatta kohosi—
Aita oli lauoista laottu,
Veräjä vaskesta valettu,
Soi kuin kannel kymmenkieli,
Helähteli herkin soitto—

Tie oli tuomin istutettu,
Kuja koivuun kaunistettu.

Siitä pääyime pihalle,
Kävin kullan kartanolle:
Ei ole hurtat haukkumassa,
Ei rakit rähisemässä,
Vaan on pihlaja pihalla,
Tuvan eessä tuuhu tammi,
Käki kukkui pihlajassa,
Toinen tammessa helisti.

Isäntä kukunnan kuuli,
Talon Äijä äänen tunsi,
Tiesi vierahan tulevan,
Kaukalaisen kerkiävän.
Jopa vastahan tulevi,
Kynnykselle kepsahtavi.
Pitkä on Tapion takki,
Valkopartaisen vakavan,
Verasta on viitta tehty,
Vyönsä silkistä siottu,
Käski käymähän tupahan,
Asuntoonsa astumahan.

Tupa oli tammesta rakettu,
Parahista puista pirtti,
Uuni koko kalliosta,
Lattia lauoista laottu,
Penkit haavasta hakattu,
Orret puuta oksatonta;
Orrella hyppeli orava,
Karsinassa karhu kelli
Heinillä hajuavilla;
Pöytä suuri seinämällä
Voilla, vehnällä katettu,
Parahilla piirakoilla,
Makosilla mansikoilla.
Tuo olutta Aino neiti,
Kantavi sulo simoa,
Tarjoi kaunosta käestä,
Kevelästä kourasesta,
Käski juoa jaksamahan,
Yllin kyllin ottamahan.

Vaan on Äijä äännähtävi,
Vaari vanha virkahtavi:
»Terve sulle tultuasi,
Hyvä päivä päästyäsi,
Matkan pitkän juostuasi!
Tulevasi tie'ettihin,
Sanottihin saapuvasi:
Varattihin varsin sauna,
Kyly lämmin laitettihin.»

Se on tyttö Tellervoinen,
Punaposki Pullervoinen,
Vastat orrelta vetäisi,
Saattoi saunahan samassa;
Saun' on suojassa sijassa,
Alla kuusen kukkalatvan,
Humisevan hongan alla,
Lähe kylmä lattiassa,
Toinen kuuma karsinassa,
Lautehet lasista tehty,
Poslinalla penkit pantu.

Löipä löylyn leyhäytti,
Tupsahutti tuoksuvaisten,
Hieroi hellällä käellä,
Voiti hajuvoitehilla,
Haastatteli, nauratteli,
Laski lapsi leikkiänsä,
Pilojansa piiskutteli,
Valoi veellä lämpimällä,
Haalealla huljutteli;
Antoi paiat palttinaiset,
Sitoi vyöllä villaisella,
Halaeli hienoisella—
Suuta suikkasi lopuksi.

Siit' on saanut saunatuksi,
Ukkorähjän reilatuksi,
Ukko on kuin uusi miesi,
On kuni keväällä koivu,
Noron notkea närönen;
Tunsi suonet suorituiksi,
Jäsenensä joustaviksi,
Ehommiksi entistänsä;
Rinta riemua remahti,
Veret voimoa vavahti.

Tuosta tultua tupahan,
Jo on koolla kaikki kansa,
Aterjalla autuahat.
Siin' on vanha Väinämöinen
Laulaja iänikuinen,
Siinä seppo Ilmarinen,
Ylen taitava takoja,
Takomassaan taivahassa,
Sekä lieto Lemminkäinen,
Kanssa kaunis Kaukomieli;
Viel' on kurja Kullervokin
Kaikki on Kalevan kansa.
Siinä meitä syötetähän,
Syötetähän, juotetahan,
Kyllitellen kestitähän,
Ei lopu leipä lestityinen,
Vaikka kuinka leikkoaisi,
Voi vähene vakkasista,
Vaikka kuinka viilteleisi.—
Syötettyä, juotettua,
Kaiken kyllin kestittyä
Väinö virren veisoavi,
Sormin kannelta kokevi
Kiitokseksi kaunihiksi
Talon oivan antimista,
Luojan lahjoista hyvistä;

Kun on laulu loppununna,
Veisattuna virsi kaunis,
Joukko lähtevi levolle,
Autuahat aittoihinsa.
Luo tulevi Taatto vanha,
Sanovi sanalla tuolla:
»Lähe uusi oppimahan,
Äsken tullut tietämähän
Näitä taivahan taloja,
Olomaita onnellisten.»

Viepi vaaran viertehelle,
Kulettavi kukkulalle,

Osoittavi sormellansa,
Näyttävi nimettömällä:
Tuoll' oli Lapin laajat mannut.
Täällä suuri Suomen niemi,
Meri siinteli suvessa,
Toinen lännessä levisi.
Käski katsoa alemma,
Lähemmäksi silmän luoa,
Sanovi sanalla tällä,
Lausui tällä lausehella:

»Talo siin' on silloin tehty,
Kun on taivaskin taottu,
Tuoss' on pellot perkattuna
Kyntämättä kasvamahan,
Tuoll' on salo saalihinen,
Aina runsas riistakorpi,
Erä tuomatta tulevi,
Ajamatta antauvi,
Kosket kuohuvat lohia,
Suuret virrat säynehiä,
Kilvan pyrkivät patahan—
Tulevi lintu liikkumatta,
Kala jalan kapsamatta.»

»Tääll' ei laske Luojan päivä,
Alene ei aurinkoni,
Ain' on kesä kestävässä,
Aina armahin juhannus;
Lakastu ei lehti puusta,
Kummut kukkivat iäti.—
Hyvä tääll' on ollaksesi,
Armas aikaellaksesi,
Lapset lapsina pysyvät,
Nuoret neiot neitosina,
Ukot ukkoina elävät.
Eivät vanhene enempi;
Kaikki onnessa asuvat
Iloiten ikänsä kaiken.
Ollos terve tultuasi
Sa'at vuoet viipyellös!»

Vuoli lastun veitsellänsä,
Jopa aitta ilmaisekse;
Siihen käski käyäkseeni,
Ottoakseni omaksi.

Som' oli aitta siisti huone,
Kaikkein armahin asunto
Kesäöinä kellehtiä:
Sirkka seinässä siritti.
Pääskyn poiat pääyn alla,
Hiljaa tuulonen humisi,
Leyhytteli lännen henki.

On nyt ukon oiva olla
Armas äijyen asua
Taaton suuressa talossa,
Asunnossa autuaitten:
Ei ole huolta huomisesta.
Ei suruja syömen alla
Eikä maisia mureita,
Ilo mielessä asuvi,
Tyyni riemu rinnassansa.»

HERÄNNEITÄ.

KUINKA MINÄ HERÄSIN.

Muistan sen päivän niinkuin eilisen, vaikka on siitä jo viidettäkymmentä vuotta kulunut. Muistan sen pienimpiä yksityiskohtiaan myöten...

Oli juhannusaamu. Olin juuri saanut saarnani loppuun kirjoitetuksi apulaiskamarissani ja aloin pukea virkavaatteita ylleni. Valkea huivini ja papinkaulukseni oli pantu tuolin selustimelle, josta ne otin ja sidoin kaulaani. Siinä olivat myöskin liivini ja kauhtanani. Katsahtaessani ulos ikkunasta kirkkomäelle päin, näin siellä jo väkeä seisoskelevan kirkon ja tapulin seinämällä.

Olin valmis lähtemään alas. Ennen sitä tahdoin kuitenkin vielä luoda viimeisen silmäyksen saarnaani. Otin sen Uuden Testamentin sisästä esille ja selailin sitä.

Ei se minusta näyttänyt pitkältä, mutta ei liian lyhyeltäkään. Muistellesani sen sisältöä ja sen muotoa, tulin siihen päätökseen, että se oli hyvä ja vaikuttava. Olihan se valmistettu eteväin, oikeaoppisiksi tunnustettujen mallisaarnakirjain kaavaan. Ja pitäisihän siinä tuo kohta, jossa puhuin heränneistä, olla uuttakin ajatuksiltaan. Puhuttuani ensin päivän tekstin johdosta ... muistan vieläkin ulkoa loppulauseen: »Meidänkin seurakunnassamme on ilmestynyt noita uusia profeetoita, jotka sanovat kaiken totuuden omistavansa, tietävänsä sen ainoan tien, joka taivaaseen saattaa. Se tie kulkee surun ja murheen laaksossa sanan oikeassa merkityksessä. He kaivavat näytteille kaikki syntinsä ja heikkoutensa, asettavat ne kuin pöydälle eteensä. Sentähden ovat he mielestään muita paremmat, ja erotukseen ympäristöstään he pukeutuvat synkeihin vaatteisiin, itkevät alati ja alati huokaavat ja pitävät kaiken maallisen menon Jumalalle kauhistuksena. Mutta eikö Vapahtajakin istunut hääpöydässä ja antanut viattoman ilon vallita? Ja mikä on ollut seurauksena tästä surun evankeliumista? Monet kukoistavat vaimot ja tyttäret ovat tuon n.s. kääntymisensä jälkeen muodoltansa kokonaan muuttuneet ja iäksi päiväksi kauneutensa menettäneet. Kasvojen entinen vilkkaus ja tuoreus on kadonnut. Silmät ovat käyneet sameiksi ja vetisiksi. Hipiä on vaalennut, silmät sammuneet, he kulkevat pää kallellaan, synkkinä, alakuloisina ja kärsivinä sekä sielun että ruumiin puolesta. Eikä heidän mielensä siitä suinkaan ole nöyrytynyt, niinkuin totisen kristityn tulee. He halveksivat sielunpaimeniaan ja ovat ylpeät ja öykkärit sydämessään, silloin kun heidän tulisi olla nöyrät ja opettajilleen kuuliaiset.»

Siihen tapaan minä olin saarnani kirjoittanut ja olin tyytyväinen siihen, mitä olin kirjoittanut. Uutta oli siinä mielestäni se, että niin peittelemättä puhuin elämänilon puolesta. Olinko minä oikeassa? tulin kysyneeksi itseltäni. Mutta miksen olisi ollut? kysyin taas. Olihan luontokin niin hilpeän ja iloisen näköinen tänään. Tuossa tyven pappilan lahdelta ja siellä etäämpänä auringon paisteessa kimalteleva selkä, tuolla keveät, kauniit kirkkovenheet, jotka rinnatusten ja perätysten kuin linnunpoikaset kiitivät kirkon rantaa kohti. Yhä vääremmässä tuntuivat minusta olevan nuo ihmiset, synkistyttyään elämänsä ja riistäessään itseltään sitä mielen hilpeyttä, jota ei suinkaan ole niin ylen runsaasti heille annettukaan. Heitä ei saa yllyttää hautomaan huoliaan, heitä ei saa saattaa yli voimainsa penkomaan elämän ja kuoleman suuria kysymyksiä. Mutta heille tulee antaa totuudet valmiina, semmoisia, joiksi ne vuosisatojen kuluessa ovat vakaantuneet. Antaa ne vähin erin, helposti sulaviksi muodostettuina, se on oleva papin, heidän henkisen johtajansa tehtävä. Ja se on suloinen tehtävä, samalla kun se on suuri tehtävä. Olinhan joskus epäillyt, kykenisinkö tuohon. Nyt olin yht'äkkiä aivan varma siitä, että kykenisin, ja se kohotti minua ihmeellisesti omissa silmissäni.

Mieli keveänä astuin kirjat kainalossa alas. Pappila oli sunnuntaiasussaan, lehditettyinä ja puhdistettuna, kaikki väki pyhävaatteissaan. Vieraita oli jo entisiä, ja uusia odotettiin päivälliseksi. Nuoret istuivat verannalla, kirkkokansan ohikulkua katsellen? keittiö ja keittiökamari olivat emäntiä täynnä, ja isäntiä ja kirkonpalvelijoita kahviteltiin rovestin kamarissa.

Jos ei olisi ollut minun saarnavuoroni, olisin liittynyt nuorten seuraan. Mutta saataisiinhan taas illalla pitää hauskaa. Ajattelin sitä mielihyvällä, sillä minä tiesin olevani onnistunut seuroissa ja kaikkien suosikki. Saarnamiehenäkin tiesin olevani arvossa pidetty ja tiesin omaavani hyvän puhelajhan ja kauniin messuäänän. Uskoin tietysti mielelläni niitä, jotka vakuuttivat, että se oli seurakunnan yleinen mielipide ja että jos vain jokin paikka tässä pitäjässä joutuisi avonaiseksi, ne heti kohta tahtoisivat minut neljänneksi. Ainoastaan heränneet kuuluivat olevan toista mieltä. Heidän mielestään minä en ollut pappeja parempi. Kuuluivat minua syyttävän varsinkin siitä, että otin osaa pitäjän herrasväen kesteihin, että kävin tansseissa ja että metsästin. He eivät tietysti käsittäneet, että kaikkihan riippuu

siitä, missä mielessä sen tekee. Eivät olisi vanhan rovastin sallineet panna edes pasianssiakaan pitkien talvi-iltojensa kuluksi. Se oli minusta sydämetöntä pikkumaisuutta.

Kun kahvit juotuani ruokasalissa tulin rovastin kamariin, oli siellä puhe samoista asioista. Odottaessaan kirkon avausaikaa oli rovasti yltynyt puhumaan heränneistä, joita näkyi kulkevan suuret joukot läpi pappilan pihan, mutta pois päin kirkolta omiin seuroihinsa.

—Siinä se nyt menee »keyrittäjäisten jono», siinä ne nyt astuvat ne nykyajan pyhimykset—pois kirkosta. Sillä tavalla ne tekevät ne nöyrät ja hurskaat, siinä nyt on se niiden jumalisuus ja pyhyys. Keskellä laillista jumalanpalvelusta pitävät he omia kokouksiaan. Mutta sakkoa he saisivat, jos minä vähänkin tahtoisin.

—Mahtaisikohan olla haitaksi, jos rovasti heitä vähän sakottaa ramauttaisi, sanoi suntio.

—En ole vielä huolinut, vaikka he sen olisivat ansainneet. Huudettaisiin tietysti vainoa ja väkivaltaa. Mutta saattaa tulla sekin päivä, jolloin käy tarpeelliseksi turvautua ruununmiehiin. Ne tulevat päivä päivältä yhä röyhkeämmiksi. Kuuluvat uhanneen ensi piispantarkastuksessa valittaa tämän pitäjän papistosta. Mutta silloin saisi piispa myös kuulla, millainen on heidän käytöksensä papistoa kohtaan, jota he sekä salaa että julkisesti syyttävät oikean uskon vihollisiksi ja jonka vaikutusta ja arvoa he kaikissa tiloissa koettavat heikontaa.

—Niin on, aivan on niin kuin rovasti sanoo!

—Sen on kuka tahansa voinut kuulla Paavo Ruotsalaisen omasta suusta.

—Niin hän puhuu ja yllyttää, se pyhimys ja kolmen hiippakunnan piispa. Mutta millainen hän on itse, tuo uuden autuuden apostoli! Koko hänen jumalisuutensa on vaateparren muutoksessa. Ennenkuin ne hänen seurakuntaansa otetaan, täytyy naisten antaa hänelle entiset vaatteensa, huivinsa, myssynsä ja röijynsä, jotka hän sitten on polttavinaan, mutta jotka hän salaa antaa tyttärilleen ja myyttää markkinoilla omaan lukuunsa ja ostaa sillä rahalla viinaa ja juopi itsensä päihinsä kuin sika. Semmoinen mies se on!

Kirkonpalvelijat nauraa hohottivat hyväksyvästi ja rovasti uudisti tuomionsa:

—Semmoinen se on eikä ollenkaan parempi!

Tuntui se minusta sentään liian ankaralta tuo puhe. Oli se minusta hiukan sopimatonta juorujen levittämistä kirkonpalvelijain ja seurakuntalaisten kuullen. Toisella tavalla oli minun mielestäni tuota pahaa vastustettava. Ja minä tunsin kuin pienen pistoksen omassatunnossani siitä, etten lausunut epäilystäni noiden kulkupuheiden totuudesta. Mielihyväkseni loppuivat ne kuitenkin siihen, kun oli aika lähteä kirkkoon.

Astuessamme ulos pappilan portista ajaa siihen kiivasta juoksua muuan hevospies ja tulee, kiireesti maahan hypättyään, rovastia kohti. Me tunsimme hänet kaikki, hän oli Poikonen nimeltään, kotoisin kaukaisesta sydänmaan kylästä, eräs heränneiden tunnetuimpia johtajia tällä paikkakunnalla.

—Olisi minulla herra rovastille asiata vähän, jos kävisi laatuun .. sanoi hän syvään kumartaen hatuttomin päin ja vähän hengästyneenä.

—Mitä se olisi?

—Olisi huono sairas...

—Kuka hän on?

—Isäni... kääntyi eilen kipeäksi ja laittoi pappia pyytämään.

—Keskellä kirkkoaikaa?

—Onhan tämä vähän sopimaton aika, mutta kun ei ollut sen elämisestäkään tietoa.

Rovasti tarkasteli häntä kiireestä kantapäihin, ja virkkoi ivallisesti:

—Vai antaa Poikosen arvo tulla pappia pyytämään...

—Kuuluisi haluavan Herran pyhää ehtoollista.

—Jos Poikonen kävisi useammin kirkossa, hän myöskin tietäisi kuulutetuksi, että papisto ei kirkkoaikana ota vastaan mitään toimituksia. Saatte tulla jumalanpalveluksen jälkeen uudelleen tietämään.

Hän jäi siihen, ja me menimme kirkkoon.

—Olisihan meistä joku voinut joutaakin, sanoi rovasti mennessämme, mutta minä tahdon opettaa heitä järjestykseen.

Olen usein sen jälkeen tätä tapausta muistelllessani ja ajatellessani niitä seurauksia, joita siitä minulle oli, koettanut saada selville, mitä siinä katseessa piili, jonka tuo mies loi meidän jälkeemme. Oliko siinä vihaa, ylenkatsetta, sääliä vai tuomiota? Ainakin oli siinä ankarata arvostelua, oli tutkiva kysymys siitä, oliko rovasti menetelty oikein, ehkä myöskin vastaus siihen.

Rovastin menettely oli tietysti oikea ja järjestys sen vaati, ettei pappeja haettaisi sunnuntaina pitäjälle. Hänen toinen vaikuttimensa, kiusanteko, ei minua kuitenkaan miellyttänyt. Voihan tämä olla poikkeustapaus, voihan olla olemassa tosi tarve. Se oli minusta sitä luultavampi, kun eivät nuo lahkolaiset ensi hädässä tulleet pappia hakemaan. He olivat masennettavat, se oli vakaumukseni. Mutta sen tulisi tapahtua toista tietä: esiintymällä niin, ettei heillä olisi tilaisuutta mihinkään takertua. Mutta ettei nyt ollut aivan niin tapahtunut, se alkoi hiljalleen kaivellen vaivata minua kävellessäni noissa ajatuksissa edestakaisin sakastin lattiata. Se häiritsi varmuuttani, ikäänkuin heikonsi asiani oikeutta. Ja ainoastaan siten, että otin avukseni uhkamielisyyden, sain taas itseni vakuutetuksi siitä, että saarnani oli niin hyvä ja nuhteeni niin paikallaan, kuin miksi olin ne kirjoittaessani ja läpilukiessani huomannut.

Kun olin astunut saarnatuoliin ja nostettuani pääni rukouksesta katsahtanut ympärilleni, oli äskeinen papinhakija ensimmäinen, johon silmäni sattuivat alhaalla kirkossa. Hän istui etupenkissä ristikäytävän nurkkauksessa. Hän oli pitkäkasvuinen, korkeaotsainen, suurisilmäinen mies ja hän katseli minua sieltä totisesti, melkein kuin silmää räpäyttämättä. Minä koetin katsoa vastaan, tahdoin saada hänet luomaan kulmansa alas, osoittaa, etten hänen tähtensä hämmentynyt. Minkä tähden? Mitä oli minulla tekemistä hänen kanssaan? Ei mitään. Ja sillä tekosyillä käänsin minä hänestä katseeni, kun ei *hän* näkynyt tahtovan sitä tehdä.

Mutta minä tunsin niiden kuitenkin pistävän silmiini ikäänkuin terävät päivänsäteet, jotka vedestä heijastavat kulmien alle, minne päin kääntyneekin.

Se suututti ja hermostutti minua. Ja päästäkseni tuosta kiusallisesta tunteesta koetin korottaa ääntäni ja saada keinotekoisesti saarnaintoani nousemaan. Se näytti onnistuvan, sanani tuntuivat vaikuttavan, niinkuin niin usein tapahtuu silloin, kun kuulijakunta on henkisesti kuollutta eikä ymmärrä sisältöä arvostella, vaan kiinnittää huomionsa ainoastaan helisevään ulkokuoreen.

Tunsin, kuinka lähenemistäni lähenin sitä paikkaa, jossa heränneitä arvostelin. Kun lausuin ensimmäiset sanani, kuului kuin humahdus kirkossa. Unisetkin nostivat päänsä penkistä. Useat katseet kääntyivät Poikoseen, joka körttiläispuvustaan helposti tunnettiin heränneeksi. Kun näin sain puoluelaisia, kasvoi rohkeuteni. Nyt uskalsin minäkin taas katsoa häneen. Hän oli levollisen näköinen, oli kääntänyt pois silmänsä, katseli kaikkien ohi ulos ikkunasta. Se oli minusta taas uhkamielisyyttä sekin, mutta nyt en siitä välittänyt. Meitä oli monta yhtä vastaan. Ja suurella ponnella minä sanoin heränneistä sanottavani. Lisäilinkin siihen, mitä oli kirjoitettu. Kutsuin heitä totisen kristillisyyden vastustajiksi, tekopyhiksi, taisin sulkea heidät taivaastakin pois ... ja vähää vaille, etten heittänyt heitä vastaan niitä syytöksiä, joita äsken olin kuullut rovastin tekevän.

Omatuntoni oli rauhoitettu, olin tehnyt tehtäväni, olin oikeassa minä ja he kaikki väärässä. Ja minä päätin innostuneen puheeni juhlalliseen »ameneen».

Selkä suorana ja pää korkeana laskeusin alas saarnatuolista, ja sakastissa oli minulla ilo saada rovastilta lämpimät kiitokset oivallisesta saarnastani.

* * * * *

Istuttiin pappilan puutarhassa päivällisen jälkeen. Olin antautunut aivan kokonaan sen mielihyvän valtaan, joka syntyy, kun luulee täyttäneensä velvollisuutensa ja kun seuraava velvollisuus odottaa vasta viikon päästä. Erytystä syytä mielihyvään oli vielä siitä, että tämä velvollisuuteni oli tullut täytetyksi niin kaikkien mieleen. Päivällispöydässä oli ollut puhe minun saarnastani, ja yhä jatkui keskustelua sen johdosta.

—Se oli oiva saarna ... parhaita, joita olet pitänyt.

—Se oli oikein sanottu! toistettiin minulle joka taholta. Ja minä olin tietysti itsekin vakuutettu siitä, että se oli oikein sanottu ja ettei siihen olisi voinut mitään lisätä.

—Koska sinä nyt olet niin kaunopuheliaasti viatonta iloa puolustanut, niin täytyy sinun teossakin aatettasi toteuttaa, laski rovasti leikkiään tullen pitkä piippunsa hampaissaan puutarhaan. Te istutte ja nolotatte tässä kiikkulaudalla kuin heränneet mitkään ... ylös tanssimaan!

—Tuleeko setäkin mukaan? sanoivat tytöt.

—Tulin, jos jaksaisin, mutta jos eivät jaksakaan jalkani iloita, niin sitä enemmän iloitsee sydämeni.

Oli siihen aikaan aivan tavallista, että pappiloissakin sunnuntai-iltoina pistettiin tanssiksi, eikä meitä nytkään tarvinnut kahta kertaa kehoittaa, ennenkuin nurmikolle oli jo kehä muodostunut ja me sen sisässä pyöriskelimme.

Kai olisivat nämä menot menneet tavallista menoaan niinkuin muinakin sunnuntai-iltoina, ellei niitä minun kohdaltani olisi aivan odottamatta häiritty.

Olin hänet aivan unohtanut, ja nyt hän yht'äkkiä astuu puutarhan portista sisään, meidän nuorten parhaillaan hypellessä ja rovastin jalallaan ja piippunsa varrella tahtia lyödessä.

Hän oli odottanut, sairaan luo hakija, koko kirkkoajan, odottanut pitkän päivällisen kestäessä ja tuli nyt vielä kerran muistuttamaan meitä velvollisuuksistamme.

—Mahtaisiko herra rovasti tänä iltana vielä jouduttaa pappia sairaan luo? kysyi hän.

Tanssi taukosi, ja kehä hajaantui. Me seisomme hetkisen sanattomina, ja vasten tahtoanikin tuntui minusta kuin lapsesta, joka on pahasta teosta tavattu. Ja sama oli kai laita rovastinkin, joka ei nähtävästi ollut ollenkaan valmistunut tähän odottamattomaan ilmestymiseen.

—Menkähän, Poikonen, odottamaan, kyllä minä ... odottakaa siellä portin takana.

—Vieläköhän mahtanee pitää kauankin odottaa?

—Ei, ei, kyllä minä toimitan ... menkää nyt vain...

—Taitaa olla sinun vuorosi, sanoi hän minulle Poikosen mentyä.

Tieto siitä otettiin vastaan yleisellä mielipahalla ja päivittelyllä: kuka nyt sitten pitäisi iloja yllä juuri, kun ne ovat parhaillaan alkaneet, jos paras mies vietäisiin pois!

Eikä se minunkaan mielestäni olisi voinut sopimattomammin sattua. Nuorten vieraiden joukossa oli niitä, joiden seurasta en erityisistä syistä olisi hennonut luopua, tulevaisuuden unelmiani oli heihin alkanut liittyä kesäisen seurustelun aikana, ja huomenna oli heidän määrä lähteä. Pitäisikö minun nyt keskeyttää viimeiset yhdessäolon hetket, luopua aikeestani saattaa heitä lähimpään majataloon, lähteä näin kesken kaikkea. Kuka ties milloinka taas tavattaisiin?

—Voi, voi pitääkö teidän nyt mennä! sanoi hän ja katsoi minuun niin suloisen säälivästi. Eivätkö nyt muut voi mennä teidän edestänne?

Se ei sopinut. Kappalaisen oli lähteminen huomenna muissa asioissa toiselle kulmalle pitäjää ja rovasti oli liian vanha voidakseen lähteä vaivalloiselle matkalle yön selkään.

—Mutta eihän nyt ole välttämätöntä, että te heti paikalla ... viipykää nyt vielä hetkinen.

En vielä nytkään voi käsittää, miten uskalsin sittenkin viipyä, mutta minä viivyin. Eivätkä muutkaan minua kiirehtineet. Ei se mieskään. Hän odotti vain siellä, hevosen vieressä aitaan nojaten ja katsellen ulos järvelle. Oli ehkä pieni tieto asiani vääryydestä, että tuon huomasin. Mutta minä paadutin itseni sillä, että sairaiden luo hakijat aina liioittelevat ja kiirehtivät. Jos hän oli voinut tähän asti odottaa, voisi hän odottaa vähän vieläkin. Ja minä jäin vielä tanssimaan lähelle auringon laskua.

* * * * *

Mieleni kuohui salaista kiukkua sitä miestä kohtaan, joka oli iloni noin sopimattomasti ja ajattomalla ajalla häirinyt. Hän oli minulle melkein ruumiillisesti vastenmielinen, istuessaan siinä vierelläni, tekopyhänä ja tyynenä niinkuin minusta näytti, isoilla kesakkoisilla käsillään hevostaan ohjaten. Nyt kun oli kerran taipaleelle päästy, ajoi hän minusta kiusoittavan hitaasti, vaikka oli ollut sellainen hoppu matkalle, ettei ollut malttanut huomiseen odottaa. Ja voimatta pidättää itseäni ärähdin minä:

—Ajakaahan sitten edes paremmin.

—Ajetaahan tässä, mikä voidaan mäkisellä tiellä, virkkoi hän rauhallisesti ja solahutti ohjasperillä hevostaan hiukan kiivaampaan juoksuun.

Siihen loppui sananvaihto, eikä sitä minun puoleltani luultavasti olisi koko matkalla uudistettu, ellei hakumieheni useita virstoja ajettuamme olisi yht'äkkiä keskeyttänyt äänettömyyttämme muutamaa pitkää vastamäkeä noustessamme.

—Tulihan tämä vähän sopimattomaan aikaan, sanoi hän. Mutta ei sanota kuolevan katsovan sijaansa, eikä se taida aikaansaakaan katsoa. Terve se vielä oli viime sunnuntaina ja istui muiden mukana sanaa harjoittamassa koko päivän. Ja viikolla kulki kalassa niinkuin ainakin ja oli välistä työväenkin mukana. Lauantaina sillä oli määrä lähteä kirkkoon Herran pyhää ehtoollista nauttimaan, kun yht'äkkiä alkoi ottaa sisästä, ja lähtö jäi sikseen. Koko sen päivän se makasi kovissa kouristuksissa ja aamupuoleen yötä alkoi tahtoa pappia. Kun sille oli tullut paha hätä sielustaan, niin täytyi lähteä—vieläkö hänet sitten hengissä tavattanee. Mutta mitenhän käyneeikin, Jumalan tahto kai siinä tulee täytetyksi.

Nähtävästi hän odotti, että minä jotakin virkkaisin, mutta kun minä olin itsepintaisesti ääneti, jatkoi hän hetken kuluttua:

—Eihän se, isä vanhakaan, ole jäänyt Jumalan armosta osattomaksi. On kai hänkin saanut elämänsä aikana sekä kirkossa että kotonaan kuulla ja lukeakin, miten syntisen ihmisen olisi eläminen ja oleminen Hänelle kelvataksaan. Mutta lienee ollut pimeitäkin aikoja, ja lienee tullut pitkän elämän aikana tehdyksi ja ajatelluksi asioita, joista omatunto nyt on kuoleman uhatessa joutunut ahdistukseen eikä osaa omasta voimastaan rauhaa saada.

—Mitkä ahdistukset ne sitten sitä vaivaavat? minä kysyä tokaisin, jamaten tuota heränneiden huuilta usein kuultua sanaa.

Hän katsahti minuun kuin hiukan kummastuen sitä, etten tiennyt, mitkä ahdistukset ne kuolevata vaivaavat.

—Ne ahdistuksethan ne vaivaavat häntä, mitkä kaikkia muitakin, jotka ovat armonaikanaan tulleet totiseen ja elävään uskon yhteyteen Vapahtajansa kanssa, mutta sitten kauhistuneet tilaansa, kun luulevat menettäneensä armon ja olevansa iankaikkisesti kadotetut. Koetetuinhan parhaamme mukaan häntä neuvoa, mutta ei se näy tahtovan lohdutusta vastaanottaa. Ehkä herra maisteri, joka on oppineempi ja kokeneempi näissä asioissa, voipi paremmin kuin minä osoittaa hänelle, miten väärälle tielle hän on joutunut, neuvoa hänelle armontilan tuntomerkit semmoisina kuin ne ilmaantuvat kiusaustenkin aikoina, sekä selittää hänelle erotusta armontilasta haihtuneen ja kiusatun sielun välillä. Silloin se ehkä hoksaisi oman tilansa ja näkisi, ettei vaara olekaan niin suuri, kuin miksi hän sitä luulee.

Mitäpä olisin tähän osannut vastata. Hän odotti, että jotakin virkkaisin, ja nykäisi sitten hevosensa juoksuun. Harmikseni täytyi minun tunnustaa, että miehellä oli tietoja, joista minulla ei ollut aavistustakaan. Enkä minä muuta miettinyt kuin sitä, miten voisin pelastaa arvoni hänen silmissään. Sairaasta voisin kyllä kahdenkeskisessä puhelussa helposti suoriutua. Opittuani kerta kaikkiaan eräältä virkaveljeltäni, miten heidän kanssaan oli meneteltävä, tiesin selviäväni hänestä niinkuin niin monesta muustakin. Mutta tälle miehelle ei saarnakirjoista saamani oppi tuntunut riittävän, enkä sitä yrittänytkään häntä vastaan käyttämään. Hänen varmuutensa ja tyyneytensä tekivät sitäpaitsi sen, etten uskaltanut hänen mielipiteitään houreiksikaan tuomita, sitä vähemmän, kun jossakin uskonopillisessa oppikirjassa muistin niistä joskus lukeneenikin.

Ja niin me ajoimme eteenpäin illan yhä hämärtyessä. Koko matkan vaivasi minua salainen tunne siitä, että hän aavisti tietämättömyyteni, että hän tahtoi kostaa minulle saarnastani ja että hän siinä oli onnistunutkin, saaden minut, johtajansa ja sielunpaimenensa, vaikenemaan edessään. Ja hän näytti nauttivan voitostaan. Mutta yht'äkkiä hän taas kysäisi:

—Kun on tultu noista asioista puhelemaan, niin ette ehkä, herra maisteri, panne pahaksenne, jos kysyn, mikä teille on mahtanut antaa aihetta herätykseenne ja miten olette tulleet yhteyteen Vapahtajanne kanssa?

Mitäs minä taas siitäkään tiesin! Mikä ongelma mahtoi taas olla tämäkin?

Mutta nyt oli kuitenkin otollinen tilaisuus tukkia tuon nokkaviisaan miehen suu, ja minä tiuskaisin hänelle kiivaasti:

—Mitä se sinuun kuuluu? Minua ovat opettaneet ja tutkineet viisaammat miehet kuin sinä, ja ne ovat kiittävästi arvostelleet taitoni opettajan virkaan. Sinun on tuiki tarpeetonta sekautua näihin asioihin, ja sillä hyvä!

Talonpoika vastasi sävyisästi ja siististi, niinkuin ei olisi huomannutkaan sopimatonta käytöstäni:

—Suokaa anteeksi, hyvä herra, en aikonut loukata teitä. Minä olen oppimaton ja typerä talonpoika ja tunnustan kernaasti vajavaisuuteni ja puutteeni. Mutta typeryydessäni olen aina ajatellut niin, että kaikki ne, jotka ovat kristityiksi tulleet, ovat heidän kaltaisiaan, jotka ovat olleet samassa haaksirikossa, vaan kukin laillaan tulleet pelastetuiksi ja päässeet ehyinä rantaan ... enkä ole tiennyt, että kuningaskaan panisi pahaksen, jos hänen kanssaan pelastunut kerjäläinen kysyisi häneltä, mitenkä ja kenenkä avulla pelastuminen oli tapahtunut.

Sen sanottuaan hän vaikeni, vielä kerran voitettuaan, vaikkei ylpeyteni sallinut minun sitä vielä silloin tunnustaa.

Jonkin matkaa vielä ajettuamme päättyi maantieltä poikennut syrjätie taloon, josta oli jatkettava matkaa venheellä järven poikki. Siitä liittyi seuraamme toinen körttipukuinen mies, tullen kyytimieheni avuksi venhettä soutamaan. Hän näytti jäykältä ja juroilta ja oli, niinkuin ei minua olisi ollutkaan. Kaikesta päättäen oli hakumieheni kertonut hänelle käytöksestäni matkalla. Soutaessaan eivät he kertaakaan kääntyneet puoleeni ja keskustelivat, niinkuin ei minua olisi ollutkaan. Olisin jo suonut, että jotakin puhetta olisi saatu aikaan, sillä matkanteko alkoi käydä yksitoikkoiseksi. Aloin myöskin olla utelias kuulemaan jotakin sairaasta, joka tuon miehen puheista päättäen ei tuntunut olevan ainakaan parempi. Koetin saada keskustelua alkuun kysymällä, vieläkö oli paljon matkaa jälellä. Hakumieheni ei vastannut mitään, ja toinen tokaisi tylästi: »Vielä on matkaa», niinkuin olisi tahtonut sanoa: »Olisit saanut ennen joutua».

Ei ole mikään niin omansa mieltä masentamaan, kuin tuollainen yöllinen venhematka pitkin kaitaisia, matalarantaisia vesiä. Oltiin pitäjän rumimmalla perukalla, poissa kirkonkylän ja keskipitäjän lehtoisista maisemista, soudettiin järviä ja jokia, joissa vain petäjää kasvaa ja tuntuu ympäröivien soiden kylmät henkäykset. Oli sitä paitsi alkanut tuulla ja sadetta vihmoa. Tuntui niin toivottomalta olla noiden vierasten ja luuloni mukaan minulle vihamielisten miesten kanssa yksin. Oli niin nöyryyttävää ajatella, että he pitivät minua itseään oppimattomampana ja kokemattomampana ja että olin heille vain välikappale: sillä jos sakramentin jakaminen olisi ollut heidän vallassaan, eivät he varmaankaan olisi pappia noutaneet sairastaan lohduttamaan, jonka he itse taisivat tai ainakin luulivat taitavansa tehdä monta vertaa paremmin kuin minä. Seurakunnanpalvelijan asema tuntui minusta melkein nöyryyttävältä ja tämänaamuinen ylpeä asemani totuuden julistajana saarnastuolista sääliäältä, miltei naurettavalta. Sellaisina sisällisen ja ulkonaisen avuttomuuden hetkinä syntyy epäily kaikkein varmimmistakin vakaumuksista. Kuinka naurettavaa oli innostukseni olla heidän henkisen ravintonsa vähittäisjakelijana! Kuinka typerältä näytti minusta nyt äskeinen oppini ilon evänkellumista istuessani noiden totisten, huolestuneiden miesten edessä!

Sattui vielä siinä soutuessamme, että edestämme järveltä alkoi kuulua veisuun nuotti. Se oli yksinäinen mies, joka surullisella, synkällä, äärettömän alakuloisella äänellä päästeli ilmoille kaihoaan, ja— niinkuin minusta tuntui—lohdutonta kaihoaan. Mikä ero tämän ja seurakuntani yhteisen voimakkaan veisuun välillä!

Nuo ajatukset ja tunteet, joilla oli hyvää aikaa tulla ja mennä minun istuessani siinä toimetonna venheen perässä—olivatko ne ensimmäisiä »kutsumuksia», ensimmäisiä herätykseni alkuoireita? En tiedä. Mutta jos sitä olivatkin, oli kuitenkin Hän, joka sydämet tuntee, katsonut minun tarvitsevan paljoa kovemman kolauksen, ennenkuin silmäni täydellisesti aukenisivat paatumuksen, itsekkäisyyden ja oman vanhurskauden unesta.

Vihdoin viimeinkin olemme rannassa ja perillä. Soutumieheni jäävät venhettä vetämään, ja minä alan edeltä astua pihaan. Joku nainen juoksee vastaan.—»Onko se pappi?»—»Tässä on!»—»Myöhään tulitte!»— »Onko hän kuollut?»—»Ei ole vielä kuollut, mutta houraillee.»—»Missä hän on?»—»Porstuanpohjakamarissa.»

Kiiruhdan sinne. Kuulen veisuuta pirtistä, mutta se taukoo juuri, kun astun porstuaan.

Samassa rävähtää kamarin ovi auki, ja joku syöksyy minua vastaan.

Sairas istuu sängyssä huutaen, voivottaen ja huitoen käsillään. Mies ja nainen pitelevät häntä kiinni.

—Voi, voi, pelastakaa ... pelastakaa ... vettä, vettä ... polttaa ... polttaa ... piru polttaa, viepi viepi... tuossa tulee se musta piru, musta piru ... Auttakaa!

Viimeiset sanat huudettuaan kähisevällä, korisevalla äänellä kaatui hän selälleen ja iski kovalla kolahduksella päänsä vuoteen perälautaan ja oli kuollut.

Minä seisoin siinä armon välikappaleet kainalossani typeryneenä keskellä lattiaa.

—Nyt se isä meni! kuulin naisäänen sängyn päästä sanovan.

—Ilman synninpäästöä meni viimeiselle tuomiolle, sanoi miehen ääni.
Voi sinua, Pietari, ettäs viivyttelit!

—Syytön minä olen, puolustelihe hakumieheni. Papit olivat kokoontuneet tanssimaan ja ilojaan pitämään, ja minä sain odottaa tuntimääriä vielä kirkkoajankin jälkeen. Sitten olen kyllä rientänyt, minkä olen kerinnyt.

—Kirottu olkoon se, joka Herran työt tyhjiksi tekee! sanoi soutumiehistäni tuo toinen astuessaan ovesta sisään ja kohottaen kätensä taivasta kohden.

—Älkäämme kirotko, ettei meitäkin kirottaisi, virkkoi Poikonen.

Mutta minä olin jo itsekin kironnut itseni. Melkein tajutonna hoiperruin pimeään porstuaan ja suistuini sieltä, väkijoukon tieltäni väistyessä, ulos rappusille, jossa lyykähdin istualleni.

Minun annettiin siinä olla kenenkään häiritsemättä. Kaikki väki oli vetäytynyt taas pirttiin, josta alkoi kuulua veisuu, kuolinvirren veisuu vainajalle, joka ehkä jo seisoi Jumalan kasvojen edessä minua syyttämässä. Ja minä purskahdin katkeraan itkuun.

Ikkuna oli auki tupaan. Virren lakattua rupesi siellä joku lukemaan.

Samassa laski joku kätensä olkapäälleni ja virkkoi:

—Lähdetäänkö jo?

Se oli hakumieheni.

—Ei, sanoin minä, yhä itkun kanssa taistellen. Jääkäämme yöksi tänne, antakaa minun kuunnella, mitä teillä on sanomista.

—Tehkää, niinkuin tahdotte, minä olen valmis lähtemään, milloin herra maisteri tahtoo.

—Minä olen pahasti rikkonut enkä voi koskaan saada rikostani anteeksi.

—Herra on armollinen, sanoi hän. Et usko Häneen, jos epäilet, että Hän kerran sinullekin anteeksi antaa. Totta lienee katsonut sinun tätä kuritusta tarvitsevan. Olet saanut ensimmäisen nuhteesi, pidä se mielessäsi äläkä itseäsi uudelleen paaduta.

Nöyränä kuulijana otin minä, oven suussa istuen, osaa heidän seuroihinsa, joita äsken olin saarnastuolistani solvannut ja ylpeästi tuominnut. He veisasivat, lukivat kaiken yötä, ja kyytimieheni selitti sitä, mitä oli luettu. Yksinkertaisesti ja selvästi osoitti hän sen tien, joka viepi elämään, puhui omasta vanhurskaudesta ja sen voittamisesta ja neuvoi, miten olisi saavutettava se vanhurskaus, joka Jumalan tykönä jotakin merkitsee. Ne olivat minulle kaikki uusia asioita, ja kuitenkin olivat ne kuin minua varten puhutut ja minuun sopivat. Kuinka mehuttomilta ja ontoilta tuntuivat saarnani, kuinka hataralta se autuuden oppi, jota olin julistanut! Oma tähänastinen elämäni oli vain ollut syntiä, ylpeyttä, paatumusta ja sokeutta. Sitä samaa olin muihinkin istuttanut, he ottivat sen mielihyvällä vastaan ja siitä minua kiittelivät, siksi tietysti, että minä heidän heikkouksiaan kiittelin. Kuinka monta sielua olinkaan mahtanut kadotukseen syöstä, kuinka monelle kuolevaiselle antaa väärää lohdutusta!

Aamupuoleen yötä lähdin matkalle samain saattomiesten kanssa. Toisen veljen nyreys ja kovuus näytti kadonneen. He puhuttelivat minua lempeästi ja ystävällisesti, olivat kuin ottaneet minut isälliseen huostaansa, jota sitten kestikin kaiken elämäni.

Kun venheemme oli tullut vähän matkaa rannasta, nousi aurinko, ja maailma ja elämä valkeni minulle tästä aamusta alkaen uuteen kirkkaampaan päivään.

»ÄITIEN MUISTOKSI.»

Nykyaikana, kun naiset ovat niin itsenäisiä ja niin urhokkaasti asettuvat kaikkea vanhaa väärää vastaan ja ottavat niin myötätuntoisesti omikseen kaiken uuden ja hyvän; nyt, kun meilläkin on muodostumaisillaan erityinen luokka itsenäisiä naisia, jotka sisällisen innostuksen ajamina ovat uskaltaneet murtaa kaikista sitkeimmät siteet: tavan, tottumuksen ja ympäristönsä yleisen mielipiteen—kuullaan useinkin sanottavan, että nyt vasta, nyt ihan viimeisinä vuosina, nainen on oikeastaan herännyt, että hän tähän saakka on kulkenut, mihin muut ovat häntä vieneet, että hänellä ei ole ollut omia mielipiteitä, ja jos olisi vähän ollutkin, ei ainakaan rohkeutta niiden edestä taistella ja uhrautua.

Heränneitä ja itsenäisiä naisia, oppositioiden ja uusien aatteiden naisia, sellaisia, jotka uskalsivat verrattain enemmän ja kenties vaikuttivatkin aikanaan enemmän kuin monet tätä nykyä, niistä on kuitenkin vielä monta edustajaa hiljaisilla maaseuduilla. Heistä ei ole juuri totuttu sanomaan, että he ovat »itsenäisiä», vielä vähemmän »emansipeerattuja», mutta »heränneiden» nimellä heitä kenties vähän tunnetaan. Aikanaan olisi heitä kuitenkin voinut sanoa sekä itsenäisiksi että

emansipeeratuiksikin, jos niitä nimiä olisi siihen aikaan tunnettu.

Sillä se uskonnollinen herännäisyys, joka suurimmassa osassa maatumme elää vielä nytkin hengellisen elämän sisältönä, joka on painanut harmaan ja synkänsinisen totisuutensa ei ainoastaan pukuihin ja tapoihin, vaan myös mieliin ja katsantotapoihin ja johon vasta viime vuosikymmenien lahkolaisuus ja maailmanmielisyyys on alkanut sekoittaa iloisempia värejä, se oli aikoinaan samanlaista uutta oppositiosia, ja sitä kohdeltiin samanlaisena yhteiskunnalle ja kirkolle vaarallisena ilmiönä kuin monia uuden ajan henkisiä pyrinöitä tätä nykyäkin. Ja siihen ottivat osaa ja sen puolesta taistelivat naisetkin.

Se oppi on nyt vanhentunut, se on saanut tunnustuksensa, ja se on kaavoihinsa kangistunut tai pukeutunut uusiin muotoihin siellä, missä se ei ole jo kokonaan kuollut. Samaten ovat senaikaisen edistyksen edustajatkin nyt pinttyneitä vanhoillisia, ja he kenties kieltävätkin sen vapauden puhtaasti uskonnollisellakin alalla, joka heille käsittämättömänä pyrkii oikeuksiinsa. Mutta se on niin inhimillistä se, eikä se estä myötätuntoisuudella, jopa ihailullakin muistelemasta niitä omituisia—usein hyvin hienojakin—persoonallisuuksia, joita tämä liike aikoinaan synnytti. Varsinkin kun välilliset seuraukset siitä ovat kansamme kehitykselle olleet niin suuriarvoiset.

Ajatelkaamme vain yhtä ainoata tyyppiä uskonnollisen herätyksemme ajoilta alku- ja keskipaikoilla tätä vuosisataa. Kuvailkaamme sivistyneessä herraskodissa elävää nuorta naista, joka yht'äkkiä heräsi ja liittyi tähän liikkeeseen.

Huoletonna ja iloisena tyttönä vietti hän elämänsä varakkaassa aatelis- tai virkamieskodissaan, jossa häneltä ei mitään puuttanut. Hän oli saanut sen sivistyksen, mikä naiselle siihen aikaan voitiin antaa. Hän taisi kieliä, hänelle oli opetettu soittoa, tanssia ja ennen kaikkea tuota arvokasta, hienoa käytöstapaa, joka perintönä vanhan emämaan loistoajoilta oli levinnyt etäisiinkin maaseutuihin. Sivistynyt sääty ei ollut suuri, mutta se oli mahtava ja hallitseva ja nautti etuja, joita ei ollut tarvis kaikkien kanssa jakaa. Siihen kuuluminen oli naisellekin varmana takeena siitä, että hänen tulevaisuutensa oli turvattu. Eläen vuoroin maalla vuoroin kaupungissa, ja rikkaamman isän tyttärenä saaden joskus tehdä huvimatkan iloiseen Tukholmaan, ei hänellä juuri voinut olla, mitä kaivata ja mitä toivoa, kun hän lisäksi vielä oli kaunis ja soma. Sopiva kosijakin, vanhempien tarkoin valitsema, ilmaantui aikanaan ja täydensi ne vaatimukset, mitkä hänellä yleensä voi olla elämästä ja maallisesta onnesta. Ja niin hän oli valmis edelleen kehittämään sitä säätylaitosta, minkä ylimpään luokkaan hän kuului ja joka luokka kieleltään ja elämäntavoiltaan erosi alemmasta, minkä huolista ja harrastuksista se ei ollut tottunut suuresti tietämään eikä itselleen selkoa tekemään. Herrat olivat herroja ja talonpojat talonpoikia—sekin katsantotapa kuului hänen kasvatukseensa. Se oli maailman luonnollista menoa ja omantunnon vaivoitta olisi hän voinut, niinkuin hänen isänsä, äitinsä ja veljensäkin, tyytyväisenä elää sitä samaa »surutonta» elämää huvituksissa ja hyvinvoinnissa, jota hekin elivät.

Mutta hänen luonteessaan oli kuitenkin jotakin, joka jäi tyydyttämättä. Oliko se suomalaisen synnynnäistä, haikeaa kaukomielisyyttä, joka idätti tuota hämärää kaipausta jonkinlaisen eettillisen ihanteen toteuttamiseen, mikä aika ajoittain ilmaantuu meihin jokaiseen jostakin, kuka sen tietää mistä. Kenties heräsi se jonkin persoonallisen vastoinkäymisen tai satunnaisen pettymisen ja surun johdosta. Mutta ajan hengessä se myöskin oli tuo sielujen sisällinen rauhattomuus ja kyllästys kuivaan henkiseen ravintoon, koska se niin monella haaralla yht'äkkiä näytti. Isänmaa ja sen palvelukseen antautuminen ei ollut siihen aikaan vielä selvillä, ei ainakaan nuorille naisille, ja muista »harrastuksista» tiedettiin vielä vähemmän. Ulospäin ei tarmokas tunne päässyt vaikuttamaan, ja silloin se suunnattiin omaan itseensä.

Saattoi tapahtua, että hänen kotipitäjässään oli syntynyt voimallinen herätys ja että kuului puhuttavan, kuinka miehiä ja naisia joukoittain kääntyi siihen »uuteen uskoon», joka kokonaan muutti ihmisten ulkonaisen elämän. He lakkasivat tansseista ja muista huvituksista, he yhtyivät lukemaan ja rukoilemaan, he pukeutuivat outokuosiseen, vanhaan vaateparteen. Heille naurettiin ensin, heidän murheellista ulkomuotoaan ja kallellapäinkulkemistaan pilkattiin, sitten tuomittiin heitä hourupäisiksi, noita horrostilaan lankeavia ja kielillä puhuvia naisia, ja lopulta vedettiin heitä oikeuteenkin luvattomien kokouksien pitämisestä ja yleisen järjestyksen ja rauhan rikkomisesta. Mutta kerran voi sitten sattua, että joku noista maallikkopapeista ja kansan yllyttäjistä joutui keskusteluun isän kanssa, joka oli esimerkiksi pitäjän rovasti tai muu mahtava virkamies. Tytär istui salissa virkkauksensa ääressä ja kuunteli, mitä tuolla toisessa huoneessa puhuttiin.

Hän kuuli vieraan miehen puolustavan itseään ja uskolaisiaan. Yhteinen kansa oli huomannut synnillisen tilansa ja tullut suureen hätään sielunsa tilasta ja iankaikkisesta autuudestaan. Kirkon oppi oli kuollutta tietoa. Papit eivät osanneet antaa lohdutusta janoaville sieluille eivätkä neuvoa tietä taivaan valtakuntaan. He olivat maailman lapsia, huvittelivat, pelasivat korttia ja kävivät tanssipaikeissa. Sentähden olivat he omin päinsä alkaneet kokoontua seuroihinsa rukoilemaan, veisaamaan ja hädissään Jumalan pyhää sanaa tutkimaan. Ja monet heistä olivat saaneet rauhan, olivat

palanneet pois pahalta tieltään ja alkaneet uuden elämän.

Isä kiivastui, syytti heitä ulkokullaisuudesta, tekopyhyydestä, siitä, että ylensivät itseänsä yli muiden ja ylenkatsoivat kaikkia muita. He yllyttivät kansaa papistoa ja esivaltaa vastaan, kylvivät riitaa ja eripuraisuutta perheisiin ja viettelivät joutilaisuuteen ja työttömyyteen. Vieras viittasi Vapahtajan esimerkkiin, joka käski luopumaan kaikesta ja seuraamaan häntä.

Mutta he erosivat epäsovussa ja toisiaan ymmärtämättä, ja isä kutsui heitä haaveilijoiksi.

Mutta kuuntelija oli tullut uteliaaksi, hän ajatteli noita asioita yksinäisyydessään eikä tiennyt, kumpiko oli ollut oikeassa ja kumpiko väärässä. Ja kun oli lähitalossa seurat, niin pistäytyi hän sinne.

Suuri pirtti oli väkeä täynnä. Penkeillä, uuninpankolla, kynnyksellä ja lattialla, ja mikä ei pirttiin sopinut, se porstuassa, rappusilla ja ulkona ikkunain alla he istuivat totisina ja huolekkaina avopäin kuin kirkossa ja veisasivat vuoroin ja vuoroin kuuntelivat hartaasti saarnamiestä. Hän oli tavallinen talonpoika—mutta hän puhui paremmin kuin koskaan pappi kirkossa.—»Luuletkos tulevasi autuaaksi, jos tällä hetkellä kuolisit?» kuuli hän kysyttävän, ja se kysymys säpsähdytti häntä, sillä hän ei ollut sitä koskaan ennen tullut ajatelleeksi. Henkeään pidätellen kuunteli hän miehen puhetta. Se kuvasi ihmisen huoletonta tilaa, sitä suruttomuutta ja pimeyttä, jossa he vaeltavat kadotuksen partaalla, niinkuin olisi joka päivä viimeinen päivä ja niinkuin ei toista elämää olisikaan. Se meni luihin ja ytimiin, mitä hän puhui. Kaikkea hän ei ymmärtänyt, mutta se häneen jäi, että heillä oli tosi hätä. Hän tunsi jotakin samansuuntaista kuin rippikouluajallaan ja ensi kerran ripille mennessään. Silloinkin oli hänet vallannut yht'äkkäinen ahdistus siitä, mitä hänestä sitten tulisi, kun tämä elämä päättyisi ja hän tulisi tuomioistuimen eteen viimeisenä päivänä.—»Minä olen tie, totuus ja elämä; ei kukaan tule autuaaksi kuin minun kauttani.»—Ne olivat raamatun sanoja, hän oli kuullut ne ennenkin. Mutta sitä, mitä ne sisälsivät, sitä ei hän ollut ennen kuullut sillä tavalla selitettävän. Ei ollut siinä kylliksi, että käytiin säännöllisesti kirkossa, ja tehtiin ulkonaiset, tavanmukaiset temput. Elävää, alituista ikävöimistä, jokapäiväistä synnin tuntoa, katumusta ja uudistusta vaadittiin. Oma huolettomuutensa häntä varsinkin löi, ja totisena palasi hän kotiinsa.

Vakavat sanat, virren harras nuotti ja polvilleen langenneitten palavat rukoukset—kaikki niin toisenlaiset kuin kirkossa—kaikuivat monta päivää hänen korvissaan. Hänestä tuntui väärältä, että heitä pilkattiin, noita. Mutta heitä pilkattiin kotona, kylässä, kaikkialla, ja kun hän heitä yritti puolustaa, niin pilkattiin häntäkin. Häntä kiellettiin menemästä sinne, mutta häntä veti sinne vastustamaton halu. Ja joka kerta, kun hän sieltä palasi, oli hän yhä rauhattomampi, yhä miettiväisempi ja valvoi unettomia öitä. Kun kerran on elämä kuoleman jälkeen, toisia otetaan taivaaseen ja toisia heitetään helvettiin ja kun Jumala on antanut armonajan—ja senhän ne muutkin myönsivät—niin tottahan täytyi jotakin tehdä. Eihän voinut palvella kahta herraa yht'aikaa, Jumalaa ja mammonaa. Olihan hyviä tekoja ja pahoja, joita toisia täytyi tehdä ja toisia välttää. Mutta mitkä ne olivat mitäkin? Hän tarkasti itseään, omaa elämäänsä ja omia tekojaan. Ei se ainakaan voinut kaikki kelvata, siinä oli niin paljon tyhjää, niin sisällötöntä, niin turhamaista ja tarkoituksetonta.

Ja sillä nopeudella, millä täydelliseen antautumiseen synnynnäisillä taipumuksilla, jotka ovat voimakkaille ja innokkaille naisluonteille ominaiset, oli hän piankin valinnut valittavansa ja tehnyt sen täydellisesti.

Hän luopui pois entisestä seurapiiristään, ei ottanut osaa heidän iloihinsa, oleskeli enimmäkseen itsekseen, luki raamattua ja muita hengellisiä kirjoja. Kun hän seurusteli, niin seurusteli hän talonpoikain kanssa ja kävi heidän kokouksissaan. Entiset herrasväen vaatteet katosivat, puku silisi ja synkistyi, hatun sijaan tuli huivi ja pitsillä koristetun liivin sijaan suora nuttu.

»Riisti ristit rinnoiltansa, kullat kulmilta karisti.»

Siihen aikaan oli se vaikea tehtävä ja vaati lujuuatta, jota ei tähän aikaan enää niin suurena pidettäisi. Sillä ennakkoluulot olivat sitkeämmät, säätyrajoitus suurempi, ja askel herrasluokasta kansaan pitempi. Sukuarvosta oltiin arempia, ja tämä oli kuin häväistys koko perheelle. Sitä paitsi oli muutos itsessäänkin jo omaisten, sukulaisten ja tuttavien arvostelemista. Entisistä tavoista ja käsityksistä luopuminen oli niiden tapojen ja käsitysten vääränä pitämistä, jotka niitä noudattivat ja tunnustivat.—Tahdotko sanoa, että isä ja äiti ovat väärässä?—En minä sitä ole sanonut.—Niin, mutta sinä kuitenkin niin ajattelet.—Minä rukoilen Jumalaa, että hän kääntäisi teidän sydämenne.—Siis sinä kuitenkin katsot, että me emme tee oikein, sinä pidät itseäsi meitä parempana, et kunnioita vanhempiasi.—Jumalaa täytyy kuulla enempi kuin ihmisiä.

Ne olivat kireitä, ristiriitaisia suhteita ja saattoivat vaikeihin kohtauksiin ja ankariin ja ikäviin yhteentörmäyksiin. Nykyaikana murtuvat nuoret ja vanhat kylläkin ankarasti toisiinsa, aatteet kuitenkin enemmän kuin henkilöt. Mutta siihen aikaan oli taistelu mieskohtaisempaa, sillä usko ja oppi olivat samat molemmilla, kysymys oli vain niiden sovittamisesta elämään, ja erimielisyys persoonallista

kritiikkiä toisen teosta. Mitä perhedraamoja kodin seinäin sisällä se mahtoikaan synnyttää! Ja mikä epäedullinen asema yksinäisellä henkilöllä, joka lisäksi oli nuori nainen ja asettui kaikkia traditsioneja vastaan!

Montahan lienee ollut, jotka epätasaisessa taistelussa taipuivat ja palasivat pois harhateiltä. Jotkut harvat saivat kenties ajan hengen avukseen ja vaikuttivat herättävästi ympäristöönsä. Mutta suurin osa sai varmaankin jäädä yksin ja luopua isästään ja äidistään.

Mutta sillä tavalla kasvoikin heistä itsenäisiä ja voimakkaita luonteita, jotka kokemusten ja sekä sisällisten että ulkonaisten »kilvoitusten koulussa» kehittyneinä olivat edellä muista sisaristaan ei ainoastaan luonteen lujuteen ja sen puhtauteen, vaan myöskin maalliseen ymmärrykseen nähden. Monessa perheessä tapaakin heitä vielä, noita älykkään näköisiä vanhoja heränneitä tätejä johtamassa sisarien tai veljien suurta taloutta ja heidän lapsiansa hoitamassa niinkuin omiaan, vaatimatta siitä itselleen mitään palkkaa tai edes kiitostakaan. Ja ne heistä, jotka joutuivat avioliittoon jonkun samanmielisen nuoren miehen kanssa, ne ovat taas tulleet kantaäideiksi uudelle, sivistyneelle sukupolvelle, joka nyt seisoo kansallisena säätyläisluokkana herran ja talonpojan välillä ja josta ovat lähteneet useimmat meidän itsenäisimmistä ja vaikuttavimmista miehistämme. Sillä totiset, etevät ja itsenäiset äidit kasvattavat totisia, etevä ja itsenäisiä poikia.

»Isien muistoksi» on niin monta kertaa kirjoitettu ja puhuttu. Olkoon tämä kerran puhuttu niiden »äitien muistoksi», joita aina ollaan niin taipuvaiset unohtamaan.

ARKA OMATUNTO.

Hän oli hiljaisen näköinen, vanhanpuoleinen mies. Vaalennut tukka oli kammattu kahden puolen sileätä, korkeata otsaa. Silmissä oli lauhkea, vähän haaveellinen katse. Koko hänen olentonsa oli melkein naisellinen. Hän oli yksi noita maan hiljaisia, jotka vähän puhuvat ja paljon miettivät. He ujostelevat suuria seuroja, pitävät uskonsa mielummin itsellään ja karttavat kaikkea, mikä heissä voisi herättää ihmisten huomiota ja erottaa heitä muista. Sentähden ei hän, vaikka oli kuulunut heränneiden joukkoon ja yhä vieläkin siihen kuului, kantanut sitä pukua, jota nämä tavallisesti käyttävät. Hänellä oli vain sarkainen, suora nuttu ilman korttia ja kaksinappiset, mustat liivit pystykauluksineen. Mutta kasvoista ja koko käytöksestä näkyi, että hän oli uskonnollinen. Ei hän kuitenkaan pyrkinyt puhumaan hengellisistä asioista, ja kauan kesti, ennenkuin sain keskustelun kääntymään vanhan herännäisyyden aikoihin.

Itsestään hän vältti puhua, vaikka minä olisin halunnut tietää jotakin siitä, mitkä syyt olivat vaikuttaneet suureen muutokseen hänen elämässään.

»Eihän se itse käännekohta kovin merkillinen ollut»,—sanoi hän kuitenkin kerran ja kertoi minulle seuraavan pienen piirteen elämästään—»eipä kovinkaan, vaikka sen seuraukset olivatkin suuret. Minä olen papin poika, ja isäni oli kappalaisena tässä samassa seurakunnassa, jossa minä nyt olen lastenopettajana. Minutkin pantiin kouluun, ja kävinkinhän minä sitä muutamia luokkia, vaikka täytyi keskeyttää, kun ei terveys sietänyt istumista.»

»Olinkohan neljän, viidentoista vaiheilla, kun kerran taas palattiin joululomalle kotiin. Meitä oli kaikki tämän puolikunnan pojat yhdessä matkueessa, ainakin noin kymmenkunta hevosta. Kun kerran oli päästy irti, niin annettiin luonollemme täysi valta. Ei sillä hyvä, että ajettiin kovasti meluten ja huutaen talojen ohi ja heitettiin kompasanoja vastaantulijoille, yöpaikoissa sen lisäksi vielä mellastettiin ja juotiinkin. Sillä vanhemmat olivat ottaneet matkaeväitä mukaansa ja tarjosivat niitä meille nuoremmillekin, kun oli hupaista nähdä meidän humaltumistamme ja kujeitamme.»

»Olin minäkin saanut muutaman ryypyn, ja paljonko sitä siihen aikaan tarvitsikaan joutuakseen pois järjiltään. Minä hihkuin ja hyppelin kievarin lattialla. Rekeen päästyäni sieppasin ruoskan, hyppäsin tasakäpälässä korjani perään ja huidoin silmittömästi ympärilleni hevosen karatessa täyttä neliä maantielle. Toverit huusivat minulle: »Hyvä, hyvä!»... »Se on oikein!»... »Onpahan katajassakin tervaa!»— sillä selväpäisenä minä olin tunnettu hiljaiseksi ja ujoksi.»

»Sillä lailla sitä laskettiin maantietä myöten ja siitä jälle. Jäällä tuli heinä mies vastaan, ja kun meidän täytyi ajaa tiepuoleen, niin läimäytin minä reen perässä seisten sen huonoa hevosta pitkällä piiskallani. Mies kirosi, ja minä kirosin vastaan.»

»Mutta salmen poikki ajettuamme tulimme taas maantielle. Siellä oli pienoinen talo tien vieressä, ja

talon koira oli puhaltaunut maantielle eilimmäisiä haukkumaan. Se oli pieni, hienovillainen villakoiran pentu, joka edellä ajavain hämähäyksestä oli vimmastunut ja terhentä lumihangessa kohti kurkkuaan. Ne koettivat sitä lyödä, mutta eivät osuneet. Minulla oli piiska piilossa. Minä annoin koiran tulla ihan likelle. Ja kun luulin ulottuvani, niin iskin sitä olkani takaa kaikista voimistani. Se sattui. Pitkä piiskan siima oli kiertynyt sen kaulan ympärille. Surkeasti uikahtaen, yhden ainoan kerran vain, tuikkasi se suulleen lumihankeen, ja siihen se jäi.»

»Kepertyipäs! huusin minä ja heilutin voitonriemuksena piiskaani pääni päällä.»

»Koko joululuvan kaikui tuo koiranpenikan surkea ulvahdus korvissani. Koetin sitä haihdutella, en ollut kuulevinani sisällistä ääntä, joka tuon tuostakin muistutti minua. Koira! sanoin minä siihen.»

»Mutta kun palasimme taas juhlain jäljestä kouluun, ajoi isä vainajani, joka oli minua kyydissä, siihen samaan taloon hevostaan syöttämään. Isäntä istuu kamarissaan meille seuraa pitäen. Tulee siihen sitten hänen pikku poikansakin meille kättä pistämään.»

»Mitäs sitä Heikille kuuluu? kysyy isäni.»

»Sano, sano, kuuluuko sinulle mitä, kehoittelee isäntä.»

»Mutta kun poika ei virka mitään, puhelee hänen isänsä hänen puolestaan:»

»Kuuluuhan tälle paljonkin, se kun on nämä joulunpyhät itkenyt parhaan ystävänsä kuolemata. Sai se näet syksyllä koiranpennun hoitaakseen, niin se kuoli tässä joulun alusviikolla tapaturmaisesti.»

»Mitenkä se kuoli? kysyi isäni.»

»Matkustavaiset sen tappoivat. Se oli mennyt tiellä kulkevia haukkumaan, niin kuka lienee ollut roisto, joka oli sitä pistokkaallaan iskenyt niin, että se siihen paikkaansa typeryi suulleen lumihankeen, eikä karva värähtänyt, kun ne sen sieltä kantoivat pihaan.»

»Kuoliko se? kysyin minä ehdottomasti.»

»Kuolihan se ... mahtoi kuolla säikäyksestä, vai liekö lyöntiäkin kuollut ... ja siitähän sitä on meidän Heikille surua ollut.»

»No, on niitä jonkinlaisia jumalattomia, kun menevät pientä pentua lyömään, sanoi isäni.»

»Minusta tuntui, kuin olisin—murhan tehnyt. Eihän tuo ollut kuin koiran henki, joka meni, mutta ei se tapaus antanut minulle rauhaa vuosikausiin. En voinut saada mielestäni sitä raamatun lausetta, joka sanoo, että sen, minkä te teette yhdelle niistä pienimmistä, sen teette te myös minulle, ja syntihän on luontokappaleenkin tappaminen, kun sen tuolla lailla tekee.»

»Sellainen tapaus se minut herätti, sillä siitä jäi omalletunnolleni velka, joka pani muidenkin raskaampien ja suurempien suorittamista ajattelemaan.»

SAAKO PAPPI PELATA KORTTIA?

—Niin, niin, nuoret virka veljeni—sanoi vanha, harmaapäa rovasti, kun eräänä sunnuntaina oli pappilassa syöty päivällinen ja istuttiin piippua poltellen rovestin kamarissa—saattaahan se olla hyväkin, että te vastustelette sitä »Päivälehteä» ja niitä muita nykyajan lehtiä, että varoitatte niistä sakastissa ja saarnastuolissa, ettette itse tilaa ja kiellätte muitakin niitä tilaamasta. En ole minä heitä niin seurannut, että osaisin sanoa sinne taikka tänne. Mutta kun veli Marttinen tänä päivänä puhui siitä, kuinka ne papistoa panettelevat ja kuinka ne meistä levittävät perättömiä juttuja ja että kansan ei sentähden pitäisi niitä kannattaa, niin muistui mieleeni vanha tapaus apulaisajoiltani, jolloin tätä samaa asetta heilutettiin yhtä suurella innolla kuin nytkin.

Se oli siihen aikaan, kun se valtava, suuri herännäisyys alkoi tunkea joka pitäjään, joka taloon. Se vaati elävämpää uskoa, kristillisempää elämää ja kävi ankaralla kiivaudella kiinni niihin tapoihin, joita se piti pahoina. Sen arvostelu oli säälimätöntä ja purevaa, eikä se katsonut, keneen se koski. Pappajakin se kohtasi ja kenties vielä säälimättömämmin kuin muita. Eikä moitittu ainoastaan meidän veltoa oppiamme, meidän laimeuttamme virassamme ja kykenemättömyyttämme johtajantoimeemme. Meidän yksityinen elämämmekin otettiin tarkastettavaksi. Kummaksemme saimme kuulla, että tanssiminen on meille sopimatonta, että kestit ja pidot ruokineen ja juomineen ovat aineellisuuden epäjumalan

palvelemista, että kaikenlaiset huvitukset; laulut, näytelmät, pelit y.m.s. ovat omansa pahennusta herättämään.

Me kohotimme olkapäitämme, me haimme raamatunpaikkoja tueksemme, me merkitsimme koko liikkeen ohimeneväksi hurmahenkisyydeksi ja sanoimme sen vaatimuksia farisealaiseksi tekopyhyydeksi. Meillä nuorilla papeilla oli niin hyvänä tukena vielä se, että ne olivat esimiehemme, vanhat papit—piispoista rovasteihin saakka—jotka enimmin tätä uutta liikettä vastustivat. Heränneet eivät arvosteluillaan meitä alussa siitäkään syystä suuresti huolestuttaneet, kun he olivat suureksi osaksi talonpoikia ja kun luulimme tietävämmekä, että sivistyneen maailman mielipide oli meidän puolellamme.

Mutta liike pääsi lyhyen ajan kuluessa hämmästyttävään vauhtiin. Se tuli, mikä ensiksi oli kyttenyt sarkaisessa sammalessa, se alkoi yhä enemmän lähetä jalonkin metsän rantaa, ja jopa kuului kertomuksia, että se oli kurahtanut muutamain korkeiden kuusienkin latvaan. Savossa ja Pohjanmaalla sanottiin olevan pappeja, jotka olivat omaksuneet herännäisyyden aatteet, alkaneet levittää niitä saarnastuolistakin ja antautuneet körttitakkien johtajiksi.

Ja heidän kauttaan ja toimestaan tulivat asiat puheeksi senaikaisessa sanomalehdistössäkin.

Julkisuuden arvosteluun oli siihen aikaan totuttu vähemmän kuin nyt. Lievinkin moite virkakuntia vastaan oli anteeksiantamaton loukkaus, emmekä me papit olleet silloin paksunahkaisempia kuin nytkään.

»Helsingfors Morgonblad», jota siihen aikaan toimitti Johan Ludvig Runeberg ja johon sen ajan parhaat kynämiehet kirjoittivat, oli joka pappilassa, ja suurella halulla sitä luettiin. Iloisena poutaperhosena liihotteli se talosta taloon, kädestä käteen. Mutta kerran valmisti se meille katkeran maljan juodaksemme. Tapaus on kuusikymmenvuotias, ja tahdon mainita sen etupäässä ajan kuvana.

Posti oli tullut juuri näin kuin nytkin. Yht'äkkiä murahti esimieheni, jonka etuoikeutena oli avata laukku ja ensiksi valita ne lehdet luettavakseen, jotka häntä parhaiten huvittivat, murahti pöytänsä takaa: »Hva' fan ä' de' här försla'?» Ja suuttuneena heitti hän lehden luotaan lattialle.

(Vanha rovasti oli puhellessaan kaivellut kirjahyllyään, löytänyt sieltä erään tomuisen nidoksen ja asettanut silmälasit nenälleen).

Jos sallitte, niin luen sen kirjoituksen, joka näin kokonaan sai ukkorovastin mielen pois ladultaan. Se on tässä vanhan Morgonbladetin vuosikerrassa 1832, sen 26 n:rossa ja on näin kuuluva:

»*Saako pappi pelata korttia?*—Se on kysymys, johon kristikunnan vanhimpina aikoina olisi vastattu; ei!—ja niin pitäisi siihen kai vieläkin vastattaman. Mutta uudet ajat ovat tuoneet uusia tapoja, on poistettu n.s. vanhoja ennakkoluuloja, joiden iestä on katsottu epämuukavaksi kantaa ja kaikissa suhteissa siihen määrin kristillistä vapautta laajennettu, ettei sillä nyt enää mitään rajoja olekaan. Se, mitä ennen muinoin katsottiin häpeälliseksi ja hengellisen miehen käytöstapaa vastaan sotivaksi, pidetään nyt luovallisenä ja mieltä huvittavana virkineenä, jonka laiminlyönti olisi turhaa tarkkuutta. Näiden rakastettujen ja valittujen henkisten nautintojen joukossa on epäilemättä ensi sijaan asetettava korttipeli, joka muka kohottaa ihmishenkeä kauas yläpuolelle järjettömiä eläimiä, ja kuinka iloinen onkaan keskusteluaiheita vaille oleva ja ymmärrykseltään köyhä isäntä, kun hän pelipöydän ympärille voi sijoittaa samanhenkiset vieraansa. Paavalin sanat hänen epistolassaan Kolossilaisten tykö: »Opettakaat ja neuvokaat teitä keskenänne psalmeilla ja kiitosvirsillä ja hengellisillä lauluilla»——»ja kaikki mitä te teette puheella eli työllä, niin tehkää kaikki Herran Jesuksen nimeen», olivat kuitenkin kauan hengelliseen säätyyn kuuluvain miesten tiellä, koska oli vaikea lukea korttipeliä niiden ajanviettojen joukkoon, joita apostoli tässä tarkoittaa. Mutta kuinka lieneekin asiata viime aikoina selitetty, niin ei nyt kuitenkaan enää mikään näy estävän uskonnonopettajia sunnuntai-iltoinakin ylimmäisinä korttipöytäin ääressä istumasta. Kaikki eivät tosin noin tehne, mutta todistaa ei tarvitse sitäkään, että monet kortinpelaajat säätyä vaivaavat. Vastatkoon heidän menettelynsä kysymykseen, saako vai eikö saa pappi pelata korttia. Niitä on näet kahtalaisia. Osa korttia pelaavia pappeja (jotka varmaankaan eivät tunne raamattuaan paremmin kuin Kolmen miehen peliä ja Bostonia y.m.) eivät tahdo talonpoikaisten sanankuulijainsa silmissä näyttäytyä kortinlyöjinä, jonka vuoksi tämä jäännös heidän paremmasta tunnostaan ajaa heidät suljettujen ovien ja alaslaskettujen ikkunanverhojen takana huvittelemaan ystävänsä seurassa. Talonpojan odottamaton sisääntulo pelihuoneeseen—joka saattaa epähuomiosta tapahtua, vaikka palvelijoita olisikin ankarasti käsketty ovia vartioimaan—saattaa heidät kovasti hämilleen sekä häpeihinsä. Salassa pelaamistaan selittävät ja kaunistelevat he siten, että he eivät tahdo pahentaa heikompiä veljiään, joiden päähän voisi pistää—tehdä samalla tavalla. Toiset, varsinkin kaupungeissa asuvat, pelaavat julkisesti. He ovat kadottaneet ulkonaisenkin siivouden tunteen. Mutta nyt on pappi aina virassaan ja täytyy hänen olla aina valmis sen toimittamiseen. Jos häntä nyt, kun hän parhaillaan istuu pelipöydän ääressä, haetaan sairaan tai jonkun muun luo, joka on hengellisen lohdutuksen tarpeessa, ja jos hänen omaksi ja pelitoveriensa suureksi harmiksi täytyy

keskeyttää pelinsä, niin hän on pakotettu, sitten kun peli on loppunut ja hakija saanut odottaa, lähtemään toimeensa sydän täynnä tätä rakasta huvitusta ja lupaamaan ystävilleen, että hän koettaa kiiruhtaa niin pian kuin mahdollista takaisin. Ja hän on varmaankin pitävä sanansa! Onnellinen todellakin sinä sairas, joka saat lohduttajaksesi tällaisen hengen miehen!—Suuri ristiriitaisuus näkyi siinä sitäpaitsi olevan, kun aamupäivällä saarnastuolista varoitetaan kuulijoita tämän maailman synnillisistä huvituksista—mutta iltapäivällä istutaan kortit käsissä kaikkien tämän maailman turhuuden tuntomerkkien ympäröimänä ja koetetaan korttipelillä vuotuisia tulojaan enentää!»

—Se on hävytöntä! huudahdin minäkin tämän luettuani. Sehän on häväistys koko Suomen papistoa vastaan! Sitä vastaan täytyy panna ankara protesti.

Minä en kiivaudessa muistanut, että me vähän ennen olimme ukko rovastin kanssa panneet »Myllymattia» ja että me aina, niin pian kuin ikkunasta näimme asiamiehen ajavan kartanolle, sukimalla suimme »neljän kuninkaan kirjat» pöytälaatikkoon. Mutta vanha ukko oli, minun kirjoitusta lukiessani, jo muistanut sen ja rauhoittanut mielensä. Eihän voitu kieltää, että asianlaita oli sellainen, kuin miksi sitä kirjoituksessa oli kuvattu. Ei myöskään voitu julkisuudessa ruveta juhlallisesti pappien kortinlyöntiä puolustamaan—sen käsitti hän hyvin.

Hän oli ivallinen mies, puheissaan pureva, ja hänen parhaita aseitaan »herännäisyyden hullutuksia» vastaan oli pilkka.

Ja jo seuraavana päivänä luki hän meidän kaikkien riemuksi ivallisen vastauksen äsken lukemaani kirjoitukseen. Hän oli asettuvinaan katuvaisen kannalle, sanoi olevansa yksi niitä pahimpia, jotka seurahuveinaan olivat käyttäneet kortteja. Mutta koska hän vielä oli nuori ja kun tuo äärettömän suuri synti ei hänelle rauhaa antanut, niin lupasi hän »vieden käden sydämelleen» parantua ja pyytää anteeksi pahat tekonsa. Kirjoituksen alle pantiin »Pappi», ja me nautimme jo edeltäpäin, että panettelijamme lehden lukijakunnan silmissä oli saatettu naurettavaan valoon.

Kirjoitus tuli lehteen, ja sitä luettiin joka paikassa, ja joka paikassa sille naurettiin. Eikä rovasti salannut, että se oli hänen kynästään lähtenyt.

Lukisin sen kernaasti, mutta näen, että se on revitty nidoksesta.

Asia oli jo unohtunut, kun useain viikkojen kuluttua ilmestyi vastaus meidän vastaukseemme.

»Ei, hyvä herra»—luen siitä pienen palasen, koska se on täällä—»ei, hyvä herra, nuori te ette ainakaan ole! Nuoruudella on etu, joka teiltä kokonaan puuttuu: se taitaa vielä häpeästä punastua, jotavastoin vanhan korttia pelaavan »Papin» poskilla näkyy ainoastaan kevytmielisyyden puna ja ivan hymy, johon faunitkin ovat osansa antaneet. Te olette »vieneet käden sydämellenne», mutta se käsi ei ole katuvan publikaanin, vaan irvistelevän pilkkakirveen käsi, josta pataässä pistää esiin: sopiva kuvastin teille itsellenne.»

Rovasti ei todellakaan voinut punastua, sillä hän oli luonnostaan ja lienee ollut muutenkin heleävärinen, niinkuin sanotaan. Mutta äkäinen hän oli.

—Se on häpeä koko Suomen sanomalehdistölle—kiukuttelimme me Runebergin Morgonbladetista.—Se on skandaalilehti! Papiston häväisijä! Millainen on se sensuuri, joka tuollaista sallii painattaa?

Sama mielipide oli muillakin sen paikkakunnan papeilla. Ja ikäänkuin itsestään kypsyi meissä se päätös, ettei papiston enää sopisi sallia tuollaisen lehden kulkea postilaukuissaan.

Ehkä ovat ajat nyt toiset ja ehkä teillä on paremmat ja jalommat syyt vainoonne nykyajan sanomalehtiä kohtaan. En tahdo sanoa, että olisivat oikeassa ne, joiden olen kuullut väittävän, että noiden uudenaikaisten lehtien palstoilla on ollut oikeutettujakin muistutuksia meidän virheistämme. Mutta siitä minä kuitenkin tahtoisin huomauttaa, että me tarkkaan tekisimme itsemme kanssa selkoa siitä, mikä se on, joka milloinkin harmimme herättää ja minkä haudan puolustusta meidän ristiretkemme milloinkin tarkoittavat.

HÄÄT.

Minun kääntymiseni ja ensimmäinen heräykseni—puhui se vanha, miellyttävä papin rouva—ei tapahtunut hiljaisen ja tyynen sisällisen työn tietä. Ensimmäisen iskun antoi minulle eräs odottamaton tapaus, joka tuli kuin salama taivaalta. Nykyaikana sellaiset salamet harvoin iskevät. Siihen aikaan oli toisin, sillä ukkosta oli ilmassa kaikkialla, ja Herra antoi sen jyristä ihmisten omientuntojen yli.

Kotipitäjäni pappilassa vietettiin silloin suuria, komeita häitä.

Ne oli tällä kertaa laitettu entistään komeammiksi, sillä viimeinen kuudesta tyttärestä oli vihittävä, ja samana päivänä olivat vanhempien hopeahäät. Oli tilattu läheisestä kaupungista soittokuntakin iloa ylentämään. Se oli siihen aikaan harvinaista, ja siitä puhuttiin suurella ihastuksella.

Pappila oli noita suuria, vanhanaikuisia ylimyspappiloita. Rovasti oli kuin ruhtinas paikkakunnallaan, ja suurta hän oli sukuakin. »Filosofian tohtori ja tähdistön jäsen» ei ollut nuoruutensa eikä parhaan miehuutensa aikaan ajatellut sitä uraa, jolle hän vanhuutensa päivinä joutui. Vasta sitten, kun hän perheensä ja velkojensa lisääntyessä oli pakotettu tulojansa suurentamaan, tuli hän selville oikeasta kutsumuksestaan. Sopivaa tilaisuutta varrottuaan haki hän syrjästä ensimmäiseen avonaiseen keisarinpitäjään. Nimellä oli kaikua esi-isäin ajoilta, tuttavuuksia oli siellä, missä niitä tarvittiin, ja hän sai sen, mitä haki. Seurakunta ei kadottanut, jos ei voittanutkaan. Syrjästähän olivat tulleet entisetkin rovastit ja apulaiset ennenkin olivat sielunhoidosta huolta pitäneet. Tohtori itse oli innokas maanviljelijä, pani pappilan pellot hyvään kuntoon, neuvoi muitakin sekä sanoilla että esimerkillä samaa tekemään ja puhui saarnastuolissakin—silloin kun ihmeen nenällä sattui siihen nousemaan—maanviljelyksestä, säästäväisyydestä, siisteydestä ja kaikenlaisista yleishyödyllisistä asioista. Ja kun hän oli hyväluontoinen mies, eikä milloinkaan vienyt viimeistä lehmää köyhältä eläjältä, vaan auttoikin usein, niin pysyi seurakunnan ja hänen välinsä hyvänä.

Se pysyi kuitenkin hyvänä ainoastaan niin kauan kuin pitäjässä ei ollut »heränneitä». Mutta niitä ilmaantui sinnekin ja ilmaantui niin nopeasti, että tuskin tiedettiin kukaan, kun jo laitapidäjä oli valloitettu ja »hävitty»—sana oli rovastin ja tuli yleisesti käytäntöön—sieltä rupesi tunkemaan seurakunnan sydämeenkin.

Tohtori ei ollut mikään alkuunpanon mies hengellisissä asioissa ja jätti rauhaan uuden uskon niin kauan kuin se jätti rauhaan hänet ja hänen talonsa. Hän ei ruvennut niinkuin moni muu hänen sijassaan vainoomaan ja rettelöimään. Hänen mielestään oli liike kuumetta, jonka äiti antaa mennä menojaan ja parantua itsestään. Mutta sydämessään hän surkutteli noita raukkoja, jotka surusta ja murheesta olivat tehneet evankeliumin itselleen. Se oli hänelle aivan käsittämätöntä.—»Niinkuin ei suruja olisi tarpeeksi tässä maailmassa, tarvitaanko niitä vielä toisesta hakea», kuultiin hänen sanovan.—»Mikä niitä ihmisiä vaivaa, mikseivät ne voi rauhassa elää, viljellä maataan, kartuttaa toimeentuloaan ja ottaa autuuden asioita luonnollisesti ja liioittelematta? No, ehkä kaikki paranee, kun vuodet paranevat ja huonon ravinnon synnyttämä hermostus lakkaa.»

Mutta asiat eivät parantuneet, vaan pahenivat. Vaikka tulikin hyviä vuosia, lisääntyi vain heränneiden joukko. Heihin liittyi varakkaitakin, kohta oli puoli pitäjää heidän hallussaan, ja he tulivat vaateliaksi. Ei sillä hyvä, että he omilla kokouksissaan ankarasti arvostelivat seurakunnan papistoa ja sen oppia; rovastinkin olisi pitänyt yksityinen elämänsäkin muuttaa siksi, mitä *he* oikealla elämällä tarkoittivat. Eräänä päivänä saapuu pappilaan kaksi »johtajaa», ja he puhuvat »tohtorille ja tähdistön jäsenelle» moittivia sanoja siitä, että hän elää maailmanmielisesti, että sallii tanssia, soittaa ja laulaa talossaan, että hän, sanalla sanoen, levittää pahennusta ympärilleen. Rovasti suuttui, kiivastui ja ajoi ulos nuo hävyttömät.—»Kyllä minä näytän niille ulkokullatuille!» huusi hän mieli kuohuksissa.

Se sattui juuri vähän ennen hänen tyttärensä häitä ja hänen omia hopeahäitään. Ja ensimmäiseksi mielenosoitukseksi päätti hän laittaa semmoiset pidot, ettei moisia ole ennen pidetty.—»Koska he tahtovat sotaa, niin saakoot sen», sanoi hän. Paitsi herrasväkeä, jota oli kutsuttu läheltä ja kaukaa, kutsui hän talonpoikaistakin kansaa pitoihinsa. Herrasväelle tilattiin, niinkuin jo mainitsin, soittokunta kaupungista ja talonpoikaisille tanssijoille kaksi pitäjän pelimannia.

Ilo oli ylimmillään, hääväki hilpeimmillään. Nuori parikunta oli vihitty—vihitty torvien säestämällä laululla ja messulla—kun alkoi päivällinen, jota syötiin kaikissa huoneissa sekä päärakennuksessa että pirtin puolella. Ja rovasti kulki huoneesta huoneeseen, myhäillen ja ystävällisiä sanoja jaellen. Ja kaikki vieraat myhäilivät hänelle vastaan ja pyrkivät hänen kanssaan kilistämään, sillä hän oli taitava seuramies ja mainio isäntä.

Illomme, varsinkin meidän nuorten, morsiusneitien ja sulhaspoikien, olisi ollut täydellinen, ellei joukossa olisi ollut eräät synkät kasvot, jotka ihan kuin kiusalla sattuiivat eteemme ja jotka kaikkialle meitä seurasivat. Missä vain nauroimme ja ilakoimme, aina näimme hänet jostakin nurkasta meihin tuijottamassa. Se oli nuori pappi, talon oma poika, muutamia vuosia sitten pitäjämme iloisimpia huvileijä ja meidän nuorten tyttöjen ensimmäisiä kavaljeereja.

Rovastilla oli ollut iloa kaikista lapsistaan. Tyttäret olivat joutuneet hyviin naimisiin, ja pojat olivat kaikki hyvissä viroissa. Tämäkin, nuorin pojista, oli ollut hyvällä alulla, ja hän oli lahjakkaana ja hyväpäisenä, iloisena ja sukkelana ollut isänsä silmäterä. Mutta yht'äkkiä oli hänessä, juuri maisterintutkintoa suorittaessa, tapahtunut äkkikäänne, ja hän oli päättänyt ruveta papiksi. Mutta ei sillä hyvä. Hän oli myöskin herännyt, niinkuin monet muutkin nuoret ylioppilaat siihen aikaan, ja

tunnusti itsensä julkisesti tähän lahkoon kuuluvaksi. Kun kotona oli kaikki toisin kuin hänen mielestään olisi pitänyt, pyrki hän toiseen hiippakuntaan ja oli nyt apulaisena eräällä heränneellä papilla kaukana Pohjanmaalla.

Ensi kertaa oli hän nyt muutoksensa jälkeen kotonaan käymässä. Ei häntä nytkään oltu odotettu, mutta luultavasti ei hän kuitenkaan ollut voinut vastustaa niitä hartaita kutsuja, joita hänen äitinsä ja sisarensa olivat hänelle lähettäneet. Hänet nähtyämme—me morsiusneidit olimme saapuneet jo häiden aattona auttamaan häätalossa—olisimme kuitenkin suoneet, ettei hän olisi tullut. Emmehän tunteneet enää vanhaa ihannettamme—hän oli kaikkien meidän ihanteemme—tuskin ulkomuodoltaankaan. Hänen silmänsä hehkuivat outoa tulta, hän oli sairaalloisen ja surullisen näköinen, me häntä melkein pelkäsimme. Yhtäläinen oli pettymys hänen sukulaisissaankin, ja isässä ennen kaikkia, jonka kanssa hänelle heti kohta tultuaan syntyi ikävä yhteentörmäys. Nähtyään soittokunnan suurella melulla saapuvan kaupungista, nähtyään kaikki nuo suuret ja ylelliset valmistukset ja kuultuaan, että se osaksi oli tehty heränneen kansan uhalla, ilmoitti hän heti kohta lähtevänsä. Hän ei voinut olla, sanoi hän, läsnä siellä, missä hänen pyhimpiä tunteitaan loukattiin.—»Voithan sitten mennä», sanoi rovasti.—»Lähettäkäämme takaisin soittokunta», pyysi morsian, »en minäkään sitä tahdo».—»Mutta minä tahdon», sanoi rovasti, ja poika meni lähtöään laittamaan. Hänen äitinsä ja sisarensa saivat hänet kuitenkin jäämään. Kauan aikaa kuului hän puhelevan äitinsä kanssa ylskamarissa, ja kun tulivat sieltä, olivat molemmat itkeneet. Meidän makuuhuoneemme oli aivan hänen huoneensa alla, ja koko yön kuulimme hänen siellä levottomana vaeltavan edestakaisin lattiata pitkin. Pelonsekainen kunnioitus valtasi meidät, meille tuli mieleemme kaikenlaisia epämääräisiä epäilyksiä, ja vaikka koetimmekin itsellemme vakuuttaa, että hän oli väärässä, ei se tahtonut onnistua. Jos se olisi ollut joku muu, mutta kun se oli hän, joka ennen oli ollut niin meidän kaltaisemme.

Miten oli tuo muutos voinut hänessä tapahtua? Mitä hän mahtoi miettiä tuolla yksinäisyydessä?

Jälkeenpäin on hän monet kerrat minulle kertonut, mitä hänen mielessään liikkui tuona yönä, jolloin hän taisteli yhden elämänsä vaikeimmista taisteluista.

Mitä on minun tekeminen? oli hän kysynyt itseltään. Mikä on tässä oikein, mikä väärin? Eikö velvollisuuteni kaikesta huolimatta ole julistaa maailmalle sitä, mitä pidän totuutena ja mikä on totuus? Saanko hiuskarvaakaan poiketa vakaumukseni tieltä? Onko lupa katsoa ihmisten muotoon ja noudattaa heidän mieltänsä, vaikka he olisivatkin vanhempiani ja läheisimpiäni? Eikö juuri silloin velvollisuuteni ole kahdenkertainen? Ja eikö ennen kaikkea tule totella Jumalaa enemmän kuin ihmisiä?

Mutta hän ei vielä silloin saanut varmaa vastausta kysymyksiinsä, kertoi hän. Ja aamulla herättyään oli hänen päätöksensä, johon hän oli pyrkinyt, vieläkin horjuvampi. Saapuvien vieraiden paljous, niiden varmuus ja iloisuus, se kunnioitus ja ihastus, millä he rovastia ja ruustinnaa ympäröivät ja heille onnea toivottivat, kaikki se lamautti ja arkiutti häntä. Ei kukaan näkynyt häntä huomaavan eikä hänestä lukua pitävän. Häntä melkein välteltiin, ja jos joku vanha tuttava kääntyi hänen puoleensa, kysyi se vain, milloin hän oli tullut ja milloin aikoi lähteä. Olisipa ollut edes jokukaan, jolle hän olisi saanut puhua, mutta hänen sisarensakin, jonka kanssa hän aina oli ollut kirjeenvaihdossa ja joka kirjeissään näytti hänen mielipiteensä hyväksyvän ja eilen oli ollut hänen puolellaan, hänkin näytti nyt olevan häntä vastaan, olevan onnellinen ja tyytyväinen suruttoman sulhasensa rinnalla. Nuoret, joiden seurassa hän ennen oli ollut ylimmäisenä, olivat niinkuin häntä ei olisi ollut olemassakaan. Morsiusneidit söivät eri huoneessaan päivällistä, sulhaspoikien kanssa, nauroivat ja iloitsivat, mutta kun hän kulki huoneen läpi, vaikenivat he kuin yhteisestä sopimuksesta, katsoivat häneen kuin kummitukseen ja kuuluivat sitten hänen mentyään kuiskuttelevan jotakin hänestä. Herrain puolella oltiin rohkeampia, siellä eivät vaienneet hänen tultuaan. Päinvastoin näytti siltä kuin olisivat hänen uhallaan äänensä korottaneet, hänen uhallaan lasejaan kilistäneet ja typeriä sukkeluuksiaan ladelleet.

Vaivautuneena pakeni hän puutarhaan ja istuutui suuren pihlajan alle nurmipenkille. Sekin muistutti häntä niin elävästi entisistä hauskoista ja huolettomista ajoista, kun hän nuorena ylioppilaana oli ja eli täällä mukavassa kodissaan kaikkien ihaillemana ja hellittelemänä. Kaipasiko hän niitä aikoja? Tahtoiko hän nauttia tämän kotonsa etuja, puuttuiko häneltä uskallusta uhrata kaikki uskonsa ja vakaumuksensa alttarille? Ei, hän—ja hän koetti vakuuttaa itselleen, että se vain oli kiusaaja, viettelijä, joka taas nosti päätään ja tahtoi saada hänet solmimaan rauhaa maailman kanssa. Hänen velvollisuutensa oli olla sodassa sen kanssa. Eikö ole halveksittavaa, että minä näin vaikenen ja vetäydyn pois silloin, kun pitäisi puhua? Eikö ole raukkamaista, etten loukkaamisen pelosta tahdo heidän ilojaan häiritä? Siinä täytyy syntyä melua ja meteliä, missä evankeliumia julistetaan, oli sanonut Lutherus. Jos apostolit olisivat olleet uneliaita ja velttoja, miten olisi Jumalan valtakunnan käynyt? Eikö Vapahtajakin puhdistanut temppeleitä ruuskalla, ja eikö hän sanonut äidilleen: »Vaimo, mitä minun on sinun kanssasi!» Ja mitä vaikuttaa väistyminen ja myönnetykset? Enkö ole minä heille kirjoittanut ja puhunut nöyrästi ja rukoilevasti, mitä on se auttanut?

Ja juuri kuin vastaukseksi siihen helähti katrillin sävel suurelta pihamaalta ja toinen pirtin puolelta.

Hän hypähti pystyyn, hän oli kuulevinaan voimakkaan äänen sisässään huutavan: »Sinun täytyy se estää!»—ja hän kiiruhti esiin.

Katrilli oli juuri alkanut ja parit asettuneet vastapäätä toisiaan keskelle pihamaata. Ensimmäisinä olivat lähteneet liikkeelle ruustinna sulhasen, erään apulaispapin, kanssa ja morsian vanhimman veljensä viemänä. Silloin syöksyi hän esiin puutarhan portista, työntäytyi läpi tanssijain ympärille muodostuneen kehän ja ohitse isästään, joka rappusten luona seisoen heilutti päätä tanssin tahdissa, meni suoraa päätä äitinsä ja hänen tanssittajansa eteen, tarttui heitä kumpaakin käsipuoleen ja huudahti läpitunkevalla, itkuun värähtelevällä äänellä: —»Lakakaa, onnettomat, lakakaa! Tämä on kauheaa, tämä on surkeaa! Ettekö huomaa, että olette pahennukseksi sekä itsellenne että muille! Ettekö ymmärrä, että menette suoraa päätä kadotukseen ja viette muitakin muassanne!»

Soitto taukosi, tanssi lakkasi, hääväkeä juoksi esiin. Ruustinna ja sulhanen seisoivat sanattomina hänen edessään. Apulainen tointui ensiksi, tarttui nuorta miestä kainaloon, ja aikoen viedä hänet pois, virkkoi ivallisesti: »Jos tämä vie sinut kadotukseen, niin on parasta, että pysyt poissa täältä.»

—Minä menen käskemättä! ja hän riuhtaisi itsensä irti, juoksi äitinsä luo ja lankesi hänen kaulaansa:

—Anna anteeksi, äiti, mutta minä en voinut muuta! Ja nähdessään sisarensa horjuvan tanssittajansa käsissä, riensi hän hänen syliinsä:

—Älä suutu minuun! Älä suutu!... minun täytyi puhua!—Ja he kaikki kolme purskahtivat äänekkääseen itkuun.

Ei kukaan ollut ennättänyt liikahtaa paikaltaan, ennenkuin se oli tapahtunut. Häpeissään ja hämmennyksissään alkoivat vieraat jo vetäytyä pois, kun rovasti astui esiin:

—Mitä ilveilyä tämä on?... Hän on menettänyt järkensä... Vieraat ovat hyvät ja antavat anteeksi ... soittakaa siellä! Kuka on käskenyt teidän lopettaa?

Soittajat puhalsivat kiireissään pari epäsointuvaa, korvia särkevää säveltä...

—Vaietkaa, vaietkaa! huusi yht'äkkiä morsian. Veljeni on oikeassa ... minä en tahdo tanssia ... isä, käske heidän lopettaa!

—Sinä tahdot sen! Sinä ymmärrät minut! huusi nuori pappi ihastuksissaan. Sano se vielä kerran, sano äidillesi, isällesi ja kaikille näille! Sano, pelasta heidät helvetistä ja iankaikkisesta kadotuksesta!

—Minä olen itse kadotettu!—ja sydäntä vihlaisevasti kirkaisten syöksyi morsian pois hääjoukon keskestä, heittäen kruunun kauaksi luotaan ja repien huntua irti päälaeltaan.

—Hän on pelastettu! huusi hänen veljensä riemuiten. Herra on antanut palvelijansa puhua!—Tyyntykää siellä, lakakaa huutamasta ja voitottelemasta. Isä, kuule minua!... äiti, älä mene!

Hänen äänensä kuului yht'äkkiä niin vaativalta, ja hänen ryhtinsä oli niin käskevä, kun hän kääntyi väkijoukkoon päin, ettei kukaan osannut poistua. Kuului ääniä: »Se on hävytöntä ... hän on hullu ... tämä on julkealta hävyttömyyttä», ja jotkut koettivat hajoittaa kehää ja estää muita siihen liittymästä. Mutta toiset huusivat: »Antaa hänen puhua!» ja pian oli koko piha täynnä väkeä, kun talonpoikia tunki esiin pirtin puolelta ja kuokkavieraat juoksivat portin takaa.

—Anna minulle anteeksi, isä, että olen pitojasi häirinnyt, alkoi hän. Älä itke minun tähteni, äitini, sillä sinä olet kerran vielä iloitseva siitä, mitä nyt on tapahtunut. Älkää olko pahoillanne te muutkaan, jotka hetkeksi olette saaneet iloistanne lakata. Minä en aio kauan teitä pidättää, mutta kuulkaa minua kuitenkin hetkinen. Minä en tahdo tuomita teitä, sillä tuomio on Herran. Te elätte niinkuin ymmärrätte, teette niinkuin taidatte, sillä mielenne on pimitetty ja omatuntonne paatunut, eikä Herra ole teitä vielä herättänyt. Mutta minä tiedän sen, ja minä tahdon sen teille julistaa, että elämänne on Hänelle kauhistus. Te ette tunne Häntä, vaikka hän on kuolemattomat sielunne verellään lunastanut. Te, jotka hallitaan ylöllisyydeltä, ylönsoimiselta ja ylönjuomiselta, teille on Hän halpa ja mitätön. Ruoka ja juoma on teille kalliimpi kuin taivas ja taivaan ilo. Maailman seurat, sen leikit, hypyt, soitot ja koreus ovat teille makeammat kuin kanssakäyminen enkelein kanssa ja autuaiden laulut, riemu ja kruunut. Teidän janonne maailman hekkuman perään on niin suuri, ettei helvetin pelko ja tulikivijärven kauhistus vaivaa teitä niin paljon kuin maailman hekkuman ja huvituksien kaipaus. Eivät maalliset vahinkonne, ei sielunne ja ruumiinne turmio, ei ymmärryksenne tylsyminen, ei tautinne ja vaivanne taida teitä seisauttaa. Kussa tavaranne on, siellä on sydämenne. Sitä todistaa puheenne ja tekonne, jotka eivät anna teille aikaa valmistamaan itseänne Jeesuksen tulolle. Ette, heräämättömät ihmisparat, tunne Häntä, ette muista Häntä kestäpyötiä piirittäessänne, maljoja kilistäessänne, tanssin pyörteissä kiitäessänne. Siinä seisotte te, haudan partaalla kulkevat vanhukset, siinä nuorukaiset ja neidot, seisotte suruttomina tulivuoren juurella ettekä ajattele, että Hän voi tulla tuomiolle silloin, kun ette sitä

aavista, että maa millä hetkellä hyvänsä voi revetä jalkojenne alla, kun ukkonen ylhäältä jymähtää, ja te vaipua avattuun helvettiin, jossa on oleva itku ja hammasten kiristys. Teidän elämänne on Herralle kauhistus! Eikö ole surkeaa, että Jeesus tulee omillensa ja ei Hänen omansa ota Häntä vastaan. Mutta nyt on aika nousta! sanoo pyhä Paavali. Herätkää tänä päivänä, joka voi olla teidän kaikkein viimeinen! Älkää antako Hänen tulemisensa hukkaan mennä! Heittäkää pois synti, syntiset leikit, soitot, tanssit ja muut huvit! Tutkikaa sanaa, rukoilkaa, että Jeesus yksinään tulisi teille kaikeksi kaikessa! Amen!—Rukoilkaamme!

Hän polvistui ja piti palavan rukouksen kaikkien edestä. Hän rukoili anteeksi isälleen, äidilleen, sisarelleen ja ennen kaikkea itselleen, joka ehkä oli tehnyt sopimattomasti, mutta ei hän ollut voinut muuta, sillä se oli tapahtunut Hänen käskystään ja Hänen kunniaukseen.

Tuskin oli hän lopettanut, kun joku vaimo taampana aloitti virren:

»Sun haltuus, rakas isäni, ma aina annan itseni.»

Väkijoukko oli ensin seisonut epäröivänä hänen ympärillään. Ne katselivat toisiinsa ja koettivat nähdä, mitä rovasti tekisi ja keskeyttäisikö hän; mutta isä ei saanut sanaa suustaan poikansa puhuessa ja vetäytyi hiljalleen syrjään ja poistui. Vähitellen tulivat kuulijat liikutetuiksi, miesten kasvat värähtelivät, ja naiset alkoivat nyhyttää. Talonpojat seisoivat totisina ja herrat hajamielisinä. Kun hän tuli rukoukseen, lankesi rahvas polvilleen puhujan mukana ja herrat paljastivat päänsä vasten tahtoaankin.

Katrillirintama, joka saarnan aikana oli pysynyt melkein rikkomattomana, alkoi hajota. Sulhaspojat vetäytyivät pois toinen toisensa jälkeen ja jättivät neitosensa. Mekin olimme aivan hämmennyksissämme siitä, mitä oli tapahtunut, ja niinkuin avuttomat lampaat rajuilman lähestyessä vetäydymme me yhteen valkeaan ryhmään, ja rukouksen loputtua itkimme me kaikki yhteen ääneen.

Virsi oli tuskin aloitettu, kun koko hääväki suurella pihalla, rappusilla, aitovarsilla ja aitain takana, ihan kuin odotettuaan päästäkseen mielipidettään ilmaisemaan, yhtyi siihen kuin yhdestä suusta ja kaiutti ilmoille veisuun, niin voimakkaan, etten ole kirkossakaan kuullut sen vertaista.

Hän oli noussut ylös ja seisoi siinä veisuuta kuunnellen, paljain päin, tuulen heiluttaessa hänen kiharoitaan. Äskeinen ankara, rankaiseva ilme hänen kasvoillaan oli kadonnut, hän tuijotti surumielisen näköisenä eteensä, ja kun virsi oli lopussa, virkkoi hän alakuloisesti meihin morsiusneitosiin kääntyneenä:

—Nyt saatte jatkaa ... minä olen tehnyt tehtäväni...

Mutta silloin juoksi yksi nuorista neitosista hänen eteensä, repäisi pitsit ja kukkaset rinnastaan ja huusi:

—Sinä et saa mennä ... sinä et saa meitä jättää...

Ja pian me olimme kaikki hänen ympärillään, tartuimme hänen käsiinsä ja kauhtanaansa, samalla kun koristemme lentelivät ympäri pihamaata.

Häät lopuivat siihen, eikä kenenkään tehnyt mieli enää jatkaa aloitettuja iloja. Lähiseudun vieraat heittivät hyvästinsä, ja toiset menivät ilman hyvästiä. Kaukaisemmat kokoontuivat hajanaisiin ryhmiin ja keskustelivat hiljaisella äänellä siitä, mitä oli tapahtunut. Turhaan koettivat nuoremmat herrat tekeytyä huolettomiksi ja välinpitämättömiksi. Rovasti oli vetäytynyt kamariinsa ja käskenyt ilmoittaa, että hän voi pahoin. Morsian houraili, hänen äitinsä istui hänen vuoteensa vieressä, ja sulhanen kulki totisena, hätäisenä ja levottomana huoneesta huoneeseen.

Nuori pappi jäi vielä seuraavaksikin päiväksi häätaloon. Me nuoret neidot istuimme kuin opetuslapset hänen jalkainsa juuressa ja kuuntelimme häntä. Hän puhui nyt hellästi ja availi lempeällä kädellä meille uusia näköaloja, antoi meille uudet mielipiteet ja kumosi vanhat, muuttaen muutamassa päivässä koko entisen elämämme suunnan. Murrettuina ja omantuntomme rankaisemina palasimme me kukin kotiimme, tehdäksemme parannusta ja toisella tavoin elääksemme.

Rovastiin oli tämä tapaus koskenut kipeästi. Hän ei näyttäytynyt pojalleen eikä sallinut hänen tulla hyvästilleenkään. Vasta kuolinvuoteellaan kutsui hän hänet luokseen. Me matkustimme silloin yhdessä sinne—pikku poikamme kanssa—ja he erosivat toisistaan sovinnossa ja ilman katkeruutta.

PYHIINVAELLUS.

Jo vuosia ennen kuin se toteutui, oli matkaa alettu tuumia.

Kirjeitä, joita siihen aikaan ei pantu postiin, vaikka se olisi kulkenutkin, mikä ei suinkaan kaikin paikoin tapahtunut, oli lähetetty useampiakin matkustavaisten mukana. Niiden avulla oli vähitellen saatu päätetyksi, että täti Amanda tänä kesänä heinänteon aikana, jolloin hevonen parhaiten joutaa, tulee meille puolikkydillä ja meiltä sitten täti Kristiinan kanssa, joka äitini kuoltua oli meillä taloudenhoitajana, jatkaa matkaa meidän hevosella Pyhäjärvelle.

Se oli juhlahetki kaikille meille lapsille, kun täti Amanda saapui. Hän toi lahjoja, ja hänen eväänsä olivat laatujaan ensimmäisiä: lettuja, Karjalan piirakoita, pannurieskoja y.m.s. Mutta minulle oli se suurempi juhlahetki kuin kenellekään muulle, sillä minä pääsin heidän kuskikseen, sain ajaa hevosta, hoitaa sitä ja olla aikamiehenä.

Oli siinä ollut monet vastukset voitettavana, ennenkuin retki saatiin lopullisesti päätetyksi ja päästiin taipaleelle. Paitsi »luonnollisia» esteitä, s.o. niitä, jotka syntyvät siitä, kuka hoitaa taloutta, kuka pitää huolta lapsista j.n.e.—jotka kuitenkin saatiin kaikki tavalla taikka toisella voitetuiksi—oli vielä suurinna se, että täti Amandan mies, pappi hänkin, oli periaatteessa tällaisia retkiä vastaan. Hänen tietääkseen ei Pyhäjärven pastori, vaikka olikin kuuluisa herännyt pappi, ollut sen etevämpi kuin muutkaan papit, ei ainakaan siihen määrin, että häntä puhutellakseen olisi kannattanut tehdä kolmenkymmenen penikulman matkaa kesähelteessä ja lyövyttää hevoset ja ravistuttaa kärryt.

—»Ihmisviisaus on ihmisviisautta, ja jolla on ymmärrystä, hän voi ottaa sanastakin selvän.»—»Saattaahan olla niinkin, mutta ehkä minulla ei ole sitä ymmärrystä.»—»Jos ei ole, niin et sitä saa maiden ja merienkään takaa.»

Niin oli sanonut täti Amandan mies, ja samoja väitteitä tehtiin meilläkin, tehtiin vielä vähän ennen lähtöä. Hevonen oli vielä valjastamatta, ja minä vapisin pelosta, ettei matkasta ehkä mitään tulekaan.

Mutta tulihan siitä sentään, vaikka lähtö olikin kankeaa ja vaikka sitä hankittiin kuin salaa: lapset laitettiin piikain kanssa marjaan, hevonen valjastettiin takapihalla ja kärryihin noustiin vasta kujan päässä maantiellä.

Olin liian vähäinen ymmärtääkseni jo silloin, mikä oli tämän vaikeasti toimeensaattavan matkan oikea tarkoitus. Sen vain käsitin heidän puheistaan, joita heidän jalkainsa juuressa pienellä jakkaralla istuessani sain tarpeekseni kuunnella, että Pyhäjärven pastori ja hänen rouvansa, täti Augusta, olivat heidän nuoruuden ystäviään ja että tädeillä oli jotakin hyvin tärkeätä puhuttavaa, jota eivät voineet puhua kenenkään muun kanssa kuin sen, jonka luo mentiin. Kuulin myöskin heidän usein puhelevan siitä suuresta muutoksesta, joka heissä oli tapahtunut heidän nuoruutensa aikana ja että se oli tapahtunut sen johdosta, mitä pastori oli heille saarnannut eräissä häissä, joissa he olivat tanssineet ja olleet hyvin koreihin vaatteisiin puetut.

Kaikki vastusten tuottamat ikävyydet oli kuitenkin unohdettu samassa, kun vihdoinkin oli päästy kärryihin nousemaan ja alettiin hiljalleen ajaa tietä pitkin pohjoiseen päin.

Hyvän mielen synnyttämä hellyys suunnattiin minuun ja hevoseen. Minä sain syödä nisuja ja piparkakkuja niin paljon kuin jaksoin, ja ruuna sai levätä joka mäen alla, ja palkkioksi vaivoistaan sai se suurempien törmien päälle päästyään palasensa sekin. Ei pidetty kiirettä ja viivytettiin tuntikausia syöttöpaikoissa, jotka kaikki olivat heränneitä taloja ja joissa kaikissa asui tuttavita niiltä ajoilta, jolloin tädit, jotka molemmat olivat kotoisin Pohjanmaalta, olivat näitä taipaleita nuoruudessaan matkustelleet. Kuta lähemmä määräpaikkaa tultiin, sitä tiheämmin poikettiin syöttämään ja sitä aikaisemmin asetuttiin yöksi lukemaan, veisaamaan ja puhelemaan.

Kaikkien puheiden aineena oli Pyhäjärven pastori. Kyseltiin ja kerrottiin, milloin oli häntä tavattu, mitä hän oli puhunut ja miten sille ja sille vastannut. Ja jokaiselle hän oli osannut antaa oikean neuvonsa, sanoa sanan, jota kun tutki ja mietti, niin se oli sattunut kuin naulalleen. Joka paikasta lähetettiin hänelle terveisiä ja käskettiin pyytämään, ettei millään muotoa saisi sivu ajaa, jos sattui etelään päin tätä tietä ajamaan.—»Se on lapsillekin hyvin ystävällinen», sanoivat he minulle, »eikä sinulle siellä perillä tule ollenkaan ikävä. Onko sinulla jo ollut ikävä kotiin?»—»Ei toki ollenkaan.»—»Kohta loppuukin matka. Huomenna näillä ajoilla ollaan jo perillä.» Eilen oli sanottu: »ylihuomenna näillä ajoilla», sanottu omituisella haikean mielen hartaudella.

Viimeinen syöttöpaikka oli vain penikulman matkan päässä määräpaikasta. Siellä saatiin varmasti tietää, että pastori oli kotona, ja siellä puhdistauttiin kaikista matkan pölyistä. Vaatteet muutettiin, kärryt siivottiin, hevonen suittiin, ja tädit sitoivat uusien huiviensa päälle valkeat nenäliinat.

Pyhjärven pappilasta oli matkan edistyessä puhuttu yhtä paljon kuin sen asukkaistakin. Se oli mielikuvituksessani kasvamistaan kasvanut niin, että minä jo kuvailin rakennusta vähintäänkin kaksikerroksiseksi ja kirkonkylää pieneksi kaupungiksi. Mutta ihmeekseni eivät metsät näyttäneet rupeavan aukeamaankaan. Ei ollut enää virstaakaan jäljellä, ja vielä oltiin kuin sydänmaassa. Yht'äkkiä tultiin maantieportille,— »Nyt ollaan pappilan maalla!» huudahtivat tädit yhteen ääneen. Ja vielä suuremmalla hartaudella huudahtivat he kohta sen jälkeen: »Tuolla on kirkko ja tuolla pappila!» Kirkko oli minusta pieni ja vähäpätöinen meidän kirkkomme rinnalla, ja pappilaa, joka oli joen rannalla matalan koivikon sisässä, ei mielestäni kannattanut verratakaan meidän pappilaamme. Mutta täteihini ne vaikuttivat valtavasti, he olivat melkein hätäyksissään, ja heidän kätensä vapisivat liikutuksesta, kun pysähdyttiin portille ja laskeuttiin alas kärryistä.

Ja kun sieltä juoksi heitä vastaan pieni, ystävällinen rouva, joka lensi heidän syliinsä, ensin toisen ja sitten toisen, ja lopuksi teivi heitä kumpaakin toista toisella kädellä, niin he purskahtivat ilosta vuoroin itkemään, vuoroin nauramaan. Minä olin aivan unohdettu ja odotin siinä, suitsia hevosen suusta päästellen, mitä minun sitten pitäisi tekemän.

—Avatkaahan toki portti, että pääsee hevonen pihaan! virkkoi silloin joku rappusilta.

He eivät olleet huomanneet pastoria, jota nyt kiiruhtivat tervehtimään, ja tulivat sitten kaikki porttia avaamaan ja hevosta riisumaan. Mutta hän komensi heidät huoneeseen ja sanoi:—»Kyllä me tämän nuoren miehen kanssa itsekin hevosemme hoidamme.»

Minä tarkastelin häntä uteliaalla silmällä, tuota miestä, josta olin kuullut niin paljon puhuttavan ja joka oli sellainen, että sitä, mitä tädeillä oli hänelle puhuttavana, ei voinut kenellekään muulle puhua. Hän saavutti heti kohta suosioni. Hän oli pitkävärtaloine, suurisilmäinen ja harmaatukkainen mies, jalassa lapikkaat ja yllä sarkanuttu. Hän sanoi minua reippaaksi pojaksi ja lähetti minut tallin ylisille heiniä heittämään, sill'aikaa kun hän itse laittoi apetta. Ja sitten me yhteisin voimin vedimme kärryt liiteriin, ja hän kysyi leikkillisesti, tahtoiko kyytipoika mennä pirtin puolelle vai jokohan mentäisiin tästä herrasovesta. Minä kun en osannut vastata ja minua kun vain nauratti, sanoi hän:—»No, tulehan nyt sitten tästä herrasovesta.»

Vasta huoneeseen tultuaan hän meitä kaikkia oikein tervehtimällä tervehti. Hän tarttui tätejä kumpaakin käteen, piti niistä kauan kiinni ja sanoi sydämestään iloitsevansa, että he kuitenkin olivat tulleet. Oli lohdullista nähdä, että oli vielä vanhoja, uskollisia ystäviä, jotka häntäkin muistavat täällä sydänmaassa ja muistuttavat entisistä, ihanista ajoista.

Ja siitä alkoi niiden vanhain aikain muistelu. Hän istutti heidät sohvaan ja istui itse keinutuoliin. Täten piti kummankin kertoa oloistaan ja elannoistaan, ja sen he tekivät onnesta ja mielihyvystä säteilevin silmin, aina lopettaen puheensa siihen, että »tottapa se on ollut hyväksi sekin vastoinkäyminen ja tottapa Herra tietää, mitä teitä hän meitä kuljettaa.»

Kun he olivat puhuneet, alkoi hän. Se oli jumalansanaa, enkä minä siitä paljon käsittänyt. Mutta vaikken isosti ymmärtänytkään, ei minun kuitenkaan tullut ikävä istua tuolillani ovensuussa, eikä minulla ollut halua lähteä pois niinkuin kotona, kun meitä pakotettiin saarnan lukua sunnuntaisin kuuntelemaan. Kai siihen vaikutti hänen puhutapansa. Se oli vilkasta ja eloisaa ja niin kansantajuista ja selvää, että silloin tällöin tarttui lauseita lapsenkin mieleen.

—»Ei sitä pisimpiä ja vaikeimpia taipalia ajeta juhlaivaljailla, ei suurilla komeilla syöttiläillä eikä ylpeillä vaunuilla», sanoi hän muutamakseenkin. »Ne ovat raskaita suurissa törmissä, joita tie taivaan valtakuntaankin on täynnä, ja pian hevoset hengästyvät tai valjaat särkyvät, ja täytyy kääntyä takaisin. Vaan valjasta sinä sitkeä työhevonen, joka on kaikki kovat kokenut, yksinkertaisten rattaittesi eteen, aja sillä hiljaista, mutta uupumatonta kulkua, niin perille tulet ja sijasi sinua siellä odottaa.» Täten huulet hymähtelivät, ja he käsittivät sen kuin heille itselleen sanotuksi. Monella muulla samanlaisella esimerkillä hän puhui, antoi heille uskallusta ja rohkeutta toivomaan ja tyytymään, ja se oli kai se, joka oli tehnyt, että he, samoin kuin niin monet muutkin »hiljaiset», olivat häneen niin ihastuneet ja hakivat hänet käsiinsä hankalimpienkin matkojen takaa.

Olin minäkin häneen ihastunut, vaikka omista syistäni. Sillä silloin, kun hän ei istunut täten kanssa, oli hän minulla leikkiverina. Me laittelimme kaarnaveneitä koskeen, joka juoksi pappilan alaitse, kävimme aina aamuisin kokemassa lohivapaa, ja minäkin sain haavia, ruokimme yhdessä hevosta ja haastelimme siitä. Sunnuntaina vei hän minut kirkkoon, sanoi minua »pikku apulaisekseen», ja kun papinkelloja soitettiin, sanoi hän niitä soitettavan minullekin. Sakastissa näytteli hän minulle sitten kirkon kalleudet ja lupasi minun mennä papin penkkiin istumaan, joka oli kuorissa muista penkeistä erillään. Siitä minä katselin kirkkoa ja ihmisiä. Ihmiset olivat melkein kaikki körtteihin puettuja, eikä näkynyt yhtään koreata huivia naisten puolella. Saarnan aikaan istuivat ne hiljaa ja liikkumatta ja kuuntelivat hartaalla huomaavaisuudella. Hän ei saarnannut, vaan puhui, puhui kirkossa niinkuin kotonaankin. Uupumatta jaksoin minä kuunnella häntä loppuun saakka. Ja yhdessä me taas astelimme

kirkosta pappilaan.

Illalla oli seurat ja paljon kansaa koolla. Kun olivat muutamia virsiä veisanneet, meni pastori pirttiin postilla kainalossa ja luki ensin ja selitti sitten. Tädit istuivat hänen oikealla kädellään suuren pöydän takana. Juoksenneltuani jonkin aikaa kosken rannalla, menin minäkin ovensuuhun istumaan. Hän oli juuri loppurukousta pitämässä, ja kaikki istuivat pää käsien varaan painettuina.—»Rukoilkaamme niidenkin puolesta, jotka pitkään matkain takaa ovat saapuneet meitä tervehtimään, vahvistumaan uskossansa ja meitä muitakin vahvistamaan meidän uskossamme. Suokoon Kaikkivaltias Herra, etteivät he antaisi tilyn maailman itseänsä masentaa, vaan kärsivällisyydellä odottaisivat sen päivän valkenemista, joka on Hänen tulemisensa päivä. Ja lopuksi rukoilkaamme lastenkin puolesta, että he kaiken elinaikansa saisivat lapsellisen mielensä säilyttää ja Herran valtakunnan laajentamiseksi aikanansa vaikuttaa.»

Useat itkivät, ja minullekin tuli, niinkuin olisi tullut sääli itseäni, tätejä ja koko maailmaa, ja minäkin itkin.

Huomenna oli lähdön päivä, ja minun ikäväni oli yhtä haikea kuin tätienkin. Itkettynein silmin istuimme varhaisen aamiaispöydän ääressä, pastorikin oli totinen ja liikutetun näköinen, eikä kukaan osannut virkkaa sanaakaan. Kun hyvästit oli heitetty ja tädit kääntyivät pois päin kyyneliään kuivatakseen, virkkoi pastori taputtaen heidän vavahtelevia hartioitaan: »Elämä on pimeyden laakso, kaikki vaellamme me täällä sen läpi yhtä sokeina ja tietämättöminä, mutta kukkuloilla paistaa Herran päivä, ja sinne on Hän meidät kerran johdettava. Näkemiin asti, jos on Hänen tahtonsa, että me siellä toisemme tavoitamme.»

Hän valjasti itse meidän hevosemme, auttoi tätejä rattaille, nosti minut heidän syliinsä ja antoi minulle ohjokset sanoen: »Pidä, lapsi, sinäkin Herra edessäsi ja anna Hänen kasvattaa omatuntosi niin herkäksi, että pahateko tuntuu siinä niinkuin rikka silmässäsi.»

Hitaasti ja vastenmielisesti lähti hevonen liikkeelle. Sillä oli ollut hyvät päivänsä silläkin. Vitkalleen alettiin pitkä paluumatka. Eikä ollut kellään halua sananvaihtoon. Jälkeenpäin on täti Kristiina kertonut, että hänestä niinä päivinä, kun pyrittiin pois päin Pyhäjärven pappilasta, tuntui siltä, kuin hän olisi joka virstalla painautunut yhä synkkenevään korpeen, jonne muistot siitä, mitä oli puhuttu ja saatu kuulla, soivat hänen mielessään kuin yhä heikkenevät äänet asutuilta mailta ja viimein ikäänkuin kokonaan vaikenivat. Alkumatkasta, kun ensimmäinen raskasmielisyyks oli hiukan keventynyt, he muistelivat pastorin sanoja sekä keskenään että varsinkin syöttöpaikoissa. Mutta kuta lähemmä kotipuolta tultiin, sitä harvemmassa oli heränneitä taloja, ja sitä suruttomampia ja välinpitämättömpiä olivat ihmiset. Ja kun oli tultu meille kotiin ja täti Amandasta oli erottava, ei ollut ainoatakaan toveria eikä ystävää, ja niin oli, kuin olisi Jumalakin hylännyt.

Täti Amandassa, kun hän meiltä sitten lähti, oli minunkin nähdäkseni sitä surua, joka sanatonta ollen on vanhemmille ihmisille niin ylen raskasta kantaa. He antoivat hänen hevosensa, joka oli huonokuntoinen vuokrahevonen, lähteä edeltäpäin ajamaan ja kävelivät itse pitkän matkaa sen jäljessä maantietä myöten saadakseen vielä vähän aikaa olla toistensa seurassa. Vasta myöhään illalla palasi täti Kristiina kotiin ja ryhtyi äänetönnä raskaisiin tehtäviinsä.

Mutta muutamien päivien kuluttua näytti hän muistavan, että olinhan minäkin ollut tuolla ikimuistettavalla retkellä. Olinhan minä nähnyt Pyhäjärven pastorin ja kuullut hänen puhuvan. Hän alkoi kysellä minulta, muistinko sitä ja sitä sanaa, ja kun minä muistin sen ja muistin lisääkin, tuli meillä useinkin puhe noista kaukaisista ystävistämme. Me muistelimme matkaamme, perillä oloamme, kumpikin omalta kannaltamme niistä iloiten. Jonkinlainen ystävyys syntyi siitä välillemme, meillä oli salaisuuksia, joista eivät muut tienneet eivätkä päässeet osallisiksi. Ja yhteisistä muistoistamme syntyi yhteisiä toiveita, toiveita siitä, että jos eletään, niin ensi kesänä tehdään samanlainen retki uudelleen.

Muistot hälvenivät kuitenkin minun puoleltani pian, eivätkä toiveetkaan toteutuneet. Minä jouduin kouluun, sitten muutimme pois toiseen pitäjään ja täti jäi asumaan pieneen kamariinsa kirkonkylässä, jäi tuollaiseksi yksinäiseksi »vanhaksi heränneeksi», joita vielä tapaa siellä täällä niinkuin korpeen eksyneitä lampaita ja jotka eivät usia paimenia heidän äänestään tunne.

USKONTUNNUSTUS.

Vanha, herännyt pappi kertoi minulle kerran, ajaessamme yksinäistä taivalta ja keskustellessamme herätyksen ajoista:

Koska nyt kerran on tullut puheeksi nämä asiat, sanoi hän, niin kerron sinulle, miten se minussa alkoi.

Se alkoi, omituista ajatella, valheella.

Minä olen heränneestä kodista niinkuin sinäkin. Meidän talossamme harjoitettiin sanaa sekä sunnuntaisin että välistä viikollakin, kun sattui tulemaan ystäviä, ja koetettiin elääkin sen mukaan kuin opetettiin. Oppi ei ollut kuitenkaan minuun tarttunut. Ehkä siihen osaksi oli syynä se, että meihin lapsiin vähän liiaksi aikaisin koetettiin istuttaa asioita, joita emme jaksaneet käsittää. Meiltä kiellettiin usein pienet ilomme ja meidät haettiin pois pihalta kuumaan tupaan lukua ja veisuuta kuuntelemaan. Mutta pääsyy oli kai siinä, että minä kouluun tultuani ja varsinkin ylioppilaaksi päästyäni irtauduin entisestä ja pääsin kiinni uuteen. Uusi oli samaa uskottomuutta ja vapaata ajattelemista, jota se niin usein on. Minusta tuli ensin epäilijä, sitten kieltäjä. Epäilin kaikkea, mikä ei ollut »järjellistä», en uskonut raamatuita, en sakramenteja, en elämää kuoleman jälkeen, en Jumalan poikaa enkä oikein Jumalaakaan, vaikken siitä kuitenkaan ollut oikein selvillä. Koetin laatia hänestä sellaisen välimuodon, joka, joskin hän on olemassa, on niin kaukana, että häntä ei ainakaan minulle ole olemassa.

Siihen aikaan oli lasten ja vanhempain väli sellainen, etten minä ylioppilaaksi tultuani voinut lausua heille omia mielipiteitäni tällaisista asioista. Mutta vaikka niistä ei puhuttu, tulivat ne kuitenkin näkyviin. Enhän minä kesällä kotona ollessani käynyt kirkossa, en mennyt muiden kanssa ehtoolliselle enkä lukenut papiksi, vaan tutkin filosofiaa. Asemani oli ikävä, en voinut olla suora, minun täytyi pitää vakaumukseni ominani, ja se ei ole helppo asia sillä iällä. Ne tahtoisi huutaa maailmalle, taistella niiden puolesta ja voittaa muitakin puolelleen. Mutta siitä esti minut se suru, johon olisin vanhempani saattanut. Isä olisi ehkä voinut käsittää minut, ja sen hän osaksi kai tekikin, koska ei milloinkaan moittinut minua lukujeni suunnasta, vaikkeivät ne hänelle nähtävästi kuitenkaan olleet mieleen. Mutta äitini olisi varmaan tullut onnettomimmaksi ihmiseksi maailmassa, jos olisin hänelle itseni paljastanut. Filosofia oli jo semmoisenaan siihen aikaan kaikkien heränneiden kauhistus. »Sinä filosoofi! sinä antikristus!» olivat yhdenmukaisia käsitteitä. Mutta hän tuskin tiesikään, että olin filosoofi. Sen hän kuitenkin näki, että olin »suruton» ja »maailmallismielinen», mutta toivoi sentään, että muuttuisin. Ei hän kuitenkaan sitä aavistanut, että olin »jumalatonkin».

Kuinka lienee kuitenkin käynyt niin, että hän alkoi sitä epäillä. Enhän ollut kylässä mielipiteitäni salannut, ne tuotiin sieltä hänen korviinsa ja tuotiin sillä loukkaavalla lisäyksellä, että semmoisia ne ovat ne heränneiden lapset.

Sain tietää sen vasta kauan sen jälkeen, kun se oli tapahtunut. En ollut mennyt kesäksi kotiini kauas Pohjanmaalle, vaan jäänyt tutkintolukujani varten saaristoon. Kirjeitä sain vain silloin tällöin. Ne olivat surumielisiä ja alkoivat ja loppuivat tavallisilla muistutuksilla elämään niin, ettei tarvitsisi kuoleman jälkeen katua. »Miten lienee sinunkin asiasi, tulletko koskaan ajatelleeksi, mitä rauhaasi tulee» j.n.e. Mutta sitten saan loppupuolella kesää isältä lyhyen kirjeen, jossa hän ilmoittaa, että äiti on sairastunut, että hän taitaa pian muuttaa parempaan elämään ja että hän tahtoisi heittää minullekin jäähyväisensä.

Ihminen on itsekäs, ja ensimmäinen tunteeni oli pieni tyytymättömyys siitä, että täytyi keskeyttää lukuni ja lähteä koluuttamaan kauas Pohjois-Suomeen hauska meren saaristosta. Mitä hyötyä siitä sitä paitsi olisi, jos menisin? Joka kuolee, se kuolee. Jäähyväisten heitto kuolevalle on sellaista »vanhaa» hentomielisyyttä. Mutta kun mietin yön, päätin kuitenkin aamulla lähteä.

Kun tulin kotiini, oli äitini vielä elossa. Hän makasi ja odotti minua. Sairas hän oli kovasti, mutta kuitenkin täydessä tunnossaan.

—Tulithan sinä, sanoi hän heikolla äänellä. Sitten ei hän virkkanut mitään, katseli vain minua tarkkaavasti, kuume silmissään. Istuin äänetönnä ja nolona hänen vuoteensa vieressä. Näkyi, että hänellä oli jotakin sanottavaa, jota hän ei tahtonut saada esille.

—Oletteko te hyvin sairastunut? kysyin viimein.

—Olenhan minä, sanoi hän. Enkö tuota kuollekin tähän tautiini. Joudanhan minä täältä jo pois. Mutta miten lienevät sinun asiasi ... ja hänen huulensa ja leukansa värähtelivät itkun oireissa.

—Älkää te nyt, äiti, minun tähteni surko, kyllähän minä aina ... ja ehkä tekin vielä paranette.

—En minä enää ... mutta jos sinä kerran kuolet, kuinka sinun sitten käy? sai hän sanotuksi suurella ponnistuksella.

—Eihän sitä kukaan tiedä, vastasin minä vältellen.

—Mutta sinä et usko, että on Jumala?

En virkkanut mitään enkä voinut katsoa häntä silmiin.

—Ne ovat sanoneet minulle, ettet sinä usko sitäkään, että on elämää kuoleman jälkeen.

—Kuka sen on sanonut?

—Ne ovat sanoneet, joille sinä itse olet sanonut. Minä olen kysynyt isältä, onko se totta, mutta hän ei sano tietävänsä. En minä niitä usko, mutta sinun täytyy se itse vakuuttaa minulle.

—Mitäs minun pitäisi vakuuttaa?

—Sitä, että uskotko sinä?

—Mitäs minä en uskoisi? koetin yhä vältellä.

—Että onko Jumala ja Vapahtaja, joka on sinut lunastanut ja jota ilman ei voi tulla autuaaksi?

Mitä minä sanoisin hänelle? Miten voisin selittää mielipiteeni ja uskonnollisen kantani, vakaumustani kieltämättä! Hänen silmänsä tuijottivat minuun syvistä kuopistaan, laihtuneiden kasvojen sisästä. Mutta jotakinhan minun täytyisi virkkaa. Mutta voisinko sanoa totuuden? En. Mutta voisinko hänelle valehdellakaan, kun hän juuri oli lähtemäisillään? Enhän sitäkään. Parempi sanoa niinkuin ajattelen, rehellisesti ja suoraan. Mutta sitä hän ei kestä. Vaikka en häneen katsonut, tunsin, että hänen palavat silmänsä ikäänkuin polttivat minua.

—Totta se siis on, huokasi hän ja alkoi vaikeroida sydäntä särkevällä äänellä.

Mutta uskoinhan minä Jumalan, tai että on ainakin joku olento, joku korkeampi järki, joka maailmaa hallitsee. Enhän minä valehtelisi, jos sen hänelle tunnustaisin.

—Uskonhan minä, kiiruhdin sanomaan, että on Jumala, joka maailmaa hallitsee.

—Mutta etkö usko sitäkin, että on Hänen poikansa maailman Vapahtaja?

Hänen mielensä oli liikutettu, hän alkoi rykiä, oli menehtyä, ja minun täytyi auttaa hänet laihtuneista, kuivettuneista hartioista tyyntyen varaan istumaan. Hellyin, kaduin. Enhän voi häntä surmata. Ennen otan vaikka itse tuomion päälleni! Tuomion? Siitäkö, että tunnustan uskovani Jumalan pojan ja iankaikkisen elämän? Se kuuluu nyt niin oudolta ja nurinperäiseltä. Mutta sillä kertaa tuntui, kuin olisin ollut oikeassa tehdä suurimman syntini, niinkuin olisin ollut elämäni suurimmassa ristikohtassa ja mennyt kieltämään herraani ja mestariani—juuri silloin kun hänet tunnustin. En voinut seisoa kiusausta vastaan, ja minä—lankesin!

—Uskonhan minä, äiti, uskon kaikki! sanoin hänelle, kun kohta oli mennyt ohitse.

—Ja uskot, että on elämä kuoleman jälkeen?

—Uskon.

Kun katsoin häneen, näin, että hän oli rauhoittunut. Hän oli niin heikko, ettei voinut pitää auki silmiään eikä mitään virkkaa, mutta hän puristi kuitenkin kättäni kuin kiitokseksi. En saanut oikaista uskontunnustustani, niin kuin olin aikonut, jos hän paransi. Äitini kuoli kohta sen jälkeen.

Teinkö oikein vai väärin?

Kauan taisteli minussa tämä kysymys. Puolustihan minua se, että olin tehnyt sen äitini vuoksi. Mutta eikö valhe ole aina valhe? Ja eikö se ole sitä suurempi, kuta suuremmassa elämänkysymyksessä se on tehty? Ja jos on Jumala, mitä hän sellaisesta valhetunnustuksesta on ajatteleva?

Mutta tutkimattomat ovat Hänen tiensä, kummalliset ne polut, joita myöten hän meitä kuljettaa luokseen. Omantuntoni minua tästä alituisesti vainotessa ja minun näitä asioita sen johdosta lakkaamatta ajatellessani aukenivat vähitellen silmäni. Ja minä sain ilokseni nähdä, että vaikka en ollutkaan omaa vakaumustani tunnustanut, minä kuitenkin olin tunnustanut iankaikkisen totuuden. Vasta sitten selvisin ja sain rauhan. Ellei se tätä tietä olisi tapahtunut, ei se kenties olisi ollenkaan tapahtunut.

VAPAUTETTU.

Se oli tulos nuoruuteni hullutuksista ja turhamaisesta kunnianhimestani. Minä olin saanut siihen aatteen pääkaupungissa ollessani, jossa kaikki siihen aikaan kirjallisuutta harrastivat ja sitä viljelivät. Olin näyttänyt alun teoksestani kaikkien meidän ystävällemme vanhalle runoilijalle. Hän luki sen, oli mieltynyt siihen ja kehotti sitä kaikin mokomin jatkamaan. Antoipa minulle vielä toiveita siitakin, että kun se valmistuu, hän ehkä painattaa sen lehtensä novelliosastoon.

Matkustin maalle enoni luo, joka oli pappina Pohjanmaalla ja jonka kotona minä, jäätyäni jo nuorena orvoksi tytöksi, olin elänyt kuin talon omana lapsena.

Minulla oli jo työn edistyessä ollut tunnonvaivoja siitä, mihin olin ryhtynyt. Hyödytinkö minä ketään sillä, mitä tein? Enkö päin vastoin vahingoittanut itseäni ja muita? Enkö sillä kylvänyt pahennusta maailmaan vielä kuolemanikin jälkeen? Niin ne olivat vakuuttaneet, enoni ja muut, joita rakastin ja kunnioitin. Ja samaa, sanoivat he, olisi äitinikin ajatellut...

En kuitenkaan voinut voittaa itseäni, en kukistaa haluani tuoda itsestäni julki niitä aatteita, joita mielessäni liekehti ja paloi, niitä kuvia, joita silmiäni edessä loisti. Herkesin kuuroksi varoituksille ja viittauksille, sulkeuduin yökausiksi huoneeseeni ja kätkin käsikirjoitukseni huolellisesti kaikkien silmiltä. Mutta kuta kiihkeämpi olin ollut öillä työssäni, sitä levottomampi olin päivillä. Eikö ollut väärin, että tein sitä salaa, eikö se ollut valhetteleminen ja pettämistä, niiden pettämistä, jotka olivat minua hoitaneet ja pitäneet kuin omanaan?

Kaikesta huolimatta valmistui kuitenkin teokseni valmistumistaan. Puuttui vain loppusanat, ja ne minä kirjoitan tänään ja lähetän sen huomenna vanhalle runoilijalle. Oli lauantai-ilta, suuren juhlapäivän aatto.

Eivät tahtoneet loppusanat sointua niinkuin olisin tahtonut. Eivät ruvenneet lauseet liittymään toisiinsa. Hiivin ulos huoneestani, menin maantielle kävelemään. Sieltä olin aina saanut uusia aatteita, ja siellä olivat vanhat selvinneet. Oli ollut suvi-ilma eilen, oli tullut kylmä ja puitten oksat jäätyneet. Tuuli humisi kirkkomaan koivuissa voimatta niitä liikuttaa. Ne olivat kuin seisoalleen jäätyneitä ruumiita. Minua alkoi kammottaa, ja minä pakenin alas pappilaan.

Siellä istuivat kaikki hämärätä pitäen enoni huoneessa. Sanoivat aikovansa koko perhe huomenna ripille ja kysyivät, enkö minäkin tulisi. En tiennyt, tulisinko, ja vetäydyin huoneeseeni.

Tuli oli tehty takkaan, ja minä istuuduin sen eteen.

Ripille? Minäkö? Näinkö valmistumatta? Nyt juuri, kun en ajatellut muuta kuin romaaniani.

Ne alkoivat veisata siellä, ja enoni kuului pitävän tavallisen iltarukouksensa. Näin heidät istumassa, enoni pöydän päässä, muut pitkin salin seinämiä ja palvelijat oven suussa. Minä yksin olin täällä, osatonna heidän rauhastaan, osatonna kaikesta rauhasta, suuren rauhan juhlan aattona, heitettynä kuin oven ulkopuolelle, pois heidän piiristään.

Mitä oli minun tekeminen? Mikä oli oikein, mikä väärin? Eikö kukaan voinut sanoa sitä minulle? Mutta väärinhän se oli, eihän siitä ollut epäilemistäkään, koskapa kerran en sen vuoksi uskaltanut ripille mennä, koska omatuntoni oli kipeä, koska en saanut siltä rauhaa.

Minä jätän sen, luovun siitä, panen sen piiloon, hautaan sen hiljaisuudessa, tutkin itseäni ja päätän toiste. Mutta eikö se ole viekkautta, enkö aio vain tehdä sitä omaatuntoani pettääkseni ja sitten, kun se on rauhoittunut ja vaiennut, jatkaakseni työtäni?

Harhailin näin taistellen huoneesta huoneeseen ja palasin taas takkani ääreen. Vaivauduin yhä enemmän, tulin yhä levottomammaksi.

Silloin aukeni ovi hiljalleen, ja enoni pistihe kamariini. Hän oli ollut minulle kuin isä, ennenkuin jouduin maailmalle, hän oli antanut minulle ensimmäiset opetukset Jumalasta ja maailmasta. Hänen vakavat, hitaiset sanansa ja korkea, paljas otsansa ja suuret, totiset silmänsä olivat seuranneet minua sinnekin, missä hänen mielipiteensä eivät ollenkaan sopineet siihen ympäristöön, missä elin. Minä kumosin itsessäni hänen mielipiteensä, mutta hänen kuvaansa en saanut haihdutetuksi. Yht'äkkiä ilmestyi se aina eteeni, milloin teatterissa, milloin tanssisalissa. Ja noin kuin hän nyt tuli ovesta sisään, oli hän tullut melkein joka yö, minun näin istuessani käsikirjoitukseni ääressä. Nopeasti heitin minä imupaperini käsikirjoitukseni päälle ja hypähdin ylös säikähdyksissäni. Mutta minä näin, että hän oli sen jo huomannut.

Hän istuutui viereeni tuolille ja kysyi, enkö siis todellakaan aikonut tulla heidän kanssaan huomenna ehtoolliselle.

—En minä voi, en minä saa ... se on aivan mahdotonta, minä en voi, vastasin minä itkuun

purskahtamaisillani.

—Mikset voi?

Kun en osannut vastata, osoitti hän käsikirjoitustani:

—Tämäkö tähden sinä et voi?

Hän oli arvannut ajatukseni, hän tiesi heikkouteni, ja turvautuen häneen niinkuin entisinäkin aikoina, jolloin minä kannoin kaikki huoleni hänen jalkojensa juureen, tunnustin minä hänelle kaikki, kerroin epäilykseni ja tunteeni vaivat.

Hetken mietittyään virkkoi hän:

—Sinulla on epäjumalasi ja niin kauan kuin häntä palvelet, et voi oikeata Jumalata palvelulla.

—Mutta mitä minun pitää tekemän? Neuvo minua, eno, opeta minua, niinkuin ennen opetit!

—Sinä et enää välitä minun opetuksistani, olet siellä maailmassa saanut opettajia, joita tottelet enemmän kuin minua.

—Et saa sanoa niin, eno, minä tahdon totella sinua ja minä tottelen!

—Se on se romaanisi, tuo tuossa ... anna se tänne! Minä tempasin sen hänen kädestään ja kätkin sen selkäni taa.

Päätävä, ankara ilme leimahti hänen silmissään, ja hänen äsken surkutteleva ja säälivä katseensa oli muuttunut käskeväksi.

—Etkö tiedä, että minä olen opettajasi, johtajasi ja holhoojasi? Ja apostoli sanoo: olkaa teidän opettajillenne kuuliaiset ja seuratkaa heitä, sillä he valvovat teidän sielujanne niinkuin ne, jotka tilin niistä tekemän pitää. Anna tänne se!

Vastustukseni oli poissa, minusta tuntui kuin olisi korkeampi voima tarttunut käsivarteeni, ja minä ojensin hänelle teokseni.

Hän otti sen, heitti leimuavaan takkatuleen ja virkkoi juhlallisen jylhästi:

—Noin pitää meidän uhrata epäjumalamme, jotka estävät meitä kunnian kruunua voittamasta.

Minä purskahdin surkeaan, katkeraan itkuun, niinkuin olisi minulta jäsen leikattu ruumiistani,

Minä itkin koko sen illan ja koko sen yön.

Mutta aamulla herätessäni olin kuin vapautettu ja tunsin itseni valmistuneeksi käymään Hänen eteensä, joka oli kuollut syntieni edestä.

Kiitos olkoon hänelle, joka oli minut vapauttanut!

MAAILMAN SUURIN SYNTINEN.

Hän ei ollut noita eturivin heränneitä, jotka toistensa kilvalla tunkeilevat opettajainsa jalkojen juuressa, jotka säestävät kaikkia heidän sanojaan, pitävät niitä kuin itseään varten sanottuina ja joille ne tavallisesti sanotaankin. Hän oli noita hiljaisimmista hiljaisimpia, jotka kuuntelevat vain kurkalta ja elävät niistä muruista, joita rikkaiden pöydältä putoilee.

Kun niin monet muut etupenkillä istuessaan puhuivat siitä suuresta tapahtumasta, miten muutos heissä oli syntynyt, kyyhötti Tiina kuin pelästynyt peltopyy ovensuussa lattialla tai pirtin pimeimpään karsinanurkkaan painautuneena. Tai kun ne rohkeimmat ja taivaan valtakunnasta varmemmat tyyninä kesäöinä alahangoilla tai keskellä venettä soutuessaan kertoivat toisilleen sielunsa tilasta, uskonsa asteettaisesta kehitymisestä, kiusauksistaan ja voitoistaan, kiskoi hän uupumatta, sanaakaan sanomatta ja kuin joukkoon huveten raskasta airoaan kokkatuhdolla. Ja hän oli mielestään niin mitätön, niin vähäpätöinen ja tyhmä, eikä hän olisi osannut, jos kuka olisi sitä ihmeeksi kysynyt, mitään kertoa taisteluistaan ja kokemuksistaan. Ei olisi hänellä ollut rohkeutta, niinkuin näkyi olevan niin monella muulla, pyrkiä rovestin puheille kahdenkeskiseen sananvaihtoon, ei edes niiden talonpoikaisten

miestenkään, jotka johtivat seuroja silloin, kun rovasti ei ollut saapuvilla. Ei hän muuta pyytänyt, kuin että sai olla mukana, sai silloin tällöin yhtyä toisten aloittamaan virteen ja sen loputtua kuulla vähänkään siitä, mitä muut puhuivat, ja kätkeä siitä mieleensä sen, minkä kuuli, sillä ne olivat häntä paremmat, täydellisemmät ja uskossaan lujemmat, eikä hänestä ollut heidän vertaisekseen.

Hän asui kaukana sydänmaalla, pienessä mökissä, suuri lapsilauma hoidettavanaan. Mies ei ollut herännyt, ja maailmanmielisiä olivat kaikki muutkin sillä perukalla. Surettihan häntäkin tuo toisten suruttomuus, niinkuin se surettaa kaikkia muitakin heränneitä, ja rukoilihan hänkin, että Herra heidän mielensä muuttaisi. Mutta ei hän koskaan uskaltanut sitä ääneensä ilmaista, etteivät olisi ruvenneet ivaamaan hänen haluaan osottautua muita paremmaksi. Ei milloinkaan oltu hänen kuultu uskoaan toisille tyrkyttävän, eikä milloinkaan hän rohjennut heidän tähtensä kutsua ystäviä taloonsa sanaa harjoittamaan. Ja tuskin uskalsi hän sitä itsekseenkään harjottaa. Kun tutki kirjaa, niin tutki sitä toisten nukkuessa, ja kun tuli halu veisuuseen hyrähtää, pistihe ulos tai odotti, kunnes muu väki oli poistunut pihasalta. Eikä häntä olisi muistettu pitää seuraväkeen kuuluvanakaan, ellei hän silloin tällöin, pari kolme kertaa vuodessa, suurten juhlapyhäin lähetessä, olisi laittanut taloaan kuntoon, hakenut naapurin vaimoa sijaisekseen, pukenut tummansinistä körttipukua ylleen ja kadonnut.

Mutta silloin ei häntä olisi mikään voima maailmassa saanut pidätetyksi lähtemästä.

Viikkojen ja kuukausien kuluessa oli kaikki se, minkä hän oli mieleensä kätkenyt, kulunut siitä pois ja unohtunut. Ensi aikoina seuroista palattuaan muisti hän aina niin kirkkaasti kaikki, mitä oli puhuttu, mitä veisattu, muisteli ystäväin ja opettajain sanoja, kertoi niitä mielessään ja ravitsi niillä sieluansa. Mutta ajan ollen ne laimenivat, vaalenivat, aatteet irtautuivat yhteydestään, mieli harhaili kaukana autuuden asioista, eikä uskosta tuntunut olevan kuin katkelmia jäljellä, joita ei saanut omin voimin toisiinsa liitetyiksi. Silloin tuli hänelle hätä ja kammottava tyhjyyden tunne, hänen täytyi saada sisältöä sielulleen, ja silloin hän lähti.

Hän kulki alkumatkasta kiivakasti, melkein juoksujalassa, matkan määrä mielessä autuaasti kangastellen. Ei joutanut taloihin poikkeamaan, ei yösydännäkään levähtämään, tuskin tiepuolessa ruokailemaankaan. Yhtä menoa hän painoi kengät käsivarrella sinne, missä tiesi ystäväin olevan koolla. Jokainen niistä johtui mieleen, jokaisen hän näki edessään, kuvaili heidän tulevan häntä vastaan ja hänen kaulaansa kavahtavan. Nyt hän vihdoinkin haastaa heille mielialansa, aloittaa ennen muita jonkin virren, menee rovastin puheille ja kertoo hänelle asiansa kahdenkesken!

Mutta kuta lähemmä seurapaikkaa hän tulee, sitä aremmaksi hän käy. Väkeä istuskelee pirtin portailla, seisoskelee aitovarsilla ja liikkuu pihamaalla. Hän pysähtyy metsän rantaan, jää sinne, suorii pukuaan, aikoo mennä, mutta ei uskalla, ja vasta kun rovasti ja johtavat miehet ovat menneet pihanpäästä pirttiin ja väkikin vetäytynyt heidän mukanaan, hiipii hän porstuaan, vetäytyy siitä tupaan ja nyykähtää oven suuhun kyykylleen.

Virsi aloitetaan virren perästä, mutta aina ennen kuin hän oli ehtinyt aloittaa sen, jota oli ajatellut. Kuluu se yö ja seuraava päivä, mutta hän ei pääse kenenkään kanssa pitempiin puheisiin. Ja kun hänen mielestään on tullut hänen vuoronsa mennä rovastin puheille, laittaa se jo lähtöään ja muut laittavat kanssa.

Häntä tuskin huomattiin silloin, kun hän oli saapuvilla, eikä koskaan kaivattu silloin, kun hän oli poissa. Yhtä hiljaa kuin hän toisten lomitse oli tullut seurapaikkaan, yhtä näkymättä hän sieltä hävisi. Kun juhlapyhäin päätyttyä tuli eronhetki ja samanpuolelaiset hakivat toisiaan, en koskaan kuullut kenenkään Tiinaa kysyvän. Mutta kun oli jokin matka metsätietä myöten taivallettu, ilmaantui hän joukkoon, liittyi seuraan ja erosi siitä taas yhtä salaa ja ainoastaan vierimmäisilleen hyvästit heittäen, kun tuli hänen tienhaaransa.

Mutta kerran—kesää ennen sitä, kun hän syystalvesta kuoli—ilmaantui hän yht'äkkiä keskellä viikkoa pappilaan, tuli suoraan suuresta portista pihaan ja pyrki rovastin puheille.

Mutta siellä hän hätäntyi, punoi esiliinaansa, tapaili sanojaan ja sai vasta pitkän nyyhkytyksen perästä esille sen, mitä hänellä oli mielessään.

Hän sanoi olevansa kokonaan kelvoton tulemaan Jumalan armosta osalliseksi, hän oli paadutettu, pimitetty, epäuskoinen, hän oli vihoittanut Vapahtajansa, hän oli kaikkia muita kehnempi, hän oli—maailman suurin syntinen!

—Minkä tähden se Tiina nyt niin luulee? Mitkä syntinsä se nyt niin suurina pitää? kysyi rovasti.

Kaiken maailman synnit ne hänen hartioitaan painavat eivätkä anna hänelle yön lepoa eikä päivän rauhaa. Ylpeyden synti, sillä hän on pitänyt itseään muita parempana tai pyrkinyt heidän vertaisekseen — ahneuden synti, sillä hän on aina pitänyt mielensä tavarassa kiinni ja surrut viikkokaudet lehmiään ja lampaitaan, kun sattuivat kuolemaan— oman vanhurskauden synti, kun on luullut omin voimineen

autuaaksi tulevansa. Ja aina tekee hänen mielensä pitämään itseään yhtä hyvänä heränneenä kuin muutkin, vaikka ei ole rohjennut edes todistaa Hänen nimestään niille, jotka sitä halveksivat, ja vaikkei ole osannut neuvoa omaa miestänsäkään oikealle tielle, eikä ole hänestä lastensakaan opettajaksi. Hän on ollut maailmaan mieltynyt, elänyt ystävydessä jumalattomien kanssa, ei ole pitkiin aikoihin tuntenut mitään tarvetta valaista mieltään, ei ole osannut veisata, ei lukea eikä rukoilla.

Rovasti antaa Tiinan puhua keskeyttämättä, myhähtelee vähän itsekseen, neuvoo hänet istumaan ja alkaa sitten puhua hänelle lempeästi kuin lapselle.

—Syntejähän ne ovat nämäkin synnit, sanoo hän, mutta ehkä kaikkivaltias Isä ne kuitenkin antaa anteeksi sille, joka ne katuvaishana kantaa hänen eteensä ja nöyryyttää itsensä.

Tiina on saanut tyhjentää täyden sydämensä, keventää monivuotiset taakkansa—rovasti puhuu hänelle niin alentuvasti kuin parhaalle heränneelle, se ei pidä häntä huonompana kuin muitakaan ... kyllä, kyllähän hän nöyrtyy ja katuu ... ja hänen nyhkytyksensä harvenevat ja kyynelöt kuivuvat. Hän nousee, menee nopeasti lattian yli rovestin keinutuolin luo, ojentaa kätensä hyvästiksi ja poistuu sanaakaan sanomatta, mieli riemuisena niinkuin olisi saanut lohdutusta kaikeksi elämäkseen.

Ja kaikeksi elämäkseen hän sen saikin. Sillä ennen joulua hän kuoli ja tuotiin joulunpyhinä hautaan.

Silloin oli seuraväkeä paljon koolla pappilassa, ja rovasti toimitti niin, että Tiinan ruumiille veisattiin lähtövirsi pappilan rappujen edessä.

—Herra on heikoissa väkevä, sanoi hän sitten puheensa lopuksi, jossa illalla kertoi ystävilleen Tiinasta ja hänen synnintunnustuksestaan, ja lisäsi:

—Jospa olisi meillä kaikilla yhtä vähän ulkonaisia syntejä omallatunnollamme ja jospa olisi omatuntonne kuitenkin yhtä arka kuin hänen, ei olisi hätääkään astua Hänen tuomioistuimensa eteen, joka kaikki tietää ja kaikki näkee.

Muut myönnyttelivät, mutta ei kukaan kyennyt puhetta jatkamaan, sillä paljon oli joukossa niitä, jotka tänään kuulivat Tiinasta puhuttavan vasta ensi kerran—ja joiden mielestä hänen muistonsa yhtä pian hälveni.

KANNA RISTISI.

Antti kulki kiivasta vauhtia metsäpolkua pitkin pappilan takalistolta kirkonkylään päin. Vanhalla miehellä oli niin kiire, että tuolloin tällöin teetti hyppyaskelenkin kiveltä toiselle, ja kun tuli suosalmekke eteen, jonka poikki oli pantu pitkospuut, niin juoksutti yli ketterästi kuin tukkilaista. Vasta sitten, kun hän oli saapunut pappilan riihelle, josta karjakuja alkoi peltojen takaa, hiljenti hän vauhtiaan siinä pelossa, että sattuisi näkijöitä ja alkaisivat kumminaan katsoa.

Ei sitten kuin sulhasmiehenä ollessa ollut jalka niin keveästi noussut, näitä samoja taipalia kulkiessa kesäisinä öinä, kun morsian odotti aitassaan, mökin ainoa tyttö odotti sulhastaan, pappilan isäntärenkiä.

Mikä sen nyt johti mieleen juuri sen? Olisivatpa saaneet olla muistumatta ne ajat.

Mutta siitähän se oli kaikki alkunsa saanut. Olisipa silloin osannut paremmin eteensä katsoa ja ymmärtänyt ilkeän välkkeen pahasisuisen naisen silmissä!—Mutta nyt siitä piti loppu tulla! Nyt totta tosiaan oli tullutkin—kerrankin—jo viimeinkin! Oli toki Jumala taivaassa...

Vaan jo oli julma teko se! Jos olisi nukkunut ja sillä sijallaan tukehtunut? Vaan herättipähän, olipahan Antillakin varjelijansa!

Ja lähestyessään pappilaa, jonka rakennus paistoi niin kauniisti suurten koivujen välistä aamuauringon valossa, tuntui niin somalta se tieto, että olipas Jumala kerran ihan kuin kädestä pitäen häntäkin auttanut ... panepas lintu laulamaan, herätöpäs sikeimmästä iltaunesta ja pelastapas ihan kuin ihmeen kautta varman kuoleman kidasta!

Pappilassa vielä nukkuivat muut paitsi itse rovasti, joka juuri aukaisi kamarinsa ikkunan ja kävi sitten pistämässä avaimen ovelle.

Antti meni suoraa päätä sisään, sillä hänellä oli kiireistä asiaa, jota varten oli rientänyt. Hengästynyt

hän oli, ja hätäisen hyvän huomenen sanottuaan ehätti hän sanomaan:—Nyt se sen teki! Nytpäs teki!— ja kun ei rovasti näyttänyt oikein vielä ymmärtävän:

—Senpä sen, mitä on aina uhannut ... sen se nyt teki!

Rovasti täytti parhaillaan kakluunin reunalta piippuaan ja kysyi, ensimmäiset savut saatuaan:

—Eukostaanko se Antti puhuu?

—Siitähän minä taas ... lienen tuosta jo paljonkin valittanut ... tuleehan sitä pahan käsissä parkumaan ... onhan tuota rovastinkin puheilla käyty ja nuhdellut ja neuvonut olette, vaan ei ole apua lähtenyt ... ei ole kuin äitynyt vain entisestään ... milloin on aikonut halolla tappaa, milloin ketunmyrkkyä syöttää, ettet sen siitäs nouse ... vaan nyt oli vähällä polttaa!

Rovasti oli päässyt parhaaseen tupakoimisen vauhtiin ja varustautunut tyynesti kuulemaan Antin vanhoja valituksia hänen vaimonsa pahuudesta, mutta keskeytyi nyt kuitenkin tupakointi, ja solahti suusta piipun luu:

—Polttaako?

Kun tuntui olevan epäilystä rovastin äänessä, niinkuin olisi luullut Antin liioittelevan, intoutui Antti yhdessä henkäyksessä kertomaan kaikki, mitä oli tapahtunut.

—No, kerrassa elävältä polttaa, niin totta kuin ... elävältä olisi polttanut mökkineen päivineen, ja lapset ja miehet siinä olisivat menneet, jos ei ollut sitä, joka varjeli. Kotaporstuaan oli koonnut vanhoja vastoja tuvan nurkan alle ja ne sytytti ja itse pötki metsään, vai minne lienee mennyt. Oven oli, kelvoton, ulkoapäin pönkittänyt, ja sinne olisi kärvennyt, jos ei varjelija pannut leppälintua vuorilaudan alle pesimään. Se alkaa huutaa ja poikiaan hätäillä ihan korvan juuressa, siitä herään minäkin ja tunnen savun katkun ja kuulen tulen rätinätä. Paiskaun ovea vasten, vaan se ei aukeakaan. Ikkuna piti särkeä ja siitä puulautua sammuttamaan.

—Sait sammumaan?

—Sain toki sammumaan, vaikka karstalle oli jo palanut seinä, ja jos pääsi kipuna kattotuoheen, niin siinä meni. Vedetkin oli kaikki kaatanut kodasta, mutta pirtissä oli toki korvo puolillaan, ja siitä sain ensi hätään.

Rovasti oli totisena kuunnellut Antin kertomusta ja kysyi nyt:

—Mitä olet aikonut tehdä?

—Sitä tulin kysymään, että antaisinko ilmi vallesmannille.

—Saatko toteen, että se oli vaimosi työtä?

—No, jo toki minä sen toteen saan! huudahti Antti miltei iloisesti. On ollut kuulijoita uhkauksiensa jos kuinka monta, että jos en sinusta muuten pääse, niin käytän käppyrätä nurkan alla ... ja siellä on vielä kekäleet, vaikka tulkoot kuinka monen lautamiehen kanssa syyniin. Ja entäs tämä?

Antti kaivoi poveltaan likaisen nauhanpalasen.

—Tämä oli oven edessä, se on sen sukkanauha.

Ei ollut epäilemistäkään, että asia oli niinkuin Antti oli sen puhunut. Se oli selvä murhapolton ja murhan yrityksen tahallisuudessa polttaa ja murhata.

Ja vähän aikaa tätä keinutuolissa mietittyään ilmoitti rovasti tämän mielipiteensä Antille: rikos on rangaistava ja syyllinen saatettava lailliseen edesvastuuseen teostansa, olipa hän kuka tahansa; lisäksi, että se ei ole ainoastaan hänen oikeutensa, vaan myös velvollisuutensa ja että sekä jumalallinen että inhimillinen laki sitä vaatisi.

Oikein hypähti ilosta Antin rinta, ja silmä kiillähti hänen tätä kuullessaan. Hän oli hiukan pelännyt sitä, että jos rovasti taas kehoittaa antamaan anteeksi ja sopimaan, niinkuin niin usein ennenkin. Oli jo vähällä kiittää rovastia, mutta hillitsi itsensä ja kysyi:

—Mikähän tuolle tuosta tulee?

—Ikiteilleen luulen menevän, arveli rovasti.

—Sitähän minäkin jo...—ja hän ajatteli, että vaikka se saisikin vuosia, ei se vanha ihminen sieltä sittenkään elävänä palaisi.

—Vaun kukas sitten lapsiasi hoitaa?

—Kyllä niitä aina saa niiden hoitajia! riensi Antti sanomaan. Aina niitä hoitajia saa ... parempiakin ... keho tuo on ollut niillekin ... pieksää ja pahoin pitelee ... ja ruokottomuuksia puhuu.

Antti tarkasteli rovastia syrjästä: yhä se näytti olevan samaa mieltä ja vaitiolollaan vahvistavan Antin sanaa, että aina niitä hoitajia saa ... parempiakin.

—Jo pitää olla sydämikkö! päivitteli Antti.

—Se kun vihollinen kenen oikein saapi valtaansa...

Se oli siis sovittu asia, rovastin kanssa niin yhdessä päätetty, että Antti antaa ilmi vaimonsa vallesmannille murhapolton ja murhan yrityksestä.

Ja vielä keveämmin kuin äsken nousi vanhan miehen jalka astuessa pappilasta kirkon ohi valtatieä vallesmannin luo. Tie oli kivetön ja kepeä käydä, ja aamu oli tyven ja kirkas, ja vedet päilyivät. Se oli Antista kuin uuden elämän aamu; rauha nyt tulee taloon, hän ottaa taloutta hoitamaan vanhan sisarensa, joka hänkin on Jumalalta herätetty niinkuin Antti itsekin. Sopuisa ja siivo elämä tulee vallitsemaan aamusta iltaan, ja lapsille saadaan neuvoa jumalista elämää sekä sanan että esimerkin avulla. Saatetaan kutsua ystäviäkin talossa käymään ... kerran saa kotonaankin häiritsemättä sanaa harjoittaa ... ehkä pistäytyy Ukko-Paavokin ja pitää seurat...

Ka niin, Paavo! Siinähan oli sen mökki peltojen takana metsän reunassa, vähän matkaa maantieltä. Jos poikkeaisi sielläkin puhumassa iloaan, vanhalle uskonystävälle, paljoa viisaammalle, kaikkien harhaantuneiden sielujen hartaalle neuvojalle, jolta oli saanut monta lohdutuksen sanaa tämänkin murheensa aikana ... tokihan sille piti ... kun vain ei vallesmanni sillä välin ennättäisi mihinkään mennä kotoaan.

Paavo istui tupansa seinämällä viikatteita hiomassa. Antti meni suoraan luo, sanoi iloisen hyvän huomenen ja löi kättä reippaasti. Paavo katsahti vähän kummissaan työstään ja kysäisi:

—Mitäs se Antti kävelee?

—Vallesmannille oli tässä vähän asiata, niin poikkesin mennessäni...

—Liekö mitä iloista asiaa, kun olet niin hyvän mielen näköinen?

—Mitäpähän lie ... eipä saata olla niin suruistakaan.

Ei kysynyt Paavo sen enempää eikä olisi ehkä kyennytkään, kun oli nidepaju hampaiden välissä. Vaan ei malttanut Antti utelua odottaa, kertoi koko asian.

Hänen lopetettuaan kysyi Paavo kuivasti:

—Ja siitäkö sinun mielesi on niin iloinen, että saat vaimosi linnaan?

—Iloinenko? Enhän minä mitä iloinen ... mutta mitäs minun sitten pitäisi teidän mielestänne tekemäni?

—Mitä sitä minulta kysyt, kun sait jo rovastilta mieleisesi neuvon!

Antti hätäytyi vähän ja alkoi puolustautua:

—Vaun rikoshan siinä on tapahtunut sekä inhimillistä että jumalallista oikeutta vastaan, ja rikos on rangaistava eikä saa katsoa, olipa syyllinen kuinka likeinen tahansa, sillä laki ja oikeus on semmoinen ... semmoinen se on!

Paavo takoi veitsen hamaralla kiilaa niteen ja varren väliin, koetteli sitten viikatteen kärjestä joustaen, oliko nidos tullut kestävä, ja kun sen siksi huomasi, laski hän sen tikapuiden piin päälle. Sitten kääntyi hän Anttiin, loi häneen läpituken katseen ja virkkoi:

—Sitäkö rikoksen rankaisemista ja oikeuden täyttämistä varten sinä nyt olet matkalla vallesmanniin?

Antti vähän hämmentyi, ei saanut silmiin katsoneeksi ja vaikenä. Mutta Paavo jatkoi:

—Et näy oikein tietävän, mutta minä tiedän, että se on tekosyy ja että sen varjon alla vain pyrit päästäksesi eroon rististä, joka on päällesi pantu. Hullu on akkasi ja tekee mielettömiä, kun suuttuu. Ei yksi riitaa rakenna. Syytä on hänessä, mutta lienetkö syytön sinäkään. Luulin toki tarkemmaksi tuntoasi, kun olet vanha ristitty olevinasi, mutta paatunut näyt vielä olevan pakana, sokea ja

sydämetön: murhan olisit tehnyt nauravalla suulla ja keveällä mielellä. Mene vain vallesmanniin, kun tuntosi sallinee, mutta älä tule toista puhumaan ja toiset on tarkoitukset takanasi.

—Mutta kun olisi elävältä polttanut minut ja lapsensa ja koko kylänkin kuivalla, poutaisella säällä...

—Eipähän saanut poltetuksi ... jos oli Jumalan tahto, että paloit, niin paloit.

—Vaan saattaa vielä polttaa?

—Tai olla polttamatta. Jos et usko Jumalaa vartijaksesi, niin vartioi itse.

Antti lyykähti äänetönnä kivellet istumaan, pää käsien varassa.

—Voi, mikä pitää yksillä olla vaiva ja risti tässä maailmassa! vaikeroi hän.

—Kanna ristisi, mikä on selkäsi sälytetty, virkkoi Paaavo vähän leppeämmällä äänellä.

Murheisena lähti Antti Paavon mökiltä—lähti kotiinsa päin kävelemään. Ei kulkenut valtatieitä pappilan kautta, metsää kulki, polutonta korpea umpimähkään. Ja niin oli kuin olisi mielensäkin tietöntä taivalta kulkenut. Raskas oli askel, pää kumara, yhtä mittaa kompastui jalka juuriin ja mättäisiin.

Mutta ei ollut murhe siitä, ettei saanut ukolta lupaa vallesmanniin mennä, ei siitäkään, että elämänsä päivä oli taas entistään paksumpaan pilveen peittynyt, eikä vielä siitäkään, ettei saanut ristiään luotaan luoduksi. Siitä oli synkkä mieli ja siitä epätoivo ennen tuntematon, että niin oli tuntonsa ollut sokea, että oli ollut oman vaimonsa menettämäisillään ja olisi menettänyt, jos ei olisi tieltä kesken käännetty. Semmoinenko hän oli, joka oli luullut olevansa oikea uskovainen ja valmis ristitty, jonka omatunto muka aina sanoi, mitä oli milloinkin tehtävä, ja joka teki, mitä se sanoi? Oman ilonsa ja onnensa vuoksi lähti toista tuhoamaan ja väärän varjon alla muka Jumalalle otollista työtä tekemään. Kaikki pitkäaikainen parannuksen teko, vuosikymmenien uutera sanan harjoitus jataivaallisen viisauden viljeleminen—ensimmäisten joukossa oli hän istunut, etupenkin hurskaita luullut olevansa ja semmoisena häntä muutkin pitäneet—siihen toteenko oli mennyt?

Oli siinä puu poikkiteloin tiellä—ei tuossa oikein tietäkään—kunhan häntä kulki. Siihen istahti Antti, sammaleiseen mättääseen tuijottaen. Siinä istui ja kuulosti kauan, mutta äänetöntä oli kaikki hänen ympärillään ja äänetöntä sisässään. Ei opastanut omatunto, ei tieto tietä neuvonut.

Silloin oli kuin olisi henki alkanut haastaa:

—Rikoksen teit ja rangaistuksen tarvitset. Risti vielä raskaampi selkäsi sälytä. Käy kotiisi äläkä hiisku kenellekään siitä, mitä näit. Älä anna vaimosikaan aavistaa tietäväsi. Ole luulevinasi, että kotapadan alta paukku lensi. Ole entistä nöyrempi ja kärsivällisempi ja iloitse jokaisesta uudesta vaivasta, joka päällesi pannaan.

Oli kuin olisi helpottanut rintaa, niinkuin olisi alkanut mieltä valaista. Antti nousi ylös puun rungolta, astui rydön yli, joka oli hänen tiensä sulkenut, ja löysi tien, kaitaisen karjan uran. Ei ollut jalka keveä sitä astuessa, mutta ei ollut entistä raskaampikaan. Mutta rinnassa tuntui aamuilma raittiilta ja suloiselta kuni puhdas vesi vereksessä haavassa, joka hoitaen paranee.

TARINA PYHÄSTÄ NEITSYESTÄ.

Eli ennen vanhaan kaukaisilla Savon salomailla tyttö, joka luuli itsensä Jumalan ja ihmisten hylkäämäksi. Kokonaan häntä soimattiin typeräksi ja kaikkeen kykenemättömäksi, ja hän tekikin kaikki nurin päin: kun laitettiin lehmii lypsämään, kaatoi hän maidon kiulusta maahan, ja kun pantiin paimeneen, unohtui hän itse aholle istumaan ja antoi karjan eksyä korpeen karhun raadeltavaksi, eikä hän muistanut saunaakaan lämmittää, vaikka oli käsketty. Isä häntä torui, äiti nuhteli alinomaa, kylän lapset pitivät pilkkanaan ja papit häpäisivät häntä kinkerillä, sillä hän ei osannut lukea eikä tiennyt mitään vastata, kun kysyttiin. Rangaistukseksi ei hänelle aina annettu ruokaakaan niinkuin muille, niin että hän pysyi kalpeana ja heikkovoimaisena, näki näkyjä ja haasteli usein itsekseen metsää kulkiessaan ja meni välistä tainnoksiin, josta ei herännyt herättämälläkään. Eikä häntä päästetty kirkkoonkaan, kun joskus sinne pyrki.

Usein hän itki yksinään sitä, että ihmiset häntä ylenkatsoivat, mutta uskoi, että hän oli semmoinen, miksi muut häntä sanoivat. Kun hän kuuli veisattavan, ei hän uskaltanut siihen yhtyä, ja kun kuuli

Jumalan armosta ja laupeudesta puhuttavan, ei hän tohtinut sitä itselleen omistaa.

Mutta eräänä sunnuntaina, kun kaikki muut olivat menneet kirkkoon, lähti hän itsekseen metsätietä myöten vaeltamaan. Hänen mielensä kaipasi lohdutusta, ja hän tahtoi vaeltaa niin kauan, kunnes hän sen löytäisi. Mutta hän eksi sydänmaalle eikä enää tiennyt, mistä oli tullut ja minne oli menevä. Mutta kun se oli tapahtunut monta kertaa ennenkin, ei hän hätäytynyt, kulki yhä eteenpäin, vieri soita, vieri maita ja hyräili virttä, minkä oli ulkomuistista oppinut. Näin hän hyräili:

Ah, Jumalan', rienn' auttamaan, sielun' on kahleiss' ahtaiss'; en löydä täällä, maan kaiken päällä, yhtään ken auttaa taitais'; jos etsin siellä tai etsin täällä, ain' maailman ääriin saakka, en löydä armon, en turvan paikkaa.

Kun hän tätä virttä hyräili, näki hän yht'äkkiä kirkkaan tähden edessään pyörivän. Oli hän nähnyt sen välistä ennenkin, mutta aina se oli kadonnut niinkuin jäniksen poika, joka hypähtää tien poikki pensaikkoon. Mutta nyt se ei kadonnut, ja hän alkoi kulkea sen jäljestä. Se toi hänet metsästä suolle, suolta aholle ja ahon päässä lähti se tietä myöten pyörimään. Ja kun tuli tienhaaroja, niin poikkesi se aina oikealle ja pyöri ja pyöri. Tuli veräjä eteen, ja se pistihe veräjäpuiden välitse haka-aituuseen. Tuli toinen veräjä, ja se teki samalla lailla. Alkoi näkyä talon kattoja, ja se johdatti taloa kohti, mutta kun oli tullut kujalle, niin se katosi, ja tyttö arvasi, että se oli tahtonut hänet taloon menemään. Talosta kuului virren veisuu, ja hän pelkäsi sinne mennä, sillä hän pelkäsi ihmisiä. Mutta silloin oli, niinkuin olisi joku häntä hartioista kahdella kädellä työntänyt.—»Se käskee minun menemään», ajatteli hän ja meni pirttiin.

Pirtti oli väkeä täynnä, mutta näistä ei kukaan noussut häntä soimaamaan, sillä kaikki kuuntelivat miestä, joka seiso i pöydän takana sanaa selittämässä. Hän puhui heille Jumalan suuresta armosta ja hänen laupeudestaan kaikkia syntisiä kohtaan. Kuta kurjempi, hylätympi, vähäisempi ja halveksitumpi olet, sitä kalliimmasti ovat syntisi lunastetut, puhui hän. Kuta enemmän sinua vaivataan ja pilkataan, sitä hellemin hän katsoo puoleesi. Ei koskaan ollut hän sitä miestä ennen nähnyt, vaikka oli kuullut hänestä puhuttavan ja vaikka oli halunnut häntä tavata, sillä unessa oli hänelle sanottu, että hän siltä saisi kevennystä raskaalle mielelleen. Nyt näytti se häntä katselevan, hänelle puhuvan ja häntä tarkoittavan. Suloinen tunne täytti hänen sielunsa, oli kuin olisi taakka pudonnut hänen hartioiltaan tai niinkuin olisi raskas kivi vierähtänyt maahan hänen helmastaan. Hän sai rohkeutta ja uskalsi jo yhtyä virteenkin, jonka mies pöydän päästä puheensa lopetettuaan aloitti:

Katso tämmöinen mä olen, Jeesus, tällä hetkellä taas, tämän häijyn, pahan puoleen katsot kuitenkin' armollas'.

Mutta kuta kauemmin hän veisasi, sitä ihanammalta hänestä alkoi tuntua. Tuntui kuin ei kukaan häntä enää soimaisi eikä olisi koskaan soimannut ja niinkuin kaikki hänen syntinsä ja pahat tekonsa olisivat hänelle anteeksi annetut.

Olen köyhä, vaivainen, omas aina, Jeesuinen, anna koittaa päivän sen, kun pääsen luokses taivaasen.

Tupa näytti valkenevan hänen silmissään, seinät kävivät kullan kiiltäviksi, ja ihmiset hohtivat kuin enkelit kirkkaissa, valkoisissa vaatteissaan. Ja hänkin oli heidän joukossaan, hänkin oli samassa taivaassa kuin he. Hänen päätään viipotti, hänen sydänalaansa huimasi, ja hiljalleen vaipui hän seinäviereen lattialle kasvot taivaaseen päin käännettyinä.

Mutta kun tuvassa olijat kuulivat vaikeroimista seinäviereltä, lakkasivat he veisaamasta ja riensivät hänen luokseen. He luulivat hänen pyörtyneen ja kantoivat hänet vuoteelle ja pitelivät häntä kiinni, kun hän hui toi käsillään ja heittäli ruumistaan. Mutta hän riuhtaisihe irti ja huusi kovalla äänellä:—»Autuaat, autuaat, autuaat!... taivaassa, taivaassa, karitsan verellä lunastetut ... kaikki, kaikki ... vapahdetut, pelastetut ... armosta ja laupeudesta.» Luullen hänen hourailevan, heittivät he kylmää vettä hänen silmilleen, että hän heräisi. Mutta hän ei herännyt eikä näkynyt tietävän mitään siitä, mitä hänen ympärillään tapahtui. Silloin virkkoi se mies, joka äsken oli heille puhunut:—»Vaietkaamme ja kuunnelkaamme häntä!» Ne lakkasivat heittämästä vettä hänen silmilleen, ja hän puhui heille outoja sanoja ja vieraita kieliä, joita ei kukaan ymmärtänyt. Mutta kohta korotti hän taas äänensä ja julisti, palavin silmin ja ilosta hehkuv in kasvoin näkevänsä avonaisen taivaan ja autuaitten asunnot ja nimitteli nimeltään niitä, joita siellä näki ja jotka olivat niitä, mitkä seisoivat hänen vuoteensa ääressä. Suuri riemu täytti silloin heidän sydämensä, ja ilosta itkien syleilivät he toisiaan, sillä he ymmärsivät, että Herra oli tahtonut heidän raskaat mielensä keventää.

Mutta kun oli niitä, jotka ihmettelivät, mistä hän oli, tuo halpainen tyttö, nuo salatut asiat tietää saanut, sanoi se mies, sillä hän tuns i henget:—»Hänen puheensa on Herrasta, joka on meille sen palvelijansa kautta julistanut.»

Mutta kun tyttö heräsi, ei hän muistanut mitään siitä, mitä oli tapahtunut, ja pelästyen ihmisten paljoutta ympärillään, lähti hän metsään pakenemaan. Mutta ne eivät häntä päästäneet, kun näkivät hänet heikoksi ja voimattomaksi, ja hoitivat häntä kuin omaansa. Ja kun he seuraavana päivänä olivat kokoontuneet lukemaan ja veisaamaan, kaatui hän taaskin heidän keskelleen ja puhui kauan ja keskeyttämättä outoja sanoja ja vieraita kieliä sekä semmoistakin, jota kaikki ymmärsivät, neuvoen kaikkia ihmisiä parannusta tekemään ja Herran tykö tulemaan. Ja niin tapahtui monena yönä peräkkäin ja siitä lähtien joka ilta niin kauan kuin hän eli.

Paljon tuli kansaa monista pitäjistä ja kaukaisista maan ääristä häntä kuulemaan, joista monet heräsivät syntinsä tuntoon ja kääntyivät pois pahoilta teiltään. Tuli pappeja ja piispojakin häntä tutkimaan, mutta vaikeivät saaneetkaan häntä syyhyn siitä, että hän olisi väärää oppia saarnannut eikä niinkuin sanassa sanottiin, kielsivät he häntä puhumasta, luullen hänen sitä omaksi kunniakseen tekevän. Mutta hän ei voinut lakata, sillä ei hän itsestään puhunut, vaan siitä hengestä, joka hänelle oli annettu, eikä tullut ylpeäksi niistä lahjoista, jotka oli saanut, niinkuin monet muut, jotka siihen aikaan horrokseen lankesivat ja kielillä puhuivat. Kohta kutsui Herra hänet kuitenkin pois, ja vielä kuolinvuoteellaankin todisti hän Vapahtajastaan ja virkkoi niille, jotka surevina seisoivat hänen ympärillään: »Kaikki, kaikki ... ei Herra ketään kadota, jotka turvaavat Häneen ja Häneen uskovat, amen!»

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK LASTUJA IV-VII ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are

removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.

- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™’s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.